[illegible]

(KATIAWAR)

PART I.

BHAGAVANLÁLA SAMPATARÁMA.

ARA UMAYAŚANKARA

૫૮

સૌરાષ્ટ્ર દેશનો ઈતિહાસ.

ભાગ ૧ લો.

ઘણા જુના વખતથી તે ઈ૰ સ૰ ૧૬૦૦ સુધી.

રચનાર.

ભગવાનલાલ સંપતરામ

ગ્રંથકર્તા

અને

કૃપાશંકર ઉમયાશંકરે

મળીને

છપાવી પ્રગટ કર્યો

મુંબઈમાં

ગણપત કૃષ્ણાજીના છાપખાનામાં

વિ૰ સં૰ ૧૯૨૬

ઈ૰ સ૰ ૧૮૬૯

TO

ÁZUM GAURIŚANKARA UDAYAŚANKARA OZZA,
PRIME MINISTER TO HIS HIGHNESS
THE THÁKOR OF BHOWNUGUR

[illegible]

FOR HIS [illegible]

BY

THE AUTHOR

આનામ ગૌરીશંકર ઉદયશંકર ઓઝા,

ભાવનગરના મુખ્ય પ્રધાન,

સાહેબ,

ભાવનગરનો રાજ્ય કારભાર આપ ઉત્તમરીતે ચલાવોછો, વિદ્વાને અને
ગ્રંથકારોને આપ ઔદાર્યતાથી આશ્રય આપોછો, કેળવણીની વૃદ્ધિ
કરવામાં આપની સુજ્ઞતાથી અંતઃકરણ પૂર્વક અભિરૂચિ છે માટે
આપને આ ગ્રંથ હું મ્હોટી નમ્રતાથી અર્પણ કરૂં છઉં.

ભગવાનલાલ સંપતરામ

ગ્રંથકર્તા

ગ્રંથ પ્રગટ કરનારની પ્રસ્તાવના.

અમો આ જગો જણાવવાને જરા દિલગીર છૈયે કે આ ગ્રંથ છપાવવાનો આરંભ કર્યા પછી તુરતજ અમારે બંનેને મુંબઈ છોડી નોકરી અર્થે કાઠિયાવાડમાં જવા ફરજ પડી. તેથી પછવાડે આ ગ્રંથનાં પ્રુફ સુધારવાનું કામ અમોએ જે શખ્સને સોંપેલું તે શખ્સથી તે કામમાં બરાબર લક્ષ નહી રહ્યાને લીધે આ ગ્રંથનાં બે ત્રણ પેહલાં પ્રકરણોમાં ઘણી ચુકો રહી ગઈ છે. એ ચુકોનું સુદ્ધિપત્ર કરી અમોએ ગ્રંથની પાછળ દાખલ કર્યું છે, તેથી ઉમેદ છે કે વાંચનાર શાહેબો તે ઉપર ધ્યાન આપી વાંચશે.

૨ આ ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં અમોને પેહેલે દરજે ભાવનગરના દીવાન આજમ ગવરીશંકર ઉદયશંકર અને બીજે દરજે જુનાગઢના મુખ્ય અધિકારી જમાદાર શેખ બાવદીન ભાઈ અને સાલે હિંદી તરફથી આશ્રય મળ્યો છે.—

ગ્રંથ રચનારની પ્રસ્તાવના.

ઈતિહાસ સંબંધી કાંઈપણ વિશેષ ટીકા કર્યા પેહેલાં એટલું તો હું બેધડકથી કહું છઊં કે એ જાણવાથી જે ફાયદા થાય છે તે કાંઈ જેવા તેવા યાને સાધારણ પંક્તિના નથી. જુદે જુદે વખત પોતાના અને પારકા દેશોમાં રાજ્યોની ઉથલ પાથલ, અને એવાજ બીજા મ્હોટા બનાવોથી લોકોની ચાલતી હાલતમાં ફેરફાર થઈ, તેની લોકોના સ્વભાવ, નીતિ અને રીતરેવાજ વિગેરે ઉપર જે અસર થાય છે તે સર્વનો ચીતાર આપણને તેતે દેશોના ઈતિહાસોમાંથી મળી આવે છે. ઈતિહાસ "ખરું શું છે" તે પ્રગટ કરે છે અને નીતિનો બોધ કરે છે. જ્યારે આપણે કોઈ દેશનો ઈતિહાસ વાંચતા હોઈયેછ ત્યારે જાણે એમજ લાગતું હોયની કે તે દેશનો એક હજારો વર્ષનો બેઠેલો ડોસો પોતાની નજરે જોયલી વાતો કહી, આપણને એક દુનીયાદાર તરીક આપણાં જાહેર અને ખાનગી આચરણોમાં, કેટલીએક ઘણી અગત્યની શિખામણો લેવા અસર કરે તેવી રીતે ભળામણ કરે છે. દરેક સુધરેલી પ્રજાને પોતાના દેશના ઈતિહાસના ગ્રંથો હોય છે. આપણો હિંદુસ્થાન પ્રાચિન કાળથી કળા કૌશલ્યમાં પ્રખ્યાત છતાં આ બાબતમાં ઘણો પાછળ છે, એટલે, હિંદુસ્થાનના ઈતિહાસના ગ્રંથો જેવા જોઈયે તેવા નથી.

હિંદુસ્થાનના બીજા ભાગોની પેઠે આ સૌરાષ્ટ્રનો ઈતિહાસ પણ ઘણુંકરી સાવ અંધકારમાં છે. દીવાન રણછોડજીની બનાવેલી સોરઠી તવારીખ વગર ફારસી, સંસ્કૃત, ગુજરાતી, કીંવા ચારણી ભાષામાં કોઈ એવો ગ્રંથ નથી કે તેને આપણે આખા સૌરાષ્ટ્રના ઈતિહાસની ઉપમા આપી શકીયે. દીવાન રણછોડજીએ ગિરનારના ચુડાસમા અને ત્યારપછી જુનાગઢમાં થયેલા બાદશાહી હાકમોનાં નામની આરંભમાં લુખી ટીપ આપી, જુનાગઢ અને નવાનગર કે જે સાથે તેના કુટુંબને વિશેષ કરી સંબંધ હતો તે બે સંસ્થાનોના અર્વાચીન ઈતિહાસનો ફારશી ભાષામાં એ-
ક [illegible] આપ્યું છે. તોપણ [illegible]
[illegible] નથી. એને ફક્ત [illegible]

ભાટ લોકોનું આડાપાદું અને તેમ, એ બેનાં આલંબન લેઈ [illegible] કરી ઘણી સારી રીતે મળતી છે. સૌરાષ્ટ્રના ઈતિ[illegible] વાકેફગારી છે કે તેને ઐતિહાસિક સંભારી બ[illegible] રોગથી વિફળ થયું નહોતનો [illegible] ઈતિહાસ વિષે એક [illegible]

આશરે છ એ[illegible]

કામ સાવ છોડી દીધું તો [illegible] થી. તે કામ માથે લેવા મને વિચાર થયો. પણ મજમુદાર મણીશંકર સાથે મારે તે વખત પૂરતો પરિચય નહીં હતો, તેમ મારૂં લખાણ લોક પસંદ કરશે કે નહીં? એ વિષે હુંનેજ શક હતો તો કોઈપણ પોતાની મેહેનતથી એકઠા કરેલા કાગળો હું જેવા અપ્રસિદ્ધ અને અજાણ્યા માણસને એકદમ સોંપી દે એ તે વખત હુંને સંભવિત લાગ્યું નહીં. તેથી મેં તે વેચાતા તે કાગળોની તે શાહેબે પાસે માંગણી ન કરતાં કાંઈ નુકોજ શોધ ચલાવ્યો. વકીલ ધીરજ[illegible]લાલ મથુરાંદાસ કે જેમની હુંને આ [illegible] મદદ [illegible]વામાં અંતઃકરણ પૂર્વક હોંસ માટે મારે તેમનો આ[illegible], તેમની લા[illegible]ઈબ્રેરીમાંથી અને સીકા[illegible]થી બી[illegible] [illegible] કાઠી[illegible]યાવાડને લ[illegible] [illegible] તેનાથીજ પ્રથમતો મેં આ વિ[illegible] [illegible] સર્વ એકઠું કર્યું તેમ કર્યાં [illegible] [illegible] ચલાવ્યો.

નો એક વધારે
હુમલામાં તેણે પોતાની બે-
કેટલાંક અવિવેકનાં વચન
અમલદારનો ખરો આગ્રહ
કરવો પડી.
છઠ્ઠી એવી ખબર
જુનાગઢમાં આવ્યો
તેમના તમામ
ના તમામ કા-
પ-
ચડી
પાક-
મળેલા વૃત્તાં
શહેરમાં,
આ
કરીછે

જગનું વૃત્તાન્ત મેળવા સારૂ હું મજમુદાર સાહેબ અને એક બીજા
બ્રાહ્મણ
તેને મારા
લોકોના પં
મારી
પોતાને ત્યાંહાં
આશ્રમ
લાગતા
વાહિકગાર માણસોને
મારી
૧૯-

સમજુંછઉં. કરશન બંધાણી, સુસ્ત, અને કાંઈ ભટકતી ચાલનો જણાયો, તોપણ તેના જેવો સ્મરણશક્તીવાળો માણસ હજી મેં કોઈ જોયો નથી. તે જે વખત પોતાની સ્મરણ શક્તિનો અપુટ ખજાનો ઉઘેળી મારા સવાલોના જવાબ દેવા બેઠો તે વખત થોડા અવકાશને લીધે જરૂર જેગું વૃત્તાંત માળ્યું એટલે હુંજ લખાતો બંધ થયો પણ તેની ખરચી તુરત ખુટે એમ કુને ન લાગું લખાવવાના કામમાં તે એવો તો ચોકસ હતો કે તે પાસેથી મને ભાટલોકોના ચોપડાની ચુકો સુધારવા ઘણું જરૂરનું થઈ ... પણ કેટલાએક સવાલોના જવાબ દેતાં પેહેલાં જરા વેંમ ... નિમત કાહાડી દરબારને પુછવા જતા હતા, પણ પાછા આવી જ્યારે તેઓ કાંઈ પણ વેંમ રાખ્યા વગર લખાવતા ત્યારે હુને એમ માલુમ પડતું કે દરબાર તેમને ખુલ્લા મનથી લખાવવા ભળામણ કરેછે. આ જગે મારે કેહેવું જોઈએછ કે આવા કામમાં મદદ આપવામાં આલાખાચર જેવા હોંસીલા અને નિર્મળ વિચારના કાઠીયાવાડના સરદારોમાંથી, બીજા ભાયગેજ મળી આવશે. એ વિશે દા૦ ભાઊ દાજીએ પોતાના જસધણના શિલાલેખને લગતા નિબંધમાં બૉમ્બે બ્રાંચ આફ્રીકા રાએલ એશીયાટીક સોસાઈટીની સભા આગળ જે ટીકા કરીછે તેથી વિશેષ ખાતરી થશે.

આ ગ્રંથના બિજા પ્રકરણના ઘણાજ ઉપયોગી વૃત્તાંત માટે આંહી મારે દા૦ ભાઊદાજીનો આભાર માનવો જોઈએ. હું કાઠીયાવાડ વિશે કાંઈ લખુંછઉ તે સાંભળી તેઓએ ખુશ થઈ લગોલગ કેટલાએક દીવસ સુધી રાત્રીએ પોતાના કીમતી વખતમાંથી ખોટી થઈ, પોતાના કરેલા શોધ ઉપરથી તથા બીજા ગ્રંથમાંથી મેળવેલી વાકેફગારીથી, હુને જે લખાવ્યું, તેથીજ કરીને હું એ ઉપયોગી વૃત્તાંત લોકો આગળ મુકવા આ વખત શક્તિમાન થયો છઉં.

ગ્રંથ રચી શકાય તેટલું વૃત્તાંત ભેલુ કર્યા પછી હુને આ કામમાં મારા મિત્ર કૃપાશંકરની મદદ લેવા જરૂર પડી. હુને મારી નોકરીનું કામ કરતાં એટલો અવકાશ નહતો કે કાઠીયાવાડમાંથી મેળવેલા જથા બંધ છુટક છુટક કાગળો માંથી ઉપયોગી વૃત્તાંત તારવી રહ્યા પછી, તેને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવતાં જે ખરડા તૈયાર થાય તેને સાફ કરવા અને વખતે સ-

[illegible] છે અને ગુજરાતના લોકો
[illegible] છે તોપણ તે કામમાં મારા
[illegible] તેવી રીતે ફતેહ પામ્યો હૈશ
[illegible] અલબત આ બાબતમાં ગ્રંથ બાહેર પડ્યા પછી
[illegible]રફથી હુને કાંઈ વખતે વખત યોગ્ય સુચનાઓ મ-
ળશે તો [illegible] ભાગ પ્રગટ કરતી વખત તે સુચનાઓ ઉપર હું મ્હોટી
ખુશીને સાથ ધ્યાન આપીશ. આ ગ્રંથનુ કેટલુંએક વૃત્તાંત તો મેં ફક્ત સાંભ-
[illegible] આ વિષયને લગતા લોકોએ [illegible]
[illegible]

[illegible] નથી. આ [illegible] દંતકથાઓ [illegible] તેમાની
કોઈ કોઈ તો તદન માનવા જેવી નથી તોપણ તે કથા તે વખતના લોકોના
વિચાર અને રીત રેવાજ જાણવા ઘણી કામની થઈ પડે છે. એ-
માંની કેટલીકને ખરી વાતો સાથે સંબંધ હોય છે. એ દંતકથાઓને
આ દેશના લોકો પોતામાંની કેટલીક રીત રેવાજોનાં મુળ કારણ તરીક
ગણે છે. અલબત તેવી વાતોથી મેં ગ્રંથનો ઘણો ભાગ રોકયો નથી
તોપણ સાથ લીધા વગર રહ્યો નથી. જે પુરાવા ઉપરથી આ ગ્રંથ રચ્યો
[illegible] કેટલાએક તો એવા પ્રકારના છે કે તે ઉપર આપણથી જેવો
[illegible] શકતો નથી, તોપણ જ્યાંહાં સુધી એ વિશે કાંઈ
[illegible] ત્યાંહાં સુધી આવી લોક પ્રસિદ્ધ વાતો આ[illegible]

[illegible] બનતા [illegible] નહી કે હાલમાં આ ગ્રંથમાંની જે વા-
[illegible] વિષે આ વિષયને લગતા નવા શોધ-
[illegible] પુરાવા મળી આવ્યાથી [illegible] નિત
[illegible] હાલ રાહા જોઈ બેઠો
તે બાહર પાડતી વખત હું વાંચન
ગૃહસ્થને અને તેમાં વિશેષ કરી કાઠિયાવાડમાંના [illegible] કો-
ઈ વાકેફગાર માણસને કાંઈ નવીન વૃત્તાંત મળી આવેથી મેહેરબાની કરી
મોકલશે તો હું તે ઉપર મારા બીજા ભાગમાં સારી રીતે ધ્યાન આપીશ.

ભગવાનલાલ સંપત્તિરામ.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ ૧ લું.

પ્રકરણ ૨ જું

સૌરાષ્ટ્રમાં મૌરી, યવન, શક, ગુપ્ત, અને વલ્લભી નગરના રાજાઓનો અમલ.

પ્રકરણ ૩ જું.

સૌરાષ્ટ્રમાં કાઠ કે કાઠીયા અગર બડાપર જાતીના લોકોછે તેઓમાંના ઘણા જુના જેઠવા, વાળા, ચૌરા, આહેર બાબરીયા અને મેર રબારી લોકોવિશે.

પ્રકરણ ૪ થું.

[illegible] ધી ૧૨૪

પ્રકરણ ૭ મુ.

મુસલમાની રાજ્યનો વખત.

સૌરાષ્ટ્ર દેશનો ઇતિહાસ.

પ્રકરણ ૧ લું

સૌરાષ્ટ્ર દેશનાં જુદેજુદે વખત નામ, સરહદ,

અને તેનાં પવિત્ર સ્થળ વિષે.

૧ આપણા પુરાણ અને જુના શિલાલેખ ઉપરથી જણાય છે કે આ ગુજરાત દ્વીપકલ્પ જે હાલમાં કાઠિયાવાડ નામથી વધારે પ્રસિદ્ધ છે, તેનું જુના વખતથી ચાલતું આવેલું નામ સૌરાષ્ટ્ર અગર સુરાષ્ટ્ર છે. ગ્રીક અને ચીન દેશના ગ્રંથમાંથી પણ એજ નામ મળી આવે છે. મુસલમાન લોકોએ આદેશને પોતાના ગ્રંથોમાં સૌરાષ્ટ્ર ઉપરથી અપભ્રંશ થયેલા સોરઠ નામથી લખ્યો છે. સુરાષ્ટ્ર એ શબ્દનો અર્થ સુ એટલે સારો અને રાષ્ટ્ર એટલે દેશ એ ઉપરથી સારો દેશ એવો થાયછે. તેનું સારા પણું તેની ફળદ્રુપતાને લીધે હતું કે પવિત્રતાને લીધે એ નક્કી કેહેવાતું નથી. કેટલાક અંગરેજ ગ્રંથકારો સૌરાષ્ટ્ર એટલે સૂર્ય પૂજક લોકોનો દેશ એવો અર્થ કરે છે, પણ શબ્દની એ વ્યુત્પત્તિ સંસ્કૃત વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે થતી નથી. આ દેશનું કાઠિયાવાડ નામ મરાઠા લોકોના વખતમાં પડ્યું છે. જ્યારે આ દેશમા મરાઠા લોકોનાં લશકર ઉપરા ઉપર આવવા લાગ્યાં ત્યારે આદેશમાં ઘણા ટંટાખોર અને લુટારાની ચાલથી મશહુર એવા ઘણા કાઠી જમીદારો તેઓના જોવામાં આવ્યા, તેથી તેઓએ આ દેશનું કાઠિયાવાડ, એટલે કાઠી લોકોની વાડ, અગર પ્રાંત નામ આપ્યું. પછ-વાડેથી આ દેશનો રાજ્ય કારભાર મરાઠા પાસેથી અંગરેજ સરકારના હાથમાં આવ્યો તેઓ [illegible] ખ્યું, તેથી દીનપ્રતીદીન તેનું [illegible] અને જુના વખ[illegible] કાઠિયાવાડ નામ વધારે પ્ર-

[illegible]

[illegible] વિસ્તારમાં પ્રભાસ ક્ષેત્રની પેહેજ બાર યોજન લાંબુ [illegible] કહી, મધુપુરીને એ ક્ષેત્રમાં ગણીએ. આ ઉપરથી [illegible] પ્રભાસક્ષેત્ર અને દ્વારિકાં ક્ષેત્ર બન્નેની સરહદ ઉપર [redacted] [illegible] પશ્ચિમ ભાગ માધવપુર અને ભાદર એ સરહદથી [illegible] સમાઈ ગયો છે. આ દરેક ક્ષેત્રની લંબાઈ પોહળાઈ મ- [illegible] યોજન એટલે અડતાલીસ અ- [illegible] પામે છે. આ ઉપરથી [illegible] બીજા નામથી સૌરાષ્ટ્રનો [illegible] અને તેના [illegible] કેટલાંક પરગણાં કહ્યાં છે. આ દેશના લોકો પણ એમજ સમજે છે, પણ એ વિચાર તેઓમાં પાછળથી મહાત્મ્યોએજ ઉત્પન્ન કર્યો હશે. મહાત્મ્ય કરતા જુના ગ્રંથ ભારત અને પુરાણમાં દ્વારિકાં ક્ષેત્રનાં કુશાવર્ત, આનર્ત વીગેરે નામો કહ્યાં છે, પણ તેની સરહદ વિશે કહ્યું નથી. એ જોતાં સરહદ વિશે કેવળ મહા-

૧ લું. અસલનો [illegible]
હતો. મે [illegible]
ભૂમિ ઉપર [illegible]
કાળે સમુદ્રનું તળાવ હતું અને [illegible] સમુદ્રમાં
વીટાયલો ટાપુ હતો. હથુએનત્સાં [illegible] ઈ. સ. ની
સાતમી સદીમાં [illegible]
વૃત્તાંતમાં [illegible]
લખ્યોછે. [illegible]
આ [illegible]
દ્વીપકલ્પને [illegible]
અસંભવિ [illegible]
વિશે સારે [illegible]
મળેછે ત્યાં [illegible]
રિકાં કેહવ [illegible]
આમાં [illegible]
નહી નાવ [illegible]
[illegible]
[illegible]
બીજી [illegible]
બારા ઉપ [illegible]
બરાબર [illegible]
ખંભાતનું [illegible]
આ બે [illegible]

૧ લું. ૬ આ … ો આખો સૌરાષ્ટ્ર ઓળખાતો હશે એમ જણા … રને દ્વારિકાં ક્ષેત્રની બાહર કહ્યો તોપણ તે … દીકરા રૈવત ઉપરથી રૈવતાચળ કહે-વાયછે. આંહી એક કુંડ છે તેને રેવતી કુંડ કરી કહેછે. આ કુંડ ઉપ-રૈવતની કન્યા રૈવતી અને તેમના પતી બળદેવનું મંદિરછે. હવે જો આ-નર્ત રાજાએ જીતેલા દે … ો તે ભા-ગમાં આનર્તના દીકરા … ા રાજ્યમાં અગર આનર્ત દેશમાં … જબુત નથી તોપણ તેને નગરખંડમાંથી એક ખાસ પ્રમાણનો આધાર મળ્યાથી પાછ-લી મતલબ સિદ્ધ કરવામાં તે ઠીક અસર કર્યા વગર રહ્યું નથી. નગર-ખંડમાં સૌરાષ્ટ્રની બાહેરના સ્થળ વ … કહ્યું છે. એ જોતાં તો ગુજરાત પણ આનર્તમાં … કેમ ન હો-ય ? પણ આ દેશનું સૌરાષ્ટ્ર નામ … ાતોમાં આ-વેછે, અને તે એટલું બધું પ્રસિદ્ધ છે કે જુનાગઢના … ની … સદીના રૂદ્રદામાના શિલા લેખમાં આનર્તનામ નમળ્યું હતતો આ … એમજ કહેત કે આ દેશનું આનર્ત નામ ફક્ત પુરાણ અને મહાત્મ્યો … પ્રસિદ્ધ થયું છે. એ લેખમાં સુવિસાકને સૌરાષ્ટ્ર અને આનર્ત નો અધિ-કારી કરી લખ્યો છે. એ જોતાં આનર્ત તે વખત કોઈ સૌરાષ્ટ્રને લગતો અગર તેની પડોશનો દેશ હશે. સૌરાષ્ટ્રને લગતા ત્રણદેશ કચ્છ, ગુજ-રાત, અને લાટ દેશમાં આનર્ત નામથી કયો ઓળખાતો હશે એ … આપણે વિચારીયે. જે વખતના શિલા લેખમાંથી આનર્ત નામ મ … આવેછે તેજ વખતના શિલા લેખમાં નર્મદાની દક્ષિણના દેશને લાટે-શ+ કરી લખ્યો છે, અને કચ્છ તો … સુધી સૌરાષ્ટ્રમાંજ … હોય એમ જણાયછે. કેમકે ગ્રીક …

+ ખંભાતના અખાતથી તે સિંધુ …

[illegible]

અને માધવપ્રકાશ
નામ છે કે ઓ-

તેને
ત્યારે ગુજરાત,
નગર તૂટ્યા પછી
[illegible] નામથી ઓળખાવા લાગ્યો, અને એજ વખત
કચ્છ પણ સૌરાષ્ટ્રમાંથી જુદો પડ્યો હશે. વલ્લભીનગરની આવછે આ
[illegible] રાજાઓનો

[illegible] નગરખંડ-
[illegible]માં એ નામ
[illegible] સદીના

[illegible]
પેટજ આનર્ત [illegible]
[illegible]

સોરઠના જુદેજુદે વખત નામ, સરહદ અને તેનાં પવિત્ર સ્થળવિષે.

ભા.૧ લો. પૂર્વ ભાગમાં કોઈ તીર્થ ન હોવાને લીધે તે વિશે કાંઈ જણાતું નથી. ફક્ત એટલું જાણવામાં છે કે વચલા જમાનામાં સૌરાષ્ટ્રની પૂર્વના બે પ્રાંતો પંચાલ અને ભાલ એ નામથી ઓળખાતા હતા. જેમ જેમ ઉત્તર પૂર્વમાંથી આ દેશમાં નવાં રજપૂતો વીગેરેનાં ટોળાં આવી વસ્યાં, તેમ તેમ તેઓ ઉપરથી જે ભાગમાં તેઓ વસ્યા તે ભાગનાં હાલાર, ઝાલાવાડ, ગોહિલવાડ, બાબરીયાવાડ, કાઠીયાવાડ, વીગેરે અર્વાચીન નામો પડ્યાં; પણ તે નામો તેઓના વખત સાથેજ સબંધ રાખેછે, ને પેહેલાંના વિભાગોવિશે કાંઈ જાણવામાં નથી.

૭ સૌરાષ્ટ્રનાં શેકડો સ્થળ મહાત્મ્યોમાં પવિત્ર ગણ્યાંછે, —; દ્વારિકાં, પ્રભાસ, ગિરનાર, સુદામાપુરી (પોરબંદર) માધવપોર, મુળદ્વારિકાં, તુલશીશ્યામ, શત્રુંજય, વીગેરે. આ તીર્થોમાં ઘણાં પવિત્ર અને આખા હિંદુસ્થાનમાં પ્રસિદ્ધ એવાં મુખ્ય ચાર સ્થળોછે. દ્વારિકાં અને પ્રભાસ બ્રાહ્મણ ધર્મના લોકોમાં, અને શત્રુંજય તથા ગિરનાર, જૈન ધર્મના લોકોમાં મ્હોટાં તીર્થનાં સ્થળો ગણાયછે.

હાલમાં ઓખામંડલમાં એક સ્થળ દ્વારિકાંના પવિત્ર નામથી આખી હિંદુસ્થાનમાં પ્રસિદ્ધ છે તે કાંઈ જુના વખતનું દ્વારિકાં નથી. આ સ્થળને આ પવિત્ર નામ અર્વાચીન વખતમાં મળ્યું જણાયછે. ઓખામાં ચાલતી દંતકથા ઉપરથી જણાયછે કે પ્રથમ આ ભાગમાં કાબા જાતીના ચાંચીયા લુટારા વસતા હતા, જેઓની પીડાથી કોઇ માણસ ઓખાના ઘાટી ઝાડીવાળા અરણ્યમાં આવી શકતું નહતું. કાંઈ કાળ પછી તેઓમાં યવન લોકો આવી વસ્યા. થોડાવખત પછી જ્યારે આ ભાગમાં ચોરા લોકો આવી વસ્યા, ત્યારથી આ ભાગમાં કાંઈ વસ્તી થઈ, અને લોકો જાત્રા સારૂ આવવા લાગા. જાત્રાળુ લોકો ઉપર કર હરાવાથી ઓખાના રાજાને મ્હોટી પેદાશ થવા માંડી.

ક્રી ઈ૦ સ૦ ની પેહેલી બીજી સદીમાં આ ભાગમાં ચ

ઈ૦ સ૦ ની દસમી સદીથી આ ભાગમાં હિંદુસ્થાન

પ્ર. ૧ લું. મારે જો [illegible]

આ જગત [illegible]

જ્યારે [illegible]

નનાં [illegible]

વખતનો [illegible]

મિયે પોતાના [illegible] [illegible]

ફરી એક અન્યાસી [illegible] [illegible]ના લોકો-

[illegible] [illegible]

[illegible] વખત [illegible]

[illegible] ત્યાંહાં ચક્ર તીર્થ [illegible]

[illegible] આ ભાગના અને [illegible]

[illegible] પાતાળમાં [illegible]

[illegible] હતા તે પાછે ગયા, અને પોતા[illegible]

પડેલા જૂના[illegible] [illegible]. [illegible]

દાનવ અને નાગ એ જાતના લોકોનું સૈન્ય [illegible]

[illegible] [illegible] આવ્યા, [illegible]

આ [illegible]

નામના [illegible]

[illegible]

શક ... બા.૨ બા.
...ને નાગ અગર
... જાતિ અગર નર્ક
...
...
શક લોક ... લોકોથી
તેઓની જાતિનો સિંહ આતમો બુધ્ધ
... ક્રમને જુના વખતની
... પવિત્ર પુરુષો-
... તથાપિ આ
શક અગર ... લોકો આ દેશમાં આ-
ને છતી ઓખા પોતાને તાબે કર્યો તેવિશેની
... આન ... ને ... પ્રથમ ...

...

... સરકુળ ... આ
ને પણ ઘણીવાર વિષ્ણુની ઉપમા આપેછે. તેમ
... કરતામાં વિષ્ણુ અગર

...

છે, ...
કના શિલા લેખમાં તેને પુણ્ય...
અનુ ...

પ્ર. ૧ લું. સાતમી આ [illegible]
છે. ઉદાસ [illegible]
[illegible]
[illegible] ૭૭૬
[illegible]ને ઘણું કરી શૈવી લોકોએ આ
[illegible]નાં એટલે આશરે ચોથા સદીમાં કો-
ઈક [illegible] સામેશ્વરનું દેવળ બંધાવ્યું હશે. બંધાવનાર પણ ઘણું કરી વલ્લભીવંશના રાજાઓમાંનો કોઈ જણાયછે; કેમકે એ રાજાઓના દાનના તામ્રપટમાં તેઓને પરમમાહેશ્વરને પૂજનારા એ ઉપમાથી [illegible] એ ઉપરથી તથા એ તામ્રપટો ઉપર નંદીની મૂર્તિ કોતેલી [illegible]થી જણાય છે કે તેઓ પુરા શિવ ભક્ત હતા. આ [illegible] [illegible] કરી શિવ ધર્મ પાળતા થયા, તેથી આવાં મં[illegible] આ વખતથી ધીમેધીમે પ્રભાસનું સ્થળ સોમે[illegible] [illegible]દ્ધ થયું.

જૈન લોકોનાં તીર્થ શત્રુંજય અને ગિરનારની પવિત્રતા વિશે હવે આપણે વર્ણીએ:— શત્રુંજયનો પાહાડ કે જૈન લોકો તેઓના ૧લા [illegible] [illegible]વિત્ર ગણે [illegible]ય અગર [illegible]

રાજ્ય કર્યું તે ભરતખંડ કેહવાયો, અને જાણું [illegible] ભરત રાજા કે અયોધ્યામાં રાજ્ય કરતે[illegible]

પ્રકરણ ૨ જું.

સોરાષ્ટ્રમાં મૌરી, યવન, શક, ગુપ્ત અને વલ્લભિનગરના રાજાઓનો અમલ.

૨. હિંદુસ્થાનનો ઘણા પ્રાચીન કાળનો ઈતિહાસ મેળવવાનાં સાધન જે પુરાણ અને જૈન લોકોના ગ્રંથ તેમાંથી માત્ર એટલુંજ જણાય છે કે અતી જુના વખતમાં આ દેશમાં સૂર્યવંશ ચંદ્રવંશના રાજાઓનું રાજ્ય હતું. સૌરાષ્ટ્રના સૂર્યવંશના રાજા આનર્ત અને રૈવતનાં નામ પુરાણોમાં ઘણા પ્રસિદ્ધ છે. જે વખત મથુરાં છોડી શ્રીકૃષ્ણ યાદવો સહવર્તમાન દ્વારિકાં નગરીમાં આવી વસ્યા તે વખત આ દેશમાં રૈવત રાજા હતા, જેની કન્યા રેવતી જોડે કૃષ્ણના ભાઈ બળદેવના લગ્ન થયાની કથા આપણને ભાગવતમાંથી મળી આવેછે. મહાભારત નામના ગ્રંથમાં [illegible] ભારત નામનું યુદ્ધ થયું તેમાં [illegible] હતો. કેટલાંક વર્ષ દ્વારિકામાં રાજ્ય [illegible] સહવર્તમાન તમામ ન્હાના મ્હોટા યાદવો દ્વારિકાંથી પ્રભાસના તિર્થમાં ગયા હતા, ત્યાંહાં પરસ્પરમાં લડાઈ [illegible] હાથે મર્ણ પામ્યા. આ [illegible] ના કુટુંબનાં ઘણાખરાં માણસનો [illegible] અને શોકથી એક ત[illegible] નેવામાં જંગલના એક [illegible] માર્યું, અને તેથી કરી [illegible] તેથી [illegible] નામનું પ્રાંકટ થયું. આ [illegible] ઈ॰ સ॰ ની પેહલાં આસરે હજાર [illegible] આ બનાવ આજથી [illegible]

તૌરાષ્ટ્રમાં [illegible] ચંદ્રવંશ [illegible] આનર્ત [illegible] વિરાપુર [illegible]

રાતને હાલના

ગથી તે પશ્ચિમે
નાં હિમાલયથી
ગરનારના કુળ-
ડામાં રાજાનાં

પ્ર

દહાડાને [illegible]

તેણે પોતાનું રાજ્ય ઘણું [illegible]

છે, ને એવું કે તેની બરોબ[illegible]

ડી હિંદુસ્થાનમાં થયો [illegible]

બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં તેમાં વિશે [illegible]

સિંહલદ્વીપમાં એક મહાન [illegible]

રચ્યો છે તેનો અંગ્રેજીમાં [illegible]

ના ગવરનર આનરેબલ [illegible] અશોક

રાજાનું ઘણું સરસ વૃત્તાંત મળી આવેછે.

૭ અશોક રાજા પ્રથમ બ્રાહ્મણધર્મ પાળતો પણ રાજ્યાભિષેક થયા [illegible] ડી ચોથે વર્ષે તે માન પાલટી આસ્તે આસ્તે બૌદ્ધ ધર્મનો પ્રવર્ત્તન થયો. એ રાજાએ પોતાનાં ધર્મ તથા નીતિ વચનો પોતાની પ્રજાને [illegible] [illegible]

પ્ર. ૨ જું.

[illegible]

દુર દુરથી નાના પ્રકારની ઔષધીઓ લાવી
એ રાજા પોતાના ધર્મના મતો બીજા [illegible]
કરતો હતો. જે રાજાઓ સાથે [illegible]
હતો હતો તેનાપણ એ લેખોમાં નામ [illegible]

૧ એન્ટીયોકો યોન [illegible]
૨ અાપરો દેશનો [illegible] [illegible]મી)
૩ માગા (ગ્રીસમાં [illegible] [illegible])
૪ અા[illegible]
૫ એ[illegible]

ઉપરનો એ[illegible]
ગ્રંથકારો લખે છે કે તે સિલ્યુકસ [illegible]
અાવ્યો હતો. [illegible]
[illegible]
[illegible]
છે તે ઉપરથી [illegible]
કના બીજા લેખો હોવી.
[illegible])

વ પ્રવ- ભા.૧ લો
એસ્રી-
: ચમત્કારથી

ોન
ર્યોને

તમાં

મ જણાવતો તો બૌદ્ધ સાધુ-
પ્રમાણે વધારતા હતા. સુ-
ર્ને મહામાત્ર (મંત્રી અગર
હોટી નવાઈ એ હતી કે રા-
(ધર્મનો બોધ કરનાર)

એક પુત્રી, પુ-
) હતું. તેઓ બન્ને
દક્ષિણ તરફ સમુદ્ર
ના સ્થાપના કરી હતી. એ
ધર્મરખિતો (ધર્મરક્ષિતો)
અને કાશ્યપો નામના સાધુને
મના સાધુને યવન દેશમાં

જું. અને બીજા સાધુઓને અપરાંત (સિંધુની પડોશનો દેશ), અને માહા-
રાષ્ટ્ર, વીગેરે દેશોમાં મોકલ્યા હતા. આ બૌદ્ધ મીશનરીઓએ હજારો
એમાના કેટલાક પ્ર-
સાંચી ગામમાં સ્તૂપો
... પણ ...વામાં

...લખ્યુંછે
...ના માહા વિદ્વાન સાધુ
...ના મત એક બીજા
...મત પણ બૌદ્ધ અને જૈન
એક વિદ્વાનો એવું ધા-

સાથે મળ...
ધર્મ સાથે

...વંશના કેટ-
...રાજધાની
એ ભાગમાં
...ના ના-
...ના બીજા
બીજો છોકરો
...ને પ્રતિ-
...વા. જૈન ગ્રંથોમાં કુ-
...ણે હજારો જીન પ્રાસાદ
...

[illegible]

[illegible]

કે ભરૂચ

મીનાન્ડર

[illegible]

ઈ૦ સ૦ ની પહેલી સદીમાં ભરૂચમાં મીનાન્ડર અને અપોલોડોટસના સિક્કા (દીનાર) ચાલતાં હતાં. . ઉપર મુજબ ગ્રીક લોકો ઠેઠ ગુજરાત-ની દક્ષિણ સીમા ભરૂચ સુધી ફેલાયા હતા ત્યારે [illegible]

જું. માં શું કરવા નહીં હો... ત્યારી એ રાજાઓના સિક્કા વિગરે કાંઈ પણ નિશાની ... ... ાંસુધી આ વાતને ઘણું વજન આ... ... હાલ એટલી તો દંતકથા ચાલેછે કે ... ... ના આ ભાગમાં યવન લોકોનું રાજ્ય હતું. ચીરા લોકોને આપણે સ્કીથી અગર શક લોકોમાં ગણીએછ તો શક લોકોની પેહેલાં હિંદુસ્થાનમાં ગ્રીક લોકોજ ફેલાયા હતા. તેથી એ દંત કથા તદન કાહાડી નાખવા લાયકનથી. સૌરાષ્ટ્રનો કીનારો તેમાં મુખ્ય કરી ઓખા ત્યાંહાના ચાંચીઆના લોકોની રાડમાટે છેક પ્રાચીન કાળથી જાણીતો છે, ત્યાંહાં પોતાનાં વ્યાપારના વાહાણોના રક્ષણ સારુ અને ચાંચીઆ લોકોને અટકાવવા ગ્રીક લોકોનું થાણું રહ્યું હોય તો નવાઈ નહીં. મીનાન્ડરને પ્રોફેસર વીલસન ઈ૦ સ૦ની પેહેલાં ૧૨૬ માં વર્ષમાં થયો કેહેછે. જનરલ કનીંગહામ ઈ૦ સ૦ નીપેહેલાં ૧૪૦ મા વર્ષમાં થયો કેહેછે. તે લખેછે કે મીનાન્ડર પછી તેના મ્હોટા રાજ્યમાંથી પાતાળ, સૌરાષ્ટ્ર અને લાટ દેશ સ્કીથી અગર શક જાતીના માસ નામના રાજાના તાબામાં આવ્યાં અને બાકીના દે... પર સ્ટ્રેટો નામનો રાજા રાજ્ય કરવા લાગો.

૧૨ ઈ૦ સ૦ ની પેહેલાં ૧૩૪ મા વર્ષમાં ગ્રીક લોકોના બાકટ્રીઆ દેશના રાજ્ય ઊપર ઊત્તરમાંથી સ્કીથી અગર શક* લોકોનાં ટોળાં ઊતરી પડયાં, અને તે દેશમાંથી ગ્રીક રાજ્યની આખર કરી શક લોકોએ તે દેશ પોતાના તાબામાં લીધો. બાકટ્રીઆમાંથી કાંઈ વખત સુધી શક લોકોને આગળ વધતાં પારથીઆના ગ્રીક લોકોએ અટકાવ્યા; પણ જે વખત પારથીઆના રાજા પશ્ચિમ તરફ સીરીઆ અને રોમના રાજા સાથે લડાઈમાં ગુંચાયા, તેવામાં શક લોકોએ કાબુલની ખીંણ અને હિંદુસ્થાનની વાયવ્ય દિશાનાં પરગણાં પોતાના તાબામાં લીધાં, અને રફતે રફતે હિંદુસ્થાનમાં ગ્રીક લોકે... પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું.

શક લોકોને હાથે બાકટ્રીઆના ગ્રીક રાજ્યની આખર અને શક લોકોનો હિંદુસ્થાનના પશ્ચિમ ભાગમાં ફેલાવ.

પ્ર. ૨ જું. આ પરમાં થયો માને છે. તે કેહેછે કે આ રાજાનું નામ તીબેટના ગ્રંથમાંથી પણ મળી આવેછે. તીબેટના ગ્રંથમાં લખેછે કે આ નામીચો રાજા ઉત્તર હિંદુસ્થાનમાં કંપીલમાં રાજ્ય કરતો હતો જે સ્થળ ઘણું કરી રોહીલખંડમાં હરદ્વાર નજદીક હતું. તીબેટના ગ્રંથમાં તેને શાક્ય અગર બુદ્ધ પછી ૪૦૦ વર્ષે એટલે ઈ૦ સ૦ ની પેહેલાં ૧૨૦ મા વર્ષમાં થયો લખેછે. કનીશ્કનું નામ કાશમીરના સુંદર ઈતિહાસ રાજતરંગણીમાંથી પણ મળી આવેછે.

મારવાડના ગેલોટી રજપુત જે પોતાને સૌરાષ્ટ્રના જુના વલભી વંશના રાજાની ઓલાદના છૈએ કેહેછે તેઓના વહીવંચાના ગ્રંથમાંથી કરનલ ટાડ લખેછે કે આવંશનો પેહેલો રાજા કનકશેન મુળમાં પંજાબનું રાજ્ય કરતો હતો; ત્યાંહાંથી તે ઈ. સ. ૧૪૫ માં સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યો અને પરમારો પાસેથી આ દેશનું રાજ્ય લઇ ત્યાંહાં પોતાનો અમલ સ્થાપ્યો. આ કનકશેન જેનું મુળ વતન પણ પંજાબ હતું તે અને શક લોકોનો કનિશ્ક એ એક જણાયછે. કાશમીરની ખીણમાં કનિશ્કે જેમ કનીકપુર વસાવ્યું, તેમ સોરઠમાં પણ કનકાવતી, કનકપુરી, વીગેરે જુનાટીંબા લોક આ કનકશેન રાજાએ વસાવ્યા કેહેછે.

૧૪ ભાટ લોકો કનકશેન અથવા શકરાજા કનીશ્કની પેહેલાં પરમારજાતી અને એવંશનો વિક્રમ રાજા થયો કેહેછે, તેમ જૈન ગ્રંથોમાંથી પણ આપણને વિક્રમ રાજા વિશે અને તેનો સૌરાષ્ટ્રમાં અમલ હતો એવિશેની કથા મળી આવેછે. શત્રુંજય મહાત્મ્યમાં લખેછે કે ભાવડશાહને વિક્રમે સૌરાષ્ટ્રમાં મધુમાવતી અગર મહુવાનું બંદર જાગીરમાં આપ્યું હતું. ભાવડના દીકરા જાવડશાહે શત્રુંજયમાં યક્ષ+ અને મ્લેચ્છ લોકો રહી જાત્રાળુંઓને પીડાકરતા હતા તેઓને હાંકી કહાડી, આ પવિત્ર ડુંગરની પ્રતિષ્ઠા કરવા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા પણ ફાવ્યો નહી અને તે ઉપરથી હજીક નાઉમેદીને વખત જાવડ ભાવડનો દાખલો આપવાનોચાલ આ દેશમાં અદ્યાપિ સુધી ચાલેછે. વિક્રમ નામના રાજા હિંદુસ્થાનમાં ઘણા થયા- વિક્રમ રાજા તરફથી ભાવડશા ... જાગીર.

..૧ લો.

...ા હાલમાં કાળ-
વિક્રમનો સંવત
...ત્મ્યમાં મહાવીર

શ્લોક.

...न्निर्वाणतोवर्षैस्त्रिभिः सार्द्धपंचमासकैः धर्मविप्लावकः
...मारोभविष्यति॥१॥ततःशतैश्चतुर्भिःषट्षष्टिभिर्वत्स
...वारिंशतापिविक्रमार्कोमहीमिमां ॥ २ ॥
...नानृणीकृत्यजिनोक्तवत् । अस्मत्संवत्सरं
...स्यायमाविष्करिष्यति ॥ ३ ॥ इतिश.म.

મારા નિર્વાણ અગર મૃત્યુ પછી ત્રણ વર્ષ અને સાડા પાંચ મહી-ના પછી ધર્મનો નાશ કરનાર પાંચમો આરો થશે. તે પછી ૪૬૬ વર્ષ ... વિક્રમ રાજા થશે. તે જૈન સાધુ સિદ્ધસેન સૂરિની ... પ્રમાણે ... અને પૃથ્વીને ઋણમાંથી છોડાવી મારો સંવત બંધ કરી પોતાનો ચલાવશે. આ ઉપરથી જણાયછે કે મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૪૭૦ મે વર્ષે મહાવીરનો સંવત બંધ પડી વિક્રમ સંવત ચાલ્યો. આશક ચલાવનાર વિક્રમ ઘણુ કરી જૈન લોકોના ગ્રંથોથી વિશેષ કરી પ્રસિદ્ધ છે. ડાકતર ભાઉ કહેછે કે દશમા શતક સુધીના ગ્રંથો તપાસીયેછ તો ક્યાંહાં વિક્રમ સંવત જોવામાં આવતો નથી. શત્રુંજય મહાત્મ્યમાંછે પણ તે ગ્રંથના ... વિશે શકછે. એ ગ્રંથમાં કુમારપાળ રાજાનું વૃત્તાંત છે તે જો-... ની સદી પછીનો હોવો જોઈએ. તમામ જુના ગ્રંથકારો અને ... જ્યોતિષીઓ, જેમકે આર્યભટ, વરાહમિર, બ્રહ્મગુપ્ત, ભટ્ટો ત્પલ, અને ભાસ્કરાચાર્ય એઓએ શકન્ટપ કાળનો સંવત વાપર્યોછે. ક્યાંહાંય વિક્રમ સંવત લીધો નથી. ...માર...પછી જ્યારે અણહિલ-

પ્ર. ૨ ૭૯. પાતાના વિરાધી બ્રાહ્મણોમાં જે શકનો સંવત ચાલતો હતો તેથી જુદોજ, શકના અરિ વિક્રમ નામના રાજાનો સંવત જે તે વખત સુધી ઘણો પ્રસિદ્ધ નહી હશે તે પોતામાં ચલાવ્યો. એ સંવત મહાપંડિત હેમાચાર્ય આદિ જૈન ગ્રંથકાર થયા તેઓએ પોતાના ગ્રંથમાં દાખલ કર્યો, અને ત્યાર પછી જૈન ધર્મના વ્યાપારીઓએ પોતામાં વાપરવા માંડ્યો. જૈન વ્યાપારીઓ જેમ જેમ હિંદુસ્થાનમાં ફેલાતા ગયા તેમ તેમ તેઓની સાથે આ સંવત વધારે ફેલાતો ગયો; તોપણ હજી બ્રાહ્મણ જ્યોતિષીઓએ તો શકનૃપકાળથીજ વખત ગણવાનો ચાલ રાખ્યોછે. સંવત ચલાવનાર વિક્રમ નામનો રાજા કોણ અને શી જાતિનો હતો કિંવા એવો રાજા કોઈ થયોછે કે નહીં એ વિશે હજી કંઈ નિશ્ચય થઓ નથી. ડાકતર ભાઊના કાળીદાસ કવિ વિશેના નિબંધ ઉપરથી જણાયછે કે જે વિક્રમનાં તેની ધણી ઊદારતા માટે વખાણ કર્યાંછે તેતો સંવતચલાવનાર વિક્રમ કરતાં ઘણા જુના વખતમાં થયોછે.

૧૫ શક લોકો ઊતરમાંથી સોરાષ્ટ્રમાં ઈ. સ. ના પ્રથમ શતકમ ફેલાયા જણાય છે. ટાલમી અને એરીયનના ગ્રંથ ઉપરથી જણાયછે ઈ. સ. ના પ્રથમ શતકમાં સિંધુના મુખ પાસેનો દેશ ઈન્ડોસ્કીથીયા ...ાતો હતો. આ દેશનાં માહાત્મ્યોમાંથી પણ ઊત્તરમાંથી આ દેશમાં ... લોકો ફેલાયા તેવિશેનું કાંઈ કાંઈ અલંકૃત બયાન મળી આવેછે. પાતાળ અગર સિંધુ કાંઠાના દેશમાંથી નાગ અને તક્ષકનાં ટોળાં આ ભાગમાં આવ્યાં, † અને ત્યાંના કાબાઓ પાસેથી તે પ્રાંત પોતાના સ્વાધીનમાં લીધો તેને લગતી દ્વારિકાં મહાત્મ્યની કથા આપણે પેહેલા પ્રકરણમાં વિસ્તારથી લખીછે. કરનલ ટાડ લખેછે કે હિંદુઓના ગ્રંથમાં નાગ, તક્ષક એનામ ઘણું કરી શક લોકો માટે જણાય છે. પ્રભાસખંડમા એ ક્ષેત્રનું પ્રભાસનામ કેમ પડ્યું તેને લગતી એક કથાછે, તેમાંથી પણ શાકય દ્વીપમાંથી આ ભાગમાં શકલોકો આવીવસ્યા તેને લગતું વૃત્તાંત મળી આવેછે. તે કથા નીચે પ્રમાણેઃ— શાકય દ્વીપમાં સૂર્યને તેના સસરાએ શસ્ત્ર અડકાડયું તેથી તેનું તેજ આ ક્ષેત્રમાં પડી ક્ષેત્રને ભાસવાન કર્યું

† રસ્તાથી આ.

[illegible] તેજ, ભા.૧ લો.

આ અલંકૃત કા-
[illegible] ુજક શક લોકોની
અડકાડ્યું તેથી તે તેજ સૌ-
ને તેના દુસ્મનોએ શસ્ત્રના
ની વસ્યા. દેશને ભાગ્યવાન
પહેલાં આ કૃષ્ણની મર્ણભ-
[illegible] ની વ-

[illegible]

[illegible] માળવા
શકરાજા માલવા
[illegible] અને તેઓ
[illegible] હરૂ. ૬૦
[illegible] થી માલુમ પડે-

[illegible] આ [illegible] રાજા નાહપાનના જમાઈ દીની-
[illegible] દીકરો હતો. લેખમાં લખેલછે કે ઉષવદાત [illegible]
[illegible]
[illegible]
માડતો [illegible]
વી, જેણે [illegible] ([illegible]), [illegible]
ગોવરધન નામના પાહાડમાં અને સોપારામાં જગાઓ અને [illegible]
[illegible]

કોના અમલવિશે.

[illegible]

[illegible]

—૧૩૨

[illegible]	૧૮૮—૧૯૮
[illegible]નો પુત્ર રાજ્ઞઃ	૧૯૮—૨૦૦
[illegible] [illegible]દામા	૨૧૦—૨૧૯—+
[illegible]દામનો પુત્ર રાજ્ઞઃ ક્ષત્રપ [illegible]	૨૩૦
૧૮ [illegible] ક્ષત્રપ અતૃદામાનો પુત્ર રાજ્ઞો [illegible]વિશ્વસેન (સિંહ)	૨૧૦—૨૨૫
૧૯ [illegible] રુદ્રસેનનો પુત્ર રાજ્ઞો ક્ષત્રપ ભાગાદામા .	૨૩૪—૨૩૮—૨૬૦
૨૦ રાજ્ઞો મહા ક્ષત્રપ સ્વામિ રુદ્રદામાનો પુત્ર રાજ્ઞો મહાક્ષત્રપ સ્વામિ રુદ્રસેન	૨૯૨—૨૯૮
૨૧	

આ [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] અને [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

ડાકતર ભાઉદાજી

[illegible] મુજબ સરખા

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

પ્ર. ૨ જુ રાજાનો જયદામા ... શિલાલેખ તેમાં ૧૨૭ શક લખેલો છે. આ લેખ ...

કૃષ્ણ પંડિત ભગવાનલાલ ...

ડાહ્યણનો દાખલો લેખનું વર્ણન કરતી વખત ડાક્તર ભાઉએ લંડન, ચીન, ઓવધી, રાવલ, એશીયાટીક, સોસાઈટીની સભામાં ઘણા હર્ષથી બતાવ્યો હતો. આ લેખમાંથી નીચેના ક્રમ પ્રમાણે પાંચ રાજાના નામ મળી આવ્યાં છે:- ચષ્ટન, જયદામા, રુદ્રદામા, રુદ્રસિંહ, અને રુદ્રસેન. શક લોકોનું રાજ્ય સુમારે ૩૦૦ વર્ષ સુધી ચાલ્યું. આટલી લાંબી મુદત સુધી બીજાં થોડાંજ રાજ્ય ચાલેલાં જોવામાં આવે છે. કદાચ હોય છે તો તેનો કાળ શુદ્ધરીતે મળતો નથી. પણ આ શક રાજાઓનો કાળ તેઓના સીક્કા ઉપર ક્રમથી રેહતો ગયો, અને સર્વ મુલકમાં ફેલાયો. ૩૦૦ વર્ષ પછી જ્યારે એ રાજાનું રાજ્ય ગયું ત્યારે જુનો કાળ ગણતી વખત શકનૃપ રાજાના સંવતથીજ ગણવું લોકોને સેહલું પડ્યું. આ વખતથી એ કાળ જ્યોતિષ ગ્રંથકારોએ પણ ગ્રહણ કર્યો જે તેઓમાં અદ્યાપી સુધી ચાલે છે. ડાક્તર ભાઉનો મત એવો છે કે આપણા જ્યોતિષિ લોકોમાં અને નર્મદાની દક્ષિણના દેશોમાં જે શક ચાલે છે અને જેને હાલમાં શાળીવાહનનો શક કરી કેહે છે તે શક શકરાજા જેણે પ્રથમ માળવામાં રાજ્ય કર્યું તેનો ... માળવાનો પેહેલો શકરાજા એજ શકનૃપ અને તેનો કાળ તે શકનૃપ કાળ ... જ્યોતિષિઓએ પણ શકનૃપ કાળ ... શક કરી લખ્યો નથી. એ સંવ- ... ના વખતમાં પડ્યુ છે. ગોદાવરી ... પેઠણમાં શાતવાહન કુળના જે રાજા હતા તેના નામથી નર્મદાની દક્ષિણ તરફના લોકો શકનૃપ કાળના સંવતને શાતવાહન સંવત કેહવા લાગ્યા. શાળીવાહન (...) ... સુધીના તામ્રપટ અથવા ... ત્યારપછી મળે છે.

કુમ
ના
જઈ
ાદ-
અ-
થવાથી રેપત
*સોનાની રેલી
સુદરશન તળા-
થઈ ગયું અને
દરસન તળાવ

પ્ર. ૨ જું.

માં એ રાજાને વિક્રમ સંવત ૪૭૭ ઈ૦
વખત તામ્ર પટમાંથી ડાકતર ભા-
સાથે બરાબર મળતો આવેછે. શિલાદિત્યની
બૌદ્ધ મત છોડી જૈન મત ગૃહણ કર્યો તે વિશે
ામાં આલેક્ઝાંડર કીનલાક ફારબસ સાહેબ
આપેછે, "ગુજરાતમાં ખેડા નામના ગામમાં
દિત્ય નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને એક સુભગા
હતી, જે ત્રીકાળ સૂર્યની ભક્તી કરતી. સૂર્ય તેના
થઈ એક સમય મનુષ્યનું રૂપ લઈ તેની પાસે
ી સુભગાને ઓધાન રહ્યું. વિધવા દીકરીને ઓ-
ણાપે ગુસ્સે થઈ તેને ઘરમાંથી કાહાડી મુકી.
એક ચાકર સંગાતે વલ્લભિનગરમાં આવી. ત્યાંહાં
સ ... ગું જોડેલું અવતર્યાં; એક પુત્ર અને
... ત્યારે તેને નિશાળે મોકલ્યો. આહીં
... દેવા લાગા કે તું તો બાપ વગરનો છો.
તે સાંભળી છોકરો માપાસે આવ્યો અને કહ્યું કે મારા સોબતી નિશાળી
આઓ મને ઉપર મુજબ કહેછે તેનું શી રીત છે, શું મારે બાપ નથી!
સુભગાએ કહ્યું કે કાંઈ તે વાત જાણતી નથી. નાહક એવી વાત પુછી
હુંને વારે વારે દુઃખ ન દે. તે સાંભળી છોકરો ખેદ પામી ખસી નીમર્યો
અને ત્યારથી ... . એક વખત તે ઘણો દી-
લગીરીમાં ... પુત્ર કહી બોલાવ્યો અને
વચન આ ... તેને હથીઆર તરીકે કેટલા
એક કાંકરા આપ્યા ... .
સૂર્યના આપેલા કાંક ... દિત્ય
નામે ઓળખાવા લાગા. એક વખત તેણે વલ્લભિનગરના એક મા-
ણસને મારી નાંખ્યું તેથી વલ્લભિનગરનો રાજા તે ઉપર ગુસ્સે થયો અને
તે બાબત લડાઈ થઈ, તેમાં રાજા સુભગાના પુત્ર શિલાદિત્યના હથીઆ-
રથીમરણ પામ્યો. આ

... ઘોડા ઉપર બેસી આકાશના મુસાફરની પેઠે ત્યાંહાં મરજી-
માં આવે ત્યાંહાં ફરવા લાગો અને આસપાસનો મ્હોટો દેશ તાબે કરી
તેણે ઘણા વખત સુધી રાજ્ય કર્યું. ,,

શિલાદિત્યે બૌધ્ધ મત છો[illegible]

[illegible]ન ગ્રંથમાં નિચે પ્રમાણે કથા છે.

[illegible]

[illegible] સભા ભરી [illegible] પાડી મુ-
કવા ઠરાવ કરો. શિલાદિત્યે તે મુજબ સભા ભરી વાદવિવાદ કરાવ્યો,
તેમાં બૌધ્ધ સાધુઓ ફતેહમંદ થયા અને જૈનાચાર્યો પોતાનો વતન છો-
ડી પારકા દેશમાં ગયા, એવી ઊ[illegible]
બૌધ્ધ લોકોને જીતીશું. આવાર[illegible]
લાગો, પણ તે [illegible]
" [illegible]
[illegible] અ[illegible]
[illegible] ગવાશી તે બાઈએ [illegible]
[illegible] હતો તે પણ દીક્ષા [illegible]
[illegible]
તેનું નામ [illegible]
[illegible]

[illegible]

ઇ. સ. ૭૭૪. [illegible] મુકામ કર્યું ત્યાંહાં રાત્રે તંબુમાં રાજા અરધો જાગતો અને અ-
રધો ઉંઘતો હતો તે જોઈ તેનો છત્રધાર જેને કાંઈ કાકુ પાસેથી મળ્યું નહ-
તું, તે બોલી ઉઠ્યો કે આપણા દરબારમાં કોઈ ડાહ્યું માણસ નથી, નીકર
સૂર્યપુત્ર શિલાદિત્ય ઉપર આવા અજાણ્યા વાણીઆના કેહેવાથી લશ્કર લઈ
જાય નહી. આ વાત રાજાએ સાંભળી વળતે રોજ આગળ વધવું બંધ કર્યું.
રંકને તેનું કારણ જણાવાથી તેણે છત્રધારને પૈસા આપી ખુસ કર્યો. પછી
બીજે દહાડે એવોજ સમય જોઈ છત્રધાર બોલ્યો કે વગર વિચારે પગલું
ભર્યું તે ભર્યું, સિંહ જેવા મ્હોટા રાજાએ એકવાર પગલું ભર્યું અને હવે
પાછા હઠે એ આબરૂ ભરેલું નથી. આપણા રાજાએ ઘણી ફત્તેહ મેળવી
છે માટે ડરવું નહી. તેહેના સામો કોણ ટક્કર લેનારછે. આ વાણીથી
ખુશ થઈ રાજાએ કુચનું નગારૂં કરવા હુકમ આપ્યો. કાંઈ દહાડે લશકર
વલ્લભિનગર આવી પોહોચ્યું ત્યારે ત્યાંહાંના લોકો આવતી આફતથી
બચાવ કરવા શ્રીચંદ્રપ્રભુ, વર્ધમાન દેવ, વીગેરેની મુર્તિઓ અને બીજી
કીમતી ચીજો લઈ પ્રભાસપાટણ, શ્રી માળપુર, અને બીજા શેહેરોમાં
જઈ રહ્યા. શ્રી મલ્લવાદી મ્હોટા સાધુ પોતાનાં ટોળા સહિત પંચાસર જઈ
રહ્યા. [illegible] લશ્કરે શેહેરને ઘેરી લીધું. આ વખત કાકુ કે [illegible]
[illegible] હતો તેણે મ્લેચ્છ રાજાને બાયના [illegible]
[illegible]નથી કરી એ પવિત્ર કુંડમાંથી સૂ[illegible]
[illegible] દુશ્મનીનું મુળ કારણ હતું તે આપ્યા [illegible]
શિલાદિત્ય રાજા મ્લેચ્છ રાજાને હાથે મરણ પામ્યો. દુશમનોએ પછી
વલ્લભિનગરનું શેહેર તારાજ કર્યું.

૨૩ વલ્લભિના નાશ વિશે ઉપર કહેલી જૈન કથા વગર એક બી[illegible]
જુદીજ કહાણી ચાલેછે જેહનો ખરી ઇતિહાસીક વાત ઉપર કાંઈજ [illegible]
ધાર નથી.—"એક ઢુંઢીમલ નામે સાધુ પોતાના શીષ્ય સાથે વલ્લભિપુર [illegible]
પડોસમાં ચમારડી નજદીક ઈસાવલા નામના ડુંગરની તળાટીમાં આવી
ઊતર્યો હતો તેણે પોતાના ચેલાને શેહેરમાં ભીક્ષા માગવા મોકલ્યો, પણ કો-
ઈએ કાંઈ આપ્યું નહી. પછી ચેલાએ જંગલમાં જઈ લાકડાનો ભારો
લાવી, તે વેચી તેના પૈસાથી આટો ખરીદ કર્યો અને તેના રોટલા ઘડાવ[illegible]

કરી હતી કે તમે પાછું

પ્ર. ૨ ...   ૨૫ સાતમી સદીમ...
હિંદુસ્થાનમાં આવ્યો ...
અને ... ...

અગર જો-

દહાડા સુધી

ને

થી

ના.

(ત)

૧૦

આબાદી અને

છે, તેની જમી-

અને ઊગતા

છે.

ને

અને પાખંડી

(પચ્ચાસ) મઠ

છે તેના આશરે ... છે. તેઓ ઘણું કરી મહાયાન

મતના અને આર્યસ્થવિર માર્ગના છે. આ સિવાય બીજા સો

પાખંડમત (અન્યમત) ના છે. એ ... પશ્ચિમ સમુદ્રના ...

પ્ર. ૨ જું. માટે સર્વ લોકોને તેથી ફાયદો છે. આંહી લોકોનો મુખ્ય ધંધો વ્યાપાર છે. શેહેરથી થોડા અંતર ઉપર એક પર્વત છે તેને ઊજ્યંત કરી કેહે છે. તે ઉપર એક મઠ છે. તે પાહાડની ઊંચાડી ઝપાટી ઉપર ઈમારતો તથા ગોખ ઓટલા બાંધેલા [illegible] અને તે ઉપર પાણીના ઝુડઝુડાના અ [illegible] એક સાધુઓ ત્યાંહાં ફરવા જાય છે. [illegible] પમ પણ કરે છે. મહા સદ્ગુણ થી પ્રખ્યાત [illegible] આંહી [illegible] ટોળાં આવે છે." આ ચીનાચાર્યનું વર્ણન ખરેખરૂ જણાય છે. તે જે ઊજ્યંત પર્વત કરી લખે છે તે ગિરનારનું નામ હતું એમ રૂદ્ર દામાના લેખમાં અને જૈન તથા બૌદ્ધના ગ્રંથમાંથી જણાયછે. પર્વતની પડોસનું સૌરાષ્ટ્રની રાજધાનીનું શેહેર એ ઘણું કરી હાલનું જુનાગડ હશે જેહનું નામ રૂદ્રદામાના શિલા લેખમાં અને સ્કંદગુપ્તના શિલાલેખમાં ગિરીનગર કરી લખ્યું છે. હાલનું જુનાગડ નામ તેના જુનાપણાને લીધે પડ્યુ જણાય છે. "સૌરાષ્ટ્રનુ રાજ્ય સમુદ્રના રસ્તા ઉપર છે માટે [illegible] મુખ્ય વ્યાપાર છે." એમ [illegible]

[illegible]થાનાંથી• [illegible]

ની

ોની વચ્ચે અને જે ભઠચ આવ-

અલબ-

ઉપર

૨૬ ચીના સાધુના લખેલા વર્ણન ઉપરથી જણાયછે કે ઈ૦ સ૦ ની સાતમી સદી સુધી વલ્લભિનગરનું રાજ્ય આબાદ હતું; ત્યારપછી થોડા વખતમાં ભંગ થયું જણાય છે. ભંગકરનાર કોણ હતા એ નકી જાણવામાં નથી. જૈન ગ્રંથકાર શિલાદિત્યના વખતમાં મ્લેચ્છલોકોએ નાશ કર્યો કહેછે. એ નાશ તેના આખરના નાશની પેહેલાંનો બીજો સેહેજ થયેલો નાશ માનીએ તો વખતે એમ હોય કે વલ્લભિનો નાશ સાતમી સદીમાં કલ્યાણીના ચાલુક્યોથી થયો. કેમકે આવખત તેમનાં લશકર સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતમાં ફરતાં હતાં. કરનલ ટાડ નાશકરનાર સ્કીથી અગર શક લોકો હતા ધારેછે. માઉન્ટસ્ટુઅર્ટ એલફીન્સ્ટન લખેછે કે તેઓનોશેરવાન તરફના પારસી લોકો હતા. ડાકતર ભાઊ અનુમાન કરેછે કે વલ્લભિનો નાશ કરનાર અને આ દેશને ગુજરાત નામ આપનાર ગુજર અગર ગૌરા લોકો હશે. તે કહે છે કે સાતમી સદી પેહેલાંના જુના ગ્રંથમાં આ દેશનું ગુજરાત નામ હોય એવું ક્યાંહાંય જણાતું નથી. ગુજર લોકો વિશે તે ધારેછે કે એ લોકો ઘણું કરી રશીઅન લોકોના રાજ્યના સીમાડા ઉપરના જ્યારજીઆ પ્રાંત જેને કોઈ કોઈવાર ગુર્જરસ્થાન પણ કેહેછે ત્યાંહાંથી આવ્યાછે. એ દેશમાંથી તેઓ પંજાબમાં આવ્યા, ત્યાંહાંથી જેસલમેર અગર મારવાડમાં, અને ત્યાંહાંથી થોડો વખતે તેઓ ગુજરાતમાં ઊતર્યા જણાય છે. આજપણ ગુજર લોકો પંજાબ [illegible] થુરાં આંહી ઘણાછે, અને તેઓનો ધંધો ઘણું કરી ચો- [illegible] રથી તેઓના ગુજરાતમાં વસેલા ટોળાનું ચોર અ- [illegible] ડયું હશે. આ ગુજર લોકો ઉપરથી જે દેશમાં તેઓ [illegible] તેનું ગુજરાત નામ પડ્યું. ડાકતર ભાઊનો મત એવો છે કે આ ગુજર લોકોમાંથી ઘણા ખરાઓને જૈન સાધુઓએ પોતાના ધર્મમાં લીધા. આ વખત ઘણીએક જાતીના [illegible] થયા જણાય છે. જૈન થવા પછી [illegible] [illegible]માં દીક્ષાની [illegible]

[illegible]નુ [illegible] નામ ભા.૧ લો.
જૈન તથા બૌ-
[illegible] ઉપદેશ સાંભળ-
[illegible] કહેવાય છે
[illegible] ૮૮ જુદી જુદી

[illegible]
[illegible], ઈત્યા. આવાં
[illegible]ઈએચ. વાણી-
[illegible] મુળમા આ ગુજર લોકોનુ રાજ્ય હશે.
[illegible] તેમ આ દેશની બીજી જાતમાં
[illegible] જાતીમાં ગુજર

[illegible] હાલના વળા
[illegible] વાયવ્ય દિશાએ એક મ્હોટું પાલુડીનું જંગલ છે.
[illegible] વલ્લભિનગરના ખંડેરનો મુખ્ય ભાગ છે. આ જંગલમાં
[illegible] છે, તેમાં જઈ ઘર બાંધવાસારૂ ગામના લોકો
[illegible] વિગેરે કાઠ ખોદી લાવે છે. ખંડેરમાંથી તેમના પા-
[illegible] ભીંતો [illegible] પોહોળી અને મજબુત ઈંટ તથા
મટોડાથી બાંધેલી [illegible] ભીંતો વગાના કરવાથી
[illegible] ચાર માઈલ [illegible] આ ઈંટો કદમાં ઘણું કરી
[illegible], [illegible] અને ૩ ઈંચ જાડી છે. આ પી-
[illegible] એક ઘેલારો નામની નદી વેહે છે તેમાં ચોમાસામાં ઘ-
[illegible] તેહનુ [illegible] કરી [illegible] છે, ત્યારે વલ્લભિનગરનાં

આપ્યાં છે

મુર્તી હાજર ... ગની રથી-

વીમાં કોઈ

પ્રકરણ. ૩. જુ

...ટીઆ+ અગર લડાયક જાતીના લોકો છે તેઓમાંના ઘણા જુના જેઠવા, વાળા, ચૌરા, આહિર, બાબરીયા અને મેર(ભાગી) લોકો વિશે.

...નના પ્રાચીન ઈતિહાસને
...ની ...ગાહમાં થયેલા મૌરી
...થી જે કાંઈ મ-
... ઈ૦ સ૦ ની
... પામ્યું ત્યારથી
... પાટણના જોરા-
...હાસ ઘણું કરી
... ... રાજ્યના અમલ તળે
હતો કે ... ...ગ લોકો શી જાતીના હતા? કહવો પ્ર-
ર્ન પાગતર ... ...ઈ આ દેશમાં છે કે નહી? વીગેરે પ્ર-
શ્નો હર કોઈ વાંચનારના મનમાં આપો આપ થવાં જોઈયે તથાપી તે સ-
મયનુ કાંઈ વૃત્તાંત રહયું નથી એટલે તેવિષે કાંઈ પણ ખુલાસો થઈ
શકતો નથી. આ દેશની હાલની રાજ્ય કરનારી અને લડાયક જાતી
રાજપૂત તથા તેથી અન્ય જાતીના કાંઠીયા લોકોનો પ્રાચીન ઈતિહાસ મે-
ળવવાનાં સાધન ... ... કરી તેઓના વહીવંચા, માગાભગા, અને ગાવ-

[illegible] તે વિશે ભાટ

[illegible] ઇતિહાસ

[illegible] એમ

[illegible] અસલ ઈ-

વાશી નથી. [illegible] પણ

ઘણી જુની [illegible] તમાં

આ દેશમાં [illegible] અને આહેર,

રબારી, મેર અને બાબરીઆ એ સિંધ અને ગુજરાતથી આવેલા જુના

આભિર અને બરબર લોકોમાં કેટલીએક શા[illegible]

અન્ય જાતીના લોકો ભળી તેઓનો મીશ્રિત [illegible]

૨૯ રાજપુત લોકોને તેઓના [illegible]

ભારત રામાયણના સૂર્યવંશી ચંદ્રવંશી [illegible] વૃત્તાંત

કહી ત્યારથી તે હાલના રાજા સુધી [illegible] લાંબી

લાંબી ટીપો આપે છે. તથાપી તે [illegible] જોઈયેતો

ખુલ્લું જણાય છે કે તેનાં થોડાં છેલાં તાજાં નામો વગર બીજું કાંઈ પણ

વિશ્વાસ લાયક નથી. ભાટ લોકોએ પોતાના [illegible] ઇતિહાસ

આપવો એટલુંજ કાંઈ તેઓની મત[illegible]

દીધું છે અને તે મુખ્ય કરી બે પ્ર[illegible]

સુલખાને [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આપવું એજ

[illegible]

ઉપર [illegible]

[illegible]

ની આ નાની શેરી

ને મોંઘીજનીની

ધર્મના સોઇ મા

સમાર
થયો
ની

રાતિ રાજપુતાણી
યવન. શક આદી

ગિરિ દેવો ઉપર
ધર્મમાંથી શક

પ્ર. ૩ જુ. વેળા શકલોકોમાંથી નીકળ્યાની નીશાની છે. ઘણી લાંબી મુદતમાં પણ બ્રાહ્મણ ધર્મે તેઓ ઉપર ઘણી અસર કરી જણાતી નથી. રાજપુતો વિષે આટલુ કહી જોઈએ હવે સૌરાષ્ટ્રની આ દરેક રાજપુત જાતીના કેટ લોકોમાંથી મુળવિષે તેઓના વહીવંચા લોકોના ગ્રથમાંથી કાંઈ મળી આવેછે કે નહી તે વિચારીયે.

૩૧ જેઠવા— આ દેશના રાજપુતોમાં આ લોકો ઘણોજ જુના પણાનો દાવો કરેછે. તેઓના ભાટ કેહેછે કે જ્યારે હનુમાનજી સમુદ્ર કુદી લંકાં જતા હતા ત્યારે કુદતી વખત પરીશ્રમથી તેને પસીનો વળ્યો, તેનું બુંદ એક સમુદ્રમાંની મગરના પેટમાં પડ્યાથી તેને ઓધાન રહ્યું, અને તેમાંથી જેઠવાનો મુળ પુરૂષ મગરધ્વજ પેદા થયો. જ્યારે હનુમાનજી રામલક્ષ્મણને છોડાવવા અહીરાવણને ત્યાંહાં ગયા ત્યારે અહીરાવણની દેવડી ઉપર આ મગરધ્વજ ચોકી કરતો હતો. રામચંદ્રજી લંકાંની જીત કરી આવ્યા ત્યારે મગરધ્વજને તેણે સૌરાષ્ટ્રમાં સોનગરનું રાજ્ય આપ્યું. આ રીતે બરડાના રાણા પોતાને રામના દુત હનુમાનની ઓલાદના માની પોતાના રાજ્ય હકમાટે રામચંદ્રજી તરફથી મળેલી પવિત્ર સંનદનો દાવો કરેછે. આ વાત ઉપર વિશ્વાસ રાખી જેઠવા રાજા હનુમાન અગર વાંદરની ઓલાદમાંથી ઉતર્યાછે માટે તેઓને આજ પણ ઘણા લોક પુંછડીયા રાણા કેહેછે. કેટલાએક લોકો તો કેહેછે કે થોડી પેહેડી અગાઊ જેઠવા રાજાઓને પુંછડાસરખું કાંઈ એક ચીન્હ હતું અને તે તેના ખરા ખાનદાનની નીશાની તરીક મનાતું. આ વાત જો કે દેખીતી અસંભવિત છે તોપણ આવી વાતો ઉપર વિશ્વાસ રાખનાર લોકોની આ દેશમાં હજી ખોટ નથી. જાનવરમાંથી મનુષ્ય ઉત્પન્ન થાય એ દેખીતું ઈશ્વરી નિયમથી ઉલટું છે એટલુજ નહી પણ એન ક- હ્યાથીજ હરેક માણસને ગુસ્સો ઉત્પન્ન થાય છે. તથાપી પો[illegible]

જે પોતાના ઉંચા ખાનદાન માટે આજપણ ઘણા મગ

પોતાનો ઉંચપણાનો દાવો સાબીત કરવા આ [illegible]

આધાર નથી એ કાંઈ [illegible]

ગ્રમાયણની પવીત્ર ક[illegible]

ગો રાખી નથી; તોપણ [illegible]

બરડાના [illegible]

૬, જુ. હેલી સદીમાં ગુજરલોકોનો અમલ હતો. સપરેશન આફ ફ્રોમેલ ઈન્ડેંટી
સાઈડનામના ગ્રંથમાં દાકતર વીલશન પણ જેઠવાને ગુજર પ્રજાની શા-
ખા ધારે છે. ગુજર અગર સીથીયન લોકોની પેઠે જેઠવાલોકોમાં પણ
સૂર્યનો મહીમા ઘણો હતો. ભાટ લોકો કેહેછે કે ઘુમલીના ચોથા રા-
જા ફુલકુમારે શ્રીનગરમાં સૂર્યનું દેવળ બાંધ્યું હતું. સ્કીથી લોકોના
શીક્કાઓ ઉપર જેમ કુમાર શબ્દ વિશેષ કરી જોવામાં આવે છે તેમ
ભાટલોકોના ગ્રંથો ઉપરથી જણાય છે કે ઘુમલીની સ્થાપના પછીના ઘણા
ખરા જેઠવા રાજાઓ કુમારાંત નામથી ઓળખાતા હતા. જેઠવા લો-
કોની આ દેશમાં ઘણી જુની જગો ઠાંક હતી. આહી ભાટ લોકો પેહેલી
સદીમાં નાગાર્જુણ જેઠવા નામનો એક મહા બળવાન રાજા થયો કેહે છે.
આ રાજા અને દક્ષિણનો સાલીવાહન (સાતવાહન) રાજા વચ્ચે લડાઈ
થયાની કથા ભાટ લોકો ઘણીજ અતીશયયુક્તિથી વર્ણવે છે. આસરે
સાતમી સદીમાં જેઠવા લોકોએ બરડામાં ઘુમલીનો કીલ્લો બાંધી તે પો-
તાની ગાદીની જગો ઠરાવી. ઘુમલીની સ્થાપના ભાટ લોકો, શિલકુમાર
જેઠવાના વખતમાં થઈ કેહે છે. તેઓ કેહે છે કે શિલકુમાર દીલ્હીના
રાજા અનંગપાળની મદદે તેના દુશમનો સામે ગયો હતો. તે લડા-
[illegible] રાજાને જેઠવા રાજાની મદદ ઘણી ઉપયોગી જણાયાથી તેણે
[illegible] કન્યા પરણાવી. આ માન મળ્યા પછી શિલકુમારે બર[illegible]માં
આવી ત્યાંહાંના જુના લોકાની સાહેતાથી ઘુમલીનો કીલ્લો બાં[illegible]
આ લોકો શિલકુમારને જેઠવા રાજાઓની ટીપમાં નાગાર્જુણ
[illegible] તેને જો ભાટ [illegible]

[illegible]

૩૨ વાળા [illegible]
ભાટ કેવળ જુદીજ કથા આપે છે [illegible]
વલ્લભિનગરના રાજાઓની [illegible]
વાળા લોકોની કથા અને
વિષેની કથા જે આપણ[illegible]

...ક મુદત તેઓ-
...ગામ, પોતાની
તેઓને સૌરાષ્ટ્ર
...ની વિશની કથાનો
...ની કથા સાથે ઘ-

ણુ કરી મળતી છે, તેમ ... ... વલભિનગરમાંથી ભા-
ગી મેવાડમાં વસેલા ગેલોટી લોકોના વડેરાઓની કથા સાથે મળે છે. ગેલોટીના ભાટ કેહેછે કે ત્યારે વલ્લભિનગરનો નાશ થયો ને તેનો છેલો રાજા શિલાદિત્ય દુશમનને હાથે મૃર્ણ પામ્યો ત્યારે તેની સગર્ભા સ્ત્રી પુષ્પાવતી ... આરાસુરમાં અંબાભવાનીની માનતા કરવા ગઈ હતી તેને ધણી મુવાના ખબર થયા એટલે તે ત્યાંહાંના જંગલમાંજ રહી. ... કાંઈ દાહાડે તેને એક પુત્ર જન્મ્યો. આ પુત્ર ગોફામાં જન્મ્યો ... તેનુ નામ ગોહ પડ્યું. પુષ્પાવતીએ પોતાના પુત્રનુ પોષણ કરવાની અને રાજ્ય રીત પ્રમાણે તેને કેળવણી આપવાની એક વિશ્વાસુ બ્રાહ્મણને ભ-
ળામણ કરી પોતાના સ્વામિ ... બળી મરવા ત્યારી કરી ... આ ગો-

[illegible] મેવા ગોહ ઉપરથી પોતા-
એક શાખા કાંઈ દાહાડે
લાગી હશે. મેવાડના
તેની ભૂમિ સૌરાષ્ટ્રમાં
ગયો હતો, લખેછે. મે-
[illegible] સૌરાષ્ટ્ર તરફ વળી અગર
સૌરાષ્ટ્રમાં આવી તે ઉપરથી તે શાખાનું વાળા નામ પડ્યું હશે. શ્વેતકેતની
કથા કરતાં આ વાત વધારે સંભવવાળી જણાય છે. વાળાને તેઓના ભાટ
કેટલીએક વાર નગરઠઠાના રાય કરી વખાણે છે તે જોતાં આટોપું મેવા-
ડમાં ગયા કાંઠાના દેશમાંથી ગયું નથી પણ સૌરાષ્ટ્રમાંથી ગયું છે જ્યાંહાં
તેઓ મુળમાં સિંધુકાંઠાના દેશમાંથી આવ્યા હતા. શત્રુંજય મહાત્મ્યમાં
આપેલી બ્રાહ્મણની વિધવા સ્ત્રીમાંથી ઉત્પન્ન થયાની કથાથી પોતાના ય-
જમાનને અપમાન થતું જોઈ તે કથાની અવજી ભાટ લોકોએ પોતાના
ગ્રંથમાં તેવીજ પણ વધારે આબરૂ વાળી ભારતની કથા દાખલ કરી જ-
ણાય છે. ઘણું કરી આજ ફેરફારને લીધે, સૌરાષ્ટ્રમાંથી મેવાડમાં ગયા
હતા તેની અવજી ગંગા જમના કાંઠાના દેશમાથી ગયાની કથા ફેલાવ
[illegible] કરનલ ટાડ કહેછે કે વાળા લોકો બેશક જુની વલ્લભિના
[illegible] વલ્લભિપુરના રાજાઓની ઓલાદમાંથી પોતાને માનનાર

વલ્લભિનગરના રાજાઓમાં
[illegible]ના ભાટ વાળા રાજાઓની
[illegible] થયો જણે છે. બં-
[illegible] હતી કહી છે.
[illegible] એ શબ્દ એક
[illegible]ના વૃત્તાંતમાં આટ-
[illegible] હોય. માટે વાળા લોકો
[illegible]ના છે એ નિશ્ચ
[illegible]ઓ મુળમાં જુ-
[illegible] કર્યુ છે. માટે

[illegible] લોકો પણ પો-
[illegible] સાથે આવ્યા
[illegible] જાતીનો મુખી
[illegible] અને તેણે કનકા
[illegible] જગો [illegible] કાંઈ મુદત પછી
ચૌરા લોકો પ્રભાસ ક્ષેત્રમાં ફેલાયા અને દેવપાટણ પોતાની રાજધાની
કરી રહ્યા. એ પ્રાચી પેઠે દેવપાટણના કીનારા ઉપર પણ એક જગો
આજ કનકસેન ઉપરથી કનકાવતી કેહેવાયછે. ગોપ્યા અને પ્રભાસમાં
જુના વખતમાં શક લોકોનાં ટોળાં આવી તેઓએ આ દેશને આ-
બાદ કર્યો તેને લગતી તે સ્થળોનાં મહાત્મ્યોમાંની કથા આપણે ગયાં
પ્રકરણેમાં વિસ્તારથી આપેલીછે. એ શક અને ચૌરા લોકો મુળમાં
[illegible] ઓનો સૌરાષ્ટ્રનાં બીજાં શકટોળાં ગેહેલોટી અને
[illegible] વખતથી તે આજદીન સુધી તેવોને
[illegible] ભક્ત હતા. ચૌરોના જુના વતન
પ્રભાસમાં આજ પણ સુર્યનાં જુનાં પડેલાં ડેરાંઓ ઘણાં છે. આંહી
એક સ્થળ આજ અર્કસ્થળ (સુર્યની ભુમિ) એ નામથી પવિત્ર ગણાય-
છે. વલ્લભિનગરના [illegible] ચૌરા લોકો [illegible] પ્રભાસમાંજ
હતા. [illegible] [illegible]મનના ભયથી બચવા

પ્ર.ક.જુ. પોતાની શ્રીમતી સાથે સહીત આવી આશ્રય લીધો હતો.

સૌરાષ્ટ્રની આ ત્રણ જુની રાજપુત જાતી વિષેના જુદાં જુદાં વૃતાંત [illegible] કે તેઓ સર્વ શક અગર રકીથી જાતીના લોકો [illegible] થી ઓળખાતા હતા તેમાનાં ટોળાંછે. જીટ લોકો [illegible] ફેલાઈ ગયા હતા અને જેમાંથી કરનલ ટાડ [illegible], વીગેરે જાતીના લોકોને જુદા પડ્યા ધારેછે તે અને સૌરાષ્ટ્રનાં આ ત્રણ ટોળાં અસલ એકજ હોવાં જોઈયે. સૌરાષ્ટ્રમાં આ લોકો જુનાવખતમાં જીટ નામથીજ ઓળખાતા [illegible] ઉપરથી તેઓની એક શાખા આજ પોતાને જેઠવા [illegible] ઉ-ત્તરમાંથી આવ્યા તેવાજ પ્રથમ ઢાંકમા [illegible] એક ટોળુ પૂર્વ તરફ ભાલ અને શત્રુંજય તરફ ગયું અ[illegible] પોતાની રાજધાનીની જગો ઠરાવી કાંઈ દાહાડે તેઓએ ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં એક જોરાવર રાજ્યની સ્થાપના કરી. બીજુ ટોળું પશ્ચિમ તરફ ઓખામાં ગયું અને ત્યાંહાંથી તે લોકો પ્રભાસમાં ફેલાયા. આંહી તેઓ એ ભાગના સાંચીયા લુટારાઓની સોબતથી લુટ ચોરીનો ધંધો પકડી ચૌર અગર ચોરના ધીઃકાર ભરેલા નામથી પ્રસીધ્ધ થયા. ત્રીજુ ટોળુ જે પોતાના જુના નામ જીટથીજ ઓળખાતું હતુ તે વલ્લભિપુરની આખર સુધી ઢાંકમાંજ રહ્યું, અને કાંઈ વર્ષ પછી તેઓએ બરડામાં ધુમલીનો કીલ્લો બાંધી ત્યાંહાં એક સ્વતંત્ર રાજ્યની સ્થાપના કરી.સૌરાષ્ટ્રની આ ત્રણ જાતીના લોકોમાં ચૌરા અને વલ્લભિપુરની જાતીના લોકો વચ્ચે આપણે જેમ ઘણો નજદીકનો સંબંધ જોઈયેછે તેમ જેઠવા અને વાળા વચ્ચે પણ કાંઈ થોડો સંબંધ નથી. જેઠવા અને વાળા બંને જાતીમાં વાળા (વલ્લભિની જાતીના લોકો) જેમ પોતાની જુની [illegible] શતકમાં કનકસેન રાજા [illegible] ત્યાંહાં પોતાનો નાગા [illegible] જાતીના ઈતિહાસ [illegible]

રાજકુમાર હતાં. આ [illegible]

...રે તેઓની એક
...ું. બરડાની આ
...ના જેઠવા રાજા શિલાદિત્યની
...ા હોયતો તે કાંઈ નવાઈ નથી.
...મ ઘણું કરી આદિત્ય શબ્દ
...ાઓનાં નામની અંતે આપણે કુમાર
...ના પોતાના કુમારાંત નામના રાજાઓની
...ાની મતલબથોાછવાડેના વખતમાં અંત્ય
...ુ જાણે. અલબત આ સર્વ કલ્પનાઓ
...ા વગર એ લોકો વિશે કાંઈપણ ખાત્રીથી
...અને મૂળમાં શકલોકોનાં ટોળાં છે એમાં

...કાંઠીયા લોકોમાં ઘણા જુના આભિર
...આહેર, રબારી અને બાબરીઆ નામથી
...ામાં મૂળમાં ક્યાંહાંથી અને કયારે આ-
...ુ નથી. આહેર લોકોની બે શાખા મચ્છુ
...ના સોરઠીઆ પોતાને સિંધથી નાશી આ-
... ...રા રાજાના દીકરાઓની ઓલાદના કહેછે, તે જોતાં એ લોકો
... ...માં સિંધથી આવ્યા હશે એમ ધારી શકાયછે; પણ બરબર લોકો
... ...હેજ જણાત નથી. કેટલાએક છુટક છુટક મળી આવેલા દા-
...ે જાતમાં શતક પછીના વ-
...ામાં અને બરબર એટલે ર-
...ેક પા-
...ાતા

પ્ર.૩. જાું. એછે કે દુરયોધને દક્ષિણમાં કચ્છમાં રહી પોતાન
ત્યાંહાં મોકલ્યા અને સિંધમાં જઈ ત્યાંહાંના આ
આભિર ગણ લોકોને જીત્યા હતા. ટાલમીના
પોતાના ભૂગોળના ગ્રંથમા સિંધુ કાંઠા ઉપર આ
કોની વસ્તી હતી લખેછે. વિષ્ણુ પુરાણમાં કે
આપ્યરે સિંધુ કાંઠાઉપર મલેચ્છ અને સૌરાષ્ટ્રમાં શદ્ર અને ઢોરાં ચરાવ
નાર જાતીના લોકો હતા. આંહી મ્લેચ્છ શબ્દ આપણે મુસલમાન લોકો
માટે લઈયેતો કદાચ એમ હોય કે સાતમી સદી પછી સિંધમાં જ્યારે મુસ-
લમાનોના હલ્લા થવા માંડ્યા, ને જ્યારે ત્યાંહાંના રાજ્યવંશના સુમરાઓએ
લાચારીથી મુસલમાન ધર્મ કબુલ કર્યો, તે વખત પોતાના ધર્મનું રક્ષણ
કરવાની મતલબથી આભિરલોકો ભાગી સૌરાષ્ટ્રમાં આવી
જેઓને વિષ્ણુ પુરાણમાં ઢોરાં ચરાવનારી જાતીના કરી લ
૩૫ બરબર લોકો. આ જાતી વિષે ભારતમાં લખ્યું છે કે તે
પુરની પશ્ચિમે રહેછે. બરડા ડુંગરથી
મી સદીથી તે અગ્યારમા સદી સુધી
હતા તેઓને ભાટ લોકોએ ભૂત જાતા કરી વર્ણવ્યા, પણ આના
મુખીને તેઓ બાબરોભૂત કરી કેહેતા હતા. રાશમાળામાં કેહેછે કે જ્યા-
રે સિધ્ધરાજે જૈગાર ઉપર સવારી કરી ત્યારે તેની સાથે બાબરાની
સરદારી તળેના ભૂત લોકોનુ લશકર હતુ. ઝાલાવાડનાં કેટલાંએક તળાવ
અને કીલ્લા આ વખત સિધ્ધરાજે આ ભૂત લોકો પાસે બંધાવ્યા હતા
પણ ભાટ લોકો કેહેછે કે શિલકુમારે આ
રાશમાળામાં એક જગે કહ્યું છે કે સિધ્ધરાજ-
ને લઉં હરમાળાને દેશ પડીજવા આવ્યું હતું

બરક, બાબર અને
બીજી જાતો

ના.

લોકોની ક-
ચુકરી બરબર
ની ઘણી જુની
તેઓ પાંડવના
છે. તેઓ
થાન
છે

આ તેના બ્રાહ્મ
મળી આવે છે.
હતી હતી તેઓ ઢાંક
હશે. બાબરીયા રબારીની પેઠે અસલ
સામું જઈ કન્યા દેવાનો વ્યવહાર
ઘણા મળી આ-
તાને જેઠવા સાથે
થયા છે. આ-
અમે જેઠવા જાતીના છઊ. આ સર્વ લોકો થાન
હતી કેહેછે તેનું કારણ એજ કે બરડો અને
મળી પ્ર-
તમાં રીહેલી
એક ઉદાર પુરૂષ
સર્વને તે

પ્ર.૩.જું. [illegible] ...નવરીવાવાડમાં આજ-
પણ કેટલાંએક તુંવાર રાજપુતનાં ઘરછે તેઓને બાબરીયા લોકો પોતા
ઉપર પૂર્વે કરેલા ઉપકારમાટે ઘણુંજ માન આપે છે. તુંવાર લોકોને લગને
વખત બાબરીયા પાશેથી આજ કાંઈ અમુક ડાપું અગર શી મળેછે. ધુમ-
લીનો શિલકુમાર રાજા તુંવારની કન્યા પરણ્યો હતો કેહ્યું છે તે તુંવાર ઘણું
કરી આ થાનકંડોરણાની શાખાના હશે. શિલકુમાર અને માનપાલ
તુંવાર એક વખતે હતા એમ માનવાનુ એક બીજું પણ કારણ છે, તે એ
કે એ રાજાએ ધુમલીનો કીલ્લો ભૂતલોકોપાસે બધાવ્યો હતો કહ્યું છે તે
ભુતલોકો ઘણુંકરી માનપાળને ત્યાંહાં દુકાળને વખત ગુજરાતના ઉતર
પ્રાંતોમાંથી ભેળા થયેલા બરબર લોકો હશે.જુના વખતમાં આવાં મ્હોટાં
ઈમારતો બાંધવાનાં કામો રાજા લોકો દુકાળને વખતજ શરૂ કરતા હતા
એવા દાખલા જુના ગ્રંથોમાંથી ઘણા મળી આવશે. આ વખત ફક્ત પે-
ટીયા ઉપર હજારો લોકો કામ કરવા મળી આવતાં હતા. લીઆંડ જેકબ
બરબર એટલે મિશ્રિત લોકો એવો અર્થ કરેછે, પણ બાબરીયા લોકોના
વૃતાંતમાં તો તેઓની જુની શાખા કાંકરાઓને તેઓ કંઈ મિશ્રિત કેહતા
નથી, તેમ બરબર શબ્દનો પણ એવો અર્થ થયો ક્યાંહાંય જાણવામાં નથી.
બરબર એ બેશક ભારતની જુની જાતી જણાયછે જે આ ભાગમાં
ગુજરાતના ઉતર ભાગમાંથી ફેલાઈ છે.

૬૬ **મેર લોકો.** બરડાની ઘણી પ્રસીધ્ધ ટોળી મેર લોકો વિશે કરનલ
વાકર કેહેછે કે જેઠવા જેમ પોતાને હનુંમાનની ઓલાદમાંથી કેહેછે
તેમ મેર લોકો પોતાને જેઠવાના પ્રથમ રાજાની સાથે આવેલા
લોકોની ઓલાદના ગણે છે. મેર લોકો મારવાડમાં ઘણા છે ગિ-
રનારમાં પણ એક ટુકડી પોતાને મેર કેહેવરાવે છે, પણ તે લોકો બરડાના
[illegible]

[illegible] રાજપુત લોકો [illegible]
સાથેનાં લગ્ન કબુલ કરેછે, પણ પછી આવા લગ્નથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રજાથી
રાજપુત લોકોમાં રહી [illegible] નથી [illegible] પોતાની [illegible] જાતીમાં

[illegible]ા મેર એ ખીતાબથી ઓળખાયછે. મેર ભા. ૧લો.
[illegible]યછે. ગિરનારના ખાંટકોળીનાં મુખી જે
[illegible]નો માનેછે તે પણ પોતાને મેર કેહેવ-
[illegible] પછવાડેથી મેરની એક જાતી થઈ
[illegible]મ જોતાં તેમાં ઘણી જાતીના રાજપુતો
[illegible]ાની ઓલાદમાંથી થયા જણાયછે. મેર
લોકોમાં [illegible] તે પોતાને જેઠવાની ઓલાદના કેહેછે.
[illegible]ાદી ઉપર બેસેછે ત્યારે રાજ શખો મેર પો-
[illegible]કો કરેછે. આ ક્રીયા થાયછે ત્યારેજ
[illegible] જુના વખતમાં જેઠવા લોકોને બીજા
રાજપુતોની [illegible] ઘણી અડચણો હતી ત્યારે તેઓ મેર
વિગેરે લોકોમાં લગ્ન કરી તે અડચણ દુર કરતા હતા. જેઠવા લોકો બીજા
જા રાજપુતો કરતાં આ દેશમાં ઘણા જુના છતાં તેઓને ભાયાતનો મ્હોટો
જથો નથી તેનાં કારણોમાં આપણ એક કારણછેકે જેઠવા ભાયાત-
નો ઘણો જથો કન્યાની અડચણથી મેરલોકોમાં ભળ્યોછે. બરડાની
હાલની બે જાતી રબારી અને મેરમાં રબારી ભીલના જેવા કાળા અને
ઘણી બદસુરત શીકલના જોવામાં આવેછે ને મેર [illegible] ગામડીયા છ-
તાં ઘણા ખુબસુરત અને સ્વેત વર્ણનાછે તે જોતાં, મેરમાં ઘણો ભાગ
ઉત્તરમાંથી આવેલા રાજપુત લોકોનો જણાયછે. રબારી કરતાં મેરની
ગુજરાતી ભાષા વિશેષ કરી બગડેલીછે તેનુ કારણ ઘણુકરી તેઓમાં
સિંધ વીગેરે દેશના લોકોનુ મિશ્રિત થવું હશે. આ સર્વ આહેર, રબારી,
મેર અને બાબરીયા લોકોનો ધંધો અસલથી સીપાઈગીરી અને ઢોરાં
પાળવાનો જણાયછે. જુના વખતમાં તેઓ સૌરાષ્ટ્રના રાજાઓની ઘ-
ણી જરૂરી ફોજ ગણાતા. લડાઈમાંથી નવરા થતા ત્યારે તેઓ પોતાનુ
કૌવત શિકાર અને લુટખોરીમાં વાપરતા. તેઓમાં જાતીભેદ વિષે કાંઈજ
વેહેમ નથી. ખરૂં કહીયે તો તેઓ નામનાજ હિંદુછે. હિંદુઓને મનેહ કરે-
લા જાનવર વગર બાકી સર્વ જાતીનો ખોરાક તેઓને ખપેછે. તેઓમાં
[illegible] આ મેર રબારી લોકો બરડાના પ્રસિદ્ધ દેવ
[illegible]ગજની પડોશના આહેર

પ્ર. રૂ. જું. બાબરીયા લોકો તુલશીશામ અગર *શામજી મહારાજને માનેછે.

આ ઉપર કહેલી જાતીઓ શિવાય સૌરાષ્ટ્રના પૂર્વ ભાગમં ભીલ લોકો અને બાકીના જંગલવાળા અને બધા સમુદ્ર કીનારાના દેશમાં કોળી લોકો વસ્તા હતા. આ લોકોમાં ભીલ અને મધ્ય ભાગના જંગલોના કોળી લોકો છેક હમણાના વખત સુધી લુટચોરી અને પારધીનો ધંધોકરી નિરવાહ ચલાવતા અને કીનારાના લોકો મછીઆરા અને ચાંચીઆ લુટારાનો ધંધો કરતા. સૌરાષ્ટ્રના ચાંચીઆઓમાં ઓખાના કાબા, અને સીયાળ, તથા પીરમના કોળી પ્રાચીન કાળથી સમુદ્ર વાટે પ્રવાસ કરનારા લોકો અને વહાણને મ્હોટું ભય ગણાતા હતા. આ લોકોની લુટચોરી અને જુલમવિશેના દાખલા આપણને ગ્રીક અને આરબ વીગેરે પરદેશી લોકોના ગ્રંથોમાંથી ઘણા મળી આવેછે.

ચૌરા લોકોનો પ્રભાસમાં નાશ અને ત્યથી તેઓની પંચાસરમાં સ્થાપના

૩૭ આ દેશના જુના રાજપુત અને અન્ય જાતીના લડવીયા લોકોની દરેક જાતી વિશે આટલું કહી આ જગે એ પણ કેહેવું જોઈયે કે તે સર્વમાં ચૌરા લોકો આ વખત ઘણાજ જોરાવર હતા. વલ્લભિના રાજ્યની આખર પછી આ દેશમાં સર્વોપરી અમલ ચૌરા લોકોનો થયો જણાય છે. એ લોકો આ દેશના રાજપુતોમાં ઘણાજ ઉંચા ગણાતા હતા તોપણ તેઓએ ઓખા અને પ્રભાસના કોળીલોકોની સોબતથી દરીઆઈ ચાંચીયાનો ધંધો પકડી પોતાના નામને દુનીયાંમાં એવું તો ધીઃકારવા યોગ્ય કરી નાખ્યું હતું કે તેથી કરી સર્વ કોઈનો તેઓની જુલમગાર ચાલમાટે તેઓ ઉપર સ્વાભાવિકપણેજ ગુસ્સો થયો હતો. ચૌરા લોકોની લુટારી ચાલથી પ્રભાસમાં તેઓનો નાશ થયો અને ત્યાર પછી તેઓને ઉત્તર ગુજરાતમાં જઈ રેહવું પડ્યું તે વિશે કાંઈ પણ યથાસ્થીત વર્ણન મળી શકતું નથી. ભાટ લોકો માત્ર એટલુંજ કેહેછે કે ચૌરા લોકોએ પોતાના બંદરમાં આવેલાં બંગાળાનાં વહાંણો લુટયાં તેથી વરૂણ દેવે કોપાયમાન થઈ દેવપાટણનુ શેહેર બોળી દીધું અને ચૌરા લોકો ઘણુ કરી સર્વ નાશ પામ્યા. માત્ર એક ત્યાંકાના ક્ષત્રિય પર રાજાનો [illegible] જૈન સાધુની મદદથી બચ્યો તેણે પંચા-

---

* [illegible]

રાજ્ય સ્થાપ્યું. આંહી ભાટ લોકો ચૌ- ભા. ૧લો.
પંચાસરમાં નાશ થયો તેની કથા અને
[illegible] એક બીજા સાથે ગુંથવીનાખેછે; તોપણ
વરૂણના કોપથી નાશ થયો એવું કેહવાની મતલબ એ હશે કે આ વખત
ચૌરા લોકોની લુટારી ચાલથી કોઈ પરદેશીયે (ઘણુકરી આરબોએ)
સમુદ્ર માર્ગેથી આવી તેઓ ઉપર હલો કરયો હશે. આ વખત તેઓને
વલભિરાજાની મદદ નરહ્યાને લીધે તેઓથી આ જોરાવર લોકોસામે પો-
તાનો બચાવ ન થઈ શક્યો, એટલે, તેઓ આ ભાગ છોડી ગુજરાતમાં
ગયા અને ત્યાંહાં પાછી ચૌરાના જોરાવર રાજ્યની સ્થાપના કરી. રાસ-
માળા ઉપરથી જણાયછે કે આ નાશ ઇ० સ० ની સાતમી સદીમાં
થયો હતો.

પ્રકરણ. ૪. થુ.

ચૌરા લોકોનો પંચાસરમાં નાશ થયા પછી કાંઈ દાહાડે તેઓની અણહિલવાડ પાટણમાં સ્થાપના અને ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર, તથા કચ્છમાં તેઓનુ સર્વોપરી રાજ્ય.

ચૌરા લોકોનો દેવપાટણમાં નાશ થયા પછી ત્યાંહાંથી તેઓએ
ઉત્તરના વઢી* વાર પરગણામાં જઈ ત્યાંહાં પોતાનુ નવું રાજ્ય
સ્થાપ્યું અને પંચાસર+ પોતાની ગાદીની જગો ઠરાવી તે વિષે ગયા પ્ર-
કરણમાં કહયું છે. રાસમાળામા લખેછે કે જે વખત આ ચૌરા લો-
કોનો રાજા જયશિખર અથવા જયશરાજ પંચાસરમાં રાજ્ય કરતો હતો તે

પ્ર. ૪ થું. જામે કલ્યાંણીની ફરતો ઘણો મુલક જીત્યો હતો પણ હજી ગુજરાત તેના તાબામાં આવ્યું નહતું. વિક્રમ સંવત ૭૫૨ (ઈ૦ સ૦ ૬૯૬) માં ગુજરાતનો શંકર બારોટ ફરતો ફરતો કલ્યાંણીની દરબારમાં જ્યાંહાં રાજા ભુવડ પોતાના બાહદુર સાંમતો, જેમાં મીર મુખ્ય હતો તેઓની, અને પોતાના કવીયોની સભા ભરી બેઠો હતો ત્યાંહાં ગયો. રાજા ભુવડ જે વિદ્યાનો ઘણો શોકીલો અને વિદ્વાનોને આશ્રય આપતો હતો તેણે શંકર બારોટને આદરમાન આપી પુછયું તમે કયાંહાંથી આવ્યા. શંકરે કહ્યું ગુજરાતમાંથી જયશિખર (જસરાજ) ચૌરાના રાજ્યમાંથી. વાતચીત થઈ તેમાં શંકરે જસરાજની બાહદુરીનાં ઘણાં વખાંણ કર્યાં. કાવ્યવિષે તકરાર થઈ તેમાં શંકરે કલ્યાંણીની દરબારના નામીચા, કામરાજ કવીને જીત્યો તેથી કરી રાજાભુવડ ઘણો નાખુશ થયો. તેણે પોતાના સામતોને તેડાવી કહ્યું કે તમે તો કેહેતા હતા કે ગુજરાતનું રાજ્ય જીત્યું છે, પણ પંચાસર તો હજી જીત્યું જણાતું નથી, માટે ખરું કહો શીરીતે છે? સાંમતોએ કહ્યું અરબુદગીરીથી વળતાં જસરાજના શાળા, અને પંચાસરની ફોજના સેનાધીપતી સુરપાળના લશકર સાથે આપાણું લશકર ભેટંભેટ થયું હતું પણ તેને જીતવો કઠણ જાણી અમે ફેરનો રસ્તો લઈ સોરઠ તરફ ગયા. તે સાંભળી તુરતજ રાજા ભુવડે જયશિખર ઉપર લશકર તૈયાર કરવા હુકમ આપ્યો. દરમીયાન શંકર કવીયે ઘેર જઈ જયશિખરને ખબર કરી જે કલ્યાંણીનું લશકર ગુજરાતમાં આવે છે. આ ખબરથી જયશિખર જે લડાઈનો ઘણો શોખીલો હતો તે દીલગીર ન થતાં ઉલટો ખુશ થયો અને સાંમતોમાં ઈનામો વેંહેંચી સભા થવાની તૈયારી કરવા માંડી. ભુવડનું લશકર પણ આવી પોહોચ્યું. તેણે પંચાસરથી ત્રણ ગાઉ ઉપર મુકામ કરી આસપાસની રઈયત ઉપર જુલમ કરવા માંડ્યો. જયશિખરે, કલ્યાંણીની ફોજના મુખી મીરને લખી મોકલ્યું કે [illegible] કુતરાને પથ્થર મારીએ ને તે જેમ પથ્થરને કરડવા જાય તેમ તું ગરીબ રઈયતને શું રંજાડે છે. ત્યારે મીરે લખ્યું [illegible]ડને તાબે થા. તે સાંભળી જયશિખરે લડવાની તૈયારી કરી. બંને પક્ષવાળા પોત પોતાની તૈયારી કરતા હતા તેવામાં જયશિખરના શાળા સુરપાળે દુશમનના લશકરને ગાફલ જોઈ તેઓ ઉપર ઓચીંતો

કલ્યાંણી-

જખમી થયો, અને રાજાનો સગો વેદપરમાર ભા. ૧લો.
[illegible] તરફ નાશી ગયો. મીરના લશકરે હઠી
[illegible] ને જોઈ ભુવડે આવી સર્વ લોકને હીમ્મ-
[illegible] પંચાસર ઉપર ગયો. આ વખત જયશિં-
[illegible] અને સુરપાળે દુશમનના હલાથી બચાવ કરવા
મહેનત કરી. [illegible] રાજા પોતાના લડવઈયાઓને કેહેતો કે જેઆને જીવ-
વાની પ્રીતી હોય તેઓ સુખેથી ઘેર જાય, ત્યારે બધા રજપુતો એક સરખો
[illegible] કે અમે આપની સાથે મરવાને તઈયાર છઈયે. આ વ-
[illegible] ના કાગડાઓ પણ અમારૂં માંશ નખાય ને લાખો વર્ષ
[illegible] જાવન દાહાડા સુધી લડાઈ ચાલતાં પોતાનું કાંઈ
[illegible] ભુવડે મીરની સલાહ પુછી. મીરે કહ્યું સુરપાળને
[illegible] જોઈયે. ભુવડે ઝાડના છીર (દુધ) વતી એક કાગલ લખી સુર-
પાળને [illegible] છાંટી વાંચ્યો. તેનો ભુવડને સુરપાળે જવાબ
લખ્યો [illegible] જુદાનથી, અરે મુર્ખ હું આનદાનનુ કરે-
[illegible] આશા રાખેછે! ત્રણલોકનુ રાજ્ય કાં
નથી [illegible] હોય તેજ કબુલ કરે. રાતને વખત
બન્ને લશકરમાં ભારતની કથાઓ વાંચતા લશકરના લોકમાં સુરાતન ચ-
ડાવતા હતા. ગુજરાતના સરદારો જ્યારે ભીમ પાંડવના પરાક્રમો સાંભ-
ળતા, ત્યારે તેઓને એકદમ સુરાતન ચડતુ અને પુછતા કે દીવસ ક્યારે
ઉગે કે અમો સગ્રામમાં જઈયે.

રૂપ સુંદરી અંદરના મેહેલમાંથી લડાઈ શરૂ થયા ના ભયંકર અ-
વાજ સાંભળી પોતાના સ્વામિને કહેવરાવતી કે સારાં શુકન જોયા વગર
રણમાં જવા [illegible] કરતાં. તેનો જયશિખર જવાબ કેહેવરાવતો કે
જ્યારે [illegible] માંથી દુશમનને હાંકી કાડવો હોય,
ત્યારે [illegible] શુકન નથી. લડાઈમાં જ્યારે જ્યા-
રે સુરપાળ [illegible] સુદ ભુવડ રાજા ના-
સી આવેલા શીપાઈ [illegible] એરીત બન્ને તરફથી
અતી જોશથી [illegible] ડર ઘણુંજ ઘટી ગયું,
અને [illegible] રાન રહી, ત્યારે તેણે પોતાની સ્ત્રી રૂપ

પ્ર. ૪. થું. સુંદરી જે ગર્ભવંતી હતી ... નીરભય જગાએ મોક-
લાવી દીધી, એવી આ... ... આ વેરનો કોઈ ...
પણ બદલો લેશે. સુરપાળ ... રૂપસુંદરીને મુકવા ચાલ્યો
ત્યારે રૂપસુંદરીએ કહ્યું મને આંહી રેહવાદ્યો, મારા પતી સાથે
બળી મરવા મેં નીશ્ચય કરયો છે. સુરપાળે તેમુંને સમજાવી કહ્યું
કે તેમ કરેથી વંશનો નાશ થશે. સુરપાળ તેને જંગલમાં મુકી જયશિખ-
રની સાથે મરવાના ઈરાદાથી પાછો આવનો હતો, દરમાયાન ભુવડે જા-
ણ્યું કે હવે જયશિખરથી ઘણીવાર કીલ્લાનું રક્ષણ થઈ શકશે નહીં તેથી
તેણે જયશીખરને વકીલ મોકલી કેહેવરાવ્યું કે હવે તું રીત પ્રમાણે તાબે થઈ
મ્હોમાં તરણું લઈ હાથ બાંધી મને પગે પડે તો ગુજરાતનું તખ્ત પાછું
તુને સોંપું.જયશિખરે જવાબ દીધો કે એવી રીતે તાબે થયા પછી જીવવા-
માં શું સુખ છે, લડાઈમાં મરીશ તો ગુજરાતની ભૂમીને બદલે મને વધારે
સરસ સ્વર્ગની ભૂમી મળશે,અને ચૌઆરા જાતીનો છેલો પુરૂષ,પછવાડે
મારૂ નામ રાખીશ. તે સાંભળી ભુવડે તુરત પોતાની ફતેહ પુરી કરવાની
તૈયારી કરી. લડાઈ ચાલી તેમાં જયશિખરનાં થોડાં ઘણાં માણસ રહેલાં
હતાં તે મરણ પામ્યાં, અંત્યે રાજા જયશિખર પણ ઘાંસની પેઠે દુશમનને
કાપતો દરવાજા પાસે મરણ પાંમ્યો, અને દુશમનનુ લશકર પંચાસરમાં પેઠું.
દરવાજાના રક્ષકો અને ચોકી વાળાઓએ મરતાં સુધી તેગનો અટકાવ ક
ર્યો પણ આખર ભુવડનું લશકર મેહેલસુધી આવી પોહોચ્યું ત્યાંહી જના-
નખાનાના લોકોએ મેહેલનાં બારી બારણાં વગેરે જે કાંઈ હાથ આવ્યું
તે વડે દુશમનના લશકર... ...હટાવીને પો-
તાના રાજાનું મુડદું હા... ...નીતા અડકી
તેને બાળ્યું. આ વખત ... ...
ઘણાં જણ ચીતામાં પડી મરણ પાંમ્યા. અ...
ભુવડે તેમનો અટકાવ કર્યો. રાજા ભુવડે
બડવઈયો જાણી તેની મર્ણક્રીયા પોતે જાતે કર...
ખડકી હતી ત્યાંહાં ગુર્જરેશ્વર મહાદેવનું દેવાલ...
...ઉપર સરંજામ ભુવડે ...

સડની મુકામ કરી
આવી જુએછે તો
... પોતે ગામ

... તે પોતાના બેન પાસે ગયો પણ
... ને મ્હો દેખાડતાં સુરપાળને શરમ લાગી
... સારા અવસરની રાહા જોતો બેઠો.
... વનમાં મુકી ગયા પછી તે એક ભીલડી-
... ની ઓરત જોઈ. કહ્યુ બેન આહી ની-
... ન મળ્યો. રાણીને
... વૈશાક શુદ ૧૫ ને
... છ વર્ષની ઉમ્મ-
એક જૈન સાધુએ
... નો જણાયો. ત-
... આ બાળકમાં રાજ ... એમ તેમણે જાણ્યું ત્યારે તે
... માનથી શેહરમાં લઈ આવ્યા. આહીં જય
... ણીને વાત કહી અને બાળકનું રક્ષણ કરવા વિશે
... આ છોકરો વનમાં જનમ્યો હતો તેથી તેનુ
... પછી સુરપાળ જે વનમાં બેઠો ...
... મ્યાની ખબર પામ્યાથી તે પોતાના બે-
... પોતાની સાથે તેડી ગયો. જ્યારે તે
... ત્યારે તેણે પોતાના બાપનું રાજ્ય પાછું
... ગુજરાતનો ખજાનો અને સોરઠી
... તેણે પડાવ્યા. આ વખતથી શક્તીવાન

ે વખત જૈન સાધુએ [illegible] કરી તેથી માલુમ પડ્યું કે ઈ. સ.
૨૯૦ માં તે [illegible] કરશે.

વનરાજ [illegible] માઈલ દુર જાંહાં હાલ ચંદુર ના-
મનું ગામ [illegible]
જ્યે હાલ [illegible]
દાનું મંદીર [illegible]
જરાતનો આ [illegible]
કેટેલેક કે જૈન સાધુએ આપ્યુંછે. વનરાજનું રક્ષણ કરનાર જૈન સા
શૈલગસુરી હતા, જેના મઠમાં વનરાજ થોડાં વર્ષ [illegible]
તે પોતાના મામાની જોડે જંગેલમાં ગયો. [illegible]
વર્તતો હતો. પોતાને જે કાંઈ લુટ મળતી તે
આપી તેઓને હીમ્મત આપી બાહાદુરીથી કામ [illegible]
પોતાના વસાવેલા શેહેર અણહિલવાડના તખ્તપર બેઠો ત્યારે તેણે શ્રીદેવી
કે જેણે વનમાં પોતાનું રક્ષણ કર્યું હતું તેને [illegible]

[illegible] આ
નામથી ઓળખાતા [illegible]
તેમ તે શીવ ધર્મને [illegible]
દેવાલયો અણહિલવાડ
૯૦ અણહિલવાડ
ગાદીએ બે [illegible]
તેની ગાદી
[illegible]

[illegible] મુજબ [illegible]
[illegible] કહયા મુજબ પ્રભાસમાં રહી
[illegible] [illegible] ચોખા અને પ્રભાસ કીનારામાં ચૌરા
ગીરાશીયા એક તેરમી સદી સુધી અને કચ્છના પશ્ચિમ ભાગમાં જેક
જાડેજા લોકોની સ્થાપનાના વખત સુધી હતા એ ઉપરથી જણાયછે કે
ચૌરાની સત્તા એક વખતે આખા સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છમાં હતી. અર-
જુન દેવના વખતના ઈ૦ સ૦ ૧૨૬૪ ની શાલના સોમનાથ પાટણનાં
[illegible] તે વખત એ ભાગમાં કેટલાએક ચૌર સરદારો હતા તેઓનાં
ના [illegible]

માં અણહિલવાડના સોલંકી* રાજાઓનો સર્વોપરી અમલ અને તે વખતનાં સોરઠનાં રાજ્યો.

પ્ર. ૫ મું. આપ્યા કેહેછે. દીવાન રણછોડજી અને બીજા ફારસીતવારીખ લખનાર, રા પણ ચુડાસમા લોકોનું જુનું વતન સિંધ હતું કેહેછે. ચુડાસમાંની વંશાવળીમાં એંગાર, નૌઘણ વિગેરે નામો જે આપણે વાંચીયેંછ તે નામો હાલમાં વિશેષ કરી સિંધમાં પાડવાનો ચાલ છે. યાદવ કુળમાંથી પોતાને માનનારા ભાટી, સિંધમા (જાડેજા), છટ અને જાટ લોકોનાં જુનાં વૃત્તાંતો જે આપણને તેઓના ભાટ લોકો પાસેથી મળી આવે છે તે એક બીજાથી ઘણુ કરી જુદાં છે; તોપણ તે સર્વ ઉપરથી એમતો જણાયછે કે જુના વખતમાં તેઓનુ રાજ્ય સિંધુની પશ્ચિમે કાબુલની આસપાસના દેશમાં હતુ. જ્યારે પશ્ચિમેથી આ ભાગમાં મુસલમાન લોકોના હલ્લા થવા માંડ્યા ત્યારે તેઓથી પોતાના રાજ્ય અને
કયાને લીધે તેઓ સિંધુઓળંગી હિંદુસ્થાનમાં
આવી પણ જ્યારે મુસલમાનોનાં લશકર
ત્યાંહાંથી વીખરાઈ હિંદુસ્થાનના ... નાવા અને
પોતાની જાતીમાટે જુદાં જુદાં ... નાડે મારવા-
ડમાં રહયા તે ભટી, સિંધમાં રહયા તે જમ: અને સોરઠમાં થયા તે ચુડાસમા નામથી પ્રસીધ્ધ થયા. જે લોકો રાજ્ય ખોઈ સિંધ પંજાબના
[illegible]

લાગવા લાગ્યા.

અને બાજીની ત્રણે

સથી ઓળખા-

એક

માંથી આ ચોર

ઔષધ-

દેવ ૬૧ ૬૪.

[illegible] સુકાસના [illegible]

અને [illegible]

દરેકનાં પોષણમાટે

[illegible] રાજ્ય સોંપ્યાં." આ

ષી છે, તોપણ એ આર જતી મુળમાં

[illegible]

એબિથ ભાટ [illegible]

[illegible]

... આદ્ર
...ઓનું સાલીવાહનપુર હશે.
... દેશમાં હતા અને તેઓ
પ્રકરણમાં સારી રીતે કહ્યું છે. સિંધના
... તેઓમાં ... જટ,
... જટી-
... ઉપ-
... હિંદુ-
ઓ ખરેખર મુળમાં સિંધુની પશ્ચિમના જટ લોકો છે.
... આ દેશના રાજપુતોમાં ... થવાની
...

... આથી
...ના બયાનમાંથી પણ એજ
...ની તવારીખમાં લખેલ છે કે
...એ સિંધ ફતેહ કર્યું, ત્યારે સમા
...માં રેહેતા હતા, તે મહમદકાસમની
... લોકોના વહિવચા ટનોરનો ...
... સુડાસમાને બાદી વચાના ...
...ી ત્રીજા પુરૂષમાંથી ગણીયે તો તેઓ
... જોઈયે. દીવાન રણછોડજીની ...
...માં તે લીસ્ટનો પેહેલો રાજા ...
...માં

[illegible]

પ્ર. ૫ ૬. અમલ વિષે કાંઈ પણ જાણવામાં નથી. [illegible]
[illegible] માં ઘણાખરા ચૌ
[illegible] આ દેશ છોડી [illegible]
[illegible] હતું. આથી [illegible]

દેશમાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપતી વખત આ પ્રાંતના [illegible] તરફથી કાંઈ અટકાવ થયો લાગતો નથી. ચૌરા અને ચોરાસમા એ બે નામનાં [illegible] જાતીનું દક્ષિણ સૌરાષ્ટ્રમાં રાજ્ય હતું ને ઉપર [illegible] માને મુળમાં ચૌરા જાતીના ધા [illegible] ને તેના પ્રમા [illegible] હોય તો સોમનાથનાં રક્ષણને [illegible] જે આટલાબધા ચૌરા રાજપુતો ભેગા થયા હતા તે ક્યાંહાં ગયા? માટે ખચિત ચુડાસમા એજ જુના ચૌરા જાતીના લોકો છે. જુના વખતમાં આ દેશમાં ચૌરા રાજપુત ઘણા હતા અને હાલમાં નથી માટે ચુડાસમા એજ ચાવડા લોકો છે, એમ આ બે જાતીનાં નામવગે સરખાપણું જોઈ નિશ્ચય કરવો, એ કાંઈ ખરૂં પ્રમાણ ન કહેવાય આ દેશના ભાટ લોકો આ બે જાતીને એક બીજાથી કેવળ જુદીજ માનેછે. જુના વખતમાં ગિરનારના રાજા કાંઈ ચુડાસમા જાતીના કહેવાતા ન હતા. જુના ગ્રંથોમાં અને ગિરનારના શિલાલેખોમાં તેઓને યાદવ કરી લખ્યા છે, તે જોતાં તેઓનું ચુડાસમા નામ પછવાડેથી પડ્યું હશે.

ચુડાસમા લોકોની આ દેશમાં શી રીતે સ્થાપના [illegible] તેઓનો આ દેશમાં પેહેલો આવનાર પુરૂષ કોણ હતો? [illegible] [illegible] જાણવામાં નથી. આ લોકોવિષે આપણે જે [illegible]

[illegible]
વ્યાં હતાં. આ લોકોમાંથે એક ઘણીજ ખુબ [illegible]
ની કન્યા હતી, તે પોતાને પરણાવે, એવી રાજ
કન્યાનું સંગનામુખી પાસે માગુ કર્યું. મુખીએ
તો જોરજુલમથી લેશે, અને અહીં પરાવા રાજ

ના.

આ [illegible] પહેલો [illegible]
દેશના કેટલાએક ભાટ આ

[illegible] છે.

અમલમાં લાવવામાટે [illegible]
વધાર્યો છે, પરંતુ જે કોઈ એવાં ઓધડીયાંમાં પેદા થયાં છે કે, જેશરમો
[illegible] લોકોને પીડે છે. એ રાજ્ય એને [illegible] છે, માટે મારે
[illegible]

કરી એમના [illegible] પ્રકારનું [illegible]
રાજ્ય કરેછે; અને પ્રભાસમાં આવનારા યાત્રાળુઓને [illegible]
[illegible] અને [illegible] મળી [illegible]

[illegible]ઓનો તે નાશ કરશે. સમુદ્રમાં
[illegible]થી બચવા લોકોને કોઈ પણ ઉપાય
[illegible] આવા પાતકીને સજા કરવાને ચુક કરેછે, તે પોતેજ
[illegible]. માટે હે રાજા ! તમે એને શિક્ષા નહિ કરો તો તેનું પાપ તમને
[illegible] તમને આગ્રા આપી છે, તે એટલાજમાટે કે તમે એનો
[illegible]ન છો. તમારૂં લશ્કર એકઠું કરી તેને હાંકી ક-
[illegible]દિન તેનું જોર વધી, અંતે તમથી પણ જીતાવવો

[illegible]જબ જેહલની સલાહ સાંભળી, પછી પોતાના
[illegible]. તે આવી નીચે પ્રમાણે બોલ્યો:— વામન-
સ્થળી જ્યાહાં ગ્રહરિપુ રહેછે, તે ગિરનારની નીચે છે. સમુદ્રનો અવાજ પણ ત્યાંહાંથી સંભળાયછે. તેને વળી એક બીજા કિલ્લાનું રક્ષણ છે અને વિશેષ રક્ષણ સમુદ્ર અને પર્વતનુ છે. ગ્રહરિપુ એવો છે કે રાત્રિએ પણ ઊંઘતો નથી. જેમ ઘાસ કાપવાની દાતરડીથી મોટાં કદનું ઝાડ કાપવું કઠણ છે, તેમ મોટાં લશ્કર વગર તેને જિતવો સેહેલ નથી. એનાં શેહેરથી ઘણાએક ગાઉમાં લશ્કર છાવણી કરી શકશે નહીં અને કદી કરશે તો તેને તે ઘેરી લેશે; પછી તમારી મદદ પણ તે લશ્કરને નકામી થઈ પડશે. કચ્છ દેશ સોરઠની પડોશમાં છે. ત્યાંહાંનો રાજા ફુલનો દીકરો લાખો, જેને કોઈ જીતી શક્યું નથી, તે અને ગ્રહરિપુ એક છે. જાણે તે બન્ને એકજ માના દીકરા હોયની ! બીજા ઘણા મ્લેચ્છ રાજા જે દુનિયામાં પીડા કરેછે, તે એના મદદગાર છે. હે રાજા ! જે દુશમનને પહાડ, જંગલ અને સમુદ્રની ઓથ છે, તેને જીતવો કઠણ, એ કોણ નથી જાણતું ! ગ્રહરિપુને એ ત્રણેનો આશ્રય છે, માટે આ સ્વારીનું કામ કોઈ બીજાને ન સોંપતાં જાતે જઈ જય મેળવો તો સારૂં. બીજા કોઈની તો મગદૂર નથી. પરંતુ જ્યારે આ ઢોરાં ચરાવનાર જાતીના લડવૈયા પોતાના

પ્ર. પ મુ. ઊપર તમારાં લશ્કરની કુચ થવી સાંભળશે, ત્યારે તેઓ ધ્રુજશે અને તેઓની બૈરીઓ વિધવાના વિલાપ કરી રોશે.

" આ સલાહથી મૂળરાજને ઘણીજ ઊશ્કેરણી થઈ અને એકદમ તે ખીલેલાં ફુલની પેઠે તખ્ત ઊપરથી ઊભો થયો; જાણે હમણાંજ લડાઈમાં લાગેલો હોયની ! એવી રીતે હાથ ઠોકીને તે મંત્રિઓની સભામાંથી બાહાર નિકળ્યો. લશ્કરી સરદારો પણ પાછળ ચાલ્યા. મેહેલના દરવાજામાં લડાઈનાં વાજાં વાગવા માડ્યાં અને સોરઠ તરફ મોટાં લશ્કર સહિત જવા રાજાએ તૈયારી કરી. અણહિલવાડનો રાજા મોટું લશ્કર લઈ આવેછે એવું જ્યારે* ગ્રહરિપુએ સાંભળ્યું, ત્યારે તેણે પોતાનું લશ્કર એકઠું કરવા માડ્યું. જે રાજાઓ ગ્રહરીપુના ખંડિયા તરીક ગણાતા હતા, તેઓ તથા બીજા કેટલાએક દોસ્તીની રાહે પોતાનાં લશ્કર* સહિત તેની મદદે આવી પોંહોંતા. જંગલના ભીલ લોકોનું પણ મોટું લશ્કર એકઠું થયું. ગ્રહરિપુની બૈરીઓ નીલી વગેરેના છોકરાઓ જેઓ ભાદર કિનારા ઊપર રેહેતા હતા, તેઓ બખતર પેહેરી આવી હાજર થયા. કચ્છનો લાખો જે તેનો ઘણો દોસ્ત હતો, તેને જોશીએ કહ્યું હતું જે તું આ લડાઈમાં મરીશ, તે પણ યુદ્ધ કરી સ્વર્ગે જવાના ઈરાદાથી આવી પોંહોંતો. લાખે કહ્યું કે જેનાં તારુણ્યપણાનાં કામ કોઈએ ન દીઠાં તેને ધિઃક છે ! મારૂ આયુષ્ય થોડા દહાડાનું છે તેનું શું પારખું ? સિંધનો રાજા જેનું સમુદ્ર કિનારાઊપર રાજ્ય હતું, તે પણ પોતાનાં લશ્કર સહિત આવી પોંહોંતો, અને તેણે લશ્કરની દક્ષિણ બાજુ સાચવી. બીજી તરફ મૂળરાજની સાથે શિલપ્રસ્થનો રાજા જે ચતુર કામઠીયો ગણાતો હતો, તે અને મારવાડનો રાજા પોતાનાં કાનસીયાવાળાં લશ્કરથી આવ્યા હતા. બનારસનો રાજા, આબુના પરમાર અને અણહિલવાડના રાજાનો ભાઈ રાજા ગંગામહ પણ સાથે હતા. માત્ર મૂળરાજના પિત્રાઈ બીજ અને દંડકના દીકરા આ વખત પોતાની જાતીના સુખી મિજા આવ્યા નહીં. મૂળરાજનું લશ્કર કેટલીએક ટુકડીઓમાં વેંહેંચાઈ ગયું. આબુના લડવૈયા જે ઘણા બાહાદુર ગણાતા, તે લશ્કરના મુખ્ય બાગથી ઈંજાઉદા જંબુમાળી નદીના કિનારા ઊપર હાર કરી, દુશમન ઊપર ફતેહ કરવા લાગ્યા. ગુજરાતના સિપાઈઓએ હથિયાર વાપરવામાં ઘણીજ બાહાદુરી અને ચતુ-

ત્નો

ભાટ લોકો કહે છે.
મેશ્વરનાં દરશન કરવા ગયો
ઠી લુંટ અને હાથીઓ સ-
શિવાય આપ્યા અને મુજરા-
એ કે, રાજ સોલંકી ઘરભં-
હતા, ત્યારે વળતી વખત તે
હતા. અહીં આવ્યાનો
જેથી તેને એક રા
મોહોટાઇ વિશેની
ના ઘણાએક રાજ
સોલંકીના ભાઈ ખી
વા ઉપકિરમાથી તે
દરબારમાં રાજ
થવાની મતલબ
કોઇ જમ આ

અ.

આ સંવત્ શક નૃપનો જણા

તે વખત મિ-

વિચાર્યું હશે.

હતો.

કથકોટમાં કંઈ

પ્રથમથી

હાલ લાગુ નથી. દ્વાશ્રય ઉપરથી

તેને અંગાડમાં ત્યારપછી તે બે

શ્રી તે વખતથી મુસલમાન થયો હતો.

છે, સાંઢનાં ચરાવનાર અને ઢોરાં ચરાવનાર જા-

અગર

અમાંથી મળી

ગ્રહરિપુના મરણ પછી ગિરનારના તખ્તઉપર નોંઘણની સ્થાપના[illegible]

પ્ર. ૫ ૪. સૌરાષ્ટ્રનું રાજ્ય [illegible] પણ [illegible] હતો. [illegible]

[illegible]

[illegible] હોય અને પાછળથી તેઓ અને જુના ચૌરા વચ્ચે કાંઈ [illegible] ઓલાદમાંથી નિસરેલા લોકોએ પોતાની જાતિમાટે ચૌરાસમા નામ ધારણ કર્યું હોય તો કોણ જાણે ! એ વિશે કાંઈ પણ નક્કી થઈ શકાતું નથી. આ સર્વ ઉપરથી માત્ર એટલુંજ કહિ શકાય છે કે, ચૌરા લોકોનાં રાજ્યની આખરમાં અને સોલંકીનાં રાજ્યની સ્થાપનાને વખત, આ લોકોએ સિંધથી આવી ગિરનારમાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું; અને તે વખત તેઓને આ દેશમાં રહેવાની પરવાનગી આપનાર મૂળરાજ હતો, જેને પોતાનાં મોસાળની જાતીના લોકો સાથે વેર હોવાથી તે ઘાયું કરીને પોતાનાં રાજ્યમાં બીજા લોકોનેજ આશ્રય આપવા ચાહતો હતો.

[illegible]પુના પરાજય પછી કેટલેક વર્ષે ગિરનારનાં તખ્ત ઉપર નોંઘ[illegible] [illegible] થયો. નોંઘણને સરજીવાના રાણીમગા સંવત ૧૦૪૮ ઈ [illegible] તખ્તનશીન થયો કહેછે, અને ગ્રહરિપુ ઈ૦ સ૦ ૯૭૯ માં [illegible] જોતાં સૌરાષ્ટ્રનું રાજ્ય આસરે ૧૩ વર્ષ અણહિલવાડના [illegible] રહ્યું હતું. આ વખત સુધીમાં નોંઘણ ઘણું બા[illegible] [illegible]ડના રાજાનાં ભયથી બોડીદરમાં છપી રહ્યો [illegible] આહેરનાં ગિરનારના રાજાનો કુવર હજી [illegible] દેવાઈત ઉ[illegible] [illegible] સોંપતાં, [illegible] પાટણ [illegible] રાજાના અધિકારીઓને સ્વાધીન [illegible] નાંખી [illegible] પાટણ રાજાનું લશ્કર પાછું ગયું. [illegible] ત્યારે મોટો થયો, ત્યારે તેને તેના બાપ[illegible] [illegible] દેવાઈતે પોતાની જાતવાળાઓને [illegible] સલાહ કરી. સર્વનો મત લઈ તેણે લશ્નનું મિ[illegible] [illegible]ની જાતિના લોકોને

ણુસાર આવવા નીચે પ્રમાણે કાગળ લખી ચુપકીથી રવાને કર્યો.

...નથી
...વાનાં ભરી વાં-

...આ વંશનો મંડળીક ના-
...અંતમાં સુલતાન મહેમુદ
...ઉપર આવવા હિંદુસ્તાનમાં
...નું ખંડન કરવા પોતાના દીનની આ-
...થી તેમની ભેળા આવ્યા હતા.
...ગજનીથી મુલતાન આવ્યો.
...આવ્યો. આ શેહેર તે-
...ઉપર આબુના પાહાડોની પડખેને પડખે
તે કેટલેક દહાડે ગુજરાતનાં મેદાનમાં અણહિલ-
આવી પોંહોંચ્યો. આ વખત પાટણનાં તખ્તઉપર
... રાજા હતો. તેનું ચિત ને વખત પાણીનાં જળાશયો બંધાવવા
... બાબતગીરીઆ કરવામાં ગુથાયલું હતું. આવા જોરાવર દુશ્મનનું
અચાનક આવવું જોઈ તે પોતાના જમીદારોનું લશ્કર ભેગું કરી શકયો
નહીં. ચામુંડે પોતાનાં વિસ્તીર્ણ રાજ્યનું આવા દુશમનની સામે રક્ષણ ક-
રવાનું જ્યારે પોતામાં સામર્થ્ય ન દીઠું, ત્યારે તે નાહાસી ગયો. અને અ-
ણહિલવાડ શેહેર વિનાં અટકાવે મુસલમાન લોકોને તાબે થયું. મહમુદની
મતલબ આ વખત રાજ્ય લેવાની નહતી. આ સવારી માત્ર હિંદુઓનાં
દેવાલયોનો નાશ કરવામાટ કરી હતી, તેથી તેણે એકદમ અણહિલવાડ
છોડી દેવપાટણ અગર પ્રભાસપાટણ તરફ કુચ કરી. દેવપાટણનો કિલ્લો
...એક સમુદ્રમાં નિકળતા જમીનના છેડાઊપર ઘણો મજ-
...માં તેના નૈર્ઋત કોણમાં એક ઉંચા નિકળતા ખ-
...નું દેવળ હતું. જે દેવળનાં ખંડેરમાં આજ પણ

પ્ર. ૫ મું. તેના પ્રાચીન [illegible] ...માં શ્રેષ્ઠપણાંની નિશા
નીઓ રહેલી [illegible] ...આવી [illegible]
કર્યો. તે જાુએ
[illegible] થયા [illegible]

જોરાડે તેનું [illegible] તમા-
મ મુસલમાનોએ એક વિચારથી મરણિયા થઇ બીજો હુમલો કર્યો, ત્યારે
હિંદુઓ જરા નાહિંમત થયા, અને મુસલમાનો કિલ્લાઉપર સીડીઓ મુકી
ચડવા લાગ્યા. તેવામાં રજપુતોએ પાછું પોતાનું જોર એકઠું કરી મુસલ-
માનોને હાંકી કાઢયા. બીજે દહાડે ફરી મુસલમાનો તૈયારી કરી કિલ્લા-
પાસે આવ્યા પણ અંદરના જોરઆગળ તેઓની મેહેનત બર આવી નહીં.
અને પેહેલા હુમલા કરતાં વધારે હાર ખાઈ પાછા વળ્યા. ત્રીજે દહાડે
આડખાપડખાના રાજાઓ જે સોમનાથનાં રક્ષણને અર્થે એકઠા થયા હતા,
તેઓએ મહમુદની છાવણી સામે લડવાનો ઈરાદો કર્યો. આ વિચારથી મુસ-
લમાનોએ પોતાનો ઘેરો ઉઠાવ્યો, અને લશ્કરની એક ટુકડીને કિલેદારોનો
[illegible] કરવાનું સોંપી બાકીનાં લશ્કરે દુશમાનોને લડાઈ કરવાનો તાકડો
[illegible] દુર જઈ છાવણી કરી. લડાઈ ઘણાં જોરથી ચાલતી હતી, તેવામાં
[illegible]નો દીકરો વલ્લભસેન અને તેના ભાઈ નાગરાજનો દીકરો ભીમ મો
ટાં લશ્કર સહિત આવી પોંહોંચ્યા. આ જોઈ મુસલમાન લોકોની હિંમત
તુટી. મહમુદ પોતાનું લશ્કર ગભરાતું જોઈ ઘોડાઉપરથી નીચે ઉતર્યો
અને નિમાજ પડી તેણે ખુદાની મદદ માંગી. પછી મહમુદ ઘોડાઉપર
[illegible]ર થઈ પોતાનાં લશ્કરને દુશમન ઊપર લઈ ગયો. તે [illegible] હિંદુઓ-
[illegible] તુટી અને તેમનું લશ્કર વિખરાવા લાગ્યું. પાંચ હજાર હિંદુ-
[illegible] તે જગે મરણ પામ્યા. કિલેદારોમાંથી અણહિલવાડના રાજાનું નિ-
[illegible]ડેલું જોઈ, ચાર હજાર માણસ કિલ્લાનું રક્ષણ કરવું મુકી દઈ સમુદ્રને
[illegible] પછી કિલ્લાઉપર અને દ-
[illegible] અને અમીરોને લઈ
અને ઉમરા [illegible]

[illegible]
સાંકળે લટકતા [illegible]

અણહિલવાડ પાટણ.

ભસેનને વલ્લભસેનને ન સબંધી વિચાર થયો. જ્યારે બાદશાહ ગ્ર
ના તખ્ત ઉપર દુર્લભસેનને બેસાડી કાબુલ અને ખોરાસાન પ્રમાણે
ણી ઠરાવી ગિજની જવા તૈયારી કરી. તે વખત દુર્લભસેને અરજ
કરી કે વલ્લભસેન મારી ઉપર હુમલો કરશે માટે રક્ષણ સારૂ લશ્કર આપ
જોઈયે. તે ઉપર મહમુદે વલ્લભસેનનો પરાજય કરી તેને પકડી કેદ કરી
દુર્લભસેનની સલાહથી ગિજની લઈ જવા ઠરાવ કર્યો. વલ્લભસેનને લઈ
બાદશાહ ગિજની તરફ જતો હતો તેની પાછળ ભીમદેવ અને અજમેરના
વિસલદેવે જઈ તેનાં લશ્કરને ઘણુંજ દુઃખ દીધુ હતુ. દિવાન રણછોડ-
જી લખે છે કે, આ વખત ગિરનારનો મંડળિક પણ સોમનાથના રક્ષણ-
માં અને મુસલમાનો પછવાડે થયેલા હિંદુઓમાં હતો. મુસલમાન તવા-
રીખવાળા લખે છે કે, મહમુદે ગુજરાતનું રાજ્ય આ વખત ડાબસલી-
મને સોંપ્યું હતું. આ ડાબસલીમ અને હિંદુઓનો દુર્લભસેન ઘણું કરી-
ને એક જણાય છે.

૫૫ અણહિલવાડના રાજાઓના વૃત્તાંત ઉપરથી
સુલતાન મહમુદનું લશ્કર ગુજરાતમાંથી ગયું કે તુરત જ
રાતનું રાજ્ય પોતાના સ્વાધીનમાં લીધુ હતું. રાસમાળા
ભીમદેવના વખતમાં સૌરાષ્ટ્રનો રાજા તેની સામો ન થતાં ખંડણી આપવા
કબુલ કરી તાબે થયો હતો.

૫૬ દિવાન રણછોડજી લખે છે કે, ગિરનારના તખ્ત ઉ
છી આલણસિંહ, ગનેશ અને નોંઘણ એ રીતે એક પછી
હતા. આ રાજાઓવિષે તેઓનાં લુખાં નામો શિવાય ક
માં નથી. નોંઘણ ગાદી ઉપર બેઠો તે વખત અણહિલવાડમા ભીમ
પછીનો કરણ રાજા હતો.

૫૭ કરણ રાજાએ ઈ૦ સ૦ ૧૦૭૨ થી તે
તેટલામા તેણે ભીલ અને કોળી લોકો જે કછના

[illegible] આંગળાના [illegible] ક-

વનાં ભાલ અને તેને લગતાં પ્ર-

[illegible] માલિક ભીલ કોળી લોકો પાસેથી

કરણ રાજાએ ગિરનાર ઉપર એક દેવમ

[illegible] નામ ઉપરથી કરણવિહાર કહેવાય છે.

[illegible] સ્થાપના પણ આજ રાજાના વખતમાં થઈ છે.

*ઝાલા રજપૂત જેઓ અચલ મકવાણા નામે ઓળખાતા હ-

[illegible]

[illegible]હામ નામનો રાજા
[illegible]કોના તાબામાં હતું. [illegible]
[illegible]માં ત્યારે તેનો જીવ કેમ કરી છુટ[illegible]
[illegible], બાપા, તમારો જીવ કેમ છુટ[illegible]
નથી ? (વિહામે કહ્યુ સ[illegible] [illegible]નગર) નામનાં શેહેરમાં મારો શત્રુ હમીરસુમરો રાજ્ય કરેછે, તેના તબેલામાં ઉછરેલા પરપ ઘોડા લાવી મારાં તેરમાંને દહાડે ભાટ લોકોને દાનમાં આપવાનું પાણી આપેતો માહારો જીવ મુક્ત થાય. વિહામના ભાઈ ભત્રીજા સર્વ પાસે ઊભા હતા, તેમાંથી કોઈએ જવાબ આપ્યો નહીં. ત્યારે કેસર બાળક હતો તોપણ તેણે આગળ આવી પોતાના બાપના હાથમાં પાણી આપ્યું અને કહ્યું કે, બાપા, હું તમારો હુકમ બજાવીશ. તે સાંભળતાં વારનેજ વિહામ દેવલોક પામ્યો. તેરમાંનેજ દહાડે કેસરે સોગ ઊતારી પોતાના સગાંઓને પોતાની સમીપુ આવવા તેડાવ્યા, ત્યારે કેટલાક તો બોલી ઊઠ્યા કે, કોઈ તાહારી સાથે મરવાં નહીં આવે. કેસર તેની કાંઈપણ દરકાર નહીં કરતા પોતાના કૌવત ઉપર ભરોસો રાખી એક મ્હોટું પચાશ સેરનું ભાલું અને વીગરામકું લઈ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ સમીપું (સમીનગર) તરફ ગયો. સમાનગરથી હમીરના ઘોડા લાવી ભાટ લોકોને દાનમાં આપી તેણે પોતાનું વચન પાળ્યું. ભાટ લોકો કેહેછે કે તે એટલો મ્હાનો હતો કે તેનાં હથીયારો ગોઠણ નીચે લટકતાં હતાં.

કેટલાક દીવસ પછી કેસરે જોશીને તેડાવી પુછ્યું કે મારું આયુષ કેટલું છે ? જોસીએ જન્મોતરી જોઈ કહ્યું કે તમારું મોત ટુંકમુદતમાં [illegible]
ત્યારે કેસરે વિચાર્યું કે [illegible] મરણ પામું નહીંતો કોઈ જાણશે નહીં [illegible]

...કેમરે ... તેઆમાંથી ... સુમ-
રીઘટ લાવ્યો. ત્યારે હમીરે પોતાના કા-
...હ્યું કે, એ હમીરની બહુ દીકરીઓ છે, મા-
... દીકરીને ઘેરથી વળાવે તેમ નજરાણા સ-
...કેમર હમીરને બોલ્યો કે પોતાની મિલકત
... વહુઆરૂઓ છે. એવો જવા-
...ગયો. દરમીઆન કેમરે કરેલી-
...તેમાંથી દરેકને અક્કેકી સુમરી
...નાં વધામણાં કર્યાં. હ-
... આસી તેરણામાંકે-
... સુમરીઓના ... અઢાર છોકરાં થયાં. આ-
...લ્યું કે હું તાહારી સાથે લડવા આવું પણ કરેલીઘટની
... કેમરે જ-

... દીકરો હરપાળ ...
... સાથે ...

... હરપાળનું ભાણું
... કે આ વખત રા-
... જેવી આ-

જ [illegible] ની બેઠો હતો. [illegible]
બાજરાના [illegible] ર્યો અને સમ ખવરાવ
કે, હવેથી [illegible] રે. આ વખત તેનુ
ખાજું પણ [illegible] ત કામ પડે ત્યારે આવા
હાજર થવુ. તે બાજરાએ કબુલ કીધુ. હરપાળને આવીજ એક બીજી
લડાઈ શક્તિ દેવી સાથે થઈ હતી, જેને જીતી તેણે પોતાની બૈરી કરી
રાખી હતી.

એકવાર રાજા કરણ પોતાની કચેરીમાં બેઠો હતો, ત્યારે તેણે હર-
પાળ મકવાણાને તેડાવ્યો અને કહ્યું કે તાહારી ચાકરીને પેટે તું કાંઈ [illegible]
મ માગ. તેણે જવાબ દીધો કે એક રાતમાં [illegible]
શકું તેટલાં ગામો આપો. કરણે તે વાત [illegible]
આપ્યું. હરપાળે ઘેર આવી શક્તિ દેવી [illegible]
દેવીએ તે ગામોને તોરણ બાંધવાનું કામ પોતાને માથે લીધુ. પછી તેણે
બાજરા ભુતને તેડાવ્યો. તે પણ પોતાના લશ્કર સહિત આવી હાજર
થયો. શક્તિદેવી અને બાજરો પોતાનાં ભુતનાં સૈન્યથી રાતના નવવાગે
નિકલ્યાં તે તેઓએ પહેલું તોરણ પાટડીને બાંધ્યુ અને પછી તે [illegible]
છએં ગામોને તોરણ બાધ્યાં. પાછલી રાતના ચાર વાગતે ૧૮૦૦ ગામ-
ને તોરણ બાંધી સર્વ પાછાં આવ્યાં. પછી સવારે રાજાએ સાંઢણીપર બે-
સાડી પોતાના કારભારીને જોવા મોકલ્યો કે મકવાણાઓએ કેટલાં ગામ
લીધાં. કારભારીએ આવી ૧૮૦૦ ગામની લીસ્ટ આપી. તે બક્ષીસ ક-
રણે બહાલ રાખી તેની સનદ કરી આપી. રાજા કરણ બપોરની વખતે
જ્યારે જનાનખાનામાં ગયો, ત્યારે રાણીએ તેને મહેલની [illegible]
[illegible] કહ્યું કે હરપાળે આ [illegible]
[illegible] ત્યાંહાં ગાડી જોડાઈ
[illegible] માન્યો હતો.
રણુમાં ઊભો હતો. તેણે રાણી [illegible]
આવ્યાં ! ત્યારે રાણીએ જવાબ [illegible]

સુજી

મને ... આ તદબીર

હરપાળના વંશના આઠ

...ને હરેક દુઃખની

...ને ઝાલી લીધાં તે ઉપરથી આ છોક-

...રાજને ... પીછે

... એ આ ગણીએ બચાવ્યાં હતાં એમ કહેવાયછે. ...

તે વખત જૈન લોકો [illegible]
[illegible]
[illegible]
અને શ્વેતાંબર [illegible]
તકરાર થઈ. તેમાં કેટલીક વખત મિણલદેવીએ પોતાના મોસાળના ગુરુ કુમુદચંદ્રનો પક્ષ કર્યો હતો. આ ઉપરથી [illegible]
રાજાની દીકરી હતી. કરણ રાજા મુઆ પછી
માં અણહિલવાડના તખ્ત ઊપર બેઠો તેની બા
કારભાર મિણલદેવી પોતાના શામતુ અને મુંજાલ [illegible]
સાહેતાથી ચલાવતી હતી. મિણલદેવી જ્યારે સોમેશ્વરની યાત્રા કરવા આવી હતી, ત્યારે ઘણી ધામ ધુમથી સોમેશ્વરનું પૂજન કરી મોટી ભેટો સાથે તેણીએ એક સુનાની હાથીની મૂર્તિ તેને તુલાપુરુષ કરી કહેછે તે ભેટમાં આપી હતી.

૬૦ સિદ્ધરાજનાં દરબારમાં જગદેવ પરમાર નામે ભાટ લોકોનો એક ઘણો નામીચો રજપુત હતો, જેની સાથે સિદ્ધરાજને ઘણીજ મિત્રાચારી હતી. ભાટ લોકો કહેછે કે, આ બન્ને જણ કચ્છના લાખા ફુલાણીની દીકરીઓ જોડે પરણ્યા હતા. લાખા ફુલાણીને મહારિપુની લડાઈમાં મુળરાજે માર્યો એ આગેસે આગળ કહ્યું છે. માટે એ લાખાની દિકરી સિદ્ધરાજ પરણ્યા એ કદી સંભવે નહીં. પણ કરીને ફુલાણીના વંશનો પુરાણ [illegible] થયેલા બીજો લાખો હશે. મશુમી ઝિંદની તવારીખમાં પાથુના દીકરાના દીકરા હોથાસુમરાના વખતમાં એક લાખો હતો એમ લખેછે. એ લાખો વખતે સિદ્ધરાજ અને જગદેવનો સસરો હોય તો કોણ જાણે. આ લાખાવિશે જાડેજાના ભાટ લખેછે કે, જ્યારે લાખા ફુલાણીના વંશના છેલ્લા રાજા પુરાણના વંશમાં કાંઈ ન રહ્યું ત્યારે તેની સ્ત્રીએ પોતાના [illegible] જાડાના દીકરા લાખાને પોતાનો દત્તક લીધો હતો જે ઊપરથી આ કચ્છની શાખાના લોકો સમાની* અથવા પોતાને

જા [illegible]

તેનુ કારણ

હતી. નોખાણે એક વખત

૫ મું. ખેંગારના બાપ નોંઘણે એકવાર મહિકાંઠાના ઉમેટાના રાજાને હરાવી તેને કન્યા આપવા ફરજ પાડી. તે વખત કન્યાનો ભાઈ હંસરાજ *મહીરો બોલ્યો કે મારો બાપ બિહિકણ છે જે કન્યા આપેછે. પણ હું કોઈ દાહાડો જરૂર નોંઘણને મારીશ. આ વાત સાંભળી નોંઘણે હંસરાજને મારવા નીમ લીધો. નોંઘણની જાન ઉમેટાથી આવતાં જ્યારે જસધણ નજદીક બોયરા ગામ આગળ આવી પોહોતી ત્યારે ત્યાંહાંનો રાજા બોલ્યો કે, માહારો કિલ્લો બંધાયછે તે પુરો થયો હોત તો આ કન્યા હું પડાવી લેત. તે સાંભળી નોંઘણે બોયરાનો કિલ્લો પાડી તે રાજાને મારવાનો બીજો નીમ લીધો. પોતાના રાજ્યના સીમાડા ઉપર પચ્ચાલમાં એક વખત સિદ્ધરાજે નોંઘણને હરાવી, હથિયાર મુકાવી દાંતે તરણાં લેવડાવ્યાં હતાં, તે ઉપરથી તેણે અણહિલવાડનો દરવાજો પાડી નાખવાનો ત્રીજો નીમ લીધો. તેને ચોથો નીમ એ હતો કે સિદ્ધરાજાના ભાટના ગાલ ચીરી નાખવા, કેમકે એ ભાટે એકવાર નોંઘણની મશ્કરી કરી હતી. આ ચાર પ્રતિજ્ઞામાંથી એક પણ પાર ન પડી એટલામાં તો તે મરવા પડ્યો. મરતી વખત તેણે પોતાના દીકરાને બોલાવી કહ્યું કે તમારામાંથી જે કોઈ આ ચાર કામ પાર પાડવાનું માથે લે તે માહરા તખ્ત ઊપર બેસે. આરનાં ... મોટા દીકરા રાયઘણે બોયરાનો કિલ્લો તોડી ત્યાંહાંના રા... તેથી તેને ચાર પ્રાંત મળ્યા. બીજા દીકરા શી... ના કામની સાથે હંસરાજ મહિરાને મારીશ. ... પદ્મસિંહ જે અંબાજીનો ... હતું, તેણે ભાટના ગા... ... કબૂલ કર્યું, એટલે ... માર્યા; અને તેના વંશના ત્યારથી ચુડાસમા કેહેવાયા. ખેંગારે ચાર વાત માથે લીધી તેથી તે ગિરનારના તખ્તનો ...

રાનવ...

વખતે હતા એ વાત મશહુર ભા.૧ લો.
પાડી ત્યાહાંના રાજાને મા-
ને મારયો. ત્રીજી સ્વારીમાં
ને પાડી નાખ્યો, અને ત્યાંથી
ણુકદેવડાને લાવી તેની સાથે પોતે લગ્ન
નાં વખાણ કર્યાં ત્યારે બેગારે તેનું મોહો
ર્યું ને કહ્યું જે "ભાટનાં મ્હો આ રીતે

સાથે લગ્ન થયાં, તે વિષેની દંતકથા તુરી
કથા રાસમાળામાં નીચે પ્રમાણે આપી છે.
નગરમાં રાસ્પાવર નામે રાજા હતો. તેને મુળ નક્ષત્રમાં
. તેથી જોશીયે રાજાને કહ્યું કે, આથી તાહારૂં રાજ
જાએ વહેમમાં પડી તે કન્યાને પોતાને હાથે મારી ન
ની દીધી, કે ત્યાં કોઈ જાનવર તેને ખાઈ જાય. વનમાં
આનો કુંભાર પોતાને ઘેર લઈ ગયો; અને
ની ખુબસુરતીથી ત્યાંહાંના રાજા બાપ્પા-
મન માગ માકલ્યું. ત્યારે કુંભારે જાણ્યું કે ના કહીશ તો પરાણે લે-
શે તેથી તેણે બ્હાનું કહાડ્યું જે લગ્ન કર્યા પેહેલાં માહારે માહારા નાતી-
લાઓને પુછવું જોઈયે. એ રીતે રાજાને સમજાવી પછી તે બિહિકથી
સોરઠમાં આવી મજેવડામાં કુટુંબ સહિત રહ્યો. એકવાર સિદ્ધરાજાના
ચાર ભાટ લાલો, ભંગડ, સંઘ અને ડબલ દેશાવરમાં ફરતા ફરતા મજે-
વડીમાં આવી પોહોચ્યા. ત્યાંહાં તેઓએ આ કન્યાને દીઠી. તે ઘણીજ ખુ-
બસુરત હતી તેથી તેઓએ વિચાર્યું જે આ કન્યા બેશક સિદ્ધરાજાને લા-
યક છે. રાજાને ખબર કરશું તો જરૂર કાંઈ ઈનામ આપશે. એવો વિ-
ચાર કરી તેઓ પાટણ આવ્યા. રાજા સિદ્ધરાજ ઘણાં માનથી તેઓને
મળ્યો. સિદ્ધરાજે પોતાની સોળ રાણીમાની, દરેકને ત્યાં તેઓને
એકેક દિવસ વારા ફરતી જમવા તેડ્યા. સર્વને ત્યાંહાં ભાટ જમી ઊઠ્યા
ત્યારે એક બીજા સામું જોઈ માથુ હલાવવા લાગ્યા. સિદ્ધરાજે તેનું કાર-
ણ પુછ્યું, ત્યારે બોલ્યા જે એમાં કોઈપણ પદ્મની નથી. રાજાએ કહ્યું

પ. ૫ મું. કે તમે માહરા કુટુંબના ભાટ છો તેથી તેવી શોધી લાવો. તે સાંભળી ભાટ પાછા મજેવડી આવ્યા. દરમીઆન કુંભારે જાણ્યું જે સિધ્ધરાજના ભાટોએ એકવાર કન્યાને દીઠીછે તેથી જરૂર કાંઈ વિઘ્ન આવશે તેથી તેણે કન્યાને ઓરડામાં છપાડી. ભાટે આવી કહ્યું કે તારી કન્યા સિધ્ધરાજને પરણાવ કુંભારે કહ્યું કે મારે કન્યાજ નથી. ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે અમે જોઈછે ને નહીં વરાવે તો દુઃખી થઈશ. તું નસીબદાર કે સિધ્ધરાજ જેવાનો સસરો થઈશ. કુંભારે કાંઈ બિહિકથી અને કાંઈ લાલચથી ભાટનું કેહેવું કબૂલ કરયું અને બે ત્રણ મહિના પછી લગ્નનો દિવસ મુકરર કર્યો. આ ખબર પાટણ ગઈ ત્યારે કુંભારની કન્યાસાથે લગ્ન કર્યાથી કુળને લાંછન લાગે એમ જાણી સિધ્ધરાજે આનાકાની કરવા માંડી પણ ભાટે કન્યાનાં વખાણ કર્યાંથી સિધ્ધરાજ લલચાયો, અને તેણે ગણેશ બેસાડી લગ્ન માટે મુહુરત મુકરર કીધું.

"આ વખતે રાવખેંગારની બેહેન જેને સિધ્ધરાજના કોઈ સગા સાથે પરણાવી હતી, તેને દેહલ અને વીહલ એ નામના બે દીકરા હતા. તે પોતાના મામાનીસાથે જુનાગઢજમાં રેહેતા. દેહલ પોતાના ભાઈ વીહલનીસાથે એકવાર મામાની રજા લઈ મજેવડી જે તે વખત નવું વસેલું હતું, તે જોવા ગયો. ત્યાંહાં તેઓએ આ કુંભારની કન્યાવિષે સાંભળ્યું. ઘેર આવી તેઓએ મામાને કહ્યું જે આવી ખુબસુરત કન્યા આપણા દેશમાંથી પાટણનો રાજા લઈ જાય તેમાં આપણી લાજ નહીં. ખેંગારે કહ્યું કે મારું ખાંડું લઈજા, અને તેને લઈ આવ. વીહલે મજેવડી જઈ કુંભારને કહ્યું કે તારી કન્યા ખેંગારને પરણાવ. કુંભારે જવાબ દીધો કે મે તો પાટણના રાજાને વરાવીછે, ને થોડા દીવસમાં જાન આવશે, માટે ખેંગારને આપું તો સિદ્ધરાજ મારી નાખે. વીહલે કહ્યું કે નહીં આપે તો પરાણે લઈ જશું, ને પરણાવીશ તો તુને અડચણ આવવા દેશું નહીં. કુંભારે કહ્યું કે સિદ્ધરાજ ગિરનારને મૂળમાંથી ખોદી નાખશે માટે તું તેને વરાવેલી કન્યામાં આડો ન આવ. ઘણી તકરાર થયા પછી આ કન્યા જેનું નામ રાણકદેવડી હતું, તેને દેહલ પરાણે લઈ ગયો. રાણકદેવડી ગાડીમાંથી ઉતરી જેવી [illegible]
રણામાં તેને ઠોકર વાગી અને

...જ થયાં. જરૂર બા.૧બો.
... કર્યાં ને સાદીની
...પાટણવાડાના સૌ
... હતા તેઓને પણ
...ર કર્યું. ...એ વિચાર્યું કે, આપણા રાજાની કન્યા ખેંગાર જોર જુલમથી બાવી પરણ્યો ને વળી સિદ્ધરાજ સોલંકીને આપણે પણ સોલંકી છૈયે તો એ લગ્નમાં જમવા જવું આપણને લાજમ નથી. પછી તેઓ ભુખ્યા અને તરસ્યા પાટણ તરફ જવા નિસર્યાં. પાટણ વાડામાં વાઘેલ ગામસુધી આવ્યા એટલે ભુખને લીધે તેઓએ શિકાર સારૂ જંગલમાં બાજ પાથરી. એટલામાં સિદ્ધરાજના કુટુંબના ચાર ભાટ ઘોડે સ્વાર ત્યાંથી નિસર્યા. તેઓએ જાળમાં એક રોઝને ફસેલું જોઈ છોડાવી હાંકી મેલ્યુ. વાઘરી બોલ્યા કે અમે સાત દહાડાના ભુખ્યાછૈયે ને શામાટે અમારૂં રોઝ ભગાડોછો. ભાટે ભુખ્યા રહેવાનું કારણ પુછ્યું ત્યારે તેઓએ રાણકદેવડીનાં ખેંગાર સાથે લગ્ન થયાંની વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળી ભાટ પાછા પાટણ આવ્યા ને સિદ્ધરાજને ખબર કહી.

સિદ્ધરાજની ખેંગાર ઉપર ચઢાઈ અને તેથી ખેંગારનુ ...

૬૩ સિદ્ધરાજે આ વાત સાંભળી ક્રોધાયમાન થઈ ખેંગાર ઉપર લશ્કર તૈયાર કર્યું. લશ્કર, વાઘેલ આવળ આવ્યું ત્યાંહાં બાબરો ભુત પણ પોતાનાં સૈન્ય સહિત આવી મળ્યો. વાઘેલથી મુંજપુર ઉપર થઈ લશ્કર ઝીંઝુવાડે આવ્યું. અહિંથી ભરવાડનો મુખી ધાંડો પોતાના માણસો સહિત આવી સામિલ થયો. ત્યાંથી લશ્કર વિરમગામ આવ્યું. ત્યાંહાં રાજાએ મનસર તળાવ બંધાવ્યું. ત્યાંથી વઢવાણ આવીને તે ગામને નવો કિલ્લો બંધાવ્યો. ત્યાંથી સાયલે આવ્યા, ત્યાં પણ તળાવ અને કિલ્લો બંધાવી લશ્કર ગિરનાર તરફ ચઢ્યું. સિદ્ધરાજે ખેંગારના ગઢને ઘેરો ઘાલ્યો. બાર વર્ષસુધી ઘેરો રાખી લડાઈ કરી પણ તેથી ખેંગારના મહેલમાં દાખલ થવાયું નહીં. સિદ્ધરાજ તથા તેની મા મીનલરાણી હતી, તેમણે ઘણા ઉપાય કર્યાં પણ કાંઈ ફળ થયું નહીં. કાંઈ દહાડે ખેંગારને શક પડ્યો કે, દેહલને રાણકદેવડી સાથે કાંઈ દોસ્તી છે. આ વાત દેહલે માને કહી ત્યારે માએ કહ્યું કે તારા કુટુંબમાં દીધેલી કન્યા તું મા-

પ્ર. ૫ મું. મા માટે લાવ્યો ને તે એમ કહેછે તો તારે આ ગામમાં રેહેવું નહીં. આ-ખર રાવખેંગારેજ તેને ગામમાંથી જવાનો હુકમ કર્યો. રાત્રે દેહલ પોતાના ભાઈ વીહલને લઈ નાસી ગયો. દરવાજાપાસે દુદો અને હમીર બે રજ-પૂત ચોકીયાત હતા. તેઓએ પુછ્યું ક્યાંહાં જાઓછો. તો દેહેલે માળવેથી રાજાસારુ અફીણના પોઠીયા આવેછે તે લેવા જઈયેછૈયે. પાછા અર્ધી રાત્રે આવીશું દરવાજા ખુલ્લા રાખજો. એમ કહી તેઓ પરબારા સિદ્ધ-રાજ પાસે ગયા, ને કહ્યું જે સાહેબ અમને ખબર નહીં જે તમે અમારા સગાછો, નીકર આમ થાત નહીં. અમારી સાથે ગામમાં ચાલો ખેં-ગારને મારી રાણકદેવડી અપાવું. સિદ્ધરાજે દેહલની સલાહથી હથિયાર બંધ ૧૪૦ સીપાઈને પોઠીયામાં ઘાલી અફીણને બહાને શેહેરમાં દાખલ કર્યા. શેહેરમાં દાખલ થતાં વારનેજ દરવાજા પાસે દુદો અને હમીર બે ચોકીદાર હતા, તેઓને તેણે માર્યા. લશ્કરે ખેંગારના મેહેલપાસે જઈ રણશિંગડું ફુંક્યું કે ખેંગાર લડવા બાહેર આવ્યો. લડાઈ થઈ તેમાં બન્ને બાજુના ઘણા જણ મુવાને, અંતે રાવ ખેંગાર પણ મુઓ. પછી દેહલ સિ-દ્ધરાજને તેડી રાણકદેવડી પાસે ગયો. તેણે બાર ઠોકી કહ્યું કે મામી બા-રણાં ઉઘાડો. હમે બે ભાઈ અને રાવ ખેંગાર આવ્યા છૈયે. બારણાં ઉઘાડ્યાં તે વખત સિદ્ધરાજ અંદર દાખલ થયો. રાણકદેવડી પાસે તે વખત તેના બે દીકરા હતા. માનેરો અગીઆર વર્ષનો અને ડેગેઓ પાંચ વર્ષનો. તેમાંથી બીજાને લઈ સિદ્ધરાજે તેજ ક્ષણે મારી નાખ્યો. માનેરાને લેવા માંડ્યો ત્યારે છોકરો ભાગી માવાંશે છપ્યો. ત્યારે માએ કહ્યું "માનેરા રોઈ લાજ આંખ કરમાં" મરતાં માને સંભારેથી તારી જાતને એબ લાગશે. પછી સિદ્ધરાજે કહ્યું કે એને કોઈ મારશો માં. જો રાણકદેવડી પાટણ નહિ આવે તો આપણે મારીશું. આ છોકરાને પણ આખર માર્યો છે, પણ ક્યારે તે ખબર નથી. રાણકદેવડીને કિલ્લામાંથી બાહેર કાઢી ત્યારે તેને ગિરનારનો પહાડ, પોતાનો મેહેલ, અને ખેંગાર-નો ઘોડો વિગેરે જણસો જોઈ જે દિલગિરી થઈછે, તે સોરઠના લોકો પોતાની ગામડીયા ભાષાનાં ગીતોમાં અદ્યાપી જગે જગે ગાયછે. આ ગીત ખરેખર અસર ઉપજાવનારાં છે. રાણકદેવડીએ
તે વખતે તેણીએ ગિરનારને કહ્યું છે:—

[illegible]તિહાસ.

[illegible] આંગો[3] ઢાં ન થયો;
[illegible]ડી.
[illegible] એટલે તે ફરીને કેહેછે,
[illegible]જ[6] કોણ ચઢાવશે;
[illegible]ડી.

[illegible] આવી તે ઊપર [illegible]
[illegible] ત્યારે તેણે કહ્યું કે, "હે સંબળ
[illegible]ડી નથી જતી! કે રાવ ખેંગાર મુઆ ને હવે તુ ગુજ[illegible]
[illegible] આ પ્રમાણે તેણીયે પાટણવાડામાં આવી ત્યાંસુધી
[illegible] આજ પણ ગુજરાત અને સોરઠના લોકો મરણને વખ-
[illegible] અફસોસ દેખાડવા રાણકદેવડીના દાખલા આપી કહેછે.

[illegible] અને વીહલે સિદ્ધરાજને કિલ્લામાં દાખલ કર્યો, ત્યારે સિ-
[illegible] તેઓને વચન આપ્યું હતું કે જો ખેંગાર મરશે તો જુનાગઢનું
[illegible] તમને આપીશ. ખેંગાર મુઆ પછી તેઓએ તેને યાદ દેવડાવ્યું,
ત્યારે તેણે પ્રથમ તો હા પાડી, પણ પછી તેના મનમાં વિચાર આવ્યો જે
તેઓ પોતાના માના સાથે દગેથી ચાલ્યા તો આપણી સાથે પણ કોઈ
[illegible] ધારી તેઓને તેણે મરાવી નાખ્યા.

[illegible]નો કાફલો પાટણ પોંહોતો, ત્યારે સિદ્ધરાજે
[illegible] મટાડવા ઘણા ઈલાજ કર્યા. તેણે તેને પાટણમાં
[illegible] દેખાડવા માંડી. પાટણના લોકોને શેહેરબાહેર જમવા
નોતર્યા. તેવખત બધાં બૈરાંઓ તેહેવારની પેઠે શણગરાઈ બાહેર નીસર્યાં હતાં
તે દરેક ખુશીમાં રાણકદેવડીએ જરાએ ભાગ લીધો નહીં. એક બૈરી બો-
લી કે તારે તો સિદ્ધરાજ જેવો ધણી છે, ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે મારે
ધણી નથી, મારા ધણીને તો મેં આવી રીતે મુકેલો દીઠોછે. ત્યારે ધ-
[illegible] રડવા લાગી ત્યા[illegible] [illegible]કે તારી કથા કેહેવાની ખુશી
છે? ત્યારે તેણે જવા[illegible] [illegible] વઢવાણ તેડી ગયો. ત્યારે
[illegible]

પ્ર. ૫ મું ડર્યો તેથી તેણે ભોગાવાને કાંઠે ચિતા ખડકાવી તૈયાર કીધી. સિદ્ધરાજે તેને કહ્યું કે, જો તું સતી છે તો એની મેળે તે આગ સળગશે. હું બ્હારથી આગ લાવી મુકવા નહિ દઊં. તે સાંભળી રાણકદેવડીએ સૂરજની સામાં ઊભા રહી તેની પ્રાર્થના કરી અને પછી વઢવાણ સામુ જોઈ કહ્યું કે "હે વઢવાણ તને મારા જુહાર છે, કે જે રથજે ભોગાવો નદી વેહેછે. મને રાહ ખેંગારે ભોગવી, હવે હે ભોગાવા, તું ભોગવ." એમ કહી રાણકદેવડી ચીતામાં ચડી કે સિદ્ધરાજે પોતાની પછેડી તે ઉપર ફેંકી. રાણકદેવડીએ તે પાછી કહાડી નાંખી, અને કહ્યું કે જો આ રીતે પછેડી નાખી વેલે ભવ પરણવા ચાહાતો હોય તો માહારી સાથે બળ. સિદ્ધરાજે તેમ કરવા ના પાડી અને રાણકદેવડી તે જગે બળી મુઈ. સિદ્ધરાજે પછી તે જગે તેનું દેવળ ચણાવ્યું. વઢવાણમાં ભોગાવામાં હજુસુધી આ સતી થએલી રાણકદેવડીની ડેરી છે. લોકો કહેછે કે રાણકદેવડીના શાપથી સિદ્ધરાજને કાંઈ પણ સંતાન પ્રાપ્ત થયા વગર તે મુઓ.

૯૫. આ વખતથી સોરઠ સિદ્ધરાજને તાબે થયો. આંહીં તેણે વનરાજના મિત્ર ચાંપાના વંશના સજ્જનને પોતા તરફથી અધિકારી ઠરાવ્યો. તેણે ત્રણ વર્ષસુધી સોરઠની પેદાશ નીમનાથનું મંદિર બાંધવામાં ખરચી. આ બાબતનો સિદ્ધરાજે જ્યારે જવાબ માંગ્યો, ત્યારે સજ્જને ખાતરી થાય એવી રીતે તેને હીસાબ આપ્યો. સિદ્ધરાજ સોમનાથની યાત્રા કરી ત્યારે શેત્રુંજામાં આવ્યો, ત્યારે ત્યાહાં બ્રાહ્મણોએ તેને અવળું સમજાવ્યા છતાં તેણે રિષભદેવની પુજામાટે બારગામ આપ્યાં. મુળરાજના વખતમાં ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણોને સિહોર ગામ દાનમાં આપેલું હતું, તેનો સિદ્ધરાજે તેઓને ફરીથી લેખ કરી આપ્યો, અને બાલ પરગણામાં બીજા ૧૦૦ ગામો કૃષ્ણાર્પણ આપ્યાં. કાંઈ વખત પછી જંગલી જાનવરોના ભયથી આ પરગણાંની અવેજીમાં બ્રાહ્મણોએ ગુજરાતમાં બીજી જમીન આપવા વિનંતિ કરી, ત્યારે સિદ્ધરાજે તેઓને સાબરમતી કાંઠે આશાબિલી ગામ આપ્યું; અને સિહોરથી અનાજ લાવે તે ઉપરની જગાત માફ કરી. બાલમાં લીંબડી, શીયાણી, હલવદ, વઢવાણ આંહીં બ્રાહ્મણો ગરાસ ખાયછે, તે પોતાને પાટણના રાજાની તરફથી [illegible] કહેછે. આ બ્રાહ્મણ ગરાસિયાઓ વિષે આ જગાએ [illegible]

સિદ્ધરાજે સૌરાષ્ટ્રમાં બ્રાહ્મણોને આપેલાં ભૂદાન.

[illegible] ગુજરાતનું [illegible]

[illegible] સુધી રાજ્ય કરી ઈ૦
[illegible]દેવડીના આપથી કહેછે કે, તેને કાંઈ
[illegible]માંનો કુમારપાળ રાજા પાટણના
[illegible]માળામાં નીચે પ્રમાણે કહેછેઃ- આ
[illegible]ને જૈનનો નામીચો સાધુ હેમાચાર્ય
[illegible] સોમનાથને માનતો. આ રાજાના [illegible]
નામનો એક કનોજનો બ્રાહ્મણ જે જાત્રાને અર્થે
[illegible]માં અવંતિ અને ધારાનગરમાં આવી
[illegible]એ ગુરૂ કરી માન્યો હતો, તે રાજ્યનો
[illegible]મારપાળે તેને પોતાની મ્હોર અને પ્રણી
[illegible] કહ્યું કે [illegible] દેવપાટણનાં પડેલાં દેવળ સમરાવો. આ
દેવળનો સુલતાન ગિજનવિએ નાશ કર્યો હતો ત્યારથી તેમજ પડ્યાં
હતાં. બાઉ બૃહસ્પતિ દેવપાટણ આવ્યો ને ત્યાંહાં તેણે સોમનાથના દેવળનો
પાયો નાખી કુમારપાળને વધામણી મોકલી. આ કાગળ રાજાએ
ચંદ્ર સુરીને વંચાવી કહ્યું કે પાયો તો નખાયો, પણ પુરૂં થવામાં [illegible]
આને માટે મ્હારે શું કરવું જોઈયે ? હેમચંદ્રે કહ્યું કે જ્યાંહાંસુધી દેવળ
ધજા ચડે, ત્યાંસુધી સ્ત્રીસંગ અને જીવહિંસા ન કરવા પ્રતિજ્ઞા લો. રાજા-
એ તે પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા લીધી. બે વર્ષ પછી દેવળનો ઘુમટ પુરો થઈ ધજા
ચડી, ત્યારે રાજાએ સાધુને પુછ્યું જે હવે પેલો નીમ છોડવો જોઈયે. સા-
ધુએ કહ્યું કે પ્રભાસ જઈ આવ્યા પછી. હેમચંદ્રના પ્રતિપક્ષી બ્રાહ્મણો-
[illegible]થી તે મહાદેવની યાત્રાએ આવશે નહીં.
[illegible] કે, હેમચંદ્રને સાથે લેવા જોઈયે. તે
[illegible] કહ્યું. ત્યારે હેમચંદ્રે કબુલ કર્યું, ને કહ્યું

... એવી એનો સાધુનું કામજ છે. હે પગે ચાલતો ...

... મળો થઇશ. ...

... ભાઉ બૃહસ્પતિએ

... લયની શોભા જોઈ

ઘણો ખુશી થ ... ત આવી પોહોંતો. જ્યારે રા-
જા મંદિરમાં ... દ્વારમાં ઊભા રહી કહ્યું કે "હે
મહાદેવ તું કૈલાસમાં છો, તેમ તું આ મૂર્તિમાં પણ હાજર છો, ત્હારાં
જ્યે તેટમાં નામો હોય, પણ તું સર્વત્ર સર્વકાળ છો. તુંજ માત્ર એક નિ-
ર્મળ દેવ છો, માટે હું તુને નમુંછું ,, હેમચંદ્રે ઊપર પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી
પછી લાંબા થઈ દંડવત કીધા. તે જોઈ રાજા અને બધા લોકો આ-
શ્ચર્ય પામ્યા. રાજાએ ભાઉબૃહસ્પતિની સલાહથી પુજા કરી. ગાંનાં અ-
ને હાથીઓનાં દાન આપી કપુરથી મહાદેવની આરતી કરી. પછી પોતે
અને હેમચંદ્રે એકલા મંદિરમાં પેસી સર્વને રજા આપી. મંદિરનાં દ્વાર અ-
ટકાવ્યાં. રાજાએ હેમચંદ્રને પુછ્યું કે ખરૂં કેહે, મોક્ષ આપનાર કોણ છે ?
હું ઘણા ધર્મમાંથી એક ધર્મ કબુલ કરવા ચાહું છું. મારા જેવો બીજો
કોઈ રાજા નથી, તારા જેવો સાધુ નથી, અને સોમનાથ જેવો દેવ
નથી. માહારા ભાગ્યથી ત્રણે વસ્તુ મળી ઘઈછે. માટે આ દેવસંનિધ
ખરૂં કેહે. સાધુએ કહ્યું કે આપણે પુરાણની વાતો હાલ મુકી દઈએ અને
હમણાં હું સાક્ષાત્ સોમેશ્વરનાં દર્શન કરાવુંછું. તે તુને કેહશે. પછી હેમચંદ્રે
સ્તુતિ કરી, એટલામાં સોમેશ્વર પ્રત્યક્ષ થયા. તેણે રાજાને કહ્યું કે તુંને
ખરો રસ્તો હેમચંદ્ર બતાવશે. એટલું કહી દેવ અલોપ થયા. રાજા આ-
શ્ચર્ય પામ્યો. હેમચંદ્રે આ વખત તેને મુઆ સુધી માંસ, મદિરા છોડી
દેવા સલાહ આપી. આ વખતે હેમચંદ્રનું વજન એટલું બધું વધી પડયું
હતું કે, ભાઉબૃહસ્પતિ જૈન ધર્મની નિંદા કરતો હતો, માટે હેમચંદ્રે
... તેને સોમનાથનાં મંદિરમાંથી કહાડી મુકાવ્યો. ફરી
... ચંદ્રપાસે માફ માગી, ત્યારે તે પાછો પોતાની જગે નીમા-
... થી કુમારપાળની જૈનધર્મ ... આસ્થા વિશેષ બેઠી જ-
ણાય છે. કુમારપાળનાં બંધાવેલાં ...

[illegible] નીચે તેણે
[illegible] ભીમકુંડ નજીક એક દેવળ
[illegible]. આ રાજાના વખતમાં
[illegible] ઘણા વાદવિવાદ થયા હતા."

[illegible]માં સોલંકી જાતીનો કુમારપાળનો મ-
[illegible] આનક [illegible] અર્ણો નામનો રજપુત હતો. જેને ચાક-
[illegible]માં રાજાએ સામતપણું અને વ્યાઘ્રપલ્લી અગર વાઘેલ ગામ
[illegible]. એક વખત રાજા સુતો હતો, અને આનક સોલંકી ચોકી
કરતો હતો, એવામાં કોઈ એક મેડીઉપર ચઢી આવ્યું. આનકે કહ્યું કે કોણ
છે! એમ કહી તેને રોક્યો. તપાસ કરેછે તો માલમ પડ્યું જે એ મા-
ણસ પોતાને ઘેર દીકરો આવ્યાની ખબર આપવા આવ્યો છે. આનકે તે
ખબર સાંભળી માણસને પાછો વિદાય કર્યો. રાજાએ તે માણસ આવ-
વાનું [illegible] આનકે પોતાને પુત્ર આવ્યાની વાત કહી દેખાડી.
[illegible] રોક્યો નહી ને ઊપર ચડી આવ્યો તેથી
[illegible]. પણ અહિથી તે માણસ પાછો ઊ-
તર્યો એટલે તેનુ [illegible] આશુહિલવાડ વગર બીજી જગે થશે. આ પુ-
ત્રનું નામ લવણપ્રસાદ પાડ્યું અને તે વાઘેલવંશનો મુળ પુરૂષ થયો.

[illegible] ચુડાસમાની [illegible]ના.

૬૮ આ કુમાર પાળના વખતથી ગિરનારમાં ચુડાસમા લોકોએ પાછું પોતાનું રાજ સ્થાપ્યું જણાયછે. ખેંગારના બે દીકરાને સિદ્ધરાજે માર્યા હતા, એટલે તેના વંશમાં કોઈ હતુ નહીં, તેથી તેમના ભાઈ ચુડચંદ્રના વંશના ગિરનારના રાજા થયા. ચુડચંદ્ર કાંઈ ખેંગારના ભાઈઓમાં સર્વથી મોટો ન હતો, પણ તેણે પોતાનો બાપ મરતી વખત ખેંગાર કરતાં માત્ર એકજ કામ ઓછું એટલે ત્રણ કામ, કરવા કબુલાત આપી હતી તેથી ખેંગાર કરતાં બીજો હક તેનો હતો. ચુડચંદ્રના વંશના હોવાથીજ ગિરનારના રાજાઓ ભાટ લોકોના ગ્રંથમાં ચુડાસમા એ નામથીજ પ્રસિદ્ધ થયા હોય તો તે પણ એક કારણ છે. આ શાખાનો પેહલો મંડળિક રાજા થયો તે મોટો જૈન ભક્ત હતો. ગિરનારના શિલાલેખમાંથી [illegible] તેણે ગિરનારમાં નીમનાથનું મંદિર બંધા-

પ્ર. ૫ મું. લખ્યું હતું. આ જૈન ધર્મની વગથીજ તેને ગિરનારમાં પોતાનું રાજ પાછું સ્થાપવા કુમારપાળે પરવાનગી આપી હશે. ગિરનારના તમામ શિલાલેખો જોતાં તેમાં કોઈ જગે આ મંડળિક પેહેલાંનાં રાજાઓનું નામ નથી; તેથી એમ જણાયછે કે એ જાદવની આ બીજી શાખાના લેખો છે. મંડળિક પછી આ વંશમાં મહિપાળ નામે રાજા થયો. તે શિવધર્મને માનતો હતો. શિલાલેખમાં આ રાજાએ સોમેશ્વરનું દેવળ બંધાવ્યું હતું લખેછે. મહિપાળ પછી ખેંગાર અને ત્યારપછી જયસિંહ રાજા થયો.

પૃથિરાજ સામે યુધ્ધમાં ભીમદેવને સૌરાષ્ટ્રના રાજાઓની મદદ.

૬૯. કુમારપાળ પછી અણહિલવાડનાં તખ્ત ઊપર અજયપાળ, બાળ મૂળરાજ, અને છેવટ ભીમદેવ બીજો એમ એક પછી એક રાજા થયા. ભીમદેવ જેને કોઈવાર ભોળો ભીમ કરી કહેછે તે ઈ૦ સ૦ ૧૧૭૯ માં તખ્તનશીન થયો. આ રાજા દિલ્હીના પૃથિરાજ ચોહાણનો કટ્ટો દુશમન હતો. પૃથિરાજ અને ભીમને લડાઈ થઈ તેમાં બન્ને બાજુ તરફ મળેલા રાજાઓમાં ચંદ બારોટ સોરઠ અને કચ્છના રાજાને પણ ગણેછે. ગિરનારનો ચુડાસમો જયસિંહ, વીરધવળ વાઘેલો, સારંગ મકવાણો અને ઝાલાઓની જાતીમાં બાહાદુર રાણીંગ એ સર્વ ભીમની તરફ હતા. કચ્છનો જામ પૃથિરાજ તરફ હતો. ચંદ બારોટ આ લડાઇમાં ચોહાણ તરફથી જામ યાદુ અને બીજી તરફથી ખેંગારને એક બીજા સામે જોસથી લડતા વરણવેછે. એ જોતાં જયસિંહનો બાપ ખેંગાર પણ આ લડાઈમાં મળેલો જણાયછે.

ભીમના વખતમાં તેના પીત્રાઈઓનું ભારવટું.

૭૦. ભીમદેવના કાકા સારંગદેવને પ્રતાપસિંહ, અરિસિંહ વગેરે સાત દીકરા હતા. તેઓ મશહુર બાહાદુર લડવૈયા ગણાતા. જેઓએ ઝાલાઓના નામીચા રાણાને માર્યો હતો. આ લોકો કાંઈ કારણથી પોતાના પીત્રાઈ ભીમની સામે બાહારવટે નીસરી ઘણો વખત સોરઠમાં રહી યાદવોનાં પ્રગણાં લુંટવા મંડયા અને તેઓ આખર એવાતો જોરાવર થઈ પડ્યા કે ભીમદેવને જાતે તેઓઊપર જવું પડ્યું. ભીમદેવ નદી ઊપર છાવણી કરી બેઠો હતો તેવામાં પ્રતાપસિંહ અને અરિસિંહે આવી હાથી અને તેના માહાવત બન્નેને મારી નાખ્યા. આથીકરી ભીમને ઘણુંજ માઠું લાગ્યું. આ વખત સુધી ભીમની તેઓને જીવતા પકડવાની મરજી હતી પણ હવે તો તેને કોઈ મારી નાખે તોપણ ફિકર નહીં એવો

[illegible] ત્યારે બહાર
[illegible]
[illegible]

[illegible] મારી [illegible]

મત્રી તેને કનક ચોહાણે તરવારથી કાપી નાખ્યો.
ઓ ગુસ્સે થઈ વેર લેવા ઊભા થયા. તેનાં બીજાં
આવી પોહોંચ્યાં. પૃથિરાજ ઊઠી મેહેલમાં ગયા.
સોલંકીઓ કનક ઊપર ધસી પડ્યા. એક કલાક
[illegible] તમાં પૃથિરાજના કાકાએ માતે સોલંકી ભાઈઓને
મારી નાખ્યા [illegible] આવેલાઓને માર્યા, તે બાબત પૃથિરાજે કનક
[illegible] દહાડાસુધી અજમેરમાં હડતાળ રહી,
[illegible] ચાલુક્યની શાખા-
[illegible] રાજને ત્યાંહાં મ-
[illegible] થવાનું કારણ હતું.

[illegible] દીન ગોરી અણહિલવાડ ઊપર લશ્કર
[illegible] ની પોતાના ઊપરીએ પ્રથમ હાર ખા-
[illegible] કુતુબુદ્દીન થોડો વખત ગુજરાતમાં
[illegible] માં તેને ગિજનીથી પાછા દિલ્હી જ-
[illegible] મુસલમાનના આ હુમલાથી ભીમદેવનું જોર કાંઈ
[illegible] હતું; તોપણ તેણે બીજા રાજા અને મેર લોકોને એકઠા કરી
મુસલમાન લોકો પાસેથી અજમેર લેવા તૈયારી કરવા માંડી. આ ખબર
સાંભળી કુતુબુદ્દીન પાછો લશ્કર લઈ અણહિલવાડ ઊપર આવ્યો. પણ
હાર પામી જખમી થઈ પાછો અજમેર ગયો. આરામ થયા પછી કાંઈ
દહાડે પાછું લશ્કર લાવી તેણે અણહિલવાડ જીતી મોટી લુટ એકઠી કરી
અણહિલવાડમાં એક મુસલમાન અમલદાર અને તેના હાથતળે
ઓનું થાણું રાખી બાદશાહ અજમેર થઈ દિલ્હી ગયો, અને [illegible]
હાડે (ઈ० સ० ૧૨૦૫ માં) મહંમદ ગોરી મુઆ પછી દિલ્હીનો બાદ-
શાહ થયો. અણહિલવાડના આ છેલ્લા રાજા ભીમદેવ બીજાને રાજમા-
ળામાં ઈ० સ० ૧૨૧૫ માં મુઓ કહેલ છે.

પ્ર. ૬ ઠું.

પ્રકરણ. ૬ ઠું.

સૌરાષ્ટ્રમાં વાઘેલાઓનો અમલ અને તે વખતમાં પરમાર, રાઠોડ, અને ગોહેલ એ ત્રણ નવા રાજ્યવંશની સ્થાપના.

૭૨. અણહિલવાડના છેલા ચાલુક્ય રાજા ભીમદેવ પાસેથી કુતુબુદીને ગુજરાતનું રાજ્ય લઈ અણહિલવાડમાં પોતાનું થાણું બેસાડ્યું, ત્યારપીજ ગુજરાતમાં હિંદુરાજ્યની આખર થઈ એમ કાંઈ નથી. ભીમદેવના મૃત્યુ પછી તુરતજ ચાલુક્ય વંશની એક બીજી શાખા જેઓ વાઘેલ ગામના જાગીરદાર હોવાથી વાઘેલા નામથી ઓળખાતા હતા તેઓએ ગુજરાતમાં પોતાનું સર્વોપરી રાજ્ય સ્થાપ્યું. વાઘેલા.

૭૩. વાઘેલ શાખાના મૂળ પુરૂષ અર્ણોરાજ સોલંકીને કુમારપાળ રાજાના વખતમાં લવણ પ્રસાદ નામના પુત્રનો જન્મ થયો તેવિશે ઘણા પ્રકરણમાં વિસ્તારથી કહ્યું છે. મેરૂતંગાચાર્ય લખેછે કે ભીમદેવના વખતમાં એ લવણપ્રસાદ રાજાના મંત્રીની જગોએ પોહોંચ્યો હતો. વાઘેલની જાગીર સિવાય ધોળકા પરગણું પણ તેવખત તેના તાબામાં હતું. જે વાઘેલા રાજાઓએ પોતાની રાજધાની જગો ઠરાવી હતી. લવણપ્રસાદને મદનરાગણી નામની સ્ત્રીથી વિરધળ નામનો પુત્ર હતો જેને ચંદબારોટે વિરવાઘેલો અગર વીરધવલંગ કરી વરણવ્યો છે. વિરધવલ અને તેના બાપદાદાનાં નામ આપણને આબુઉપર તેજપાળના બંધાવેલા દેવળમાં ઈ. સ. ૧૨૩૧ ની સાલનો લેખ છે તેમાંથી મળી આવેછે. એ દેવળમાં એક બીજો લેખ છે, તેમાં તેને મહામંડલેશ્વર અને રાણાએ ખિતાબથી વર્ણવ્યા છે. [illegible]

મેરૂતંગ લખેછે કે મદનરાગણી પોતાના ધણીનેત્યાંહાંથી પોતાના બાળકુંવરને લઈ કંઈ વખત પોતાની મરીગએલી બેનના પતિ દેવરાજ પટેલનાં જઈ રહી હતી. વીરધવલ જ્યારે મોંટી ઊમરનો અને સમજુ થયો ત્યારે તે પોતાના બાપને ત્યાંહાં આવ્યો, અને આસપાસનો દેશ જીતી તેણે પોતાની જાગીરમાં ઘણોજ વધારો કર્યો. ભીમદેવ અને પૃથિરાજ વચેની લડાઈ વખત ગુજરાતની ફોજમાં જે રાજાઓ અને મંડલેશ્વરો હતા તેમા [illegible] વિરધવલને પણ ગણે[illegible]

મલામાથી તેણે ભા. ૧લો.

ભો દર-

જ્યનાં

રિ વનાં

ઘણોજ

સારે વિસ્તારમાં પણ કાંઈક

જ અણર આનક સોલંકીને

ઓથી તેણે

નામનો

સુરવિર

અાનદિ દરા તમાં તેના

તું આવ્યું તેમ ગુજરાતની

ગુજરાતની પરવાડની

તે લોકો રૈયતઉપર

મે અરાજક જેવી

રાજ્યથી સહન થઈ શક્યું નહીં. પોતાની

જ્ય સ્થાપવા વિચાર કર્યો અને કેટલીક

વિચાર પુરેપુરા પછવાડેથી લવણ-

અમલમાં આણ્યા.

તે વસ્તુપાળ તેજપાળ નામના

મંત્રીની જગો આપી, તેઓ-

જુના અધિકારીઓને દંડી

રાખી ધોળકા

કરી ઘણો

ઈ રાજ્યને

તેઓએ

પ્ર.૬ ઠું. દંડવાથી જે દ્રવ્ય મેળવ્યું તેવડે તેઓએ ઘણા અશ્વપાળાઓ રાખી વિજયયાત્રા કરવા વિચાર કર્યો. ધોળકાનું તંત્ર લવણપ્રસાદને સોંપી, ધોળકા અને ખંભાતના અધિકારીની જગો વસ્તુપાળને આપી વિરધ્વળ અને તેજપાળ મ્હોટા સૈન્યથી નિકળ્યા તે પ્રથમ તેઓએ ગુજરાતના ઘણાખરા રાજા અને મંડલેશ્વરોને દંડી તાબે કર્યા.

૭૫. ગુજરાતના મંડલેશ્વરો પાસેથી જે ઘણો પૈસો મળ્યો તેથી વિરધ્વલને લોભ વધવા માંડ્યો. તેણે તેજપાળને કહ્યું, સૌરાષ્ટ્રમા ધનવતા ઠાકોરો છે તેઓને આપણે છતીએ તો ઘણું દ્રવ્ય મળે. પછી લશ્કર લઈ તેઓ સૌરાષ્ટ્ર તરફ ચાલ્યા, અને વઢવાણ તરફ જતાં પ્રથમ ગોહેલવાડના રાજાને દંડ્યો. ત્યાંથી સૌરાષ્ટ્રની રાજધાની વામનસ્થળી તરફ ચાલ્યા. આંહી સાંગણ અને ચામુંડ નામના વિરધ્વલના મેશાળા રાજ્ય કરતા હતા. તેઓની રાજધાની પાસે આવી પોહોંચ્યા ત્યારે વિરધ્વલે વકી તરીક પ્રથમ પોતાની સ્ત્રી જયતળ દેવીને મોકલી. તેણીએ જઈ કહ્યું ભાઈઓ! તમારી બેનનો પતિ મહાપરાક્રમિ છે. તે અદંડને દંડે અને અભંગને ભાંગે તેવો છે. ગુર્જર દેશનાં ગામે ગામ અને નગરે નગરને દંડતો તમને દંડવા આવ્યો છે. તેને ધન ઘોડાદિક આપી સંતુષ્ટ કરો. એ પ્રમાણે બેહેનનું વચન સાંભળી ભાઈઓ બોલ્યા, "તું એમ જાણતી હઈશ કે મારા ભાઈઓ મારા પતિસાથે યુદ્ધ કરશે તો હું પતિ વગરની થઈશ માટે તું સંધિ કરવા આવિછે પણ તેની તું કાંઈ ચિંતા નકર, અમે તુને બાપની પેઠે પાળીશું" પછી જયતળદેવી બોલી "ભાઈઓ હું પતિમરણના ભયથી તમપાસે આવી નથી. પણ બાપનું ઊછિન્ન થાય એ ભયથી આવીછું. મારો પતિ એક વિરછે તે ઊપરચઢ નામના અશ્વ ઊપર સવાર થઈ બાણનો વર્ષાદ વરસાવેછે. તે ખડગનો ખેલ કરી જાણેછે. શત્રુઓનો તે કાળછે. જેણે પારકી શક્તિ દીઠી નથી તે પોતે બળવાન થઈ ફરેછે" એમ કહીને તે પોતાના પતિ પાસે આવી. તેના વચન સાંભળી વિરધ્વલને અતિ ક્રોધ ચડ્યો અને યુદ્ધ શરૂ કર્યું. ધુળવડે ગગન ઢંકાઈ ગયું. બેઊ પક્ષના હજારો યોધા મરાયા; રેથે ભરાયલા યોદ્ધાઓ સેળભેળ થઈ ગઆ તેથી પોતાના કે પારકાએ ભેદ રહ્યો નહીં. વિરધ્વલ હણાયો એ બંને પક્ષમાં ભ્રમ ચાલી રહી હતી. તેવામાં વિર અશ્વ ઊપર

તેઓની સૌરાષ્ટ્રમાં સવારી.

આપો, એમાં ગમે તે તમારું. તે
ગયા. પણ અંતે તેઓ વિરધવ-
ન ધામડુમથી વામનસ્થળીમાં પેઠો. અને
રીધન, મણી મુક્તાફળ તથા ૧૪૦૦ ઘોડા
ઈઓને ત્યાંહાં ગિરાસ બાંધિ આપી, રાજ્ય
બેસાડી તેઓને કર ભરતા કરી ત્યાંહાંથી
ને ઘણું દ્રવ્ય મળ્યું તે લઈ સૌરાષ્ટ્રની
જે આવ્યા.

ાર વેલાકુલમાં ભિમસિંહ પ્રતિ
એક બળવાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે સાથે
; અને ત્યાર પછી તેના ખંડીઆ રાજાઓ જે સ્વ-
. તેઓને તેણે નમાવ્યા. વિરધવલની ફતેહ થતી જોઈ
મંડલીક રાજાઓ વગર યુદ્ધ કરે દ્રવ્ય આપી
મળ્યું તે વડે તેણે જે ફોજ રાખી તેમાં ચૌ-
રાજપૂતો ઘણાજ સારા અને ઉંચ કુળના હતા. આ લોકોની
પ્રમાણે વિરધવલે તેઓને માનસહીત ગુજરાન કરી આપી પોતા-
દરબારમાં રાખ્યા હતા. સેનાપતિનું કામ તેણે પોતાના બહાદુર
મંત્રિ તેજપાળને સોંપ્યું હતું. તેજપાળે આ ચૌદશેહે રાજપુતથી જઈ
ગોધ્રાનો મંડલીક રાજા ઘુંઘલ જે ઘણી મગરૂબી ધરાવતો હતો તેને જીતી
તાબે કરી વિરધવલની કચેરીમાં લાવી મુક્યો. તે વખત ઘુંઘલ રાજા આ
અપમાન સહન ન થયાથી આપઘાત કરી મરણ પામ્યો.

૭૭. થોડા વખત પછી દક્ષિણનો યાદવ વંશનો સિંઘન રાજા ગુજરા-
લક્ષ્મીની કીર્તિ સાંભળી તે દેશ જીતવા મોટા લશકરથી તાપી નદી
આવ્યો. તે સાંભળી વિરધવલનું લશ્કર તેનો અટકાવ કરવા મહી
સામું ગયું. અ
ભેળી થઈ. આ

અને બીજે હાથે પોતાના પુત્ર વિરધ્વળને કાલીને શત્રુઓ સામે ઘ-ણી બહાદુરીથી યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. આ વખત જોઈ પછવાડેથી મારવાડ-ના ચાર રાજા જે તેના શત્રુ હતા તેપણ લશ્કર લઈ આવ્યા. તેને *ગોધ્રહ અને લાટ+ દેશના રાજા જે હમણાં સુધી વિરધ્વળના તાબેદાર હતા તે ખુટીને મળ્યા. તેથી કરી વાઘેલા રાણાને એક તરફ છ શત્રુ અને બીજી તરફ દક્ષિણની ફોજ એ બંનેની વચે રહી બે બાજુએ યુદ્ધ કરવું પડ્યું. કાંઈ દહાડે દક્ષિણનો રાજા હાર પામી પાછો ગયો એટલે લવણપ્રસાદ તથા વિરધ્વળે છ શત્રુ રાજા સાથે યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. આ વખત વસ્તુપાળ શંખરાજાને સજા કરવા ધોળકેથી ખંભાત ગયો હતો.

૭૮ આ લડાઈનું કારણ ખંભાતનો સદીક નામનો એક વેપારી હતો. વસ્તુપાળ જ્યારે ખંભાત જતો ત્યારે સર્વ રૈયત નમવા આવતી, પણ આ સદીક નામનો વાહાણ વટી સાહુકાર તેની કાંઈ પણ પરવા રાખતો ન હતો. એ સાહુકારને વસ્તુપાળે ભાટ સાથે કેવરાવ્યું કે તમે કેમ નમવા આવતા નથી. ત્યારે કહે જે નમાવીને તમારે શું કામ છે. હું અમલદારને નમ્યો નથી એટલે નવી રીત કરવાનો નથી. તમારે જે કાંઈ જોઈએ તે ખરે તાહાંથી મગાવીલો તે મોકલું. વસ્તુપાલે હઠ કરી કહ્યું હું ... તુને શિક્ષા કરશું. તે ઊપર સદીકે પોતાનો એક મિત્ર ...નો ચાંચિઓ સરદાર જે ઘોઘાપાસ વડુઆ બંદરનો રા-... તેને કહાવી મોકલ્યું. શખે વસ્તુપાળ પાસે પોતાનો દુત મો-કલી કાહાવ્યું કે તારે મારા મિત્ર સદીકને પીડા કરવી નહીં. વસ્તુપાલે કહ્યું માણસમાં વસનારા કાંઈ ભુતથી બીહતા નથી. તુમા સામર્થ હોય તો સામો થા. શંખે એ વાત મનમાં રાખી ઊપર કહેલા શકટને વખત પોતાનો દુત મોકલ્યો, તેણે વસ્તુપાળ પાસે આવી કહ્યું "શંખ રાજા કહેછે કે વસ્તુપાળ તું ઘણો ડાહ્યો છો. તારા રાજાને મારે મ્હોટું ... આવી પડ્યું છે. એકલો તારો રાજા તે બધા જોડે ... ખંભાત બંદર અમારા વડીલોનું છે તેનો તું જાણે

...ને તુને તે અંગિકાર આપીશું

...મે ઈચ્છીએ છીએ. તારે જો

...તૈયાર થવું." એવાં વચન દુતે

...પણ તે વેળાએ તેણે કાંઈ અ-

...ર પછી તેણે નિચે પ્રમાણે ઉ-

... કે યુદ્ધ કરવા મરજી હોય તો આવો.

... ઓનાં નામ લોકોમાં વખણાય છે. તું રા-

...છે. અમારા રા-

...ની સહાયથી પા-

... સાથ કેમ લડશે !

... છે તેની સહા-

... એવી નિતિ-

... એની આશા રાખ-

... પ્રમાણે તારા રાજાને તું કેહેજે કે અભિમાન તજી

" ... ને કહ્યાં તેથી તે અતિ

...પો. સરોવર કાંઠે

... ઢોલ વગડાવ્યા.

...

...ને તૈયાર રાખ્યા

...

વસ્તુપાળના પરાક્રમથી વાઘેલાનો બચાવ.

...મના વસ્તુપાળના બે યોદ્ધાએ શંખનું ઘણું સૈન્ય કાપ્યું. ભુવન ...ધો શંખ સામો યુદ્ધ કરવા લાગો. તમુલ યુદ્ધ ચાલ્યું. શસ્ત્ર વડે ... ભાંગ્યાં. મલની પેઠે સામા સામી કેશાકેશી અને ભુજા ભુજી ... શંખે સંગ્રામસિંહનું શરીર ખડગ વડે ચુરેચુરા કર્યું, પછી ભુવનપાળે... હણ્યો. ભુવનપાળનું મૃત્યુ સાંભળી વસ્તુપાલ શંખ સામો થયો. વસ્તુપાલનો પાળો વિરમ હતો અને શંખનો જયંત હતો તે બેઉનું યુદ્ધ થયું. પછી વાઘ્રિગદેવ, સોમસિંહ, ભુવનસિંહ, ઊદયસિંહ, વિક્રમસિંહ, કુલસિંહ, અને હરિપ્રધાન એઓને શંખ સામું યુદ્ધ થયું. શંખના મનમાં પુરમાં પેસવાનો વિચાર હતો પણ સંગ્રામસિંહે પેસવા દિધો નહીં. એકવાર શંખે વસ્તુપાળનું ઘણું સૈન્ય હણ્યું તે જોઈ વસ્તુપાળે મોહચક નામનો રજપુત હતો તેને કહ્યું, હવે કેમ કરવું. આપણું હવે આવી બન્યું છે. વિરધ્વળ લાજે નહીં એમ આપણે કરવું જોઈએ. પછે ઘણા રજપુતો એક ટોળી થઈને શંખ પાસે ગયા અને તેને ઘોડા ઊપરથી નીચે પાડ્યો. કેટલાએક કેહેછેકે તેને વસ્તુપાળે પાડ્યો. કેટલાએક કેહેછે કે ભુવનપાળે હણ્યો. શત્રુને મારી વાઘેલાની ફોજ જીત કરી જયજય કરતી ખંભાતમાં પેંઠી. વસ્તુપાળે શંખનું રાજ્ય લઈ પછી સદીકનું ઘર લુટ્યું. અહીંથી જે દ્રવ્ય મળ્યું તે લઈને પછી તે વિરધ્વળ પાસે ગયો. અહીં વિરધ્વળના યુદ્ધનો વેગ તેના છ શત્રુ ઝીલી શક્યા નહીં એટલે તેઓએ પણ સંધી કર્યો. વિરધ્વળ ફતેહ કરી ધોળકે આવ્યા ને દીનોદીનમાં તેનો ... ... લાઈ ગયો. વિરધ્વળ ફતેહ કરી આવ્યા ... ...ર્ષ લાગ્યા. તેઓએ ધાતુ રસ વડે પોતાનાં ...

...તો ભાવાલાગી. નાનાપ્રકારનાં વાજા વાગ્યા. ... ...

...ધી પૃથિવીજીતી સમુદ્ર કીનારાના રાજાઓ જે બીજા રાજાઓ... કર ... હતા, તેઓને જીતી પોતાને કર આપતા કર્યા. તે રાજાઓ ઘણીવાર નજરાના અગર ભેટો લઈ આવતા હતા. જગલના ભીલ ...કોને પણ તેણે જીતી લુટ ચોરીનો ભય મટાડ્યો.

... વિરધ્વળ આવો બળવાન રાજા હતો અને તે ... ... લડવીઆ છતાં તે દીલ્હીના મુસલમાન બાદ...

... ...ના સુલતાન મૌજદીનના...

[illegible] સાહસ્રમા [illegible]
[illegible] લુટી લીધી. આ લુટનુ ચળતર કરીને વસ્તુપાળે
[illegible]

[illegible]
આપથી

[illegible] હતો, [illegible]
[illegible] હતો. તે દયાળુ, ક્ષમાવાન, અને ધર્મીષ્ટ [illegible]
[illegible] તેને અતીજ ચાહતાં હતાં [illegible]
[illegible] તેના [illegible] આફર તે [illegible]
[illegible] પડતા જતા હતા તેઓ
[illegible] સુઆથી તેના [illegible]
તેણે પ્રથમ પેહેલા [illegible]
[illegible] પ્રથમ [illegible]

[illegible] ભાઈઓ વિષે
[illegible] અને [illegible]

દેવળો બંધાવનાર એ નામથી વધારે પ્રખ્યાત છે. તેના વડાઓ કેટલીક પેઢી થયાં અણુહીલવાડમાં રહેતા હતા. આ બન્ને ભાઈઓને પ્રથમ વીરધવળના જુના મંત્રિ ચાહડ મચંએ રાજાને મેળવ્યા હતા. વિરધ્વળ પ્રબંધમાં કેહેછે કે તે મંડલીક નગરમાં રેહતો અને તેનો વડવો ચંડપ ગુર્જર રાજાનો મંત્રિ હતો. તેનો પુત્ર ચંડપ્રસાદ જે સિદ્ધરાજનો કોશાધિકારી થયો હતો તેને અશ્વરાજ નામે પુત્ર થયો. તેની સ્ત્રી કુમાર દેવીને ત્રણ પુત્ર થયા, મલદેવ, વસ્તુપાળ, અને તેજપાળ. વસ્તુપાળ ઘણો વિદ્વાન અને બુદ્ધિવાન હતો. તેજપાળ ઘણો સુરવિર અને યુદ્ધના કામમાં પ્રવિણ હતો. તેઓ જ્યારે ધોળકે આવ્યા ત્યારે ત્યાંહાના રાણાના પુરોહિત સોમદેવે તેઓને રાજાને મેળવ્યા. રાજાએ તેના ગુણથી પ્રસન્ન થઈ બન્નેને મંત્રિ મુદ્રિકા આપી તે બન્ને ભાઈઓએ કબુલ કરી. પણ તે વખત રાજા પાસે તેણે એક વિચીત્ર માગણી કરી. તેઓએ કહ્યું "હે રાજા કોઈ સેવક લોભવિના તો રાજ સેવા કરતોજ નથી પણ રૂડો સેવક તેને કહીએ જે સ્વામિભક્ત હોય તથા લોકમાં જેની નિંદા ન થાય અને પરલોકમાં પીડા પામે એવું કામ કરે નહીં. ન્યાય માર્ગે ચાલવું અને બળ પુરૂષોનો અનાદર કરીને શત્રુઓને જીતવા એ તમારી આજ્ઞા અમો ચાહે માનીએ છૈએ, પણ આપ પાસે એટલુંજ માગી લઈએ છૈએ કે મંડલીક નગરમાંથી અમો સહકુટુંબ આવ્યા છૈએ. અમારે ઘેર ત્રણ લાખની સમૃદ્ધિ છે તેથી જો કોઈ ચાડીઓ તમારી પાસ ચાડી કરેતો અમારી પાસે જે છે તેજ અમને આપી મુકી દેવા. સર્વસ્વ હરી લેવું નહી. તે સાંભળી લવણ પ્રસાદ અને તેના પુત્રે ધીરજ દઈ વચન આપ્યું. તેઓ ઘણાજ જૈન્ય ભક્ત અને દાનેશ્વરી હતા. શસ્ત્રવિદ્યા તથા રાજ્ય કૌશલ્ય પણ તેઓ ઘણું સારૂં જ્ઞાન ધરાવતા હતા.

૮૨ ગિરનારના કિલ્લામાં કિલ્લાની પુર્વની દેવાલ તરફ સુમંતશિખર, મલીનનાથ, અને સુમેરૂ એ નામનાં ત્રણ જૈન લોકોનાં હારો હાર દેવળો છે. તે આ બે વાણીઆ ભાઈઓએ બંધાવ્યાં કેહેવાય છે. ગિરનાર ઉપર વસ્તુપાળ અને તેજપાળ વિશે જૈન દેવળોમાંથી છુટક છુટક ઘણા લેખો મળી આવે છે. તેમાંનાં એક લેખનો તરજુમો કરનલ ટાડે તેના વેસ્ટર્ન ઇંડીઆ ટ્રાવેલ ... ઉપરથી જણાયછે કે એ પહા-

[illegible] કર્યા [illegible]

[illegible] ડી નામનું ગામ [illegible]

[illegible] ગિરનારના રસ્તા ઉપર એક [illegible]

[illegible] લોકો પુર્વે કર લેતા હશે.

[illegible]

[illegible]

[illegible] અરોરાનાં પંડરે છે. રાશમાળા-

[illegible] પડ્યાથી બે હજાર સોડા પરમાર

[illegible] નામના બે ભાઈના [illegible]

સોડાએક [illegible]

[illegible] આ વખત સૌરાષ્ટ્ર દ્વીકલ્પના આ ભાગમાં વાઘેલા લોકોનો અમલ હતો. વઢવાણ એ વાઘેલાની મુખ્ય જગો હતી, અને સાયલા વાઘેલાના પંડીઆ ચબાડ જાતીના રજપૂતોને તાબે હતું. ચબાડ લોકોએ જાણ્યું કે સોડા પૈસાવાન અને [illegible] વિનાના છે માટે આપણે તેઓને લુટી લઈએ. આવિશે કાંઈ બાહાનું સોધતા હતા તેવામાં એવું બન્યું કે ચબાડ લોકો શિકાર વાગતે દોડતા હતા તેવામાં એક જખમી થયેલો સસલો સોડાના કુબામાં પેઠો [illegible] માંગણી કરી ત્યારે સોડાએ ના પાડી, અને [illegible]-

... જે વઢવાણના વાઘેલાને પરણી હતી તેણે પોતાના બાણીને ભાઈનું વેર લેવા ઊનકર્યો. વાઘેલા રાજાએ સોડાને પ્રથમ કોલ આપેલો હતો તેથી તેઓસાંમો ઊઘાડો ન ઊઠતાં અંદર આનેથી તેણે તેઓનો કાટ કાડવાની મતલબથી તેઓને સાબરમતીની કોતરમા આઈઓ અને કૃતો નામના બે ઘણા જોરાવર ભીલ રહેતા હતા તેઓ ઉપર મોકલ્યા જેઓ તે જગે કીલ્લો બાંધી વાઘેલાઓનો મુલક લુટતા હતા. સોડાઓ આઈઆના કીલ્લા ઉપર ગયા અને તેને તથા તેનાં ઘણાં માણસોને મારી ફતેહ કરી પાછા આવ્યા. આ ચાકરીના બદલામાં વાઘેલાઓએ તેને થાન, મુલી, ચોબારી, અને ચોટીલા એ ચાર ચોવીશી ઈનામમાં આપી. ફને એક બીજી જગેયી બયાન મળ્યું છે તેમાં લખેલ છે કે સંવત ૧૨૧૫ના શ્રાવણ વદ ૨ ઈ.સ. *૧૧૫૮ માં વાઘેલા વિશળદેવે પરમાર રતનજીના દીકરા લધીરજી અને સુજોજીને મુલી, ચોટીલા, થાન, અને કંડારીયા એ ચાર ચોવીશી આપી. આ બે ભાઇઓમાંથી સુંજોજીના વંશનું લાવલદ ગયું અને લધીરજીના વંશના રાજ્યના સુવાંગ માલિક થયા. હાલ જે મુલીના ગાદી ઉપર રાજા છે, તે લધીરજીથી પોતાને ૧૯ મી પેહેડીએ ગણે છે.

૮૪ વિશળ દેવ પછી અરજુનદેવ વાઘેલો થઓ. દેવ પાટણમાં સોમનાથના મંદિરમાં એક ઈ૦સ૦ ૧૨૬૪ ની શામનો લેખછે તેમાથી આપણને આ આર્ણહિલવાડના વાઘેલા રાજાવિશે કેટલુંક બયાન મળી આવેછે. અરજુન દેવને એ લેખમાં "પરમેશ્વર ભટ્ટાર્ક શ્રી ચાલુક ... મહારાજાધિરાજ શ્રીમત અરજુન દેવ", એ રીતે લખેછે. આ ... રાજ્ય કરતો હતો અને શિવધર્મ પાળતો. ચાલુક ... ના સરદાર ચાલુક્ય દેવ, રામદેવ, ભિમસિંહ વગેરે ... હતા. તેનો કારભારી ... નામે હતો. ... રાજાના સરદારોમાં કેટલાએક મુસલમાન ... ... હોરમજ, નાખુદા નુરદીન, ફીરોઝ ...

અરજુનદેવ વાઘેલાવિશે ... મના શિ... ખમાંથ...

બા ૧૫૧.

આબુના ઈ૦સ૦

ાડનો રાજા હતો

ગણાતો હતો.

નો હિંદુ રાજા વાઘે-

દીલ્હીના બાદશાહ

હિંદુરાજ્યની આખર કરી.

તેના માધવ અને કેશવ નામે

નગરની બંધાવેલી માધવવાવ વઢ-

કેશવને મારી માધવની બૈરી જે પદ્મણી

ઘરમાં રાખી. તે ઉપરથી માધવ દી-

સમજાવી પોતાની બૈરી બાબતનું વેર

બાવ્યો. એ વખત કરણ રાજા ભયથી

અલાઉદ્દીન મુસલમાનોએ તાબે કર્યું.

આવ્યાં. તેઓ ઉપર તેઓએ

ગુમેહે આઠ ઘોડા બાદશાહને

અમીરની જગો લીધી. પછી અલફ-

ની પાટણ, સિદ્ધપોર, સોમનાથ, ગિરનાર

બાદશાહી લશ્કર પાછું ગયું. તેણે

કુઓ, બાગ્યું કરી

કેશવ એ બે નાગર બ્રાહ્મણ કચ્છના રહેવાસી હતા. તેઓ નોકરીની ઉમેદે વાઘેલાના રાજ્યમાં આવી રહ્યા હતા. માધવ શીઆળ અને નમતો હતો તે વિષે એક દાખલા છે તે એક એક

આ વખત તેની

વાડી વારમાં હોવાથી

એક ત્વાડ વાવી તે છોકરાને તેણે ઘરમાંથી કહાડી નાંખ્યું. નિયે-

ની કવિતા ઉપરથી જણાય છે કે માધવનું મુળ વતન કચ્છ હતું.

વાર નવાડા પીવળે. સોરઠ શંકરદાસ.

અવિચળ નામ.

૮૮ વાઘેલાના વખતમાં બે ત્રણ બીજા નવા રાજ્ય વંશોની સોરઠમાં સ્થાપના થઈ જણાય છે. વિરધવળ પ્રબંધ ઊપરથી જણાયછે કે વિરધવળ વામનસ્થળીમાં પરણ્યો હતો. ત્યાંહાં તે વખત ચામુંડ અને સાંગણ એ બે ભાઈઓનું રાજ્ય હતું. વંથલી અગર વામનસ્થળીમાંથી મળી આવેલો એક શિલાલેખ જે હાલમાં જુનાગઢની સંસ્કૃત પાઠશાળામાં પડેલો છે તે ઊપરથી જણાય છે કે વંથલીમાં તે વખત એક જુદોજ રજપુત વંશ રાજ્ય કરતો હતો; પણ તે અને વિરધવળના સગા ચામુંડ અને સાંગણ એક હતા કે જુદા એ કાંઈ તે ઉપરથી કહી શકાતું નથી. એ શિલા લેખનો થોડો એક ઉપરનો ઉપયોગી ભાગ જતો રહયાથી વામનસ્થળીના રજપુત કહી જાતીના હતા, અને આ ભાગમાં કયારે આવી વસ્યા તે કાંઈ જણાતુ નથી. તેમાંથી એટલુંજ માલુમ પડે છે કે વામનપુરમાં જગતસિંહ નામે રાજા હતો. જેમણે મંડલીકની સેનાને સંગ્રામમાં જીતી, અને પોતાની મા વિજ્રજાદેવીના કલ્યાણ સારૂ વામનપુરીમાં વિજ્રલેશ્વર મહાદેવનુ સ્થાપન કર્યું. જગતસિંહે જે મંડલીકને હરાવ્યો તે મંડલીક ગીરનારના શિલાલેખની વંશાવળીનો પેહેલો રાજા જણાય છે જેને ગિરનારના લેખમાં નિમનાથનું મંદિર બંધાવનાર કરી વખાણ્યા છે. જગતસિંહ પછી તેનો ન્હાનો ભાઈ અરિસિંહ થયો. જેમના દીકરા ક્ષેમાનંદના વિરધવળ વાઘેલાની દીકરી પ્રેમલદેવી સાથે લગ્ન થયાં હતાં. આ લગ્નથી વિજયાનંદ નામે દીકરો થયો. આ વિજયાનંદવિશે તે લેખમાં કહેછે કે તેણે વીજલેશ્વરનાં ઘરેણાં કરાવી વામનપુરમાં એક બ્રહ્મપુરી બંધાવી હવી. વિજયાનંદે એક રાઠોડ જાતના રજપુત જઈત્રસિંહના દિકરા ભિમસિંહની દીકરી નાગલદેવીને પરણ્યો હતો, જેમની દીકરી હીરાદેવીના મોતની યાદમાં નાગલદેવીએ વિજ્રલેશ્વરના મંદીરમાં તેમની મુરતી બેસાડી તે બાબત આ લેખ કોતરાવ્યો છે. એ લેખમાં જઈત્રસિંહ રાઠોડ વંશના ઉદ્ભ... લવણ પ્રસાદે સ્થાપ્યો એમ કાંઈ સંશય ભરેલી ...ાગ ઉપરથી અનુમાન કરી શકાય છે. આ ... વાઘેલાસાથે લડાઈ થઈ, તેમાં ભિમ વિશળને તાબે ... જઈત્રસિંહ કદાચ ઓખાની રાઠોડ શાખાનો હોયતો

વામનસ્થળીના રાજાઓ વિશે શિલાલેખમાંથી

૬ ૬. બન્ને પક્ષવાળાનો નાશ કરી પોતે માલીક થવાની તદબીર ગઠાવી. રાઠોડોએ હેરોલાના કુટુંબને જમવા તેડ્યા. તે તેઓએ જવાબ જાણી સ્વિકાર્યું. આ વખત રાઠોડોએ ચૌરા સાથે અંદર ખાનેથી એવી સંતલસ કરી હતી કે હેરોલ જમવા બેસે એટલે તેઓ ઉપર તમારે ઓચિંતા આવી તુટી પડવું. આ તદબીરમાં રાઠોડોએ દગલબાજીથી બન્ને પક્ષવાળાઓને મારી ઓખાનું રાજ પોતાના તાબામાં લીધું. આ વખત થોડાએક હેરોલ રાજપુત જે આ નાશમાંથી બચ્યા તે નાશી દરીઆ કિનારામાં મછીઆરા (વાઘેર) રહેતા હતા તેના ઘરમાં જઇ છપ્યા. વાઘેરોએ તેઓની સારી રીતે બરદાસ્ત કરી તેઓને બચાવ્યા પણ આ વખતથી તેઓને રજપુતમાંથી નીસરી વાઘેરની નાતમાં ભળવું પડયું અને ત્યારથી તેઓ પણ પોતાને વાઘેર કેહેવરાવા લાગ્યા. ઊપર મુજબ રાઠોડોએ ઓખા તાબે કરી પોતાના રાજ્યની સીમા વેદમતી નદી સુધી વધારી. એકવાર સવારિમાંથી તેઓ પાછા વળ્યા ત્યારે ગુરગઢ આગળ એક ન્હાના ગામુ નંદાણામાં મુકામ કરી રહ્યા હતા. ત્યાંથી ન્હાનાભાઈ વેજલજીએ થોડાં માણસથી દક્ષિણમાં જઈ નાઘેરના રજપુત લોકો પાસેથી સોમનાથ પાટણ તાબે કરી ત્યાંહાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. આ વખતથી નાઘેરના રાઠોડ વેજલજી ઊપરથી પોતાને વાજા રજપુત એ નામથી ઓળખાવા લાગ્યા. જે રાઠોડો ઓખામાં રહ્યા તેઓએ ચૌરા અને હેરોલને મારી અગર વાઢી નાંખ્યા હતા તે ઊપરથી તેઓનું વાઢેલ નામ પડયું.

૧૦ વેજલજીની ...

... નીચા સિદ્ધરાજ ...

... તેઓની પડોસમાં

... વેજલજી દીવના ...

... ત્યારે ત્યાંહાના ...

... વેજલને ...

...ી ઊના અને સોમદેવ પાસે- ભા.૧ લો.
... ગીર જંગલમાં પેજલ કોઠા
છે તે આ પેજલજી ઉપરથી

... વગાવજીએ ફરીઆ કીના-
...ની રાજધાનીની જગો ઠરાવી. વેગ-
...થયો તેનાં કચ્છનો અબરો જે પોતાની
... ...ની કન્યા વેરે લગ્ન
... સાથે ઓખામાં
... જાતિની કન્યા
... આ વીસ ... તેના વંશના નાતી બહાર થ-
...નાંજ રહ્યા છે. આ રીતે દ્વારિકામાં ચૌરા અને હે-
...તે વાડેલ એ બે જાતીનો અમલ થયો. વાઘેર લો-
... ... જદલે જરા વધારે આબરૂદાર માણુક એ
નામે...

... ... સોરઠમાં આવ્યા તેની થોડા વર્ષ પહેલાં ગોહેલના
મુખી સેજકજી, જુનાગઢના રાવ કવાત (મહિપાળ) અને તેના દીકરા
ખેંગારજીના આશ્રય તળે જુનાગઢ તાબાનાં પંચાળ પરગણામાં આવી વ-
સ્યા હતા. આ વખત ચોટીલા નજદીકનું થાંઘલપેર ચુડાસમા અને
વાઘેલાના રાજ્યની સીમાડાની જગો હતી, અને પંચાળ પરગણું ઘણું ખરૂં
ઉજડ હતું. આંહી તેઓએ મુકામ કરી પૂર્વ અને દક્ષિણ તરફ રફતે
રફતે પોતાનો અમલ બેસાડી પછવાડેના વખતમાં સૌરાષ્ટ્રમાં એક સારૂ
આબરૂદાર રાજ સ્થાપ્યું.

ગોહેલ એ એક રજપુતની જાતી છે. જેઓ પોતાને શકારિ રા-
જા શાલીવાહનની ઓલાદમાંથી ગણે છે. ગોહેલ શબ્દનો અર્થ ગો એ-
...ા એટલે પૃથ્વિ ઉપરથી ...

... ...નો ત્વાલ અને ગિર...

... આ ... થી

પોતાને ત્યાંહાં જમવા

... સેજકજીને પરણાવ...

... પડ્યાથી તે ગાડું જોડાવા તુરત પોતાના ...

... ને ડાભીઓના છુપા મનસુબાથી તેને વાકેફ

... થી ખબર મળ્યાથી તેણે પોતાનાં સારા ...

...ના ઈશારાથી વાકેફ કર્યાં અને પછી હથિ-

...આરોને સાથે લઈ ડાભીને ત્યાંહાં ...

ગયા. ત્યાં

બેઠકે એક ...

... પોતાના ...

...માં ઘણાં માણસો મારી ફતેહ કરી ખુશાલી

અંદર અંદરની ... થી ...

આ સંવત ઘણું

* માણીએ તો પણી આડય-

રભારી

દર-

સારી રીત

યથાસ્થિત વાત

માં આ-

કરવા

આ જ્વાળાથી કુરાન ક્રોધ અ-

રતાં તે વખત ગોવિંદની છાવણીમાં જે

[illegible] ગોહેલની [illegible] આ [illegible] માણસોએ [illegible]
નાગદ જઈ [illegible]
[illegible] કાંઈ [illegible]
બેઠા હતા તે આ [illegible]
હવે ગીરાશ આવો મુશકલ છે. તેથી તેણે ઉઠી ગવને નમા પટો ખોળા-
માં મુકયો. રાવે કારણ પુછ્યું તો કેહેજે તમારા એકના એક કુંવરને અ-
મારાં માણસોએ માર્યો તો હવે મારેથી તમારા રાજ્યમાં શા ગતે રેહેવાય.
રાવે દીલાસો કરી પટો પાછો સોપ્યો. સેજકજી પછી રાવની રજા લઈ
શાહાપુર આવ્યા ને જુએ છે તો કુંવર હયાત છે. તેને કેદમાંથી છોડી
તેનુ સનમાન કરી, તેને, પોતાની છોકરી વાલમ કુંવરબા પરણાવી મ્હોટા
દેજ સહીત જુનાગઢ રવાના કર્યો. સેજકજીએ આ વખત રાવની પર-
વાનગીથી શાહપુર પાસે સેજકપુર નામે નવું ગામ બાંધ્યું. સેજકજીના
ભાઈઓ માટે આ વખત જુદા જુદા ગામોની નેમણુંક થઈ. હનુજીને
અગડ મળ્યું. માન સિહજીને બોટાદ પાસેનું ટાટમ. કુંદોજીને તુરખા. દે-
વાજીને પાળીઆદ, સોનકજીને બોટાદ, વીસાજીને ખસ અને જેઘાજી-
ને ઝમરાળું ગામ મળ્યું. આ રીતે સેજકજીના ભાઈઓ શાહાપુરથી
નીસરી પોતપોતાના ગીરાસમાં જઈ રહ્યા.

ગોહેલના મુળ પુરૂષ સેજકજી પછી તેનો મ્હોટા દીકરો રાણજી ગો-
હેલના તખ્તનો વારસ થયો અને તેના ન્હાના દીકરા શાહજી અને સારંગ-
જીને માંડવી અને હરીઆના તાલુકા મળ્યા. રાણજીએ ગોમાં અને
ભાદર નદીના સંગમ ઉપર રાણપોર નામે ગામ બાંધ્યું અને ધંધુકાના
[illegible] ધનમેરની દીકરી જોડે લગ્ન કરી તે સાથે મીત્રાચારી કરી
આ સંબંધથી તેને જે દીકરો થયો તેને ખસ ગામ ગીરાસમાં મળ્યાથી
તેના વંશના ખસીઆ કોળી કેવાયા. કેટલાએક કેહેછે કે ખસ ગામ સે-
જકજીના ભાઈ વીસોજીને મળ્યું હતું તેણે ધંધુકાના મેરની દીકરી વેરે
લગ્ન કર્યાથી તેના વંશમાથી ખસીઆ કોળી થયા.

ડલાં છે. એ ડુંગર ઉપર જળાશયો પ-

આવતી

. આ ઠીવો વરસાદ અને

પ્ર. ૬ ઠ્ઠું. ડુંગરના પથ્થર પડતા જુએ છે કીંવા કાંઈ રોગ ચાળો ચાલે છે ત્યારે આ દેવની પુજામાં ભુલ પડ્યાથી તેનો કોપ થયો સમજે છે. આ ભાગના કોળી લોકો છેક હમણાંના વખત સુધી લોકને પીડા કરતા હતા. તેઓને પહેલ પેલા એભલવાળેજીવી આ ભાગમાં વાળાઓનો અમલ બેસાડ્યો.

એભલવાળાના દીકરા સુરાજીને પાછો એભલનામનોજ દીકરો થયો. આ બીજા એભલ વિશે ભાટ લોકો કેટલીક નવાઇ ભરેલી કાણીઓ આપે છે તે જો કે માનવા લાયક નથી તોપણ તેમાંથી તેઓની ચારણો ઉપર કેવી આસ્થા હતી એ વિશે કેટલુંક જાણવામાં આવે છે. એભલના વખતમાં એક જૈન વાણીયાએ ઘણું અનાજ સંઘરેલું હતું તે સારે ભાવે વેચાય માટે ગોરજીએ તેને એક પાતાળ જંત્ર નામના જાદુના ઈલમથી માદળીયું કરી આપ્યું તે તેણે એક હરણને શીંગડે બાંધ્યું. પછી હરણ જ્યાંહા જ્યાંહા ફર્યું ત્યાંહાં ત્યાંહાં વર્ષાદ ન થયો અને દુકાળ પડી લીલાડો બંધ થયો. વાણીઆને અનાજનો ભાવ આકરો આવવા લાગો. લોક દુકાળથી ગભરાઈ માળવે જતાં રહ્યાં. ઢોર ઢાંખર મરણ પામ્યાં અને દેશ ઊજડ થયો. એભલની મ્હોટી પાયગામાં માત્ર પાંચ છ ઘોડા રહ્યા, તેથી એભલ ઘણો દીલગીર થયો. કાંઈ દાહાડે એક લાકડાં કાપનાર કબાડીએ આવી આ હરણની વાત કહી અને કહ્યું કે જ્યાંહાં તે ફરેછે ત્યાંહાં લીલાડો બંધ થાય છે. રાજા પોતાનાં માણસો સાથે લઈ જંગલમાં ગયો અને હરણને પકડી માદળીયું છોડી તેમાંનો કાગળ વાંચ્યો. તેમાંથી માલુમ પડ્યું કે જ્યારે આ કાગળ પાણીમાં બોળશે ... એ તેમ કર્યું, અને એકદમ વર્ષાદની એલી થઈ. ...ણસ મરણ પામ્યાં. પોતાની ઊતાવળી ચાલ... ...ભાગે. ... પાણીથી તે ... ...હાલ થઈ ગ... ...તેશમાં લઈ ...

ભા.૧ લો.

ીધાર
વાત
ને આ-
આવી
આગ-

આવ્યા આગળ
ને અમલવાળાને
વું જે ભાઈ આ-
આણા સાથે જમ-
નથી કોઢીઓ થયો
નવરાવું તો મટે માટે મારે
માત્ર રાજાનો દીકરો આણોજ
ને બેરી પાસે જઈ
ઃ કહીને બોલ્યાં કે
[illegible]

[illegible]
વાત કરી. ત્યારે તેણીએ ત[illegible]
જેમ [illegible]થી આવી [illegible]

પ્ર. ૬ દૂ.

દુહો.

અણુકળ બીજે એભલે, સાવડ સંકટ સોડ
દીયા તળાજા ડુંગરે, કન્યાદાન કરોડ,

[illegible] તાબામાં વળાગામમાં પ્રથમ કાયસ્થના ગોર વાલમ બ્રાહ્મ-
[illegible] હતાં. વૈજનાથ મહાદેવનું મંદિર તેઓને તાબે હતું. કા-
[illegible] યા પરણે તે ઊપર તેઓ ભારે કર (કારૂં) લેતા. આવા
[illegible] કાયસ્થોએ પોતાની કન્યા ત્રીશ ત્રીશ વર્ષની ઉમરની થઈ
ત્યાંહાં સુધી કુંવારી રાખી હતી. કાયસ્થયમત કરી બેઠા હતા કે ગોર કર-
[illegible] કરે તોજ દીકરીઓ પરણાવવી. એક વખત ગોર ત્રાગાં કરી બીહ-
વરાવવા લાગ્યા ત્યારે કાયસ્થો એભલવાળા પાસે ફરીયાદ આવ્યા. એભલે
જાણ્યું કન્યા દાનનું અશ્વમેધ જેટલું પુન્ય છે તો હું મારે ખરચે આ સ-
ર્વને કન્યા દાન દઈ પુન્યનો લાભ લઊં. વાલમ બ્રાહ્મણોએ તો પોતીકુ
કારૂં લીધા વગર હરગીજ પરણાવવી નહીં એમ નિશ્ચય કર્યો હતો તથી એ-
ભલ કન્યાઓને તળાજે લઈ ગયો અને બીજા બ્રાહ્મણો મારફત તેઓને
કન્યાદાન દીધાં. કાયસ્થ પાછા વળે આવ્યા ત્યારે બ્રાહ્મણો કાફાં બા-
[illegible] ત્રાગાં અને જુલમ કરવા લાગા. રાજાએ સમાધાન માટે સર્વે
[illegible] કર્યા તે વખત તેઓ એટલા ગુસ્સે થયા હતા કે રાજાને પણ ગાળો
દેવા લાગા. રાજાને ગુસ્સો ચડ્યો, પણ તે સબુર કરી જોયા કરતો હતા
[illegible] કાયસ્થોએ ભેગા કરેલા કોળી લોકોએ ઓચીતા આવી ઘણા
[illegible] ને મારી નાખ્યા. આ કતલમાથી જે જીવતા રહ્યા તે
[illegible] વળા છોડી બીજે ગામ ચાલી નિસર્યા. બ્રાહ્મણોએ આ
[illegible] કાયસ્થનું ગોરપદું નકરવું એવી પ્રતીજ્ઞા લીધી. વળેથી નાસી આ-
[illegible] બ્રાહ્મણો ઘેધુકે જઈ રહ્યા ત્યાંહાં તે વખત ધનમેર નામે રાજા હ-
[illegible] રાજાને પેટ છોકરૂં નહતું તેથી તેણે તમામ મીલકત બ્રાહ્મણોને કૃષ્ણા
[illegible] કીધી. આ વખત માત્ર ૫૦૦ બ્રાહ્મણોએ આ દાન કબુલ કર્યું ને
બીજાઓ જેઓએ નાપાડી તેઓ ગુજરાતમાં જઈ વાસો, સોજીત્રા,
[illegible] ને તે વખતથી ધંધુકીઆ
[illegible] ઓનુ ગોરપદું આપ્યું.
[illegible] આવ્યો તેને રાજાએ

ન કર્યો માટે ધાન-

અને ધનમેર બે હ-

ઓભલવાળા ઉપર સવારી

સુર્યની પુજા કરતો હતો. તે

[illegible] કુસમાંએ આંનદિતા અલી ઓભલને માર્યો ને વળા દુશમનોએ તાબે કર્યું. ધનમેરે વળાનું રાજ્ય સુરાંગ પોતાના જમાઈ રાણજી ગોહેલને આપ્યું. આ વખતથી [illegible]એ વળા પોતાની રાજધાનીની જગો

મુસલમાન બ...

નાખીયા હિંદુ ...

... રાજધાની ... આવ્યો હતો,

અને ...વા રાણીને તેણે ... કરી નાખી હતી. દીવાન રણછોડજી પોતા-

ની ... કે, ...વાએ પોતાની પરણેલી

...કરીને એ સ્ત્રીને પોતા-

...બ્રાહ્મણોને સલાહ પૂ-

...કારણ તર્ક નું એક

... રાણીને પાછી રાખી

... અથવા હા...

પ્ર. ૭ મું. તખ્તઉપર બેઠો તેની પેહેલાં વીરધ્વળના દીકરા વિશલદેવ વાઘેલાએ રાજ્ય સિંહાસન ધારણ કરી ગુજરાતમાં ત્રીજો હિંદુવંશ સ્થાપ્યો હતો. દેવપાટણમાંથી ઈ. સ. ૧૨૬૪ ના સાલનો એક લેખ મળી આવ્યો છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે, ગયાસુદ્દીન બુલબન દિલ્હીના તખ્ત ઉપર બેઠો તેની પેહેલાં બે વર્ષ ઉપર ગુજરાત અને સોરઠમાં વાઘેલા લોકોની પૂર્ણ સત્તા હતી. અને દેવપાટણના કિનારાના વાઘેલા અને ચોરા રાજા અણહિલવાડના વાઘેલા રાજાના ખંડિયા તરીકે ગણાતા હતા. આ વાર પછી અણહિલવાડના તખ્તઉપર બે ત્રણ છેલ્લા હિંદુ રાજા થયા તે વખતે ગયાસુદ્દીન બુલબને સોરઠ જીતવાનો વિચાર અમલમાં આણ્યો જણાય છે. કેમકે ઉત્તર અને મધ્ય સૌરાષ્ટ્રમાં ગોરીબાદશાહઓએ કાયમ રાજ્ય સ્થાપ્યુ હતું તે વિશેના છુટક છુટક ઘણા દાખલા મળી આવે છે. સરધારના જુના ઈતિહાસને લગતી કેટલીક દંતકથા મળી આવી છે એ ઉપરથી જણાય છે કે વાઘેલાઓ પછી સરધારમાં ગોરી બાદશાહનો અમલ થયા હતો અને ગોંડલ, મોરબી, જસદણ, લાઠી એ સર્વે જગા ગોરી બાદશાહના તાબામાં હતી. જેઠવાના વહિવંચા લોકો કહે છે કે, બાણ જેઠવા પછી કેટલીક મુદતે નાગ જેઠવાના વખતમાં જેઠવાઓ પાસેથી સુલતાન-ગોરીએ મોરબીનું રાજ્ય લઈ લીધું હતું. મોરબીની પશ્ચિમનાં હાલારનાં પ્ર-ગણામાં આમરણ નામના ગામમાં દાવલશાહ પીરની એક જગા છે. તે [illegible] કે ગોરીબાદશાની ફોજના સરદાર અને [illegible]ના દેદાઓવચ્ચે લડાઈ થઈ તેમાં [illegible] એ કબર છે. જસદણમાં પણ [illegible] [illegible] મુસલમાની મકાનો ગોરી બાદશાહના વખ[illegible] છે. આ વખતમાં સોરઠમાં પોતાનો કાયમ અમલ [illegible] બુલબનજ હતો, એમ આપણને કેટલીક [illegible] [illegible]પાલીતાણામાં એક [illegible] [illegible]થમાં એક બીજો [illegible]

[illegible] કાળથી ઘણા વખતથી સોરઠના મોટા ભાગ [illegible]વી રહ્યા હતા. તેઓ અને વાઘેલા જેઓ- [illegible]ક સરધાર સુધી હતું, તેઓ પાસેથી થોડાં થોડાં પ્રગણાં છોડાવી તેઓની વચ્ચે ગોરી બાદશાહના સરદારોએ પો- તાનું એક જુદું સંસ્થાન રચ્યું હતું. મુસલમાનોએ જેમ મોરબી અને સરધાર વગેરે સંસ્થાન જેઠવા અને વાઘેલા લોકો પાસેથી લીધાં હતાં, તેમ કેટલાંએક પંચાળના પ્રગણાં તેઓએ ચૂડાસમાના આશ્રિત ગોહેલ લોકોપાસેથી મુકાવ્યાં હતાં. સોરઠના દેવપાટણના કિનારા ઉપર પણ મુ- સલમાનોનો અમલ હતો, તથાપી તે ભાગમાં દીવ અને માંગરોળમાં ત્યાંહાંના વાઘેલા રાજા હજી ટકી રહ્યા હતા. ગોરી લોકોના [illegible] અને વાઘેલાઓની વચ્ચે મુળી, ચોટીલા અને થાન આદિ [illegible] આવેલા સોડા પરમારોનું સંસ્થાન હતું જે તેઓએ વાઘેલા પાસેથી મે- ળવ્યું હતું. વાઘેલાના ખંડિયા સોડા લોકોએ પોતની પડોસના ગોરી લોકોની લાંપણીથી જેમ પોતાનો બિરાસ સાચવી રાખ્યો, તેમ ચૂડાસમા- ના આશ્રિત ગોહેલોથી બની શક્યું નહીં. પંચાળમાંથી ગોરી લોકોએ તેઓને હાંકી કહાડ્યા કે તેઓએ ત્યાંહાંથી જઈ પૂર્વ અને દક્ષિણ તરફ વાળા અને કોળી લોકોનાં રાજ્ય લઈ ધીમે ધીમે પોતાની સત્તા તે તરફ વધારવા માંડી. ધંધુકા આદિના એક કોળી સરદાર ધનમેરે ચૂડાસમાના પૂર્વનાં પ્રગણાં દબાવી પોતાનું એક જુદુંજ સંસ્થાન રચ્યું હતું. સોરઠના [illegible] કિનારામાં ઘોઘા બારા વિગેરે જગોએ હજી કોળી લોકો એવાને એ- વા જોરાવર હતા. તેઓની પડોસમાં ઝાંઝમેર અને તળાજા આંહાંથી વાળાનું રાજ્ય ગયું, તોપણ વાળાઓની એક શાખા તે ભાગમાં કેટલુંક પરગણું સાચવી રહી હતી. તેઓની એક બીજી શાખાએ સોરઠના પ- શ્ચિમ ભાગમાં ઢાંક અને જેતપોર વગેરે [illegible]ઓએ પોત[illegible]

ઢાંકનુ પ્રાચીન શહેર [illegible]

[illegible]છી, તે વાળાઓએ [illegible]

[illegible] કિનારાના પ્રાંત અ[illegible]

[illegible] તે હાંકી કાહાડ્યા પછી [illegible]

ની શાખાએ
તને વાળા

નાએક વાહણો રાખ્યાં
આ જગો એક નાકા
અગર જમે
હનુમાન

ગાને આ-
તસ્કર લઈ

હતો. એ બાદશાહ
મદ તથખ્ય હશે.

૪૭ મું. ણીતી છે. આ બાદશાહ વિષે કહેછે કે તે ઘણી વખત સુધી ગુજરાતમાં રહ્યો હતો. એક વખત તે જુનાગઢ ઊપર લશ્કર લાવેલો, પણ ગોંડલ આગળ હાર ખાઈ પાછો ત્યાંહાંથી ફરી સિંધ તરફ ગયો

બાદશાહ જ્યારે પીરમ ઉપર આવ્યો, ત્યારે તેની સાથે હાથી, પ્યાદા, સવાર, વગેરે ઘણું જોરાવર લશ્કર હતું. ભાટ લોકો કહેછે કે, નગારાં, સરણાઈ, રણશિંગા વગેરે યુદ્ધનાં વાજિંત્ર વાગવા માંડ્યાં, તોપણ મોખરો તેને જરાપણ ન ગણકારતાં પીરમની ગુફામાં સિંહની પેઠે ત્રાડતો હતો. ભાટ લોકો તેનાં વખાણ કરી કહેછે કે, જ્યારે ખોખરાના ડુંગરમાં સિંહ હુકતો, ત્યારે વિંધ્યાચળના રેહેવાસી ખાતા ઉઠતા. આ કેહેવાની મતલબ એમ જણાય છે કે, સામા કિનારા ઊપર મોખરો રાડ બોલાવતો હતો. બાદશાહી લશ્કરે લડાઈ શરૂ કીધી, તીરો ચાલવા માંડ્યાં પણ મોખરા ઉપર તેની કાંઈ અસર થઈ નહીં. બાદશાહે દગેથી તાબે કરવા ઘણા પ્રયત્ન કર્યાં, પણ સઘળા નિષ્ફળ. શાહ થાક્યો, સમુદ્ર આગળ તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. કેટલાએક કેહેછે કે દરિયાના દેવે પોતાની જમાની પળાવવા સારૂ એકવાર રસ્તો આપ્યો, પણ મુસલમાન લોકો ઓળંગી શક્યા નહીં. આખરે પીરમમાં ભરાયલા વેપારી લોકો અન્નની તંગીથી ભુખે મરવા લાગા. બાદશાહ એકવાર લશ્કર લઈ જરા પાછો હઠ્યો એવી મતલબથી કે રજપુત લોકો લલચાઈ બ્હાર આવે પણ તેથી કાંઈ વળ્યું નહીં. આખરે લોકોને ભુખે મરતા જોઈ મોખરે ધાર્યું કે, એકવાર મરવું તો છેજ, માટે લડાઈ કરી મરવું એજ સારૂ. એમ ધારી રાત્રે પીરમથી ઘોઘે આવ્યો. અંહી તેણે ગામના દરવાજા ખુલ્લા મુકી માથે મોતનો મુગટ પેહેરી હાથમા તલવાર લઈ પોતાનાં લશ્કર સહિત જઈ મુસલમાનો ઊપર હુમલો કર્યો. આ વખત લડાઈ ઘણા જોરથી ચાલી. બન્ને પક્ષના માણસો મેળાઈ ગયાં. મુસ …

પામ્યાં. બાદશાહનો ભાણેજ જે …

માર્યો ભાટ લોકો આ લડાઈને

વાનું અતિશયોક્તિથી

મોટે એવાં એ

બહાદુરી કરી એમાં

લાઈનો આગલો ભા-

છે. મોખરાના માત પછી મુસલમાનોએ પીરમ-

યો. આજ પણ મોખરાના પાવલિયા આગળ હિંદુ-

ના આગળથી વહાણો નિકળે છે ત્યારે તેમાંના ખા-

નાળિયેર નાંખે છે.

ની ! મોંઘામાં હાથ

ત્યારે તે ડેરિયે દર્શન

જાણીને દરબાર તરફથી અમુક

ભાઈ સારંગજીના દીકરા ભીમજી જેને

તેને ત્રણ દીકરા અને એક દીકરી હતી.

પરણાવી હતી તે સંબંધથી તેનું કુટુંબ ઘણું

ર. ભીમજીનો સહુથી નાહાનો દીકરો હમીરજી તેને

મુસલમાન બીબીનું લશ્કર તેણે સોમનાથ ઊપર જતું

દીઠું. તેણે ... નું લશ્કર સોમનાથને તોડવા

જાયછે પણ જો ... હોય તો તેમ કરી ન શકે. ભા-

ભીએ જવાબ દીધો ... ત્યાર તમે છો. તે સાંભળી હમીરનું

લોહી ઊકળવા માંડ્યું અને વગર બોલે ત્યાંથી ૨૦૦ માણસ લઈ બહાર

નીકળ્યો સિહોરની પશ્ચિમે થોડા માઈલ સરોડના ડુંગર છે, ત્યાંહાં

પોતાના ... અને

તન નક ગત ... ...

તારે શું! મુસ...

...કવાનો નથી.

એટલી ફિકર છે કે, હજી હું કુંવારો છું. ... પોતાના તેનો મત લઈ તેને પોતાની જુવાન દીકરી પરણાવી. હમીર તેની સાથે એક રાત રહ્યો, તેથી તે બાઈને ઓધાન રહ્યું. નાઘેરમાં હાલ પરગણે જે કોલિઓ છે, તે પોતાને આ મિશ્રિત ઓલાદમાંથી ગણે છે. વેગડો ૩૦૦ તીરકામઠાવાળા સાથે લઈ હમીરની સાથે સોમનાથનાં રક્ષણસારૂ ચાલ્યો, અને મુસલમાનોનું લશ્કર આવી પોંહોંચે, તેના આગમજ તેઓ તે સ્થળે જઈ બેઠા. મુસલમાની લશ્કર આવ્યું કે લડાઈ શરૂ થઈ. વેગડો બાહારની બાજુએ લડતો હતો તેને હમીરે પાછલી બાજુએથી કિલ્લાની અંદર આવવા કહ્યું. ત્યારે ... શિંગડાનો બેલ પછવાડેથી કેમ પેશું! એમ ... લડ્યો ગયો, પણ અંતે પડ્યા. થોડીવાર પછી હમીર ... વેગડા અને હમીરની બહાદુરીનાં ગીતો ભાટ લોકો અદ્યાપીસુધી ગાયછે. એ બન્નેના પાવલિયા પાટણમાં હજી ત્રવેણીના દરવાજા પાસે છે.

૧૦૩ આ મુસલમાની લશ્કર ઘણુંકરી ફિરોજશાહના નાયબ સમસખાન દમગાનીની સરદારી તળેનું હશે, કે જેણે આ દેશના જમીદારો જીતી આ ભાગમાં મુસલમાનોનો પ્રથમ પેહેલો અમલ બેસાડ્યો ... નાથ પાટણની ફતેહ કરી સમસખાને દીવના ... રાજા પાસેથી ત્યાંહાનું રાજ્ય લઈ ને ... પોતાનું ...

... બાનુ સંરખાન માંગ...

... રાજાપાસેથી સ...

... વખત સમસખાનને હ...

માંગરોળનો ગાદીના ...

મળ્યું છે, તેઓપરથી જણ...

બા.૧લો.

મી ચોદ

મુસલમાન થાયું

નિયા નામનો મુસલ-

લડાઈમાં હતો એ

થયા, એમ

બાદશાહ માર-

પ્ર. ૭ સં. [illegible] જઈ જતો હતો, તેને ઉગારવાસારૂ તેણે તે છોકરાને બદલે બાદશાહને [illegible]રા આપવા કબૂલ કર્યાં હતા. ખરેખરૂં જોતાં બાદશાહે [illegible]ને મારયા ન હતા. પણ ધાન વાળાનું પારખું લેવાસારૂ [illegible] ફુપાવા મુકા છોકરાની આંખોને બદલે હરણની આંખો દેખાડી હતી. બાદશાહે જ્યારે સાતમો છોકરો જે ચારણ જાતીનો હતો, તેને માગ્યો, ત્યારે ધાન વાળો ઘણો દલગીર થયો કે હવે શું કરવું! હવે તો એક ચારણને બચાવતાં ઉલટો બીજો ચારણ મરે છે. તે જોઈ બાદશાહે સાતે છોકરા તેને પાછા આપ્યા. ભાટ લોકો કહે છે કે આ વખતથી વાળા લોકો અને વાળા કાઠી હરણનો શિકાર કરતા નથી.

૧૦૬ ધાન વાળાના દીકરાઓનો ભાટ લોકો નીચે મુજબ પરિવાર થયો કહે છે. પેહેલા દીકરા ઉગામાથી ઝાંઝમેર અને ભાડોડા વાળા થયા. બીજા જસમાંથી જળકશ વાળા, ત્રીજા નાગડામાંથી ચાંપા પાંખી, ચોથા વણારમાંથી ઢાંકીઆ અને અરસીવાળા, પાંચમા કાનાના વંશના કોળી લોકોમાં ભળી વાળા કોળીની જાતી થઈ. છઠા પીડવામાંથી બોરીચા અને શાખ વાળા થયા. સાતમા વાગડાના વંશના આહેરોમાં ભળી વાઘોશીયા આહેર થયા. આઠમા વેરાવળના વંશના કાઠીમાં ભળ્યા, તેમાંથી કાઠીની ત્રણ પરજો (શાખા) થઈ. અને નવમો બાળવણ જેને ચારણે ઉછેર્યો હતો, તેમાથી અસુરા ચારણ થયા. આ બધી શાખાઓમાંથી વાળા રજપૂતોની બે શાખા ઝાંઝમેર અને ઢાંકવાળાજ માત્ર ઘણો વખત પોતાની મોટાઈ અને આબરૂ રાખી રહ્યા. વાળાઓની શાખાના જુદા ભાગે સ્થાપના.

ઢાંકના વાળા રજપૂતના મૂળપુરૂષ વણારજીને બે દીકરા હતા [illegible] મજી અને અમુરસિંહજી. વીસજી ઢાંક રહ્યા, અને અમર[illegible] તરવડમાં રાજ્ય કર્યું જેના વંશના વાળા રજપૂત મોર[illegible] હિકામાં અદ્યાપીસુધી છે. વીસજીને બે દીકરા ચાં[illegible] અને વાળોજી થયા. વાળોજી કાઠીમાં ભળી કાઠીની સાથે પાવરગઢ જઈ ત્યાંહાંના રાજા થયા. કાંઈ મુદત પછી પાવરગઢમાં કાઠીઓને જામ સાથે લડાઈ થયાથી કાઠી લોકો જામનાં લશ્કરને મારી તેના [illegible] સોરઠના ઉત્તર ભાગમાં થાન, વાંકાનેર, ચમલપોર, એ જગાએ આવી વસ્યા. આ[illegible]ર વાળાજીનું નિરવંશ ગયુ. અને તેનો ગીરાસ [illegible] હાથમાં આવ્યો જે-

... આ રેના.
...ની તેના
થઈ, તેને
... પણ પણાના એભલવાળા-
... નહીં. આ ચાંપરાજ એભલ-
... ઢાંકના વાળા વહિવંચાઓ-
... આણાના બાપ પેહેલા એભલનો દીકરો ક-
નહીં. ચાંપરાજને એક મણીજ ખુબ સુરત
... માગું મોકલ્યું. રજપુતે મુસલમાનને કન્યા
... ચાંપરાજજીએ ત્યારેના પાડી, ત્યારે મ-
... ઉઠેલાની જગો ... ઉપર આવ્યો.

... આ ... ના
...તેહ કરી ફીલેસર
...ના લશ્કર લઈ ઓ-
...યો અને ...ના ... ... તેમાં મસજીદ બનાવી.
... ફીલેસર આ વખત ચાંપરાજના ભાઈ અને કાઠીઓના ...
...ના તાબામાં હતું. આ વખતમાં હજી તેઓ નવાનવા પાવ-
...ને હાંકી કાઢી આ ભાગમાં વસ્યા હતા. કાઠી લો-
...મ તેના વહિવંચાના ચોપડા ઉપરથી કરનલ વાકર ની-
... આ છે.

...ના દેવતાઓ અને સૂર્ય ચંદ્ર વંશના રાજાઓમાંથી પોતાનું મૂળ
... એ જેમ હિંદુસ્થાનની ઘણી ખરી જાતીને પ્રીય લાગ્યું છે, તેમ-
... ...ઓને પણ થયું છે. તેઓ કહેછે કે, દ્વાપારની આખરમાં ત્યારે
... ...તે દ્યુત રમતાં હારી વનવાસ જવું પડ્યું અને એ વનવાસની વખ-
તમાં એક સમય ... ...ની ધોળકાની જગે હતું કેહેછે)
માં છાના રહ્યા હ... ...પછી દુર્યોધને તેઓની છાની
જગો શોધી... ...નહીં. પછી દુર્યોધન ગ...

ઈ. ૭ મું. નાં ઢોર વાળવાનો ઠરાવ કીધો એવી આશાથી કે, ઢોર (ગાયો) વાળશું તો ક્ષત્રીપુત્ર પાંડવોને પછવાડે ગયાવગર ચાલશે નહીં, એટલે તે વખત તેઓને છતા થવું પડશે. દુર્યોધન જાતે ક્ષત્રી હતો માટે પોતાથી ઢોર વળાય નહીં તેથી તેણે એ કામ સારૂ તે વખત એક નવી જાતી પેદા કીધી. રાજા કરણે જોરથી જમીન ઊપર એક લાકડી પછાડી તે કુટી તેમાંથી એક માણસ પેદા થયું. તે માણસ લાકડી અગર કાષ્ટમાંથી પેદા થયું. તેથી કાઠી કેહેવાયો. આ વારથી તેના વંશના ઢોરાં ચરાવવાનું કામ કરવા લાગ્યા. કરણે તેને વરદાન આપ્યું કે આજથી તું અગર તારા વંશનાઓ લુટ કરવાનો અગર વિશેષે કરી પારકાં ઢોર હાંકી જવાનો ધંધો કરશે તો તેનું પાપ ઈશ્વર નહીં ગણે. આ રીતે કાઠી લોકો પોતાના લુટના ધંધાવિષે પવિત્ર વરદાન સમજેછે. કાઠીએ દુર્યોધનની ચાકરી બજાવ્યા પછી દુર્યોધને તેને પાવર પ્રગણાંનું રાજ્ય આપ્યુ. અહીં તેણે આહેરની કન્યા સાથે પોતાનું લગ્ન કીધું. કાઠીને આ બૈરીથી આઠ દીકરા થયા તેમાંથી તેની આઠ શાખા નિકલી,–: પટકર, પારવા, માંજરીયા, તોરીયા, ખેલ, જેબલીયા, નેહર અને નાથા. કાઠી લોકો આજ પણ રાજા કરણ અને તેના બાપ સુર્યને ઘણું માને છે. કાઠિયાવાડમાં સહવારના વખતને રાજા કરણનો પોહોર કરી કહેછે. તેઓ દસ્તાવેજો ઊપર ખશુશ કરી સુરજની શાખ કરેછે, ને આખ્યાસ વાપરવામાં હજી ગેરઆબરૂ માનેછે. કરનલ ટાડ કહેછે કે, શિકંદરની સ્વારીની વખત કાઠી લોકો પંજાબની પાંચ નદી, જે જગે ભેળી થાય છે ત્યાંહાં, પંજાબના એક ખુણા ઉપર રહેતા હતા. તેઓ ઊપર શિકંદરને જાતે લશ્કર લઈ જવું પડયું હતું. ... નાગોટ પૃથિરાજ અને પાટણના રાજાની લડાઈમાં બન્ને ...
હતા એમ લખેછે.

૧૦૮ ઠાંકમાં જ્યારે ખાન વાળો રાજ્ય કરતો હતો ... અરણ લોકો પાવરમાં દુકાળ પડ્યાથી પોતાનાં ... (ઢોરાં) ચરાવવા આ દેશમાં પેહેલ વેહેલા ઠાંકની પડોસમાં ... ... ગયા હતા. તે વખત ખાન વાળાનો દીકરો વેરાવળ, ...માની એ... ઊકરી નામે રૂપે ને ઘણીજ ખુબ ... ...

દીકરા હતા, [illegible]

આપણે ઊપર કહ્યું છે. વાલા-

નો અમલ બેસાડ્યો પણ કંઈ

[illegible]થી તેઓને પાછા સોરઠમાં

[illegible]માં તેઓ સોરઠની ઉત્તરના

[illegible]ની પાછળ આવ્યું

[illegible]ટદેવ સુરજે તેના

[illegible]હાં સોનાની સાંગ

[illegible] (સંકેત) ઘોડો

આ[illegible] ફતેહ થયા પછી

ત્યાંહા [illegible] જાગે સૂર્યની બ-

તાવેલી નિશાનીઓ જોઈ ને ઊપરથી તેને હિંમત આવી અને લશ્કર લઈ જામની ફોજ સામો ગયો. લડાઈ થઈ તેમાં કાઠીઓએ ફતેહ કરી જામને હાંકી કાડ્યો અને પછી સૂર્યનું દેવળ બંધાવ્યું. આજ પણ થાનપાસે સૂર્યનું દેરૂં છે, ત્યાંહાં બોરડી ઉપર એક ધજા ફરકેછે, તેને કાઠી લોકો આજ પણ ઘણું માનેછે. અને બોરડી આગળ જઈ નૈવેદ કરેછે.

મુમળીઉપર સિંધના રાજાની સવારી

૧૦૫ વીસનો દીકરો વાલોજી અને મુમલીનો છેલ્લો ભાણ જેઠવો એકજ વખતે હતા, એમ કાઠીઓની કેટલીક વાળાજીને લગતી વારતા-

[illegible]છે. આ ભાણ જેઠવા પછી મુમલીના તખત ઊ-

[illegible]. આ રાજના વખતમાં સિંધથી સમા જાતીના

[illegible] મલી ઊપર સવારી કરી હતી; પણ તેમાં તે હાર

પ્ર. ૭ મું. પામી પાછો ગયો હતો. ત્યારપછી તેના વંશનો આમની પોતાના વડેરાનો આવો શરમ ભરેલો પરિણામ જોઈ મોટાં લશ્કરથી ધુમલી ઊપર આવ્યો, અને શીઆ જેડવાને મારી ધુમલી ઉજડ કરી પાછો સિંધ ગયો. ધુમલીનો નાશ થવાના કારણ ભાટ લોકો નીચે પ્રમાણે કહેછે.

૧૧૦ ધુમલીમાં એક ઘણીજ ખુબસુરત કંસારાની છોકરી હતી, તેને પોતાના ઘરમાં રાખવાનું મન થયાથી આ પ્રાંતનો એક બારવટિયો રખાયત ઠાકરો જેણે રાણાના દુશમન ઉપર કેટલીએક ફતેહ કરી હતી, તેણે આ ફતેહનાં ઈનામમાં આ કન્યા સાથે લગ્ન કરવાની રાણાપાસે રજા માંગી. રાણાએ રખાયતને દેખીતી તો હા પાડી, પણ અંદરથી તે કન્યાને પોતાના ઘરમાં રાખવાનું ધારી તેણે રખાયતનું કુટીકું કાહાડવાની તદબીર કરી. રાણાએ રખાયતના દુશમનોને ચેતવી મુકયા કે જે વખત રખાયત આ કન્યાને પરણવા આવે તે વખત તમારે તે ઊપર આવી આચિતા પડવું એટલે તમારો દુશમન સેહેજમાં મરશે. રાણાની દગલબાજીથી રખાયત પોતાના દુશમનને હાથે મરણ પામ્યો. રાણાએ પછી કંસારીને પોતાનો ઈરાદો જણાવ્યો, પણ કંસારી જે પતિવ્રતા હતી, તે રાણાના આ કહેણને ધિક્કારી તેના જુલમના ડરથી એક બ્રાહ્મણના ઘરમાં જઈ છુપી. રાણો જ્યારે જોર જુલમથી તેને બ્રાહ્મણના ઘરમાંથી લેવા ગયો, ત્યારે ઘણા બ્રાહ્મણોએ ત્રાગાં કરી પોતાનો જીવ આપ્યો પણ કંસારીને સોંપી નહીં. કંસારી રાણાના હાથમાં નજતાં પછી સતી થઈ બળી મુઈ; જેની દેરી ધુમલીના ડુંગર ઊપર હજી છે. ભાટ લોકો કહે છે કે કંસારીના શ્રાપથી અને બ્રાહ્મણોનું લોહી પડ્યાથી શીઆ જેડવાનું રાજ્ય ગયું છે., ભાટ લોકો આવા મોટા બનાવનું કારણ આવી ધર્મની વાતો સાથે મેળવી દેછે, તેથી તેમનાં ખરાં કારણ જાણવામાં આવતાં નથી. તથાપી આ દાખલા ઊપરથી

વો ઘણો જુલમી અને દગલબાજ

કરેછે ત્યારે તેના

કોઈ જોરાવ

પોતાના જુલ

બગાડતા નથા; અને

શીઆ : કુમારાજા રા ઉપર

-જા-

ાનો

-ભો.

-મિ-

... ... કવિ-

મણના હાથમાં આપી. હાલામણે તે

હાથમાં ...

મ૨ ૧.

...

+માતા મેરામણ વંશે, પીતા વંશે કેશાગ;

કહે તો જુનાં મોકલું, નવાં તો આસુમાગ. ૨.

એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણ ત્યારે કવિતા પુરી કરી લાવ્યો, ત્યારે સોને હાલામ-
ણેકે લગ્ન કરવા નિશ્ચય કર્યો. હાલામણના બાપ શીઆ જેઠવાને ત્યારે
આ વાતની ખબર પડી, ત્યારે તે પોતાના દીકરાના ચાતુર્યથી ખુશી ન
થતાં ઉલટો તેણે પોતાના દીકરાને દેશ નિકાલ કરવા હુકમ કર્યો, અને
સોનસાથે પોતાનાં લગ્ન કરવા ધાર્યું. હાલામણ ... હુકમથી, સિંધ-

...

એટલે

...

...

પ્ર. ૭ મું. શીઆ જેઠવાના હાથમાં ન જતાં હાલામણની પછવાડે સિંધમાં ગઈ. આ વખત તે નીચે પ્રમાણે બોલી છે.

+ બાંધી મુઠી લાખ, ઉઘાડી વા ખાય;
હાલામણ દુહો પાલટે, કોણ શીઆ ઘેર જાય.

હાલામણને સિંધમાં હજી સોન મળી ન હતી, તે પહેલાં તેણે સોનને મળવાવિષે જે આતુરતા જણાવી હતી, તથા તે વખત તેને જે દુખ થયું છે, તે આ નીચેના છુટક છુટક દુહાઓથી જણાય છે.

* જાલીડા નાખને જાળ, મીઠો મેરામણ મઝે,
કરમ છે કપાળ, કેના બોતેરસેહ બરડે રહ્યાં !

તે વખત નદીમાં એક વાંસ તરતો આવતો જોઈ તેને કહે છે.

¶ વીજોગનાં વાહ, આંહી શી અવગુણે આવીયા;
જાણને જોમના કાંઈ, સંદેસો સોનનો.

વાંસ તેને ઉત્તર આપે છે.

કાપ્યાં કુહાડિયે, ને રણમાં લઈ નાંખિયાં;
સેવાણાં સોઢે માટે શુધ ન રહી સોનની.

તેમજ સોન હાલામણને મળવા દુખ કરે છે

‡ હાલામણ હીલોળ હવે દખાનાં દરિયાં છલ્યાં;
અમારી પાંજરડી પરોળ [illegible]

દુહાનો ભાવાર્થ [illegible] મુઠી [illegible] શું કરવા [illegible]

* જાલીડા (માછી) નાખ જાળ,મીઠો મેરામણ (સિંધુ [illegible]
છે કે નહી, કે સારાં નસીબ બરડા (પોતાનું ૭૨૦૦ ગામ [illegible]
એમ ભુખ્યો થયો ત્યારે માછીને કહે છે.

¶ વિજોગ પામેલા વાંસ, તારામાં શો [illegible]
[illegible] સોનની ભોમ (દેશ) નો કંઈ સંદેસો [illegible]

નો આશ્રય ભા.૧ લો.
રાજાની જમીન

એ સવારી કર-

ઝામ-
છો-

તે બેરાં છોકરાં પાસે
આવી

મોટી ને પોતાના બીજા

પ્ર. ૭ સુ. વખત બામનીએ ધુમલીનો નાશ કર્યો તે વખત ફીરોજ શાહનું લશકર સૌરાષ્ટ્રમાં ફરતું હતું.

બાબરીઆ લોકોની ગિર અને સમુદ્રવચ્ચે સ્થાપના.

૧૧૪ બાબરીઆ લોકોને કાઠીઆવાડના ઊત્તર ભાગમાંથી કાઠિ લોકોએ કાહાડયા પછી તેઓ પ્રથમ અમરેલી, બગસરા અને કુડલાની પડોશમાં વસ્યા. આંહી પણ તેઓથી જ્યારે ન રહેવાયું ત્યારે તેઓ સમુદ્ર અને ગિરજંગલની વચેનો પ્રદેશ જે હાલમાં બાબરીઆવાડ નામથી ઓળખાય છે ત્યાંહાં જઈ વસ્યા. પ્રથમ તેઓ આ ભાગના વાળા જમીદારોના રઈયત તરીક રહ્યા પણ પછી ધીમે ધીમે જેમ વાળાઓ ઘસાતા ગયા તેમ તેમ આ લોકો તેઓનો ગિરાસ દબાવતા ગયા. તેઓનું થાનથી આતરફ ભાગી આવવાનું બીજું કારણ, ભાટ લોકો એમ કહે છે, કે એક ગિરાસીઆની દીકરી જેનું નામ ભવાન બાઈ હતું અને જેને સિંધનો બાદશાહ પોતાના ઘરમાં રાખવા ચાહતો હતો તે બેરીને તેઓએ પોતાના ઘરમાં સંઘરી હતી. એ સ્ત્રી સારૂ જ્યારે સિંધના બાદશાહનું લશ્કર આવ્યું ત્યારે બીકથી બાબરીઆઓ ભાગી સોરઠના દક્ષિણ ભાગમાં વાળાઓને આશ્રયે જઈ રહ્યા. આસરે ઈ. સ. ૧૪૦૦. બાબરીઆ લોકોમાં મુખ્ય ત્રણ જાત છે,- ઢાંકરા, કોટીલા અને વરૂ. એ લોકોની પણ પાછી ૭૨ શાખાઓ થઈ છે. કોટીલાને બાબરીઆ લોકો બોંતેર શાખાના ઠાકોર કરી કેહે છે. હાલમાં કેટલાએક લોકો બાબરીઆઓને કાઠિમાં ગણે છે પણ તેમ નથી. બાબરીઆ કાઠિથી એક ઈલાહેદુજ ટોળું છે. તેઓની ઊત્પતિની કથા કાઠિથી કેવળ જુદી છે. બાબરીઆની સહુથી જુની જાતિ ઢાંકરા જેઓ પોતાને પાંડવના કુળનાં ગણે છે, તેઓ વિશે તો આપણે પ્રથમજ કહ્યું છે. ઢાંકરાના એક સરદારની કન્યા જોડે ધુમલીના મેહે જેઠવાએ લગ્ન કર્યાં (વર્યો) તેથી તેના વંશના વરૂ બાબરીઆ કેહેવાયા. આ લોકો આજ પણ પોતાને જેઠવા કરી કેહે છે. કેટલાએક ભાટ કેહે છે કે તેઓનું વરૂ નામ એક વરૂ નામના પુરૂષના વંશમાંથી ઊતર્યા છે માટે પડ્યુ છે. એ વરૂ મેહેજેઠવાથી આઠમી પેહેડીએ થયો હતો. ત્રીજી જાત કોટીલા [illegible] ઠોરના બ્રાહ્મણ ગીરાસીઆ ત્રીકમ જાનીના વંશમાંથી નિકળ્યાં [illegible]

સિદ્ધરાજ જયસિંહે [illegible] ન આપ્યું હતુ તેના

...યો, જેણે સિ- ભા.૧ લો.

...ઓએ

...

...

...તેના ...ની વહુ ... પાણી ભ-

...રસોઈ કરતાં જોયો. બ્રાહ્મણને રાંધતાં

...આહેરની દીકરી ભાભી પ્રત્યે બોલી કે બ્રાહ્મ-

ણ ઘણાં દુબળા જણાય છે. ભાભીએ મશકરીમાં કહ્યું બેન તું કુંવારી છો તો રાંધી આપની. તે ઉપરથી આહેરની છોકરીએ ભાભીને કહ્યું તું મોટા ભાઈની વહુ તે મારી માને ઠેકાણે, માટે તુ કહેછે તો એમજ કરવું. એમ કહી તે બ્રાહ્મણ પાસે આવી અને કહ્યું તું મારો ધણી અને હું તારી સ્ત્રી. બ્રાહ્મણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં. ... કહ્યું તું ના કહીશતો હું ... આપીશ. તે સાંભળી ... કર્યું. આવખત ... માં ત્યાંહોનો રાજ ... ને કન્યાદાન હેતો- ... બ્રાહ્મણને ઉંચા કુળનો જાણી ... ઉપરથી તેના વંશના કોઠીલા ... કોઠીલો તેના એક દીકરાનું ના- મ હતું. બ્રાહ્મણને ત્રણ દીકરા થયા તેમાંનો મોટો કોઠીલો બાબરીઆ- માં રહ્યો અને બીજા બે દીકરા ... અને ફોદો આહેરોમાં ભળ્યા. પેહેલા ...ના ... અને ફોદાના વંશના ઘો- ઘા બારામાં વસ્યા. ... થયા પછી તેઓમાં ઘણી શાખાઓ થઈ. ... જણાય છે કે બાબરી આ- ની ત્રણે જાતિની શાખાઓમાંથી કેટલીક આહેરમાં અને કેટલીક કા- ઠીમાં ભળી છે. એ જોતાં અસલથીજ એ ત્રણે જાતિ વચ્ચે સમ વ્યવહા- રની બાબતમાં કાંઈ ભેદ જણાતો નથી.

...સોરઠના ... ૧૧૫ બાબરીઆ આવ્યા પેહેલાં આ ભાગમાં આહેર લોકોની વ- સ્તિ હતી. જેઓમાંના કેટલાએક ... બાબરીઆની ... આ

પ્ર. ૭ મું. ભાગમાં ગામોના ધણી છે. બાબરીઆવાડના આહેરમાં મુખ્ય ચાર શાખાઓ છે. સુમરા, વાળા, સોલંકી, અને પરમાર. સુમરાઓ પોતાને આ ભાગમાં સિંધથી આવ્યા કહેછે. સુમરાઓની એક શાખા જે કામળીઆ આહેર કહેવાય છે તેઓ પોતાને સોરઠમાં નોંઘણની સાથે સિંધથી આવેલા કહેછે અને કહેછે કે અમારો ગીરાસ અમને નોંઘણ તરફથી મળ્યો છે. આહેર જે ભાગમાં પ્રથમ વસ્યા તેનો કેટલો ભાગ વાળાઓના તાબામાં હતો, અને પશ્ચિમે દીવમાં સોલંકી રજપૂતોનું રાજ્ય હતું. આ લોકોને આહેર લોકોએ જે પોતાની કન્યાઓ પરણાવી તેઓની ઓલાદના જે થયા તેઓ રજપૂતમાં દાખલ ન થઈ શકતા પોતાના ભાગનો ગિરાસ લઈ આહેરોમાં ભળ્યા. આહેરની ચોથી શાખા પટાત આહેર પોતાને પરમાર રજપૂતની ઓલાદના ગણેછે. ફીરોજ શાહના લશ્કરે દીવ ફતેહ કર્યું, તે વખત આહેર અને બાબરીઆ લોકો એજ ભાગમાં રહેતા હતા.

૧૧૬ ગુજરાતનો સુબેદાર સમસખાનની બદલી થયા પછી તેની જગે મલેક મુફ્રાહ નામના સરદારની નેમણુંક થઈ. તેણે કેટલાંએક વર્ષ ગુજરાતનો અમલ કર્યા પછી સુલતાન મહમદ તઘલખના વખતમાં (ઈ. સ. ૧૩૯૧ માં) જફરખાન ગુજરાતનો સુબેદાર થયો. તેણે ગુજરાતમાં પોતાની સત્તા કાયમ કરી કે તુરતજ સોમનાથ ઉપર સ્વારી કરી અને તે દેવળ લુટ્યું. ઈ. સ. ૧૪૦૧ માં. તેનું લશકર ફરીને બીજીવાર સોમનાથ ઉપર આવ્યું, અને ત્યાંહાંથી જઈ દીવને ઘેરો ઘાલ્યો. આ વખત ત્યાંહાંનો હિંદુ રાજા અને કાસેદારો તાબે થયા છતાં તેઓ સર્વને જફરખાને ગુફતરીવાણાંથી મારી નંખાવ્યા, અને દીવમાં પોતાનું થાણું બેસાડ્યું. દીવાન રણછોડજી લખેછે કે માંગરોળનો સુરજકુંડ અને રાવળનું દેવળ એજ સુબેદારે તોડી તેની રાવલી મસીદ બંધાવી છે. કાંઈ મુદત પછી એટલે ઈ. સ. ૧૪૦૭-૮ માં જફરખાને સુલતાન મુજફર નામ ધારણ કરી ગુજરાતમાં એક જુદીજ બાદશાહી સ્થાપી. અને પોતાનાં નામના સિક્કાઓ પડાવી તેણે રાજ્ય ચીન્હો ધારણ કર્યાં.

દક્ષિણ સોરઠ ઉપર મુજફરશાની સવારી આ સાલ તેનો દેવળો ઉપર જુલમ

...૫ માં શિરમલેક નામના બહારવટીઆને સોરઠ ...નાકાનાથી ગુજરાતના અહમદશાહ બાદશા-

... વખત ગિરનારમાં એંગા-
... તેમજ કેહે છે; પણ ગિરના-
... પાયના અને ઉપરકોટના લેખ, અને
... વંશની વંશાવળી મળી આવી છે તે ઉપરથી આ
... શાહની સવારીએ વખત મહીપાલ નામે રાજા હતો.
એ ... અને ખેંગારના જમાઈ ... વચ્ચે શિલાલેખ અને મંડલીક
કાવ્યમાં નવઘિંહ, મુક્તસિંહ અને મેલગ એ ત્રણ રાજા થયા કેહેછે. પણ
એ બે રાજા વચ્ચે જે વખત ગયો છે તે ઉપર વિચાર કરતાં એટલા રાજા
બસ નથી. દીવાન રણછોડજી બે નામ વધારે આપે છે તે વિષે કાંઈ પ-
ણ વધુ આધાર નથી ... ગોઠવી શકતા નથી.
... નવઘિંહ રાજા
... ઉપરથી પણ જણ-
ાય છે કે ... અલાઉદ્દીનના વખતમાં હતો. આ શિ-
લા... પુરાવાને જુઠા માનવાને બદલે એમ કેહેવા ફરજ
... નવઘિંહ એ ... ખેંગારનો ભી
... મુસલમાન
... મુસલમાનોનું ભય
હતું એમ માનવા ... કારણ છે. ... તવારીખવાળા
લખે છે કે તેણે બાદશાહી ફોજ સામે કાંઈ વખત લડાઈ કરી પણ અંતે
હાર ખાધી. બાદશાહી લશ્કર ... નજીક આવતું ...

પ્ર.૭ મું. મ્હોટો નજરાનો અને જમા કબુલ કરી પાછો ગયો. રેવતી કુંડના લેખમાં કહે છે કે જયસિંહને ત્રીઅંર કોટની ગાદીમાં યવનો (મુસલમાનો) સાથે હોટું યુદ્ધ થયું હતું. મંડલીક ... લખે છે કે મહીપાળે મુસલમાનનુ જોર વધતું જાણી પોતાના પુર્વજોએ તેઓ સાથે નીરંતર વૈર રાખેલ તે વૈરથી બચાવ, અને બાદશાહને ખુશ કરવા ખાતર, પોતાના પુત્ર મંડલીકના સસરા હડીલાના ગોહેલ દુદાજી કે જે હમેશાં મુસલમાનો સાથે દુસમની રાખતો હતો, તેને શાસન કરવા ફોજ લઈ પોતાના પુત્ર મંડલીકને મોકલ્યો. મંડલીકે બાપની આગ્નાથી દુદાજીને અને ખોખાનો સાંગણ નામનો એક મહા બળવાન ચાંચીઓ કે જે પોતાની તાબેદારી કબુલ કરતો નહતો તેને મારી પોતાના પીતાની પ્રીતી સારીરીતે સંપાદન કરી. આઉપરથી જણાયછે કે મુસલમાનોએ એવખત ગિરનારના રાજાને સારી રીતે તાબે કર્યા હતા ને એ તાબેકરનાર અમદાવાદના પેહેલો બાદશાહ વગર બીજો સંભવતો નથી. દીવાન રણછોડજી લખેછે કે અમદશાહે આવખત સોરઠની જમાબંદી ઉઘરાવવા પોતાતરફથી એક થાણુ રાખ્યું ને કેટલાએક મુસલમાનને જુનાગઢમાં રેહેણાકુ તરીક મુકરર કરી ત્યાંહાંથી દેવપાટણ તરફ કુચ કરી. અહીં કેટલાએક દેવાલયોની ખરાબી કરી ઘણીએક લુટ અને ઝવાહેર લઈ બાદશાહ અમદાવાદ તરફ ગયો. આ શેહેર બાદશાહે પોતાના નામ ઉપરથી સાવરમતી કાંઠે જુના આસાવળ નામના ગામની જગે નવું બાંધ્યું હતું. બાદશાહે હમેશાં એજગે રેવાનું મુકરર કર્યાથી એ શેહેર પાટણને બદલે ગુજરાતની મુખ્ય રાજધાની થઈ પડ્યું.

૧૧૮ ચોરવાડના ડેરામાં એક સંવત ૧૪૪૫ની સાલનો લેખ છે અને જે ઘણું કરી ખોરાસથી લાવી આંહી મુક્યો જણાય છે, તેમાથી આપણને તે વખતના એક બીજા રાજ્ય વંશનો ઈતિહાસ મળી આવે છે જે વંશના સરદારો મુસલમાન લશ્કરની સામે ખેંગારની મદદમાં હતા. એ લેખમાં કહે છે કે એક મંકાણુકાઈ વંશનો લુણીંગ નામે રાજા મારવાડના દશરોકીયાસાના પેહેલા રૌહીણ ... નહિ ... સોરઠમાં ખેંગારને આ વખત ખોરાસ-વાળા રાજપુતોની મદદ

[illegible] ભાગ ૧ લો

તમા તે શત્રુન હાય મરણ
તે વિક્રમનો છે કે શકનૃપ-
[illegible]ત સાથે મેળવતાં તે જુ-

[illegible]

અને સર[illegible] ... ઓએ પોતાના કુટ[illegible]
અમદાવાદ ... [illegible]
લીવશે અ[illegible]
જઈ રાક[illegible]

લીધી પણ કાંઇ [illegible] [illegible]
વો બાદશાહે બંદોબસ્ત કર્યાથી તેઓએ ઘણું દુઃખ વેઠવું પડ્યું. એટલું-
જ નહીં પણ તેના સવારો પણ ઘણા [illegible] તેને છોડી [illegible] રહ્યા. એક

સ ૭ મું. વખત બને ભાઈઓ અમદાવાદ અને કડી વચેના રસ્તા ઊપર સામતેજ ગામ નજદીક નાશમદ ગામના તળાવ કાંઠે રાતે આવી ઉતર્યાં હતા. તે વખત વેહેલા સવારમાં તે ગામનો એક અખો ભડારી નામનો રજપુત ખાતરનું ગાડુ ભરી ખેતરે જવા નિસર્યો. અખો ગાડાંસહીત તળાવના પડખામાંથી નીસર્યો જોઈ એક વાઘેલાનું માણસ જે રસ્તા ઊપર હતુ તે છળી ગયુ. અખાનુ ગાડું જે એક હાંકતો હતો તેણે આ બનાવ જોઈ પોતાના ધણીને કહ્યુ કે સાહેબ જાણ્યામાં બારવટીઆ તળાવ ઉપર આવ્યા છે. આપણે જલદી નીકળી જઈએ તો સારૂ. અખે કહ્યુ બીહમાં તે ઓમાં કોઈ મારા જેવો રજપુત નથી, નીકર તેઓએ પોતાનો ગીરાસ ત્રણદીવસમાં પાછો મેળવ્યો હત. આ વાત વાઘેલાના માણસે સાંભળી પોતાના સરદારને કહી. તેઓએ અખાને પોતાની પાસે તેડાવ્યો અને પુછ્યુ કે તુ શુ બોલ્યો. અખે ધાર્યું મેંતો મશ્કરીમાં કહ્યું છે, પણ હવે મારે ના ન પાડવી. પછી તેણે જવાબ દીધો, હા સાહેબ તમારી સાથે હુ સરખો રજપુત હોય તો તમે તમારો ગીરાસ ત્રણ દીવસમાં પાછો મેળવો. વાઘેલાએ કહ્યુ બહુ સારૂ આ ઘોડાઉપર ચડી બેસ. જે માગીશ તે તુને આપીશું. અખો તેઓની સાથે ગયો. અમદાવાદમાં બાદશાહની હુરમ અને બીજી મુસલમાન સરદારની ઓરતો પાનસેહે ગાડી અને બીજા માણસોથી દરશુકરવારે સર્ખેજ પાસે સુકરણે જતી હતી. તેઓમાં એવો ચાલ હતો કે સાથનાં માણસો થાડેક દુર રેહેતાં અને બઈરાંઓ એકલાં કબર પાસે જતાં. એ વાતના અખાને ખબર હોવાથી તેણે [illegible] અને તેડાને કહ્યું કે આ બેરીઓને તમે નહીં પકડો ત્યાંહાં સુધી તમને તમારો ગીરાસ હરગીજ નહીં મળે. પછી શુકરવારને દીવસ [illegible] જોઈ તે બૈરીઓની ગાડીઓ વાડીમાંહે પેઠી કે [illegible] તેઓને ઘેરી લીધી. હુરમે તેમને પુછ્યુ કે તમે કોણ છો [illegible] વગે અને તેડો. અમારા બાપદાદાનો ગીરાસ [illegible] હેરાન કરવા નિશ્ચય કર્યો છે. તમારી ગાડીઓ [illegible] નહીં શું. હુરમે કહ્યું જો તમે અમારી આબરૂ લેશો તો [illegible] પડશે, ને જો હું ને શેહેરમાં જવા દેશો તો તુરત તમારો [illegible] તમને અપાવવા બંદોબસ્ત કરીશ. હુરમે તે બાબતના [illegible]

[illegible] માર્યું ત્યારે હુરમે
[illegible] ગીસાઈ બેઠી. બા-
[illegible] વાત કહી દેખા-
[illegible]

[illegible]હના શુ આજ્ઞ [illegible]. બાદ-
[illegible] માણુકચંદ અને મોતીચંદને
[illegible] આવ્યા જ્યાંહાં આ-
હતી. આ
[illegible] પકડી
[illegible] તેઓએ કહ્યું
[illegible]. વાઘેલા તેઓની સાથે અક-
[illegible] હતી. [illegible]

[illegible] તેઓને [illegible] વાહોઅછે. માટે પાછા જઈએ
[illegible] પછી તેઓએ વાણીઆઓને કહ્યુ અમે તમારી જામનગીનો
ભરોસો કરી શકતા નથી. એમ કહી તેઓ પાછા વળી નિશર્યા અને
પોતાવાળે આવ્યા. કારભારીઓએ આ વાત બાદશાહને કહી. તે ઉપ-
રથી બાદશાહે તેઓનો ભરોસો ન કરવાનું વાઘેલાને કારણ પુછાવ્યું. ત્યારે
વાઘેલાઓએ કહેવરાવ્યું કે સારા જમાન વગર અમે આવનાર નથી.
પછી બાદશાહે પોતાના અમીરોને મોકલ્યા. તેઓ ભેળા વાઘેલાઓ
[illegible] શેહેરમાં આવતા હતા ત્યાંહાં એક સાંકડો રસ્તો આવ્યો.
[illegible]ની દીકરી મોહ ઊપર બુરખો નાખી સામી આવતી
[illegible] ઘોડે સવારોથી પોતાના પંડને સુપાડવા તેણીએ ઘણો

[illegible]યત્ન કર્યો પણ જ્યારે ક્યાંહાંઈ જગો ન મળી ત્યારે તે જઈ પડવાના એક કુવામાં કુદી પડી. ગવારોએ જોઈને બાહેર કાડી તેની જાત વિશે અને કુવામાં પડવાનું કારણ પુછ્યુ ત્યારે તેણીએ કહ્યુ કે મોગલની દીકરી છું, ને મારે આ વખત બીજો ઈલાજ ન હતો. આ વખત વરાજી અને જેઠોજીને વિશ્વાસ આવ્યો કે આવી બૈરી એના દીકરાઓની જામનીનેજ ખરી જામીનગીરી કહીએ. તેઓ બાદશાહની હજુરમાં આવ્યા. બાદશાહે તેઓને જુનાં કપડાં ઊતરાવી નવાં કપડાં પેરાવ્યાં અને સન્માન સહીત પોતાની દરબારમાં રાખ્યા. આ બે ભાઈઓએ શેહેરમાં આવ્યા પછી બાદશાહને ખુશી કરવાની મતલબથી પોતાની બેન બાલા જે ઘણીજ ખુબ સુરત હતી તે બાદશાહને પરણાવી. આ ઊપરથી બાદશાહે ખુશ થઈ તેને કલોલનાં ૫૦૦ ગામ આપ્યાં અને પુછ્યુ કે તમે આ શી રીતે વેહેચી લેશો. ત્યારે બને ભાઈઓએ કહ્યું દસ્તુર પ્રમાણે. મોટો ભાઈ વધારે ગીરાસ રાખશે. બાદશાહે પુછ્યું એ શિરસ્તાનું મુળ કારણ શું છે તો કહેજો બેર. બાદશાહે કહ્યું તમે બંને ભાઈઓએ સરખું દુઃખ વેઠયુ છે માટે તમારે સરખે હીસ્સે વેંચી લેવું જોઈએ. આ ઉપરથી વરોજીએ કલોલનાં ૨૫૦ ગામ લીધાં જેના વંશની મોટી શાખાના હાલમાં લિમ્બોરના ધણી છે, અને નાની શાખા વાળા પીથાપોર અને પંડિર બારબાર ગામથી ખાય છે. એ વંશના ઘણા ખરાઓનો ગીરાસ તેઓ પાસેથી કોલી લોકોએ દબાવ્યો છે. જેઠાજીએ સાણંદના ૨૫૦ ગામ લીધાં. જસ્ટીસ ફારબસ સાહેબ પોતાના રાશમાળા નામના ગ્રંથમાં પ્રુ-૩૬૬ માં નોટમાં લખે છે કે આ વાઘેલા વિશેનું ભાટ લોકો પાસેથી મળેલુ બયાન ઘણુંજ ગડબડ ભરેલું છે. એક ગ્રંથમાં કહેછે કે કલોલ અને સાણંદના સ્થાપનાર કરણના દીકરા સારંગ [illegible] તેઓ એકજ વખતે જન્મ્યા નેથી તેઓ બંને [illegible] ની મા જેસલમેરના ગજસિંહજીની કુંવરી હતી [illegible] ના મા કેરોકોટના જાડેજા દેશલજીની દીકરી અમર [illegible] હતાં. વરસંગને પોતાના બાપની હયાતીમાં ૬૫૦ ગામનો સરદાર [illegible] અને સારંગને ૬૫૦ ગામથી ઓછી મળ્યું. આ [illegible]
મુસલમાનો પાસેથી ફરી લીધું, પણ [illegible]

... તે વખત ... આ ...

... અને ...

★

... અર્જુનલાલસંહ.

...ણીને પરણ્યો હતો. ...રબજ ...

લોકોના વેરો અને જોડો હશે.

... જણાય છે કે તે વખત મુસલમાન લોકોનો

...જ જુલમ હતો. આ વખત બાદશાહે

...ના ગીરાસ ખાલસા કરવા માંડ્યા હતા.

... જમીનદાર ... પોતાના રાજ્યને પાહાડ અને જંગલનો આશ્રય

હ... તેઓએ તો બાદશાહી ફોજ સામા થઈ, આખર ખંડણી આપવી

કબુલકરી, પોતાનાં રાજ્ય સાચવ્યાં. પણ જેઓ મેદાનમાં રેહેતા હતા

તેઓથી આ જોરાવર દુશ્મન સામે કાંઈ પણ ટકાવ ન થઈ શકયો. ત્યા-

રે બાદશાહ તેઓનો ગીરાસ ખાલસા કરતા ત્યારે તેઓ બારવટે નિકળી

સતાવતા હતા. એમાંના કેટલાએક ત્યારે

...ના ગીરાસનો દાવો છોડી દઈ તેને બ-

... શાહની સલામીની

બાબે... જરૂર પડે ત્યારે

આ ... બાદશાહી ફોજમાં હાજર

થવું પ... મુસલમાન ધર્મ કબુલ કરતા

તેઓ ... ...તો નહીં. તેઓને ...

... ... માત્ર નોકરી ... ...

રી ... જાણવામાં આવતી કે તે વખતથી ... ... ગીરાશ ...

ગીરાશ એ નામ હજુ સંભળાતું નહી. અલબત એટલું તો ખરૂ કે આ વ-

ખત બાદશાહે ઘણા ખરા હીંદુ જમીદારોનાં રાજ્ય લઈ તેમાંથી તેઓના

ગુજરાન જોગો તેઓને વાંટો કહાડી આપી ... પરગણામાં સોતરફ

પોતાનાં થાણાં બેસાડ્યા હતા.

૧૨૧ વિરમગામની શાખાના ... ...ની ગામનો ... આલાચ - ટી ... દરના ... આવવ.

ચાલુકી ... ... તેઓ પાસેથી ... ... તેઓનો

[redacted]રા ...ને વાંટા કરી આપ્યા જે તેઓ અદ્યાપી સુધી

[redacted]ગ ... શાખા વાળા ભ્યા વખત કાઠિઆવાડ દ્વિ-

પકલ્પના ... ભાગમાં ભાલ પરગણામાં આવી વસ્યા તેનુ કારણ પણ

એમ જણાયછે કે તેઓનો ગીરાશ વિરમગામની હારે બાદશાહે ખાલસા

કર્યો હશે. તથી તે લોકો પોતાનાં નશીબ અજમાવવા સૌરાષ્ટ્ર દ્વીપકલ્પના

અંદરના ભાગમાં આવી વસ્યા અને થોડી મુદતમાં તેઓએ એ ભાગના

મુળ નિવાસીઓ વાળેલા વિગેરેને ખસવી મ્હોટું રાજ્ય સ્થા...

... તે વખત વાઘેલાજી કાઠિઓ બીજા પાવરથી આવી થાનની પડો-

... વસ્યા તે વખત પાટડીના તખ્ત ઉપર માહારાણા. સતરસાલજી ...

...ત. ... સતરસાલજીને ... કુંવર હતા. તેમ ... ...

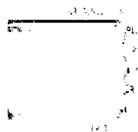
...

...

...

...મો

...ની.

ભા. ૧લો.

રંગજી

ણું અ-

કહ્યું કે હું તમને એ ગામ

લેખ કરી આપીશ પોતાની

ગમજીને પડયા ત્યારે તેણે જા-

ઉપાય નથી. તેથી તેણે પોતાના ગીરાસ માટે વ-

એ વચમાં પડી સારંગજી પાસેથી તેને ઉપલા,

નાં ૭૩ ગામ અ-

ામાંથી ત્રીસમોં

ાય છે. સારંગજી

તેણે ત્રાપજનાં બાર ગામ ગારીયાધર વા-

ળાઠી વાળાને આપ્યાં. ગાદી ઊપર બે-

રાજાની ગાદી ઊપર જે બેસે તેને કુંભાર

કબુલ કરી. ડુંગરપોરના રાવળ તરફથી તેમને

માટે તેમણે રાવળ ખીતાબ ધારણ કર્યો. આ

વારથી તેના વંશના રાવળ કેહવરાવવા લાગા. પરતાપગરને આ વખત

ઊમરાળામાં બાર સાંતીની જમીન અને ચાર કોસનો અઘાટ લેખ કરી

ગોહેલની ન્હાની શાખા હડીના અને ગારીયાધરના તાલુક-

ત્યારથી તેઓ રાણજી ગોહેલથી જુદા પડયા ત્યારથી તે આજ-

નો ઈતિહાસ આ જગે કાંઈ આપવો જોઈએ. સેજકજીના

દીકરા સારંગજી અને શાહાજી સેજકજીની જે દીકરી જુના-

ને પરણાવી હતી તેના સગા ભાઈ હતા તેથી ઓરમાન ભાઈ

રતાં, તેઓને જુનાગઢ તરફથી હડીઆનો મ્હોટો તાલુકો મળ્યો

આ બે ભાઈઓમાં શાહાજી આ વખત બાળક હતો. તેથી

ગુજરાન માટે બારગામનો માંડવી તાલુકો જુદો કાઢી

ને માલીક થયો. એ બાબત કોઈ વખત જને આ-

ખુ. વખત ઉજડ હતો તે [illegible]

પાસમાંથી સોમલીયા [illegible]

શાહાજીને બે દીકરા થયા. [illegible] સારંગજી [illegible] મોટા અને ન્હાનો દીકરો મરણ પામ્યો. અરજણજીને બે દીકરા થયા, તેમાં અરજણજી ગાદી ઉપર બેઠો અને નાનો કુંભાજી સેદરડી અને ગુંદી ગામ લઈ જુદો પડ્યો. અરજણજી પછી નોંઘણજી થયા. તેણે સીદી ઊમર જે માંડવીમાં, રાજ્ય કરતો હતો તે સાથે લડાઈ કરી તે પાસેથી માંડવી છોડાવી અને સારંગજી પાસેથી પ્રથમ કહ્યા મુજબ મદદના બદલામાં ત્રાપજનાં બાર ગામ લઈ ગારીયાધર સંસ્થાનમાં વધારો કરવા માંડ્યો. મોહોટો દીકરો સારંગજી જેહને હઠીલાનો મ્હોટો તાલુકો મળ્યો હતો તેના વંશમાં ત્રીજી પેહડીએ ભીમજી થયો. ભીમજીને ત્રણ દીકરા અને એક દીકરી હતી જે જુનાગઢનાં રાવને પરણાવી હતી. ભીમજીનો મોટો દીકરો દુદોજી ગાદી ઉપર બેઠો અને સહુથી ન્હાનો હમીરજી વેગડાભીલની સાથે ફીરોજશાહના લશકરની સામે સોમનાથના રક્ષણમાં ગયો હતો ત્યાંહાં મરણ પામ્યો. દુદાજી પછી જીજી બાવો થયો. તેણે સારંગજીને મદદ કરી ઊમરાળાવાળા પાસેથી વાજુકરનાં બાર ગામ મેળવ્યાં.

રાણજી ગોહેલની સ્ત્રીને વટલાવવા [illegible]ની

૧૨૫ મહમદશાહ બાદશાહના વખતમાં સોમા અને બાદરના [illegible] ઉપર રાણપોર નામનાં ગામમાં રાણજી નામે એક બીજો ગોહેલ [illegible] હતો. આ રાણજી અને રાણપોરનો સ્થાપનાર રાણજી બંને [illegible] હતા. આ રાણજી કોઈ ભાયાતી શાખામાંનો જણાયછે. રાણજી[illegible]ર અને મહમદ બગડો બંને સગી બેહનોને પરણ્યા હતા. એ બે બેનો કે જે મારવાડના રાજાની દીકરીઓ હતી, તે ત્યારે પીયરમાં ભેગી થઈ ત્યારે બાદશાહની રાણીએ પોતાની ન્હાની બેહનને પોતા સાથે જમવા બોલાવી. રજપુતાણીથી મુસલમાન સાથે જમી સકાય નહીં તેથી તેણીએ બહાનું કાહાડી કહ્યું કે તું [illegible] માંહારો ધણી તેનો તાબેદારછે તેથી હું તારી સા[illegible] આ બાહાનું તેની બેહેને માન્યું નહીં ને [illegible] નાહામ [illegible] જે હું મુસલ[illegible]

ન

છે

ણી

બ નાદે

નુ માગતે

કે એ વચન

છએ તેન

સોરઠના

પછી મળી

વી રાખતા

હીમા વંશ

[illegible] આ.ફ સૌ

[illegible] એ રા-

[illegible] પછી

[illegible] પણ

[illegible] થી રાણપોરનું રાજ્ય રાણ-

[illegible]

[illegible] જટ ભાગી

[illegible] અને હાલુજી

[illegible]

[illegible] થયે નહીં તો

[illegible]

[illegible] હતી તેમાં ગાયનું લોહી નાં-

[illegible] મારોને સલાહ કરવા ફરજ પડી. લધી-

રજીએ [illegible] સરકારને જટ લોકોની કન્યાની અવેજ

ઓળમાં આપી બાદશાહી ફોજ પાછી કાઢાડી. જટની કન્યા આ વ-

[illegible]

...જ આપવા માંડયો. હાલુજીએ કહ્યું બાહેર-
... તે વિશે મારાં મનમાં ગમે તેમ કેહેશે માટે હુને
... તાલુકો તેને ગીરાસમાં
... તો કેહેજે મુસલમાન
...ટની કાંઈ જરૂર નથી.
આ ... મુળીમાં રહ્યા. હાલ-
જીનો એક ... લમાન થયો હતો તેથા
બાદશાહે તેને ... મુળીના પરમાર પોતાના
બાહાદુરી માટે અવાતા વખણાય છે. જટ લોકોનું તેઓએ રક્ષણ કરે
માટે જટ લોકો તેઓનાં આજ પણ ઘણું ગાન ગાય છે.

... રણીઆ ગઢવી નામના ચારણ
...ના રાજા તરફથી મળ્યું હતું. તે
...ત ઘણો નામીચો અને ...
...લનું લશકર આવ્યું ...
... માં જઈ આશ્રય લીધો
... આન લઈ શકતું નહીં. ...
...ના, તથા તેના કુટુંબના બધાં ...
... લઈ ચાલ્યો. પેહેલે ...
...ની રડવા લાગો ...
...વાય. હું તો લશકર

... પણ મુસલમાનો ...
ગયાં. મુળીથી લધીર
તળાવ પાસે ...

... જાગ્યા. ... થયા. ... જોગી
પછવાડે એક લધીરજીજ છે તથા તેણે ઘો-
...ર્યો પણ તે ખાલી ગયો. લધીરનો ઘાહ પણ
...ર્યો પણ પછી બ્રાહ્મણીની સુચનાથી તેણે
અને કટારી મારી તેના પ્રાણ લીધાં. લ-
...ધીરજીના માણસે તેનું મુડદુ લાવી
...માં સુકાવ્યાં. પરમારોએ રાણી-

... જુનાગઢના રાજાની આખર પણ આજ બાદશા-
... છે. સુલતાન મહમદ બેગડો ઈ. સ. ૧૪૬૬-૬૭ માં
... લશકરને બદલો આપવાની મતલબથી મોટા લશકરથી
...માં આવ્યો. જ્યારે ગિરનાર ૮૦ માઈલ દુર રહ્યું ત્યારે બાદશા-
...ખાનની સરદારી તલે ૧૭૦૦ માણસનું લશકર અગાઉથી મો-
...એ હાંકી કાઢ્યું પણ પછવાડેથી સુલતાનનું
...તેવખત જે લડાઈ થઈ તેમાં ગિરનાર-
... કિલ્લામાં ભરાઈ બેઠો. મહમદે આસપાસ
...વાવી શહેરને ઘેરો ઘાલવાની તૈયારી કરવા માંડી.
... નજરાનો આપી તાબે થયાથી લશકર પાછું ગયું.
... આ વખત રાજા મંડલીક બગસરે જઈ ર-
... દરવાજો કે જે હાલમાં બંધ છે તેની
... સંવત ... ની ...

૧૩૧ બે વર્ષ પછી એટલે ઈ. સ. ૧૪૭૨-૭૩ હી. સ. ૮૭૭ માં મંડલીક પાછાં રાજ ચીન્હ ધારણ કર્યાની વાત સાંભળી મહમદને ઘણો ક્રોધ ચડ્યો અને જુનાગઢ ઉપર જવા મ્હોટું લશકર તૈયાર કર્યું. દીવાન રણછોડજી સુલતાન મહમદનું લશકર આવવાનું બીજું કારણ એ કહેછે કે મંડલીકના દીવાન વીશળ વાણીયાની બેરી મનમોહના ઘણી ખુબ સુરત હતી તે ઉપર રાજા આશક થયાથી છુપકીથી તેને હમેશાં પોતાને ત્યાંહાં તેડાવતો. આથી કરી વીશલના મનમાં દ્વેષ આવ્યાથી તેણે મહમદ બેગડા સાથે સલાહ કરી તેનું લશકર તેડાવ્યું. બાદશાહે બે હજાર ઘોડા અને પાયદળ વીગેરે સરંજામથી આવી જુનાગઢને ઘેરો ઘાલ્યો. મંડલિક આ વખત બારે દંડ અને ખંડણી આપવા કહ્યું પણ મહમદની મરજી તેને વટલાવી મુસલમાન કરવાની હતી તેથી તેણે કાંઈ કબુલ કર્યું નહીં. મંડલીક છેવટ લાચાર થઈ બાદશાહી છાવણીમાં આવ્યો. બાદશાહે તેને વટલાવી તેનું ખાંનજહાં નામ પાડ્યું અને પોતાની સાથે અમદાવાદ લેઈ ગયો. ઈ. સ. ૧૪૭૩-૭૪. અમદાવાદમાં ખાંનજહાની કબર માણક ચોકમાં હજી સુધી છે. મંડલીકના કારભારી વીશળ ઉપરથી જુનાગઢની એક વાવ અદ્યાપી વિશળ વાવ એ નામથી ઓળખાય છે.

૧૩૨ મંડલીકનું રાજ ગયું તે વિષે આ દેશના લોકો કેટલાંએક જુદાં કારણ માને છે. પેહેલું કારણ નરસીંહ મેતા નામનો જુનાગઢ [illegible] એ વખત એક નાગર ભક્ત હતો તેને મંડલિક સન્યાસી તથા બીજા ધર્મના સાધુઓની સલાહથી ઘણું દુઃખ દીધું, અને કહ્યું કે તારો કૃષ્ણ તુને આજ રાત્રીમાં પ્રત્યક્ષ આવી હાર આપે તો ઠીકજ છે, નીકર સહવારે તુને મારી નાંખશું. લોકો કહેછે કે ભક્તની પ્રાર્થનાથી સર્વ દેખતાં કૃષ્ણે નરસીં મેતાને આવી હાર આપ્યો હતો. આ વાત ઉપર વિશ્વાસ રાખી સોરઠ અને ગુજરાતનાં લોકો નરસીંહ મેતાના નામને ઘણુંજ માન આપે છે. પવિત્ર દિવશ અને તેહેવારને દહાડે તેઓ એ ભક્તનાં બનાવેલાં પદ અને કીરતન હમેશાં ભેગા થઈ મ્હોટા ભાવથી ગાય છે. આજ પણ જુનાગઢમાં આ ભક્તની એક જગો છે ત્યાંહાં લોકો હમેશાં દરશન કરવા ઢુંગેઢુંગ મળી જાય છે. મંડલીકનુ રાજ્ય [illegible] કારણોમાં બીજું કારણ તેઓ નાગબાઈનો શાપ [illegible]

વગેરે કુટુંબ સહીત [illegible]ના એક [illegible]
[illegible] જવા વાહણમાં બેસી [illegible]ના [illegible]
[illegible] માં [illegible]ના [illegible] આઓએ વાહાણે
અમને ઘણું દુઃખ દઈ, મારા બેગ [illegible]ને કેદ કરી લઈ
[illegible]થી [illegible] મન [illegible]

ન કરે. આ

માં વાઘેર લોકો એ

કરવા લાગાં.

જુનાગઢ આવી ત્યાંહાંથી મ

કાંઈ વખત પછી તેણે

... થઈ છે. તેણે ગિરનારના આ બળવાન જમી-
...કરી જારકનુ રાજ્ય ખાલસા કર્યું એ વખતથી ...
...ની વસુલાત માટે સોરઠમાં બાદશાહી અમલદારો રેહવા લા...

... જણાય છે કે મંડલીક પહેલાના
... ગીરાસમાં સરવાની ચોરાસી મળી હતી
... તેના વંશના સરવૈયા કેહેવાયા. આ વખત એ સરવૈયા ભાઈઓ જેસો
... બાદશાહ ઉપર બારવટે નીકળ્યા. તેઓએ બાર વરસ સુધી
... વટું ખેડયું. તેમાં એક વખત બાદશાહી અમલદાર શેઠ વણારશીને
... તેઓએ સવાલાખ રૂપીઆ દંડ કર્યો પણ કાંઈ વખત પછી તેઓ-
...એ વણારશીની સ્ત્રીને બેહન કરી દંડકરેલા રૂપીઆ પાછા કાપડાંમાં આ-
...પ્યા. આ ઉપરથી વણારશીએ ખુશ થઈ તેઓ માટે બાદશાહી સરકાર-
...માં ભલામણકરી તેઓનું મનામણું કરાવ્યું. આ વખત તેઓને બાદ-
...શાહે ૧... ગામનો અમરેલી તાલુકો ગિરાસમાં આપ્યો.
... બીજી જગોથી ચુડાસમાની વંશાવળી મળી છે તે ઉપ...

... ભાઈ રાહાવીકાને ગિરાસમાં ...
... રાધોલજીને આંબી...રનાની ...
...વશનાને ... લોકો કહે છે કે મહ-
...માન કર્યા તેથી તેઓ મોલે ગલામ થયા. પણ હ...
...હકિક ને કેવી હાલતમાં છે તે કાંઈ જાણવામાં ...
... અને ચુડાસમા જમી-
...સીંકીએ એ પરગણા
... તે નાદા વીકાવી ...

ચુનો ભા.૨ જો.

ણદારે

ર શાહ

કાંઈ દહાડે

બાપદાદાના રાજ્યમાંથી કાંઈ

પણ કાંઈ કજીઆ થયાથી

આવ્યો અને તેઓનું સમા-

પછી હુમાયુન બાદશાહનું લશકર ગુજરાતમાં આવ્યા-

નીજે ચાંપાનેરથી

તેમની પાછળ

આગળ

આ

ચોકીઓ-

લોકોને કહ્યું કે મારે કાંઈ લ-

ના. થોડી વાર પછી બાદશાહે

પ્ર. ૭ મું દીવમાં આવી પોહોચ્યા છે. પોર્ટુગીઝ લોકોને બીન કારણ મેહેનત આપી તેથી તેઓએ ચોડાઈ દીવ લેવા મનસુબો કર્યો. પછી બાદશાહે પોર્ટુગીઝ કમાન્ડરને તેડાવ્યો. તેણે બાહાનું કાહાડ્યું કે હુ માંદો છું તેથી આવી શકતો નથી. બાદશાહે જાણ્યું તે લોકો દગલબાજી કરીશ એવા વેહમથી ડરેછે માટે હુંજ તેઓના વાહાણ ઉપર જાઊં, એમ કરી એક ન્હાની સરખી બોટમાં થોડાં માણસથી પોતે પોર્ટુગીઝ લોકોના કમાન્ડર પાસે વાહણપર ગયો. વાતચીત કરી વાહણપરથી પાછો આવવા તે બોટમાં બેસવા જતો હતો તેવામાં પોર્ટુગીઝ લોકોએ બોટ ખેસવી લીધી, કે તુરતજ બાદશાહ દરીયામાં પડ્યો. થોડી એક મીનીટ તે પાણી ઉપર તર્યો તેવામાં પોર્ટુગીઝ લોકોએ તેના માથામાં કાંઈ માર્યું તેથી તે ડુબી મરણ પામ્યો. આ ખબર સાંભળી તેનું લશકર અમદાવાદ નાઠું અને પોર્ટુગીઝ લોકોએ ઈ. સ. ૧૫૩૬ માં દીવનો ટાપુ પોતાના તાબામાં લીધો.

૧૩૯ બાહાદુરશાહ પછી કેટલાએક નબળા રાજા થઈ છેવટ મહમુદ-શવીરૂખાન થયા. તેના વખતમાં પણ જુનાગઢમાં તતારખાન ગોરીજ થાણદાર હતો. ત્યારે અમદાવાદમાં બાદશાહી અમીર ઈમાદીઉલમુલ્ક અને ઈતમાદખાન વચ્ચે તકરાર ઊઠી ત્યારે ઈતમાદખાને તતારખાનને જુનાગઢથી કુમકે તેડાવ્યો હતો. ઈમાદીઉલમુલ્કની કુમકે આ વખત ઝાલાવાડ અને ધંધુકાનાં જાગીરદાર હતા. ઝાલાવાડ અને ધંધુકાનાં પરગણાં આ વખત અમદાવાદ જીલ્લામાં ગણાતાં હતાં. મહમદ બાહાદ ખાન.

૧૪૦ એ મેહમુદશાહ બાદશાહના વખતમાં નવાનગરની ગાદીના મુળ પુરૂષ જામ રાવલે સૌરાષ્ટ્રના ઊત્તર કીનારામાં જામનગર વસાવી એ દેશમાં એક જોરાવર જમીંદારી સ્થાપી. જાડેજા લોકો આ વખત પેહેલાં કચ્છમાં રેહેતા હતા, ભાટલોકો કહેછે કે [illegible] વખતના ભાખાના વંશના રાયધણની સાથે જાડેજા લોકો [illegible] આવ્યાછે. ગાધણ આવ્યો ત્યારે તેના ચાર દીકરા [illegible] તેની [illegible] આવ્યા, પણ પાંચમો દાસીપુત્ર જેનું નામ પોથર [illegible] તે લાને જુડળ અને કુવાચ નામના બે દીકરા [illegible] જામ રાવળની સરદારી તળે સોરઠમાં જાડેજાની સ્થાપના.

આવવાનાં કારણ વિષે જાડેજા ભા.૧ લો.
તેઓ માત્ર એટલુંજ કેહે-
હોયો, એ નામના ચાર દીકરા
ણ સગા ભાઈ મોડી રાણીના
છોકરો હતો. પેલા ત્રણ ભાઈ-

ઓએ આખા કચ્છના ત્રણ ભાગ કર્યા, જેમાના બે ભાગ મોટા ભાઈ દાદાએ લીધા, અને એક ભાગ બીજા બે ભાઈઓએ લીધો. આ ત્રણે જણ આ વખત એક બીજાથી સ્વતંત્રપણે રાજ કરવા લાગા. દાદરજીએ પોતાની રાજધાનીની જગો કચ્છના પુર્વભાગમાં કંથકોટ ઠરાવી, અને ઓથો ભુજની ઊપર અજાપુરીમાં રહ્યો. ગાજનજીએ પોતાની રહેવાની જગોમાટે કછના પશ્ચિમ ભાગમાં તેરા નજદીક લાગ નામનું ગામ પસંદ કેર્યું. તેઓએ પોતાના ઓરમાયા ભાઈ હોયીને ગીરાસમાં માત્ર બાર ગામ આપ્યા. આ વંશના પછવાડેના વખતમાં ઓથોની શાખાને પ્રબળગી રહ્યા જણાયછે. આસરે ઈ. સ.ની પંદરમી સદીના પ્રારંભમાં કચ્છની આ ત્રણ શાખાના મુખી નીચે પ્રમાણે હતા. દાદાના વંશમાં જામ દાદનજી, ઓથાના વંશમાં જામ હમીર, અને ગાજનના વંશમાં જામ રાવળ. જામહમીર અને જામરાવળ વચ્ચે સરહદના નજદીકપણાને લીધે ઘણું વેર ચાલતું હતું. આ વેરને લીધે હમીરે રાવળના બાપ જામ લાખાને મારી નાંખ્યો તેથી રાવળ હમેશા પોતાના બાપનું વેર લેવા હમીરને મારી નાખવાનું તાકયા કરતો હતો. રાવળના બાપ લાખા વિષે દીવાન રણછોડજી લખેછે કે એ સરદારને બાહાદુરશાહે જ્યારે પાવાગઢ ઊપર મોકલ્યો અને ત્યાંહાંથી ફતેહ કરી પાછો આવ્યો ત્યારે બાદશાહે તેને ગોંડલ અને આમરણ પરગણાં ઈનામમાં આપ્યાં હતાં. દીવાન કેહેછે કે લાખાને સોરઠના જમીદારોએ મારી નાખ્યોછે. પણ તે હમીરની ઊશ્કેરણીથી કે શી રીતે તે કાંઈ નક્કી જણાતું નથી. જાડેજાના ભાટ કહેછે કે લાખાને હમીરે માર્યો છે. જામ રાવળે મારી નાખવાની મતલબથી એક વખત હમીર અને તેના છોકરાઓને મીજમાંનીમાં નોતર્યો. હમીરને પોતાના પીત્રાઈ વિષે શક આવ્યાથી પ્રથમતો તેણે નોતરું કબુલ કર્યું નહીં પણ જ્યારે જામ રાવળે પોતાની

પ્ર. ૭ મું. ઈષ્ટ દેવી આશાપુરી માતાના સોગન ખાધા ત્યારે તે જમવા આવ્યો. સોગન ખાધા છતાં રાવળે હમીરને મારી નાખ્યો. આ વખત તેના દીકરા રાવળ અને સાહેબને જામ રાવળની વહુ જે તે છોકરાઓની સગી હતી તેણે છુપીથી ભગાડી મેલ્યા. તેઓ જામ દાદરજીના તાબાના વાગડ પરગણામાં રાહપુર ગામમાં જઈ રહ્યા. હમીરના બીજા બે મોટા દીકરા અલીયાજી અને ખેંગારજીમાંથી મ્હોટો પોતાની બહેનને મળવા અમદાવાદ ગયો હતો અને ખેંગાર તે વખત પારકરમાં વીરાવાવમાં હતો. ખેંગાર વીરાવાવથી રાહપુરમાં પોતાના ભાઈઓ પાસે આવી તેઓને સાથે લઈ અમદાવાદ ગયો. આંહી તેઓની બેહન બાદશાહને પરણેલી હતી તેથી તેઓની સારી બરદાસ્ત થઈ. પછવાડે રાવળે હમીરના કુટંબનાં અને હાથીના વંશનાઓનો તમામ સીરાસ ઝોંટી લીધો. આ બધા કમનશીબ લોકો પછી ત્યાંહાંથી પોતાના મરી ગયેલા સરદારના બાહેર રખડતા છોકરા પાસે અમદાવાદ આવ્યા. રાવળે કચ્છનું રાજ્ય તમામ પોતાના તાબામાં લીધું, પણ કચ્છની પૂર્વનો ભાગ વાગડ હજી જામ દાદરજીના તાબામાં હતો. એક વાર જામ રાવળ લશકર લઈ રાહપુરમાં મીયાણા લોકોને ત્યાહાં હમીરના છોકરાઓ છપ્યાં છે એવું સાંભળી લશકરથી મીયાણાઓ પાસે ગયો ને છોકરા માગ્યા. ત્યારે મીયાણા લોકોએ તે વખત અવજીમાં પોતાના ત્રણ દીકરા આપ્યા પણ હમીરના છોકરાઓને [illegible] ટાક આ છોકરાઓના રક્ષણ વિશે જુદીજ [illegible] હમીરની સ્ત્રી જે સોરા જાતીની હતી તેણે આ [illegible] સોરા પાસે મોકલ્યા હતા. કે [illegible] ભાર લો [illegible] આવી- થા [illegible] તા હતા ત્યાંહાં એક અનકમેર નામના ફુશીયાર [illegible] ગાળ રેખા જોઈ તેઓને કહ્યું કે તમો અમ [illegible] તમારી ફતેહ થશે. રસ્તે જતાં તેઓને એક ક [illegible] તેને તેઓએ સારૂ સુકન માન્યું. ખેંગાર, સાયબ અને [illegible] અમદાવાદ જઈ રહ્યા હતા. એ [illegible] થયો. શીકારમાં

[illegible] પોતાના બેગા આ ત્રણ ખાંડાજ કુંવરો હ- બા ૧ લી.
[illegible] એવો છે કે જે એકલો આ રાજ્ય પ-
[illegible] આવી ઊભા અને સલામ કરી કહ્યું કે જો મરજી હોય તો અમારા મનેં એક જણ તેને મારે. બાદશાહે સૌથી મોટા ખેંગારને હુકમ કર્યો તેથી તેણે વાઘને માર્યો. બાદશાહ તે જોઈ ઘણા મેહરબાન થયા અને ખેંગારને કાંઈ ઈનામ માગવા કહ્યું. ખેંગારે આ વખત પોતાના બાપની જાગીર અપાવવા અરજ કરી. બાદશાહે તે કબુલ કર્યું અને તેને રાવનો ખીતાબ આપી બારહજાર વીણી કાઢેલા સવારો મદદ તરીક સાથે આપી તેને પોતાના વતનમાં વીદાય કર્યો. આ વખત ખેંગારજીએ બાદશાહ પાસે થોડો વખત પ્રથમ મોરબીમાં મુકામ કરવા પરવાનગી માંગી તેથી બાદશાહે તેને મોરબીના અમલદાર ઉપર પરવાનો લખી આપ્યો. મોરબીથી ખેંગારજીએ પોતાના મોટા ભાઈ અલીઆજી અને હોથીઓનો મુખી જે જામ દાદરજીની નાની શાખાવાળો રાહપુરના જામ અબરાનો સગો થતો હતો તેને રાહપુરમાં મુકામ કરવાની રજા લેવા મોકલ્યો; પણ તે વકીલોનો ઘણો માઠો પરીણામ થયો. વાતચીત કરતાં તકરાર થઈ પડી તેમાં અલી આજીને સામાવાળાએ મારી નાખ્યો અને હોથી સરદાર પાછો મોરબી આવ્યો. તેવું છતાં ખેંગારે બીજી વખત વકીલ મોકલી. એ વકીલનો કાંઈક સારો પરીણામ ઉતર્યો અને એવું ઠર્યું કે ખેંગારજી રાહપુરના કીલ્લાની બાહેર મુકામ કરે અને જે લુટમાં મળે તેનો ચોથો હીસ્સો જામ અબરાને આપે તથા અલીઆજીના મોત બાબતનું વેર મનમાં રાખે નહીં. આ-સરતથી ખેંગારજીએ રાહપુર પાસે મુકામ કર્યું. ત્યાંહાં જામ અબરો અને તેનો દીકરો તેમના સગા હોથીની વિનંતીથી એક દહાડો ખેંગારના લશકરમાં જમવા આવ્યા, તે વખત જામ અબરાને ખેંગારજી એ મારી નાખ્યો. છોકરો ભાગવા માંડ્યો પણ કીલ્લાના દરવાજા પાસે પોંતો નહીં તેટલામાં ખેંગારજીના માણસે તેને પકડી ત્યાંહાંજ મારી નાખ્યો. આથી કરી ખેંગારજીને રાહપુરનું રાજ મળ્યું. આંહી રહી તેણે ૧૪ વર્ષ સુધી જામ રાવળ સાથે લડાઈ ચલાવી. આખર ખેંગારની ફતેહ થયાથી જા-[illegible] પડ્યું. આટ લોકો કહે છે કે આ વખત તેણે

પ્ર. ૭ મું. આશાપુરી માતાને સંભાર્યાં ત્યારે માતા એ આવી કહ્યું મારા સમ ભાઈ તે હમીરને માર્યો માટે તારે કછમાં રાજની આશા રાખવી નહીં. તું રણુના સામા કીનારા ઉપર જા ત્યાં હું તુને સાહાય થઈશ. જામ રાવળ પછી સોરઠ દેશમાં આવ્યો. પછવાડે ખેંગારજીએ પોતાના રાજ્યનો બંદોબસ્ત કરી સંવત ૧૬૦૫ ઈ. સ. ૧૫૪૯ માં ભુજ નગર નામનુ નવું ગામ બાંધી તે પોતાની ગાદીની જગો ઠરાવી અને તે વખતથી આ વંશના રાવ એ ખીતાબથી ઓળખાવા લાગા. આ વખતે તે મનકમેરને ભુલ્યો નહીં. તેને તેણે અંજાર પરગણું વંશ પરમપરા ગીરાસમાં કાઢ્યું. મીયાણા લોકો જે પોતાના ભાઈઓને બચાવવાનું સાધન થયા હતા તેઓને તેણે ચાકરીના બદલામાં લુટ કરવાની છુટ વંશ પરંપરા આપી. કચ્છના રાજ આજપણ આ છુટ પાળેછે. તે એવી રીતે કે હરેક પ્રસંગે ત્યારે સમાધાન રાખવા ખાતર તેઓને સજા કરવી હોય છે તો પોતે તેઓને દેહાંત દંડ કે પૈસાનો દંડ કરતા નથી પણ બીજા પડોસના રાજાઓને તેઓને સામા ઉશ્કેરી તેઓ મારફત તેઓને સજા કરાવે છે. જામરાવળ પોતાના કચ્છના રાજ્યમાથી ૫૦-૬૦ ગામો ચારણોને આપી અને કેટલા પરગણાં રાવ ખેંગારને સોંપી લશકર લઈ કથારીઆ તરફ ચાલ્યો. સોરઠના ઉત્તર કીનારા ઉપર આમરી કાંઠાનું પરગણું આ વખત દાદરજીના રાજના દેદા લોકોના તાબામાં હતું. આ દેદા લોકો અને ગોરી બાદશાહના લશકરને આંહી લડાઈ થઈ હતી તેમાં દેદાએ ગોરી સરદારને મારી પોતાનો અમલ બેસાડ્યો એ વિષે પ્રથમ કહ્યું છે. દેદા લોકો પાસેથી જામે પોતાના લશકર સારૂ ત્યારે અનાજ માગ્યું ત્યારે દેદાએ અનાજને બદલે ધુળના પોઠીઆ ભરી મોકલ્યા. રાવળે તે સારાં સુકન સમજી તેમાં પોતાનું માથું નમાવી કહ્યું કે આમાંથી હુને મારૂં આ જમીન ઉપર રાજ્ય સુઝે છે. જામરાવળે કથારીએથી ઉપડી આ સરહદની પડોસમાં દહીંસરા ગામ આગળ છાવણી નાખી અને કાંઈ [illegible] સુધી તો ત્યાંહાં તે એમનો એમ બેશી રહ્યો. આખર તેણે જેઠવા [illegible] આ ભાગ ઉપર પોતાનો અમલ બેસાડ્યો.

૧૮૧ પછવાડે ગયેલા પ્રકરણમાં કહ્યુ છે

આહીં ... ...ઠા જામ પ્ર-
ભાર રાજ્ય થ... ...કે ભાણવડગામ-
આ રાજાના વખ... ...મોરવાડાગામનો
પછવાડેના વખતમાં નાશ થયો તે વિષે દીવાન રણછોડજી લખે છે કે મુ-
સલીના જે પથરોને મુર્તિ અને બ્રાહ્મણોના શાપ થયો હતો તે પથરોમાંથી
પછવાડાના વખતમાં એ બે ગામ બંધાયાં તેથી તેઓને પણ એ શાપ ન-
ડ્યા વગર રહ્યો નહીં. ભાણજેઠવા પછી આ વંશમાં એક નાગજેઠવો
થયો જેણે ભાણવડ આબાદકરી તે ગામમાં નાગનાથનુ મંદીર બંધાવ્યું.
જે વખત જામ રાવળે જેઠવાના તાબાનું નાગણી ગામ લીધુ તે વખત રા-
ણપોરમાં જેઠવાની ગાદીઉપર રામદેજી રાજ્ય કરતા હતા. તેવે જામે એ-
ક વખત નાગણી મળવા ખાતર તેડાવી દગેથી મારી નાખ્યા અને લશ્કર
મોકલી રાણપોર પોતાને તાબે કર્યું. આ વખત રાણાશ્રીભાણજી અને તે-
ના કુંવર રાણપોરથી ભાગી ઠીંબીજઈ રહ્યા. પંદર દહાડા પછી ત્યાંહાંથી
ભાગી કેટલાક મહીના સોઢાણેરહ્યા, ત્યાહાંથી અડોદરે અને ત્યાહાંથી શી-
વડાની વાડીએ આવ્યા. આંહીં રાણા શ્રીભાણજી દેવલોક થઆ અને તે-
ની સ્ત્રી કલાંબાઈ કુમાર શ્રીખીમાજીને લઈ છાંય પધાર્યાં. કેહે છે કે રા-
ણી જ્યારે આ જગે આવી ત્યારે ફક્ત ત્યાહાં એક ઝાડ હતું તે તળે તેઓ
કુંવર સહીત રહ્યાં. આંહી તેને બરડાના મેર અને રબારી લોકો એ
ખાવાપીવાનુ પુરૂ પાડી તેમની બરદાસ્ત કરી. કાંઈ દાહાડા પછી દરીઆ
કાંઠે તુકાનથી એક વાણ આવી ભાગ્યું તેમાંથી તેઓને ઘણો પૈસો મળ્યો,
તેવડે તેઓએ ત્યાંહાં એક છાંયા નામનું ગામ વસાવી ત્યાંહાં પોતાની રે-
હાક કરાવી કુંવર ખીમાજી મોટા થયા ત્યારે તેણે મેર લોકોની મદદથી
આશપાશના પરગણાં જીતી તેઉપર પોતાનો અમલ બેસાડ્યો અને સમુદ્ર
કાંઠે એક નાનુ સરખું પાછું જેઠવાનું રાજ્ય સ્થાપ્યુ. હાલ જેટલાં પરગ-
ણા ઉપર રાણાનો અમલ છે તે વગર રાણાનુ બધું પરગણુ આ વખત જા-
મે પોતાના તાબામાં લીધું.

નાગનેરમાં નવાન-
ગરની સ્થાપના.

૧૪૨ સંવત ૧૫૯૯ ઈ.સ. ૧૫૪૩ ના શ્રાવણ મહીનામાં જામે નાગની
ની જગે નવાનગર નામે ગામ બાંધ્યુ. જામ રાવળે જેટલા ભાગ ઉપર
પોતાનો અમલ જમ... ...ખાના મુળ પુરૂષ ગાદનના

પ્ર. ૭ મું. દીકરા હાલા ઉપરથી હાલાર એ નામે ઓળખાવા લાગ્યો. જામે પોતાની નવી રાજધાનીનું નવાનગર નામ પાડ્યું [illegible] આજા વખત સુધી લોકો તેને નાગણી નામથી ઓળખતા હતા. આ[illegible] પણ નવાનગરના સરાફ અને વ્યાપારી તેને નાગણીનામથી ઓળખે છે. જામને આ વખતે એક તરફથી જેમ જેઠવા પાસેથી મોટો પ્રાંત મળ્યા, તેમ બીજી તરફથી તેને પુર્વ તરફનાં મચ્છુ કાંઠાનાં કેટલાંક પરગણાં [illegible] ચાવડા અને દેદા ગીરાસીઆ પાસેથી અને પશ્ચિમ તરફનું ખંભાળી ગામ, વાઢેલ લોકો પાસેથી મળ્યું. આ રીતે ટુંક મુદતમાં તેના રાજ્યમાં એકદમ વધારો થઈ પડ્યો.

૧૪૩ આ બાદશાહના વખત સુધી મુસલમાનોએ જે રજપુતને વટ[illegible]લાવ્યા તેઓની એક જુદીજ મોલેસલામ એ નામની ન્યાત થઈ. તેઓ આજ પણ હિંદુના જેવાજ પોશાક પેહેરે છે. કેટલાક હિંદુધર્મને માને છે અને કેટલાક મુસલમાન ધર્મને. તેઓ પોતાના મુડદાને બાળતા નથી પણ દાટે છે. તેઓનાં બૈરાં પણ હિંદુના જેવોજ પોશાક પેહેરે છે. હજી તેઓ પોતાની શાખાનાં જુનાં રજપુતનામ રાખી રહ્યા છે. રાજપુતની પેઠે તેઓને પણ તેઓના ભાટ અને વહીવંચા તેઓના પુર્વજોની વંશાવળીઓ વાંચી સંભળાવે છે. લગ્નની વખત તેઓ હોમ યજ્ઞ કરતા નથી, પણ ગણેશ પુજા કરે છે. સોરઠના સરવૈયા ધંધુકા રાણપોરના મોલેસલામને પોતામાંથી વટલી ગયા કહે છે પણ તેમ નથી. તેઓ તો પરમાર જાતીના છે. તેઓમાં કદાચ કાંઈ ભાગ જસધોલજીના વંશઓનો ભળ્યો હોય તો કોણ જાણે. આ બાબત તે ભાગના કસબાતીઓની શાખાઓનાં નામ જાણેથી નકી થઈ શકે. આ વખત બીજા કેટલાએક રજપુતો કે જે મુસલમાનથી કાયર થઈ ચાંપાઈ ગીરીનો ધંધો કરવા લાગ્યા તે કારડીઆ નામથી પ્રસીદ્ધ થયા. નારોડા રજપુત વિષે પણ કહે છે કે તેઓ આ વખત નકરા અગર નરવા રહી ખેતીવાડીને ધંધે વળગા તેથી તેઓનું નરવા અગર નારોડા નામ પડ્યું. આ દેશના એકુઓમાં આ બે જાતીના [illegible] છે.

૧૪૪ તતારખાન [illegible] થાણદાર સઈદ કાસમ અને મુઝફરખાન [illegible] [illegible] નામે જમા-

મોલે[illegible] અને ઉત્પ[illegible] પેલા રાજ[illegible] તા.

અકબરના [illegible] ની [illegible] તની [illegible] ની [illegible]

ગ અને ત્યાર પછી આ વંશના છેલા ભા.૧ લો.
વખતમાં બાદશાહી થાણુદાર અમીન
... આ વખતમાં દિલ્હીના બાદશાહ અક-
બરે મુજફ્ફર પાસેથી અમદાવાદનું તખ્ત પોતાના
મુજફ્ફરને કેદ કરી પોતાની સાથે લેઈ ગયો.

ગુજરાતનું રાજ્ય લીધું ત્યારે નવાનગરના ત-
નો જામ સત્રસાલ નામે રાજા હતો.
રાવળને ત્રણ ભાઈ હતા. તેમાના મોટા
ને તાલુકો મળ્યો. હરદોળજી ઉપરથી તેના વંશના
હરદોળાણી એ નામથી ઓળખાય છે. રાવળના ના-
ના ભાઈ રેવાજીને ફીલેઆ તાલુકો, અને સુરજીને કંડેરા તાલુકો મ-
ળ્યો. રેવાજી અને સુરજી ઉપરથી તેના વંશના રેવાણી અને મોરાણી
કહેવાય છે. જામ રાવળનો મોટો દીકરો જીઆજી રોત્રીના મકાનમાં
થોડા ઉપરથી પડી તેના બાપની હયાતીમાંજ મરણ પામ્યો હતો, તોપણ
એને મરતી વખત એક લાખાજી નામે દીકરો હતો. જામ રાવળ સંવત
૧૬૧૮ ઈ૦ સ૦ ૧૫૬૨ માં મરણ પામ્યા પછી જામનો બીજો દીકરો વી-
ભાજી લાખાજીને પડતો મુકી નગરની ગાદીએ બેઠો. તેણે સાત વર્ષ
રાજ્ય કર્યું. પછી વીભાજીનો દીકરો જામ સતાજી ઉર્ફે સત્રસાલ નામે
રાજા સં૦ ૧૬૨૫ ઈ૦ સ૦ ૧૫૬૯ ના ભાદરવા શુદી ૧૪ ને રોજ નગર-
ની ગાદી ઉપર બેઠા. આ જામે અમદાવાદના બાદશાહ મુજફ્ફર શાહની
રજા લઈ હી. સં૦ ૯૭૮ માં પોતાનું જુદું કોરીનું ચલણ કરી તે શીક્કા-
માં પોતાના બાપનું નામ કોતરાવ્યું. જામસતાજીએ પોતાનું ચલ-
ણ ચલાવવાની પરવાનગી મેળવવા એક નવાઈ જેવી તતબીર કરી. તે
એ કે તેણે એક રૂપીઓ તથા એક કોરી બાદશાહને નજર મોકલી કેહેવ-
રાવ્યું કે બીજા રાજાઓ જેમ તમને દીકરીઓ દેછે તે મીસાલે હું તમારા
રૂપીઆને આ કુંવરી પરણાવું છું તે તમો કબુલ કરશો. બાદશાહે ખુશ
થઈ જામની વીચીત્ર માંગણી કબુલ કરી. આ ઉપરથી જામનો જે
શીક્કો ચાલ્યો તેનું કુવરી નામ પડ્યું. કુંવરી ઉપરથી પછવાડેના વખત-
માં જે

૧૮૬ જામ સતાજી જ્યારે નવાનગરના તખ્ત ઉપર હતા ત્યારે હળવ-દની ગાદી ઉપર મહારાણા શ્રી ચંદ્રસિંહજી રાજ્ય કરતા હતા. એ રા-જાની કન્યા જોડે સતાજીના કુવર જસાજીનાં લગ્ન થયા હતાં. હળવદના સ્થાપનાર માહારાણા શ્રી રાજોધરજી અને આ ચંદ્રશીહજી વચ્ચે ઝા-લાઓના વહીવંચા ત્રણ રાજા થયા કહે છે મહારાણા શ્રી રાણાજી, માનસિંહજી અને રાયસિંહજી. આ રાજાઓના વખતમાં ઝાલાઓના ઈતિહાસમાં કાંઈ પણ નવો બનાવ બન્યો જાણવામાં નથી. આ વખ્ત ઝાલાવાડમાં ઝાલાઓના મુખ્ય બે સંસ્થાન હતાં, હળવદ, અને શીયાણી. શીયાણીના ઝાલા હરપાલજીના સર્વથી ન્હાના દીકરા માંગોજીના વંશમા થી ઉતર્યા છે. માંગોજી પ્રથમ પેહેલાં જાંબુ આવી રહ્યા હતા. માં-ગોજીના દીકરાના દીકરા ધમલજી નાબિરના વાજા સરદાર પબજીનાં પ-રણ્યા તેવખત તે ભાગમાં તેને સાત ગામ કન્યાદાનમાં મળ્યાં. ધમલ-જીએ પોતાના નામથી દરીયા કીનારે ધામળેજ નામનુ ગામ બાંધી કેટ-લાંએક બીજાં ગામો મેળવી ચોરાશી ગામનો તાલુકો કર્યો. ધામળેજમાં તે રીતે એક પછી એક એવા ચાર રાજા થયા. છેલા લાખાજી બાદશાહ-ના ડરથી ત્યાંહાંથી નીશરી પંચાળમાં જશધણ, કોઠી, કુંદણી વિગેરે જગો ઉજડ પડી હતી ત્યાંહાં આવી વસ્યા અને એક મ્હોટા ભાગ ઉપર રાજ્ય સ્થાપ્યું. વહીવંચા લોકોના ચોપડા મુજબ હરપાળજીથી ૨૧ મા એતાજી [illegible] ના વખતમાં [illegible] રથી નીશરે [illegible] નાં ભાડલીના રાવ [illegible] દીકરી હતી. તેને એતાજીએ પરણ્યાં [illegible] તેથી ચુડા-સમા અને સરવારાઓ સાથે તેને વેરથયું. આ વેર ચૌદ વર્ષસુધી ચા-[illegible] તેનો પાવળીયો દેરાશ્રી

[illegible] ભા. ૧લો

[illegible] ભા-

[illegible]

[illegible]

બંધુના

[illegible] સ-

[illegible] બાદશાહને

[illegible] તે વખતથી તેમુ તે પોતાની

[illegible]

ન થયા જણાયછે.

[illegible]માંથી વિશે [illegible]

[illegible] વહીવચાઓ પાસેથી

મળેલી સુધ્ધી નામોની ટીપમાંથી કાંઈ લખવાજોગ બયાન મળતું નથી.

ફકત રામદાશજી વિશે તેઓ એક [illegible] એની

નથી તોપણ તે ઉપર આ [illegible] આ-

મે આ જગે લખીએ છીએ

રામદાશજી [illegible] [illegible] હતા, રામદાશજી અને

ગંગાદાશજી. [illegible] અને ગંગાદાશજીને ચમારડી

ગામ ગીરાસમાં [illegible] રામદાશજી જ્યારે કાશીની

યાત્રાએ ગયા ત્યારે [illegible] શેઠ સુનામો-

હોર દક્ષણા આપી [illegible] પોતાની સાથે-

ના સંગને ખરતરૂ [illegible]

પ્ર ૦મું. કુંભા રાણ ... ...છે ...

[redacted] તાન ત્યાંહાં ગયા. ...
[redacted] ડાઈ કરી. તે સામે રા...
[redacted] માણસ, હાથી, ઘોડાઓ
[redacted] ભાટ લોકો કહેછે કે રામદાસજીના ... હતી તેના
[redacted] તે વખત બે કકડા થયા. તેઉપર એક ... થી તે તળે
[redacted] ઢંકાઈ ગઈ. કેટલેક દહાડે તેઉપર એક ... રામદાસજીના
[redacted] કુંવર સત્તાજીએ જ્યારે પોતાના પીતાના ... ખબર સાંભળ્યા ત્યારે
[redacted] તેણે તેનો દાહાડો પાણી કર્યો. એ વખત ... તેને સ્વપ્નમાં આ-
[redacted] વી કહ્યું કે હું તારો ઈષ્ટદેવ ...ની જમીનમાં ... દટાએલો છું તેને
[redacted] તું લઈ જા. સત્તાજીએ પછી ... ઉપર મોકલ્યા અને
[redacted] બતાવેલી જગ્યાએ જુએ છે તો ગકુડા ... તેઓને ...
[redacted] ...વખત તેના બે કકડાઓ બીજા સંધાઈ રહ્યા હતા ...
[redacted] ...આ જે હજી તેના વંશનાઓના ઘરમાં પુજાએ છે અને ...
તેઓને વરખાસન તરીક કાંઈ મળે છે.

ગોહીલ વહીવંચા ઉપર મુજબ કહેછે પણ રામદાસજી કુંભારા-
...ગની ... એ ... સંભવતી નથી. કારણ કુંભારાણાએ મહમદ-
[redacted] ...તે અને ...
[redacted] એક વખતે ...
[redacted] ...છે, ...

તેના દીકરા વાછા ઉપર- ભા.૧લો.
સમી, અને કનાર-

[illegible] કરતો હતો ત્યારે સીહોર અને જાની બ્રાહ્મણોવચ્ચે એક નજીવા કારણમાંથી [illegible]ણોનો જુનો સીહોરનો કસ્બો હાલના કસ્બાથી [illegible]તો. એમાંનું હાલ એક પણ ઘર રહ્યું નથી. ફક્ત [illegible]ની નિશાની ક્યાંહ ક્યાંહ રહેલી જોવામાં આવેછે. [illegible] એક ટેકરી હતી તે સાત મ્હોંની ટેકરી કહેવાતી. આ ટેકરી ઉપર બેશી બ્રાહ્મણો ન્યાય ચુકવતા હતા. સીહોરના જાની અને રણા એ બને પક્ષવાળાએ ઉત્તર અને દક્ષિણ બે ભાગમાં પાટી પાડી શ્રીહોર ગામ વેંચી લીધું હતું. એક વખત જાનીની દીકરી જે રણાના કુટંબમાં પરણાવી હતી તે પોતાના સાસરામાં ઉઘાડે માથે ચોટલો છુટો મુકી વલોણું કરતી હતી. તેવખત તેનો પતી સાત* મ્હોંની ટેકરી જ્યાંહાંથી બધા ગામમાં નજર પડતી હતી ત્યાંહાં બ્રાહ્મણો ભેળો બેઠો હતો. આ બ્રાહ્મણોમાના એક જણે તે બઈરી ને આવી બેઅદબ રથીતીમાં જોઈ તેનો ધણી બેઠોછે તે જાણ્યાવગર કહ્યું કે આ બઈરી અહીંથી દેખાયછે અને માથું નથી ઢાંકતી તે જોતાં તેનો ધણી બાહેલો જણાય છે. ધણીએ તે સાંભળી તુરત ઘેર જઈ ક્રોધથી બેરીનાં નાક ચોટલો કાપી લીધાં. બૈરી રડતી રડતી પોતાના પીયરમાં ગઈ તેઉપરથી તેના માવતરનાં માણસ હથીયાર બાંધી ત્યાંહાં આવ્યાં. લડાઈ થઈ તેમાં બને પક્ષના ઘણા બ્રાહ્મણો મરણ પામ્યા. લોકો કેહેછે કે બ્રાહ્મણો મુવાના દોષથી આ જગા ઉજડ થઈ તે ફરીને પાછી વસીજ નથી. આ વખતથી તેની પડોશમાં હાલનો સિહોર નામનો નવો કસ્બો બંધાયો. જુના સિહોરની જગાને કોઈ કોઈવાર લોકો મરણ સ્થળ કરીને પણ કેહેછે. આ ટંટાથી એક બિજા સામે વેર લેવા, બ્રાહ્મણોના દરેક પક્ષવાળાએ પારકી મદદ શોધવા માંડી. જાની વાળા ગારીઆધર આવ્યા જે તે વખત શાહાજીના વંશનાઓને તાબે હતું ગારીયાધરવાળાને બ્રાહ્મણોએ

પ ૭ સુ. કહ્યું તમેં મદદે આવો તો મદદના બદલામાં તમને બાર ગામ સહીત સિહોરનો કરબો આપીએ. ગારીયાધરવાળા લશકર લઈ બાહેર નિકળ્યાં પણ ખરાબ સુકન થવાથી તેઓ પાછા વળી ગયા. તેટલામાં રાણા બ્રાહ્મણો ઉમરાળેથી પોતાની મદદે વીસાજી રાવળને તેડી લાવ્યા. તેણે બધા બ્રાહ્મણોને જીવાઈ તરીક જમીન કહાડી આપી રાજ્ય ઉપરથી તેઓનો હક કહાડી નાખ્યો. આ વખતથી સિહોર શેહેર બચાવવાળું મકાન જોઈ ગોહેલ લોકો ઉમરાળું છોડી બધા ત્યાંહાં આવી વસ્યા. અને તે વખતથી એ જગો એ વંશની રાજ્યધાની થઈ. વીસાજીના દીકરા ધુનાજીના પાવળીઆ ઉપરથી જણાય છે કે તે ઈ. સ. ૧૬૧૭ માં મરણ પામ્યો. તે પેહેલાં એટલે બાહુકરી અકબરશાહાની જીતને વખત સિહોર ગોહેલોના તાબામાં આવ્યુ જણાયછે. ધુનાજીનો પાવલીઓ જે ધુમડીયો કેહેવાયછે તેને ભાવનગરના રાજાની દીકરીઓને ત્યારે સાસરે વળાવેછે ત્યારે પગે લગાડ્યાનો ચાલ છે.

૧૪૮ અકબરશાહની જીત પહેલાં ગુજરાતની વ્યવસ્થા ઘણીજ અફસોસ કરવા જોગ હતી. તેવિશે મીરાતે એહમદીનો બનાવનાર નિચે મુજબ કહેછે. "આજ દીવસસુધી પૃથ્વિમાં જે મોટાં રાજ્યોની આખર થઈ તેનું મુળ કારણ તેના અમીરોમાં કુસંપ હતો. રાજના અમીરોમાં કુસંપ ઉત્પન્ન થયોતો પછી તે રાજ્યની આખર જલદી સમજવી. આ વખત કોઈ જોરાવર દુશમન આવી ચડે તો તેને પછી તે રાજ્ય જીતવું કઠણ પડતું નથી." ગુજરાતના રાજ્યની આવીજ રીતે આખર થઈ. ત્યારે એની ફનાનો દિવશ નજીક આવ્યો અને તેના અમીરો પરસ્પર વચ્ચેના પવીત્ર સંબંધ ભુલીજઈ બલવો ઉઠાવી એક બીજાની સામે લડવા લાગા, અને ત્યારે તેઓવચ્ચે વેરની મજબુત ગાઠ બંધાઈ ત્યારે તે સર્વને એક કોરે મુકી અકબર બાદશાહના જોરાવર લશ્કરે ગુજરાતનું રાજ્ય પોતાના સ્વાધીનમાં લીધું. એ રાજ્યની આખર પેહેલાં ગુજરાતના અમીરોએ મહમદ લતીફખાનના દીકરા તરીક એક ખોટો છોકરો ઉભો કરી તેને મુજફર નામથી અમદાવાદના તખ્ત ઉપર બેસાડી, ખરું કહીએ તો તેઓએ ગુજરાતનું રાજ્ય પોતપોતામાં વેંહેચી લીધુ હતું. મુજફરના મુખ્ય કારભારી ઈતમાદખાંએ અમદાવાદ શે... અને ખંભાત બંદર સુધીનું

અકબરની જીત પેહેલાં ગુજરાતના રાજ્યની અવ્યવસ્થા.

તરફથી

વસુલાત-

હિંદુ જમીદાર ઉ-

વર્તતા હતા, તેને

વર્તી જમીદારો

જમીદારોએ આ

ગુજરાતના સુબેદારની નો-

થવાની કબુલાતનાં હમેશને

થી શી-

આને જુનાગઢ
બાદશાહી
મોહ- નો ઘેરો.

ની કરીને

બારહજાર સ્વારથી
મુકામ કર્યું. તે વખત
દાવાદાર છે માટે કીલ્લામાં
તેણે જામને કહ્યું કે અમારીને બાદ
પાછા જાઓ. જામના લશ્કરે

-૯૫ માં રાજપીપળાના ડુંગર ભા.૧લો.
તે ત્યાહા તેણે ઘણું લશકર ભે-
શકયાને લીધે ત્યાંહીથી તે ઈ-
કમાં આવી એરડીના લોમા
શાહી લશકર આવ્યુ એટલે
પામનો બીજે વર્ષે જુનાગઢ આવ્યો. તે વખત બાદશાહનુ લશકર અમદાવાદ આવ્યું અને ત્યાંહાંનો બંદોબસ્ત કરી ખાનખાનાન, નવરંગખાન અને નીજામુદીન એહમદને સાથે લઈ દુશમન ઉપર ચાલ્યું. સુલતાન મુજફરે મોરબી આવી રાધનપોર લુટયુ અને પછી તે જમીદારોની મદદ માંગતો હતો તેવામાં ખાનખાનાનનું લશકર તેની પાસે થયું, એટલે મુજફર ભાગી ગુજરાતમાં ગયો. ખાનખાનાને જામ અને અમીન ખાનને તાકીદ કરી ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે મુજફર ફલાણી જગોએ છે, પણ ત્યાંહાં તે બાદશાહી ફોજને મળ્યો નહીં. કાંઈ વખત પછી ખબર આવ્યા કે મુજફર પોતાનાં છોકરાને જામને ત્યાંહાં મુકી ગુજરાતમાં ગયો છે, તેથી ખાન ખાનાનનું લશકર જામને સજા કરવા નગર ઉપર આવ્યું બાદશાહી લશકર નવાનગર નજીક ચાર કોસઉપર આવ્યું ત્યારે જામે તાબે દારીનું કહેણુ મોકલી રાયદુર્ગા અને કલ્યાણરાય મારફત એક હાથી અને કેટલીક કીમતી ચીજો નજરાનો કરી પોતાના કુંવરને બાદશાહી લશકરમાં ઓળમાં મોકલ્યો.

જામ અને બાદશાહી ફોજ વચે ખયર મોરાનની લડાઈ.

૧૫૩ ફરીને મુજફરે સોરઠમાં આવી ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૦ માં જામ સતાજી અને જુનાગઢના જમીદાર ખેંગાર તથા દોલતખાનના ત્રીશ હજાર સવાર અને વીશ હજાર પાયદલની મદદથી લુટફાટ કરવા માંડી. તે સાંભળી ખાંનખાનાન પછી થયેલા ગુજરાતના સુબેદાર આજમ કોકલતાશ લશકર લઈ વીરમ ગામ આવ્યા. અહીં તેણે હળવદના જમીનદાર સદાસંહજી, કરણ પરમાર અને ફતેહખાન સાથે સલાહ કરી, પ્રથમ તેણે
લઈદ કાશમને મોરબી મોકલ્યા અને જામને તાકીદ
મુલકમાંથી મુજફરને કાઢો. જામે તે વાત કબુલ
સામો તઈઆર થયો. જામના લશકરે બા-

પ્ર ૭ મું. દશાહી લશકરને અનાજ વીગેરેની તંગી પાડી તે ઉપર છાપામારી ઘણું દુઃખ દેવામાંડયુ. બાદશાહી લશકરે મોધારત અને ગારાકીયકથી મુંઝાઈ એકદમ નગર તરફ જવા ઠરાવ કર્યો, એવી આશાથી કે જામનું લશકર આમરણની મજબુત જગા છોડે અને રસ્તે આપણને તેઓ સાથ મુકાબલો કરવાનો ઈતફાક મળે. બાદશાહનું લશકર કુચ કરી જામના લશકરની પડોસમાં થઈ નીકળ્યું ને ધ્રોળ પાસે પોહોંતા તેટલામાં તો જામની ફોજ અને રાવભારાની કુમકનાં માણસોએ આમરણથી બાહેર આવી લડાઈ કરવા માંડી. તેમાં દરેક વખત જામને ફતેહ મળતી ગઈ. આખર લોમો ખુંમાણ અને દોલતખાન જેને જામે પ્રથમ લાચાર કર્યા હતા તેઓએ બાદશાહી લશકરમાં બાતની રાહે કહાવી મોકલ્યું કે અમે જામના લશકરની હરોલીમાં છેએ તેથી જે વખત બાગવા માંડશું તે વખત જામના લશકરનો પગ ઠરી શકશે નહીં. માટે અમો ભાગીએ તે વખતમાં તમારે લશકર ઉપર આવી પડવું. લડાઈ ચાલી તે વખત અંદરખાનેથી કરેલી સંતલસ મુજબ લોમો ખુમાણ અને દોલતખાન ભાગા કે જામના લશકરમાં ભગાણ પડયું. જામ હાથી ઉપરથી ઉતરી ઘોડે બેઠો. જેસાવજીરે સાંજ સુધી લડાઈ જારી રાખી બાદશાઈ લશકરનો અટકાવ કર્યો. દરમીઆન જામે નગરમાં આવી પોતાનાં બાઈડી છોકરાંને વાંહાણમાં ચડાવ્યાં. આ વખત કુંવર અજાજીનાં લગ્ન થવાનાં હતાં તેથી તે ઘેર રહ્યા હતા તે આ વાત સાંભરી લશકરમાં આવ્યા. લડાઈ જેસથી ચાલી તેમાં જામની હાર થઈ. કુંવર અજેજી, જેસો વજીર, અને જામની મદદે એક અતીતની જમાત હતી, તે વીગેરે ઘણા રજપુતો અને બીજા લોકો મરાયા, અને ઘણા એક જખમી થયા. દોલતખાન જુનાગઢ ભાગી ગયો, અને જામ તથા મુજફર ડુંગરમાં છપી રહ્યા. અજીજ કોકાએ પછી નવાનગર લુટયું તેથી તેને ઘણી લુટ મળી. આ વખતથી તેણે નગરનું ઈસલામાબાદ નામ પાડી ત્યાંહા એક પોતાના તરફથી નાયબ મુકરર કર્યો. નવાનગરથી અજીજ કોકાએ નવરંગખાન અને સઈદ કાસમને જુનાગઢ મોકલ્યા. [illegible] જુનાગઢમાં ભરાઈ બેઠો હતો તેને આ વખ[illegible] તેઓ બને

મુજફર ત્યાંથી ભા-

આવી તેની પછવા-

અમદાવાદ ગયો.

જુનાગઢ ઉપર આ-

ગીરજીમાં મલેક વ-

કતાં બાદશાહી સુબેદાર

નાગનું બંદર વીગેરે

કનો કીધો અમીન-

તરફથી નવરંગ-

કહે છે કે આવખત

ડાઈ ચલાવી, અને અંદર આગ લાગ્યા-

આગને વખત અંદરના લોકોએ બા-

ધ્યો હતો. બાદશાહી લશકરના-

ની તોપ ચલાવતા હતા. આ-

મુજબ જુનાગઢ નામે કરી નવરંગખાન

માટે મોકલ્યા. ન-

કર્યું, પણ આવેળા

દીધો હતો. તેથી

બારાને ત્યાંહાં છે

એવું

પોતાના દીકરા અબદુલાની

સરદાર

બાદશાહી લશકર

કચ્છના જમીનદા

પ્ર. ૭ મું મસદારે કહ્યું મુજફરને [illegible] કાંઈ મેહેરબાની થશે નહીં. પછીએ મુજફરને [illegible] તો. બાદશાહે તે નોકરીના બદલામાં રાવને [illegible] માં આપ્યો. મુજફરને લઈ બાદશાહી લશકર અમદાવાદ [illegible] હતું ત્યાંહાં ધ્રોળ પાશે મુજફર અસતરાથી આપઘાત કરી મરણ [illegible] આ ખબર બાદશાહને [illegible]હોતા ત્યારે અઝીજ કોકાને તેડવા બાદશાહે [illegible] ભરેલો કાગળ લખ્યો. તેના જવાબમાં અઝીજ કોકાએ લખી મોકલ્યું કે મારે હજી પોર્તુગીઝ લોકો પાસેથી દીવ લેવું છે. કોકાએ પોતાની સાથેના તમામ જમીંદારોને રજા આપી પોત પોતાને ઠેકાણે મોકલ્યા. પછી તેણે દીવ સાથે વ્યાપાર બંધ કરવા બાબત તમાંમ બંદરોમાં હુકમ લખી મોકલ્યા. એવી આશાથી કે પોર્તુગીઝ લોકોને મુઝવ્યાથી હુંને દરયામાં ફરવાની પરવાનગી મળશે. આ વખતે તેણે કચ્છના ભારા અને નવાનગરના જામને લખી મોકલ્યું હતું કે મારે સિંધને રસ્તે થઈ સરકાર કચેરીમાં જવું છે પછી તે સોમનાથ પાટણ આવ્યો, ત્યાહાં તેણે મીર અબદુલ ઈમાક બક્ષી અને સઈદ બાઝીદ દીવાનને કેદ કર્યા. શું કરવા તે ખબર નથી. આ વખત પોર્તુગીઝ લોકો પાશેથી દરીઆમાં ફરવાનું અઝીજ કોકાને લાઈસેન્સ (પરવાનગી) મલ્યું તેથી તે વેરાવલ પાટણથી એક ઈલાઈ નામના વાંહાણમાં બેશી સોમાણસથી મકા તરફ ગયો. જે વખત નવાબ અઝીજ કોકો વાહાણ ઉપર ગયો તે વખત ખાસ સવારોનું લશકર દરીઆ કીનારા ઉપર, એક લાઈનમાં ગોઠવાયું હતું. વાંજા વાગતાં હતાં, અને આંખમાં આંસુની સાથે તે [illegible] [illegible] કરતો કીનારેથી વીદાય થયો. આ વખત કેટલાએક કેદીને છોડી મુકવા તેણે હુકમ આપ્યો હતો. કોકાનું જવું સાંભળી અકબર બાદશાહ ઘણો ચીડાયો. તો પણ તેના મોટા દીકરાને તેણે એક હજાર સવારનો અને બીજાને પાનસેંહ સવારનો [illegible] બક્ષ્યો હતો. આ વખત તેણે શાહાબાદી સુલતાન [illegible] [illegible] જગો આ[illegible]

છો આપે

બક્ષ મુજાયા અ[illegible]

રની જગે નિમાયો ... નાર ... મા.૧ ભા.
સ૦ ૧૬૦૦ માં બાદશાહે સોરઠની પે-
આપી તે વખત તેણે પોતાના દીકરા શા-
... ... અને બીજા દીકરા અબદુલાને જુ-
ની. ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૫ માં સુલતાન અક-
...ઈગાહ નગુ પાસના.

૧૫૮ આઈન અકબરીમાં આપેલતના સોરઠના જમીદારો વિશે નીચે પ્રમાણે લખેલે—"ગુજરાતનુ ઝાલાવાડનુ સંસ્થાન જે અગાઊ સ્વતત્ર ...ાઈમાં ૭૦ કોશ અને પોહોળાઈમાં ૪૦ કોશહતો. તેના ..., ૧૦૦૦ સવાર, અને એટલુંજ બીજુ પાયદળનું લશ્કરહતુ. ...ાલમાં તેના તાબામાં ૨૦૦ સવાર અને ૧૦૦૦ પાયદળ છે. આ પ્રાંત ગુજરાતના સુબેદારના તાબામાં ગણાયછે. જમીદાર ઝાલા જાતીના છે. ઝાલાવાડના ચાર વિભાગછે, હળવદ, વઢવાણ, લખતર અને લીંબડી."

ઝાલાવાડની પશ્ચિમના સોરઠ પ્રાંતના અબુલફજલ નવ ભાગ લખેછે. પેહેલો નવો સોરઠ. આ ભાગનો માટી ઝાડી અને પહાડને લીધે પુરતો શોધ થયો નથી. જુનાગઢ એ ભાગમાં છે. બીજો ભાગ પાટણ સોમનાથ તેમાં અને નવા સોરઠમાં ગેલોટી જાતીના રાજપુત વસેછે. આ બન્ને પ્રાંતનાં જમીદારોને દરેકને ૧૦૦૦ સવાર અને ૨૦૦૦ પાયદળનું લશ્કર છે. વખત પડે નોકરીમાં આહેર લોકોપણ હથીઆર બાંધી હાજર થાયછે. ત્રીજો ભાગ શેત્રુંજા ડુંગરની તલાટીમાંછે તેમાં એક જુનુ પડતી દશામાં આવેલુ શેહેરછે. આ ઘણું કરી વલ્લભીના ખંડેર વિશે તેનું લખવું હશે. તેમાં કહેછે કે ઘોઘાનું બંદર અને પીરંમનું બેટ પણ આ ભાગમાંછે. આ ભાગના જમીદારો ગોહેલ જાતીના છે. તેઓના તાબામાં બે હજાર સ્વાર અને ચાર હજાર પાયદલનું લશ્કરછે. ચોથા ભાગ વીશે તે લખેછે કે તે વાળા જાતીના રજપુતના તાબામાછે. આ ભાગમાં મવા અને તળાજાનાં બંદરોછે. આહીનો જમીદાર ત્રણસે સ્વાર અને ૫૦૦ પાયદલનું લશ્કર બાદશાહી નોકરીમાં પુરૂ પાડેછે. સોરઠના બાકીના ભાગ વિ-

ન. ૭ મું. એ તે નિયમ પ્રમાણે લખતો નથી તોપણ તેના જમીદારો વીશ તેમાં નીચે પ્રમાણે બયાને આપું છે.

સઢેલ લોકોના તાબામાં આરંભડાની મુશ્રી મજબુત અને તે એક હજાર સ્વાર અને ૨૦૦ પ્યાદા [illegible] ઉછે. તેના મગા વાજાને તાબે જામિનું [illegible] સ્વાર અને તેટલાજ પાળાથી નોકરીમાં હાજર [illegible] મીદાર (ધણુંકરી ચીતળ નામરવૈયા) એ [illegible] દાથી નોકરીમાં હાજર થાયછે. એક ભાગ [illegible] જમીદારો, જે-ઓના તાબામાં ૨૦૦ સ્વાર અને તેટલુ [illegible] લશ્કરછે. એ ભાગના કાઠી જમીદારો પાશે છ હજાર [illegible] અને દશ હજાર પાયદલનું લશકરછે. એશીવાય સોરઠના [illegible] નદીને કાંઠે પુરંગ ગામના આહેર લોકો પાશે કાઠીના લશ્કરથી અર્ધુ લશકર છે. સોરઠનો ઉત્તર ભાગ જે ન્હાના કચ્છ નામથી ઓળખાય છે તેમાં જામ સત્રસાલ (સત્તાજી) નામનો જોરાવર જમીદાર [illegible] હજાર સ્વાર અને આઠ હજાર પાયદલનું લશકર પુરૂં પાડેછે."

અબુલફજલ ઉપર મુજબ સોરઠદ્વીપકલ્પના વિભાગો વિષે બયાન આપેછે તેમાં તે નવા સોરઠમાં ચુડાસમાને બદલે ગેલોટી જાતીના જમીદાર લખેછે એ તેણે ભુલ કરી જણાયછે. કેમકે અકબરના વખતમાં હજી ચુડાસમા જમીદારો જુનાગઢમાં હતા. આ જાતીનો ધણી બેગાર બાદશાહી લશકરની સામો અમીનખાન ઘોરી ખાનની મદદમાં હતો.

... પછી વલ્લભિનગરના રાજા ... સેનાધિપતિના ...
બધી ઓળખાતાં હતા તેઓએ સ્વતંત્ર થઈ સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત અને તેની આસપાસના ઘણા ખરા દેશ ઉપર પોતાનો અમલ બેસાડ્યો. આ વ-
... વલ્લભિનગર સૌરાષ્ટ્રની રાજ્યધાની થયું. આશરે સાતમી સદીની ... વલ્લભિનગરના બળવાન રાજ્યની આખર થયાથી આ દેશ કે-
ટલાંએક ન્હાનાં ન્હાનાં રાજ્યમાં વેંહેચાઈ ગયો તે ફરીને પાછો એક રાજ્યના અમલ તળે આવ્યોજ નથી.

આ ... ઉત્તર સૌરાષ્ટ્રના પાહાડ અને જંગલવાળા ...માં
... નવો કીલ્લો બાંધી ...
પીછ્ઠ તરફ દક્ષિણ ...

... સેરાઓ ... જેઓ દેવ પાટણ પોતાની રાજ્યધાની કરી ઘણા કાળ ... દક્ષિણ સૌરાષ્ટ્ર અને તેને લગતા સમુદ્ર કીનારામાં તથા સમુદ્ર ઉપર અમલ ચલાવતા હતા તેઓ અહીંથી ગુજરાતના ઉત્તર ભાગમાં પચા-
સેર જઈ વસ્યા કે તુરતજ તેઓની જગે ... ચુડાસમા ...
ની પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. ચુડાસમા ... એ દેવપા...

રાજાઓ તથી નામનાં કરઓ પોતાની ગાદીની જગ્યાએ. ...પડોશમાં જુના વલ્લભિ રાજાઓની ઓ- ...જ્યેથી આવી વલ્લભિનાં ખંડેર ઉપર વળા નામનો કસબો બાંધી રાજ્ય કરવા લાગ્યા. સૌરાષ્ટ્રમાંથી સૌરા લોકોની મુખ્ય શાખા આ વખત ગુજરાતમાં જઈ રહી હતી તોપણ તેની કેટલી- એક નાની શાખાના ઠાકોરો પ્રભાસ અને ઓખાના કિનારામાં હજી સારો આબરૂદાર ગીરાસ ભોગવતા હતા. ઘોઘા બારામાં, પંચાળ- ના જંગલમાં અને ભાલના રણમાં આ વખત ભીલ કોળી લોકો ઘણા બળવાન ગણાતા હતા. સૌરાષ્ટ્રના લોકોને પોતાના દેશી રાજ્યના સર્વો પરી પણા તળે રેહેવાનો તો ફક્ત વલ્લભિના રાજ્યને વખતજ લાહાવ મ- ળ્યો હતો. એ રાજ્ય ટુંકે કાંઈ વખત સ્વતંત્ર પણે વર્ત્યા પછી આ દે- શના રાજાઓને ગુજરાતમાં નવા સ્થપાયેલા અણહિલવાડ શેહેરના રા- જાઓએ જીતી પોતાના સર્વોપરી હકુમત તળે દાખલ કર્યા. આથી ફરી ગુજરાત જે આ વખત સુધી સૌરાષ્ટ્રના રાજ્યનો એક ભાગ ગણાતો હતો તેને બદલે હવે ઉલટો સૌરાષ્ટ્ર ગુજરાતના રાજાઓના તાબામાં આવ્યો. જ્યારથી આ દેશના રાજાઓ અણહિલવાડના રાજ્યને તાબે થયા ત્યારથી તેઓને ફરી એક પછી એક થયેલા પોતાની પડોશનાં જોરાવર રાજ્યોનાં ધોસરાં તળેથી સ્વતંત્ર થવાનો વારો આવ્યોજ નથી.

સૌરાષ્ટ્રના ન્હાના ન્હાના રાજાઓ અગર મંડલેશ્વરોનાં સંસ્થાન એક બીજાની પડોશમાં આવ્યાથી તેઓમાં હમેશાં વેર અને ટંટા ફીસાદ ચાલ્યાજ કરતા. એ ટંટાઓ મુખ્ય કરી સીમાડા સારૂ, એક બીજાના અપરાધિને આશ્રય આ[illegible] ...ઓ સારૂ અને બીજા એવાંજ હલકાં અને હ[illegible] ...માં થયેલાં બાપદાદા- [illegible] ...સતનાં આંતર [illegible] ...વ [illegible] હતા. આવે વખત કો- ...ઈ રાજા જીત કરવાની મતલબથી લશકર લઈ એક રાજ્ય ...ો તેના પડોશી તેની મદદ કરવા [illegible] [illegible]

જોઈ [illegible]
થી
અ-
રાજાઓને ન-
ીઓ લોકોના
રાજાઓ કદીપણ
કયારે પણ તેઓએ પો-
વરીપણાં તજે ભેળા થઈ

ાનગણાતાં હ-
માન્યકારી પીતા-
ાજ કે કુમારપાળ જેવા જ-
ાગે અણહિલવાડની સત્તા-
ના રાજાઓ ઉ-
ના વખત સુધી
યાં પણ જ્યારથી
ત રાજ્યનો અમ-
હારે સૌરાષ્ટ્રના
ગિરનારના મંડલિક તે વ-
ાની સર્વોપરી સત્તા સ્થાપી.
આપી પોતાના રાજ્યમાં રા-
ા ઉપરી જેવા જોરાવર થઈ પડયા. મુજ
ઉપરી સરકારની સત્તા નબળી પડેલી જો
ા મેરોએ ત્યાંહાં એક પોતાનું સ્વતંત્ર
ોએ અણહિલવાડની દરીઆઈ હકુમ-
ાંદ લોકો વાઘેલા અને ચુડાસમા-
ાડના જાગીરદારોમાંથી વા-
ન નબળો પડેલો જોઈ તે વ-
[illegible]યની

ભા [illegible]
રહેવાના

પ્ર. ૭ મું. જમીન દબાવી સ્વતંત્ર જેવા થઈ ગયા હતા, તેમાંના કેટલાએકોએ નમાલી ડંડ કરી કાંઈ વખત સુધી અણહિલવાડના રાજ્યની મ્હોટાઈ ટકાવી રાખી, પણ પછવાડે તે વંશમાં વિરધવળ વાઘેલા જેવા બીજા બાએક રાજાઓની ખામીને લીધે તેઓનો અમલ ઘણો વખત ટક્યો નહી. ઝાલા લોકોએ પણ આ વખતથી સ્વતંત્ર થઈ સૌરાષ્ટ્રની ઈશાન કોણમાં એક પોતાનું જુદુ રાજ્ય સ્થાપ્યું હતું. આ રીતે અણહિલવાડના રાજ્યનો અમલ નબળો પડ્યાથી તેના મંડલેશ્વરો અને જાગીરદારોએ સ્વતંત્ર થઈ પોતાનાં જુદાં જુદાં રાજ્ય સ્થાપ્યાં એટલુંજ નહીં, પણ એ વખત કેટલાએક પરદેશી વંશોએ આવી આ દેશના જોરાવર જમીનદારોને આમે રહી તેની પડોશના કેટલાએક નબળા જમીનદારોને ધસવી પોતાનાં નવાં રાજ્ય સ્થાપ્યાં. આ વખત રજપુતના દીકરા પોતાના બાપના વતનમાં ઘણા હિસા પડ્યાથી પોતાને ભાગે જે થોડો ગીરાસ આવતો તેથી સંતોષ ન પામી, અગર, કુટંબ કલ્હને લીધે, કીંવા, જોરાવર દુશમનોના ભયથી પોતાનો ગીરાસ પડતો મુકી અગર ભાટ ચારણ લોકોને દાનમાં આપી પારેકા દેશમાં નશીબ અજમાવવા ચાલી નિકળતા હતા. તે વખત તેઓ જ્યાંહાં જતા ત્યાંહાં તેઓને જમા કુળેના અને ઉપયોગી લડવૈઆ જોઈ સર્વ કોઈ પોતાને ત્યાંહાં રાખવાનું કરતા. આવા લોકો પ્રથમ જ્યાંહાં જતા ત્યાંહાંના રાજાઓ પાસેથી ગુજરાન જોગી જીવાઈ અગર ગીરાસ લઈ તેમની નોકરીમાં રહી પ્રથમ તો તે દેશમાં પોતાનો પગટકાવ કરતા. પણ પછી જેમ જેમ તેઓની વાંકફગારી વધતી જતી અને જેમ જેમ તેઓને પ્રસંગ મળતો તેમ તેમ તેઓ પોતાની છુપી મતલબ અમલમાં લાવવા ચુકતા નહીં. આ દેશમાં સોઢા, રાઠોડ અને ગોહેલ લોકોની એજ પ્રમાણે સ્થાપના થઈ છે. ગોહેલ લોકો જેવા આવ્યા તેવા કાંઈ વખત ચુડાસમાને આશ્રે અને સોઢા લોકો વાઘેલા ને આશરે રહ્યા. અને પછી જેમ જેમ તેઓને પ્રસંગ મળતો ગયો તેમ તેમ તેઓએ પોતાનું કૌવત અજમાવી આ દેશમાં પોતાનાં સ્વતંત્ર રાજ્યો સ્થાપ્યાં. કાંઈ વખત પછી ગોહેલને ખેરગઢમાંથી કહાડનાર રાઠોડ લોકોમાં પણ કજીઆ થયાથી તેમાંના બે રાઠોડ ભાઈ ત્યાંહાંથી નિકળી આ દેશમાં આવ્યા.

તેઓ કાંઈ વખત પાટડીમાં ઝાલાને આશ્રે રહ્યા. થોડા વખત પછી તેઓએ ઓખાના જમીદારો સાથે લગ્ન સંબંધ કર્યો. આ સંબંધથી રાઠોડ ભાઈઓ ઓખામાં આવ્યા. ઓખાના જમીદારોમાં તે વખત કજીઆ ચાલતા હતા તેમાં ઉજળી રાઠોડોએ ઊશ્કેરણી કરી તેમના વેરમાં વૃદ્ધી કરી અને પછી પોતે મધ્યસ્થ પડી વાંદરાની પેઠે ન્યાય કરી બંનેને હાંકી કહાડી પોતે રાજ્યના માલીક થઆ. મોટો ભાઈ આ રીતે ઓખાના રાજ્યનો માલીક થયો, અને નાનાભાઈએ દક્ષિણમાં જઈ પ્રભાસના રાજપુતો અને ઊના દેલવાડાના બ્રાહ્મણોનો ગીરાસ લઈ ત્યાંહાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. કાંઈ વખત પછી કાઠી લોકોએ આવી વાળા સરદાર સાથે સંબંધ કરી તેમની સરદારી તળે આ દેશમાં લુટફાટ કરવા માંડી. જાડેજા અને જેટ વગર ઘણા ખરા હિંદુ વંશોની આ દેશમાં અણહિલવાડના રાજ્યની આખર થયા પેહેલાં સ્થાપના થઈ છે. આ સર્વ લશ્કરી ટોળાં આ વખત પોતાની મતલબ તરફ તાકતાં હતાં. તેથી જ્યારે અણહિલવાડના રાજ્ય ઊપર અલાઊદીનની ફોજ આવી ત્યારે તેઓથી તેનો જેવો જોઈએ તેવો અટકાવ થઈ શક્યો નહી, અને આ માંહે માંહેના કુસંપનો છેવટ પરિણામ એ થયો કે અણહિલવાડનું રાજ્ય મુસલમાન લોકોએ તાબે કર્યાથી આ દેશના ન્હાના ન્હાના રાજા પોતાની જાતીના, અને ધર્મના હિંદુરાજાના ઊપરી પણાં તળેથી મટી બાહારના અને પોતાના ધર્મના કટા દુશ્મન મુસલમાનોના ધોંસરા તળે આવી ફસ્યા. ભા રહ્યો.

અણહિલવાડનું રાજ્ય ડુબ્યાથી અને ત્યાર પછી મુસલમાન બાદશાહાઓના રાજ્યમાં જે કાંઈ વખત અવ્યવસ્થા ચાલી તેથી સૌરાષ્ટ્રના રાજાઓએ કાંઈ વખત સ્વતત્રતા ભોગવી, તોપણ તે વખતમાં હિંદુ તિર્થોનો નાશ કરવાની મતલબથી આ દેશમાં મુસલમાનોએ જે ઉપરા ઉપર હુમલા કર્યા તેથી આ દેશના રાજા ઘડી પણ ચેન્હ કરી બેઠા નથી. તઘલખ વંશના બાદશાહાઓએ સૌરાષ્ટ્રમાં પોતાનો કાયમ અમલ બેસાડવા કાંઈ પ્રથમ પેહેલો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેથી કાંઈ તેઓને ઘણું સારૂ ફળ ન થયું. આ વખત તેને બે જોરાવર જમીદાર ગિરનારનો રાજા અને તેના ખંડિયા ગોહેલ સાથે મુકાબલા થયા. ગિરનાર રાજાએ તેની ફોજને હાંકી કહાડી અને પીરમના ગોહલોએ બાહાદુરીથી અટકાવ કર્યો

પ્ર. ૭ મું છતાં તેઓનો રાજા મુવો, અને ધોધા તથા પીરમ મુસલમાન લોકોના તાબામાં આવ્યા. તોપણ તેથી કરી કાંઈ તે ભાગમાંથી ગોહેલના રાજ્યની આખર થઈ નહીં. થોડા વખત પછી મોખરાજીના દીકરા કુંવરજીએ ઘોઘામાં પોતાનું રાજ્ય પાછું સ્થાપ્યું, અને તેનો નાનો ભાઈ સૌરાષ્ટ્રની બાહેર રાજપીપળાના પાહાડમાં જઈ ત્યાંહાનો રાજા થયો.

ફીરોજ તઘલખના અમીર સમસખાન દમગાનીએ માંગરોળ, દીવ, જેતપોર, કીલેશરબરડો, ઓખા વગેરે સ્થળોના જમીદારો સાથે મુકાબલા કરી અને માંગરોળનું સંસ્થાન ખાલસા કરી આ દેશના ઘણા જમીદારો ઉપર તેણે પોતાની વારશીક ખંડણી મુકરર કરી. આથી કરી મુસલમાનોનો પેહેલાં કરતાં આ દેશમાં કાંઈ વધારે અમલ બેઠો તોપણ અમદાવાદના બાદશાહે ગિરનારના રાજાને જીતી એ રાજ્ય ખાલસા કર્યું ત્યાંહાં સુધી તેઓનો આ દેશમાં કાયમ પગ થયો ન હતો.

મુસલમાનોએ દક્ષિણ સૌરાષ્ટ્રમાં ગિરનારનું જુનું હિંદુ રાજ્ય લઈ ત્યાંહાં બાદશાહી થાણું બેસાડ્યું તે ત્યાર પછી થોડીજ વારમાં રાવળ જામની સરદારી તળે સિંધથી જાડેજા લોકોએ આ દેશમાં આવી જેઠવાના મોટા રાજ્યની આખર આણી. જેઠવા લોકો જે ધુમલીનું રાજ્ય છોડ્યા પછી રાણપોરમાં ગાદી સ્થાપી ઉતર સોરઠમાં કાંઈ નબળો સરખો અમલ ચલાવતા હતા તેમના રાજ્યની આખર થઈ ત્યારે જેઠવા રાણી પોતાના બાળક પુત્ર સહિત સમુદ્ર કીનારે છાંયા નામના ગામમાં મેર રબારી લોકોને આશ્રે જઈ રહી. કાંઈ દહાડે આ જંગલી મેર વિગેરે લોકોની મદદથી કુંવર મોટો થયો ત્યારે તેણે તે ભાગમાં પોતાનુ ન્હાનું સરખુ રાજ્ય સ્થાપ્યું. પછવાડેના વખતમાં એ વંશના પોરબંદરના રાણા એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા.

કાઠીલોકો જે વાળા સરદારના ઉપરી પણા તળે લુટફાટ કરતા કાંઈ વખત પાછા પારકરમાં જઈ રહ્યા હતા ત્યાંહાં તેઓને ત્યાંહાના અમસાથે વેર થયાથી ફરીને તેઓ સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા, અને સોઢા લોકોના તાબાની થાન વીગેરે જગોએ રહી લુટ ફાટ કરવા લાગ્યા.

આ વખત સુધી સૌરાષ્ટ્રનો પશ્ચિમ ભાગ, જેમ ઉતર દક્ષિણ ...

કત્તા અને ગુજરાતમાંનાં બે મોટાં રાજ્યોમા વેહેચાયલો હતો, તેમ એ બા- બા.૧ બો.
ગનો હવે મુસલમાનોના વખતમાં મુસ્તફાબાદ અથવ સોરઠ સરકાર, અને
નવાનગરનું રાજ્ય એ નામના બે રાજ્યોમાં વિભાગ થયા. પૂર્વ સરહદ ન-
જદીકના જમીદારો અમદાવાદની નજદીક હોવાથી બાદશાહે તેઓના
ગીરાસ ખાલસા કરી તેઓને ગુજરાન જોગો કાંઈ વાંટો કરી આપ્યો.
એ ગીરાસ અમદાવાદ સરકારમાં દાખલ કરી બાદશાહે તેના વીરમ
ગામ, ધોળકા, ધંધુકા, વિગેરે મહાલોમાં વિભાગ કરી ત્યાંહાં બા-
દશાહી થાણાં બેસાડ્યાં. આ મહાલોના જમીદારો ઘણા ખરાને બા-
દશાહે વાંટીઆ કરી નાંખ્યા હતા તોપણ એ ભાગમાં ગોહેલ અને અ-
ણહિલવાડના વખતથી ચાલતા આવેલા ઝાલા અને વાઘેલા જમીદારો
હજી પોતાની મ્હોટાઈ અને દરજ્જો રાખી રહ્યા હતા.

જ્યારથી આ દેશના પ્રાચિન ઈતિહાસ વિશેનું આપણને કાંઈ પણ
વૃત્તાંત મળી આવેછે ત્યારથી જોઈએ છૈયે તો જણાયછે કે નિતી અને
ધર્મની બાબતમાં આ દેશના લોકો દીન બદીન ઉતરતા ગયાછે. ઘ-
ણા જુના વખતનું આ દેશનું વૃત્તાંત કાંઈ રહ્યું નથી તોપણ જુનાગઢની
પડોશમાં અને હિંદુસ્થાનના બીજા ભાગોમાં ઈ. સ. પેહેલાંની ત્રીજી સ-
દીના અશોકરાજાના કોત્રાવેલા શિલા ઉપર ધર્મ અને નિતી લેખો છે તે
ઉપરથી તથા તે વખતના બૌધ અને જૈન ગ્રંથો ઉપરથી જણાય છે કે તે
વખત હિંદુઓ નિતિ અને ધર્મની બાબતમાં ઘણા સારા હતા. હિંદુસ્થા-
નના ઘણા ખરા ભાગમાં તે વખત લોકો બૌધ ધર્મ પાળતા હતા. ધર્મ-
નું ઉપરી પણું રાજાનું હતું. જુદાજુદા ધર્મના આચાર્યો વચ્ચે વાદવિવા-
દ કરાવતાં તેમાંથી જે સારો ધર્મ માલુમ પડતો તેને રાજા તરફથી પુષ્ટી
મળતી હતી, અને તે ધર્મનો પ્રસાર કરવા મોટી તજવીજો ચાલતી હતી.
અશોક રાજાના વખતમાં બૌધ ધર્મનો પ્રસાર કરવા જેવી તજવીજો થઈ
છે તેવી બીજે કોઈ વખતેજ થઈ નથી. બૌધધર્મના સાધુઓએ ઘણા
દુરદુરના દેશોમાં જઈ લાખો માણસને પોતાના ધર્મમાં આણ્યાં છે. સ-
ઘોમાં જે રાજાએ જાહેર ખબર તરીક પોતાની પ્રજાને કેટલીએક ધર્મ
અને નિતિસંબંધી આગ્નાઓ કરી છે તે ઉપરથી જણાય છે કે લોકો સુધ-
રે અને નિતીવાન થાય તેવું કરવામાં તે વખતના રાજાઓને વિશેષ કા-

પ્ર. ૭ મું. બઝી હતી. આથી કરી અલબત્ત સારીજ અસર થતી. તે વખતનો એક ગ્રીક મુસાફર પોતાના ગ્રંથમાં હિંદુ લોકોનાં નિતિસંબંધી આચરણો-વિશે ઘણાં વખાણ કરે છે. વળી તે વખતનાં વૃત્તાંતો ઉપરથી જણાય છે કે બૌધધર્મના હિંદુઓમાં જાતિભેદ સંબધી કાંઈજ વેમ નહતો. તેમ દેશાટણ કરવામાં પણ તેઓ આજના જેવા બીહીકણ હતા.

આસરે સાતશે આઠશે વર્ષ પછી ચીનનો એક બૌધ સાધુ હિંદુસ્થાનમાં તિર્થાટન કરવા આવ્યો હતો. તેણે જે પોતા પ્રવાસ વૃત્તાંતમાં સૌરાષ્ટ્રવિશે લખ્યું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે તે વખ્તના લોકો નિતી ધર્મની બાબતમાં જરા ભ્રષ્ટ થવામાંડ્યા હતા. તે સાધુ સૌરાષ્ટ્રના લોકો વિશે નીચે પ્રમાણે ટીકા કરે છે. આ દેશના લોકોની ચાલ ભ્રષ્ટ છે. તેઓ ગરમ તબીઅતના અને હલકા સવભાવના છે. વિદ્યાને ચાહતા નથી. લોકોનો ધંધો મુખ્ય વ્યાપાર છે. તેઓ આબાદી અને બહોતાજમાં રેહે છે. રાજા બૌધ ધર્મનો છે તોપણ પાખંડ (અન્યમત) મતનાં દેવળ આ દેશમાં ઘણાં છે. આ ચિના સાધુના વૃત્તાતમાં જે અન્ય ધર્મના ફેલાવવિશે કહ્યુ છે તેને બીજી જગોથી પણ પુષ્ટી મળે છે. આ વખત પેહેલાના વલ્લભિરાજાના તામ્રપટો ઉપરથી જણાવ છે કે એ રાજાઓ શિવધર્મ પાળતા હતા. ગુપ્તવંશના રાજાઓના શિલા લેખના મંગળાચરણમાં વામનજીની સ્તુતિ કરી છે. તે ઉપરથી જણાય છે કે તેઓ વિષ્ણુ ભક્ત હતા. વલ્લભિના છેલ્લા શિલાદીત્ય રાજાએ શ્રીમલ્લવાદી સાધુની સલાહથી બૌધ લોકોને હાંકી કહાડી જૈનધર્મ ગૃહણ કર્યો હતો. આ સર્વ દાખલા ઉપરથી જણાય છે કે આ વખ્ત લોકોનું મન એક બૌધધર્મ ઉપરથી ખસી જુદાજુદા ધર્મો તરફ ભટકવા માંડયું હતું.

અણહિલવાડના રાજ્યના વખતમાં જૈન અને શિવ એ બને ધર્મને રાજા તરફથી વારાફરતી આશ્રય મળ્યા કરતો હતો. એ રાજાઓ જુદા જુદા મતના આચાર્યો વચે વાદ વિવાદ કરાવી તેમાંથી જે સારો ધર્મ માલુમ પડતો તે પોતે ગ્રહણ કરી બીજા મતવાળાઓને પોતાના રાજ્યમાંથી હાંકી કહાડતા હતા. આ વખત સુધી વિદ્વાનોને પણ રાજ્ય તરફથી સારો આશ્રય મળતો. હિંદુધર્મના તિર્થોમાં રાજા મ્હોટા અધિકારિઓ રાખી તેમાં લાખો રૂપીઆ ખરચતા હતા. પૈગાગનું રાજ્ય લીધા પછી સિદ્ધ

[illegible] પ-
[illegible]રાવવામાં આવ્યા હતા. કુ-
પોતાના મ્હોટા વિશ્વાસુને દેવ-
[illegible], પોતાની મોહોર, અને પોતા તરફ-
નો [illegible] આપી મોકલ્યો હતો. હિંદુ દેવળોમાં મોટાં રાજ્યો
[illegible] એ દેખાડવામાટે મુસલમાન તવારિખવાળા જે સોભિ-
[illegible]ન આપે છે તેજ બસછે. હિંદુધર્મને રાજ્યનો હજી
[illegible]ય છતાં રાજાઓ અજ્ઞાન હોવાથી તેઓને ખરું ખો-
[illegible] ખબર ન હતી. જે વખત જે ધર્મના મંત્રિ અને
[illegible] તે વખત તે ધર્મને આશ્રય મળતો અને અન્ય ધર્મના
[illegible] ઉપર તે વખત જુલમ ગુજરતો હતો. આ વખત સ્ત્રીઓ
[illegible] મ્હોટાઈ વાદ, અને એવાંજ બીજાં હલકાં કારણોથી રાજાઓમાં
[illegible] તરફથી જેમ કુસંપની વૃદ્ધિ થવા માંડી હતી. તેમ બીજીતરફથી તેનો
લાભ લેવા તેમના કટ્ટા દુશ્મન મુસલમાન લોકો તાકી રહ્યા હતા.

અણહિલવાડનું રાજ્ય તુટિ મુસલમાન રાજ્ય થયું કે પછી હિંદુ ધર્મ ઊપર કોઈ રાજ્યનું ઊપરી પણું રહ્યું નહીં. વિદ્વાનોને આશ્રય તુટી ગયો. નાના નાના રાજાઓ તો આવખત મુસલમાનના હુમલાથી પોતાનું રક્ષણ કરવામાં ગીરફતાર હતા. વળી આવી અવ્યવસ્થાને વખત ખેતીવાડી કમ થવાથી અને લશ્કરી ખર્ચ વધી પડ્યાથી ખજાના પણ ભરપૂર નહતા. તેથી તેઓ આ બાબત ઊપર ધ્યાન આપવા અશક્ત હતા એટલુંજ નહીં પણ તેઓ પોતેજ અભણ રહેવા મંડ્યા હતા, એટલે આવાં કામની ખુબી તે-ઓ શું સમજે ! આથી કરી વિદ્યાનું જોર ઘણું ઘટી ગયું. લોકોની અ-જ્ઞાનતા વધી. આ વખત સુધી જે પાખંડ મતોને અણહિલવાડના રાજ્ય તરફથી પણ અટકાવ થતો હતો તે સર્વ હવે દુકાનદારોની પેઠે ભોળા લો-કોને પોતપોતાનાં ધર્મ સમજાવી પોતાનાં કાર્ય સાધવા લાગ્યા. લોકોમાં ઘણા વેમોએ ઘર કર્યાં. જાતિ ભેદનું જોર વધી પડ્યું. આ રીતે ઘણી જ્ઞાતિ અને ઘણા ધર્મમાં લોકોનાં નાહાનાં નાહાનાં અને એક બીજાથી વિરૂધ મત અને વિચારનાં ટોળાં થઈ ગયાથી હિંદુપણાનું અભિમાન સાવ જતું રહ્યું. સ્વા[illegible] અને સ્વાર્થી થયા. ટુંકામાં,

પ્ર. ૭ મું. છેક અશોક રાજાના વખતથી તે મુસલમાનોના રાજ્યના વખત સુધી જોઈએછ તો સદગુણની બાબતમાં આપણા દેશના લોકો દીન બદીન ઊતરતાજ ગયા છે. જુઓ અણહિલ વાડના રાજ્ય વખતની રીતભાત અને ધર્મનિતી જ્યારે મુસલમાન રાજ્યના વખતની રીત રેવાજ અને ધર્મનિતી સાથે સરખાવીયેછ ત્યારે તેમાંજ કેવો જુદારો માલુમ પડેછે.

અણહિલવાડના રાજ્યનો વખત પણ સદગુણની બાબતમાં પડતીનો વખત હોવાથી તે વખત લોકોમાં ઊંચા પ્રકારની નીતિનું જોર કમ થઈ ગયું હતું, તોપણ સર્ણાંગત ધર્મ, સુરવીતા, ક્ષમા, નિમકહલાલી, રૈયતનું પ્રતિપાલન આદિ ગુણ, વિદ્યાકળા, અને તેવખતની સ્ત્રીઓની છુટ મુસલમાન રાજ્યના વખત કરતાં ઘણે દરજે વિશેષ હતી

અણહિલવાડના રાજાઓ વિષે જસ્ટીસ ફાર્બસ લખેછેકે તેને મુખ્ય ત્રણ મતલબ હતી. પોતાની રૈયતને પરદેશીના હુમલાથી બચાવવી, પોતાના અંદરના રાજ્યકારભારમાં વ્યવસ્થા રાખવી અને આસપાસ રાજાઓને નમાવી તાબે રાખવા. અણહિલવાડના ખંડિઆ રાજા તેવખત મંડલેસર, એ ખીતાબથી ઓળખાતા હતા. કેટલાએક તાબેદાર પણ જોરાવર અને જુદા રાજ્યના ધણી, જેમકે આબુનો રાજા, ગિરનારનો રાજા અને કોકણનો મલીકારજુન એ મંડલીક એ ખીતાબથી ઓળખાતા. મંડલેશ્વરો પણ પોતાના તાબાની રૈયત સાથે કુટંબના વડા અગર બાપ તરીક વર્તતા. કાઠિયાવાડના લોકોનો અસલથીજ ચાલતો આવેલો પોતાના રાજા સાથેનો આવો પ્યાર ભરેલો સંબંધ અદ્યાપી કેટલાંએક નાના રાજ્યોમાં ને મુખ્ય કરી કાઠી સંસ્થાનોમાંથી હજી સાવ નાબુદ થયો નથી. આ દેશના લોકો રાજાને આજપણ ધંડરો અગર વૃદ્ધ કરી કહેછે. વાતચીતમાં તેને બાપુ અગર આગા કરી બોલાવેછે. ધંડરો પોતાની રૈયતને બેટાબેટી તરીક ગણેછે. જ્યારે છોકરી પરણી રૈયત રીસાઈ બીજે ગામ જવાનું કરેછે ત્યારે રાજા તેનું મનામણું કરેછે. જુના વખતમાં કોઇ રાજાને કોઈ જોરાવર રાજાની ખાતરી કરવા માટે કોઈ માણસ ઓળમાં આપવા જરૂર પડતી તો તે રૈયતને અગર પોતાના કુંવરને આપતા. મતલબ તે બને તેને સમાન હતાં. રૈયતની વહુ દીકરીમાં જઠ આર ...ને ના રાજા સામી મગેછે તો તેણીએ પોતાના સસરા ...

...ણુ દીકરી હાંયછે તો તે બેધડક ખુશે
... મર્ણમાં રૈયત પોતાના ...જની પેઠે
કરવાં અને મરે ત્યારે સર્વે જણ સાથે
... સાલ આ દેશમાં અદ્યાપી સુધીછે.
...જય રાજાની ભ્રષ્ટ ચાલથી પ્યારને બ-
... તોપણ તેનો અસલ દેખાવ ઘણોજ

... અસલથી આ દેશમાં વિશેષ કરી જોવામાં આ-
વેછે. શરણે આવેલાને હરેક સંકટ અને જોખમ સહન કરીને પણ બ-
ચાવવો એ આ દેશના રાજા અસલથીજ પોતાની પવિત્ર ફરજ સમજે
છે. માણસ તો શું પણ સસલાજેવા પશુ સારૂ પણ ચબાડ લોકોના આ
શ્રિત સોઢા પરમારે અને ચુડાસમાના આશ્રિત ગોહેલાએ પોતાના ઉ-
પરીઓ સામા કેવા મુકાબલા કર્યા હતા. જટ લોકોને બચાવવા મૂળી-
ના પરમારોએ પોતાને માથે મં દું વરે લીધુ હતું. ઓખાના રાજાએ બાદ-
શાહી વરેનુ જોખમ સહન કરી મુજફરને ન સોંપ્યો ને કચ્છના રાજાએ
ડ થી અને લાલચથી તેને બાદશાહી કાંપમાં સોંપી દીધો તેથી આ દેશ-
ના ભાટ કચ્છના રાજાની ઘણી નીંદા કરેછે, ને ઓખાના રાજાનાં વ-
ખાણ કરેછે. હર કોઈ બારવટીઓ કીંવા અપરાધી હજારો ગુન્હા કરીને
પણ પોતાના રાજાના પગમાં હથીયાર મુંકી આવી નમતો તો તેને ક્ષમા
મળ્યા વગર રેહેતીજ નહીં. ટેક સારૂ પણ આ દેશના રાજાઓએ મોટાં
મોટાં વેર માથે લીધાં છે. નોંઘણે કેટલી એક વાત સારૂ પ્રતીગ્નાઓ લી-
ધી હતી તેમાંની એક પણ જ્યારે તેનાથી પાર નપડી અને આખરનો દી-
વસ આવી પહોચ્યો ત્યારે તે કામ પાર પાડવા તેણે પોતાના છોકરાઓને
ભલામણ કરી હતી. તેઓમાંના ખેંગારે એ સારૂ ફરી સિધરાજ સાથે
મ્હોટું વેર ઊભું કર્યું હતું. કેશર મકવાણાને પણ સિંધના સુમરા રાજા
સાથે એવાજ કારણથી વેર થયું હતું.

સર્ણાગત ધર્મ, ક્ષમા, અને ટેક એ સર્વ ગુણ કેટલીક હદ સુધી ઘ-
ણા સારા છે. પણ તે હદપાર વધી ગયા તો, ઉલટા નુંકસાન કારક થઈ

પ્ર. ૭ મું. પડે છે. આ દેશના રાજાઓમાં એ સર્વ હદ પાર ગયેલા જોવામાં આવે છે.

સુરવીરતાની બાબતમાં પહેલાંના રાજપુત ઘણાજ સારા હતા. એ વખતના રાજાઓનાં લશ્કરમાંથી કોઈ ભાગી આવતો તો તેને સજા કરવાનો કાંઈ પણ સંકેત ધારો ન હોવાથી ઘણીવાર લશ્કરમાં ભંગાણ થતાં તો ભીલ અને અન્ય જાતીના કાંઠીઆઓમાં થતાં પણ રાજપુતનો દીકરો ભાગી આવવામાં કે દુશમન સામો પાછો પગ ભરવામાં મોટી શરમ ગણતો હતો. આવી રીતે કોઈ પણ રાજપુત લાજ ખોઈ ભાગી આવતો તો તેનાથી હુંચું મ્હોકરી પોતાના જાતભાઈઓમાં ચોરા ઉપર બેશી સકાતું નહી. એટલુંજ નહીં પણ તેના ઘરનાં બૈરાં પણ તેને મેણાં દેતાં તે તેવખત મોત કરતાં પણ તે અધીક ગણતો. આવી બેઆબરૂને બદલે રાજપુતનો દીકરો મરવું એ વધારે સારૂં માનતો હતો. યુદ્ધમાં જય કરી આવ્યાથી જેમ તેને આ લોકોમાં કીર્તિની આશા હતી, તેમ એ પણ તેને વિશ્વાસ હતો કે યુદ્ધમાં મરીશ તો સ્વર્ગ મળશે. જો કોઈ લડાઈમાં મરતો તેનો રાજા તરફથી જાહેર જગોએ પાવળીઓ ઉભાં કરી તેનાં બઈરાં છોકરાંનાં પોષણ માટે [illegible] અગર ગીરાસ આપતા હતા.

રાજા જ્યારે યુદ્ધમાં ચડતા [illegible] ત આપવા ખાતર અગર કુતેહ એવી તેઓને [illegible] થાય માટે અમને અમુક દેવે આ સવારી કરવા આજ્ઞા આપી છે એવી તેઓ લશ્કરના લોકોમાં વાતો ચલાવતા હતા. મૂળ રાજ જ્યારે ગ્રહરિપુ ઉપર ગયો ત્યારે તેણે કહ્યું હતું કે આ સવારી કરવા હુંને સોમેશ્વર મહાદેવે સ્વપ્નમાં આવી ભળામણ કરી છે. જામ રાવળે કહ્યું હતું કે આશાપુરી માતાએ હુંને સ્વપ્નમાં આવી કહ્યું છે કે તેં મારા ભોજન [illegible]
ચ્છમાં આશા રાખવી નહીં, પણ [illegible]
કાઠિ લોકોવિશે તેઓના [illegible]

ને ખુશી થતા ભા.૧લો.
અને સ્ત્રી પાશે
ને બદલે મા ને

પીતાજ હતા. અણુહિલવાડ રાજ
વગર બીજા કોઈને નોકરી બદલે
ની પગાર મળતા. લશ-
ઈ નહતું. વાણીઆ લો-
વાર લશકરના ઉપરી તરીક
ા. તેઓમાં સુરવિરતાનો જોસ રાજપુતો જેવો નહતો તો-
શલ્યમાં અને સમાધાન રાખવામાં તેઓ વધારે બુદ્ધીવાળા
ણાતા. વણરાજનો દોસ્ત ચાંપો, અને તેનો દીકરો સજ્જન, જયસિંહ-
નો નોકર મુંજલ, કુમારપાળના વખતનો ઉદાયન અને વિરધવલના વખ-
તના વસ્તુપાલ અને તેજપાલ સર્વ વાણીયા જાતીના હતા.

ભીમ દેવનો વાણીઓ મંત્રિ વિમળશાહ રાજાના ગુસ્સાહથી બીહી આબુના રાજાને ત્યાહાં જઈ રહ્યો હતો તેવામાં જ્યારે માળવાના રાજાએ ગુજરાતમાં સ્વારી કરી ત્યારે ભીમદેવે એ સમય સુચક અને બુદ્ધિવાન મંત્રીને બોલાવવા પોતાના મંત્રિને ચંદ્રાવતી નગરી મોકલ્યો હતો. વિરધવલના બે મંત્રિઓમાં વસ્તુપાલ જેમ રાજ્ય કૌશલ્યમાં પ્રવીણ હતો, તેમ તેજપાલ યુદ્ધના કામમાં સારો હતો. તેજપાલને ધોળકાના રાજાએ જ્યારે સેનાધીપતીની પદવી સોંપી ત્યારે તે કોઈ પણ વખત નાલાયક નીવડ્યો નહતો.

હિંદુ રાજાઓની દરબારમાં અસલથીજ ભાટચારણ લોકોનું ઘ-
ચારણ સ્ત્રીઓ-
સ્ત્રીઓને તેઓ
આધાર, મામેરાં,
વા સુજબ ના-

પ્ર. • સુ. માંચા બેહચરા માતા એ મુળમાં ચારણ સ્ત્રીઓની પુજા છે. તેને રાજપુતો પાડા બકરાં વગેરે ચડાવેછે, અને તેમના પુજારી જુવા લોકો પુણી જે દેવીઓના ઈરાદા સમઝાવેછે તેને તેઓ ઘણું માને છે. ભાટ ચારણના શરીરને રાજપુત લોકો ઘણું પવિત્ર ગણેછે. લડાઈને વખત સામસામા પક્ષના સંદેસા લઈ જવાનું અને વષ્ટિનું કામ હમેશાં તે લોકો ચલાવેછે. તેમના શરીરને ઈજા કરવામાં બને પક્ષના રાજપુતલોકો મ્હોટું પાપ અને ગેર આબરૂ સમજેછે. છેક હમણાના વખતસુધી દસ્તાવેજ અથવા કોઈ પણ જાતનો કરાર પળાવવામાટે રાજાઓ ભાટ ચારણને જમાન આપતા હતા.

રાસમાળામાં જસ્ટીસ ફારબસ કહેછે કે રાજા જ્યારે પોતાના ટીલાત કુવરની સાથે પોતાના સામતો વચે સભામાં બીરાજતો તેવખત વાણીયા મંત્રેશ્વરો લખવા વીગેરે રાજ્ય કામ ચલાવતા. જૈન અગર બ્રાહ્મણ પંડીતો પોતાના ગ્રંથોમાંથી શાસ્ત્રના મત સમઝાવી મોટી તકરારનાં સમાધાન કરતા. ઘણી વખતે તો કેટલીએક કઠણ તકરારોનો ખુલાસો જ્યારે કોઈ કરી ન શકતું ત્યારે ડાહી નાયકાઓ આવી કરતી. ભાટ લોકો જેઓ અર્ધા લડવૈયા ગણાતા હતા અને જેઓની દેશ પરદેશમાં ફર્યાથી વાકેફગારી વિશેષ હતી તેઓ સભામાં બેશી ભારથ અને રામાયણની વાતો સંભળાવતા અને કોઈ કોઈવાર પરદેશની ખુબ સુરત કન્યાઓનાં હદપાર વખાણ કરી રાજાનું મન તે તરફ ખેંચી નવાકજીઆ અને લડાઈયો ઉભી કરતા. દરેક રાજ્યમાં ભાટ લોકોનું ઘણુંજ માન હતું. જનાનખાનામાં જવાની પણ તેઓને છુટ હતી. લડાઈને વખત તેઓ યુદ્ધમાં સાથે જતા અને સુરવીરતાના ગીતગાઈ લડવૈયાઓને સુરાતન ચડાવતા હતા.

ભાટ લોકોને મ્હોડેથી હરકોઈ દેશની ખુબ સુરત સ્ત્રી વિશે રાજા સાંભળતા કે તુરત તેનું તેને પોતાના જનાનખાનામાં દાખલ કરવા મન [illegible] ચાતું. તે મતલબ પાર પડ્યા સુધી તેહેને ચેહેન [illegible] વખતના રાજા પોતાનો બધો વખત કાંઈ જના[illegible].

તા. રાત્રીએ તેઓ એકલા હાથમાં તરવાર લઈ [illegible]

નિકળતા. [illegible] તેઓ [illegible] એક પાણીની [illegible]

[illegible] જા ૧લો.

[illegible]

[illegible] રાન-

[illegible] મહતારે જ્યારે

માનતા કે તેતો

[illegible] નામને રચજે ના-

ને એક વાણીઆની જોડે જ-

[illegible] ઉતારનાર આ પાટણ રા-

[illegible] થતો, તેના હાથમાંથી

[illegible] રાજાયે તેને સભામાં તેડ્ર-

ઉપર બેઠેલો જો-

[illegible] તેમ તે રાજ્ય

કામમાં [illegible] [illegible] આપવા હમેશાં તતપર

રહેતી. [illegible] [illegible] સ્વયંવર મંડપમાં જેમ તે

બધા રાજાઓમાંથી [illegible] કરતી જોવામાં આવતી, તેમ

બગ શાળામાં તે પોતાના સ્વામિની જોડે રતીની પેઠે સોભતી. માનવતી મા

ના તરીક બાળપણમાં તે પોતાના [illegible] આપતી

અને મ્હોટપણે મારા [illegible] પો-

તાવાદે ઘણીવાર [illegible] પતિ

મરતો ત્યારે તે એક [illegible] જ્યારે તે

પોતાની જોઝ ભરેલી આંખોથી પોતાના સ્વામિનુ મુખ ખોળામાં લઈ ચી-

તા ઉપર ચહડતી, તે વખત જે શિંગડાના ભયંકર નાદ અને વેમી લોકોના

ઝામીયારાથી તેના કેમળ કાનોઉપર અસરથતી અને જરા પછી ચીતામાંથી

ભડકો ઉઠી જ્યારે કાળા ધુમાડાનો ગોટ આકાશમાં ફેલાઈ જતો, તે વખત

જાણે એમજ લાગતું હોય નહીં કે આ કાળો ધુમાડો સ્વર્ગથી લોકોના

આ નીચેના ગુન્હાઓને છુપાડે છે. પતિવ્રતા ધર્મથી પોતાના સ્વામિના

મરણ પછી કોઈ બીજા જુલમગારના હાથમાં જવા કરતાં સાણુક દેવી અ-

ને રાણુજી ગોહેલની સ્ત્રીની પેઠે આવી રીતે પ્રાણ ત્યાગ કરવો એ

પ્ર. ૭ મું. કેટલી એક રીતે જુના વખતમાં સારૂં ગણાતું હતું. પણ પછી તો ક્રમ સિરસ્તા સારૂજ પોતાના પતી વાંસે પરાણે બળી મરવું એ ચાલ ઘણોજ ધીઃકાર પાત્ર અને કમકમાટ ભરેલો હતો. પ્રથમ હળવદની સર્વ રાંગ્ણો પોતાના પતિ સાથે સતી થતી. આંહી તેઓને તેમ કરવાની કાંઇ ઉપર કહ્યા મુજબ જરૂર નહતી.

જુના વખતના લોકોમાં સુકન વિશે પણ અતી આસ્થા હતી રૂપ સુંદરી પોતાના મેહેલમાં બેઠી પોતાના પતિજયસિંહને વારંવાર કેહેવરાવે કે સારાં સુકન જોયા વગર રણમાં પધારતા નહીં. રાણકદેવડી પોતાના મેહેલ આગળ ત્યારે ઉતરી ત્યારે મેહેલમાં પેસતાં તેને ઠોકર વાગીલો હી નીકાળ્યું. તે ખવત તેણીએ નીસાસો મુકી પોતાની સાથે ખેંગારનો ભાણેજ હતો તેને કહ્યું ભાઈ સુકન અતિ માઠાં થયાં. સુકનને વેમે ગારીયાધારવાળા બેશી રહ્યા અને ઉમરાળાવાળા સિહોરના ધણી થઈ પડ્યા. આજ પણ હજી કાંઠીઆ લોકોમાં સુકનવિશે થોડી આસ્થા નથી. હેરૂ બારવટીઓ પોતાની સાથેના સુકનાવળી લોકોની સલાહથી બડાઈ કજીઆ અગર લુટના ફેરા કરે છે.

આ સર્વ ઉપરથી જણાશે કે જુના વખતના હિંદુ રાજાઓમાં કેટલાએક વેહેમોની સાથે કેટલા એક ઘણા સારા ધારા હતા. અને લોકો પણ આજ કરતાં વધારે સદગુણી હતા. તે સર્વમાં ઘટારો થઈ દીનબદીન જેમ વેમનું અને બીહકણા સ્વાભાવનું જોર વધતું ગયું તેમ તેનીસાથે કેટલાએક ખરાબ રસમો દાખલ થયા તેનું મુખ્ય કારણ મુસલમાન લોકોનું રાજ્ય હતું. આ વખતમાં હિંદુઓએ જુલમ વગર બીજું કાંઈ જોયુંજ નથી. હિંદુ ધર્મના મુસલમાન લોકો કટા દુશમન હતા. મુસલમાન રાજ્યમાં હિંદુઓ ઉપર જે જુલમ થયો છે તે વિશે મિરાતે એહેમદીનો કરતા કેટલોએક સારો એહવાલ આપે છે. તે લખે છે કે સુલતાન અહમદ ગુજરાતીના વખતમાં બધા જમીંદારોએ બળવો અને તોફાન ઉઠાવ્યું હતું. માટે તેઓને બાદશાહે સજા કરી તેઓના રાજ્યમાંથી હાંકી કાઢ્યા અને તેની અવજી દેશમાં બાદશાહી થાણાં બેસાડ્યાં. જમીંદારો પોતાનો સર્વ ગીરાસ ગયો જોઈ નીરાશ થયાને ટોળેટોળાં મળી રસ્તાઓમાં અને પરગણાંમાં લુટફાટ કરવા લાગ્યા. અવ્યવસ્થા વધી પડી, બે-

થવા લાગી. બાદશાહી અ- ભા.૧ લો
ઈ વિચાર આપવાનું હતું
મતલબથી જમીદારો હવે
તેઓને પાછા તેડાવ્યા.
માટે આપી,
નું ભાગ આ-
તે તલપદની જમી-
ને પાશીથી પોતાના ગામની
સામશ્રોથી હાજર થવા
ઈ બીજને ઈલા-
હજુરમાં સલા-
પોતાના ગીરા
ગામોની બાબત આપવાનાં દસ્તાવે
જમીદારો વટલી મુસલમાનો થયા તેથી
બાદશાહે તેઓનો ગીરાસ તેઓને સુવાંગ
અને તેઓ પાશીથી દરસાલ પેશકશી લેવાનો ઠરાવ થયો.
એ ઠરાવની સાથે તેઓ પાશીથી પણ પોતાનાં ગામોની ચોકી ચાકરી ક-
રવી અને જરૂર પડે બાદશાહી નોકરીમાં હાજર થવું એ મતલબનાં દસ્તા
વેજો લેવાયાં. કેટલાએક જમીદારો કે જેઓને બાદશાહી ફોજ હજી જીતી
શકી નહતી તેઓ પાશીથી પણ મુસલમાન જમીદારોની પેઠે પેશકશી લેવા
ઠરાવ થયો આ રીતે મુલકમાં સલામી અને પેશકશીની બાબતો દા-
તવારિખો ઉપરથી જણાય છે કે આ બાબતો
જોરાવર લશકર લઈ ગયા વગર વસુલ થઈ શકતી
જમીદારોના મુલ-
કમાં

વિશેનું કેટલું
કહાણીઓ અને વારતા-
એક રાજપુતોએ ગીરાસસારૂ
જુની ટેક મુકી પોતાની

પ્ર. ૭મું. દીકરીઓ બાદશાહને પરણાવી. કેટલાએક કાયર થઈ ખેતીવાડીને ધંધે વળગ્યા. પણ કેટલાએક કે જેના મગજમાં હજી જુનો રાજપુતપણાનો પવન ધુમતો હતો તેઓથી જ્યારે આમાનું કાંઈ અપમાન સહી શકાયું નહીં ત્યારે તેઓએ ઘરબાર મુકી પહાડ અને જંગલમાં જઈ નિવાસ કર્યો. અને પૃથ્વિનું પાથરણું અને શમશેરનું શરાણું કરી કેટલાએક વર્ષોનાં વર્ષો રતી જગા કરી પોતાના જુલમગાર સાથે વેર જારી રાખ્યું. તેમાંથી કેટલાએક કાયર થઈ પોતાના ગીરાસમાંથી થોડું લેવું કબુલ કરી ઘેર આવ્યા પણ જેઓએ એટલાની પણ પરવા ન રાખી તો છેવટ જ્યારે તેમના જુલમગારોની આખર થઈ અકબરશાહ જેવા સારા રાજાનો અમલ થયો ત્યારે તેઓને પોતાના સુવાંગ રાજ્ય પાછાં મળ્યાં.

ઘણુંકરી આ જુલુમનાજ વખતમાં હિંદુઓમાં કેટલાએક ખરાબ રીવાજો દાખલ થયાછે. આ વખતથી સ્ત્રીઓની સ્વયંવરમાં જાહેરાતમાં આવી ભેળા થએલા ઉમેદવારોમાંથી પોતાના પ્યારાને પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા જતી રહી. અને ઓઝલના પડદામાં અને લાજના ઘુમટામાં આખું શરીર છપાડી તેઓને છેક ખુણે બેશી રેવાની ફરજ પડી. તેથી કરી તેઓની અજ્ઞાનતા વધી અને હજારો વેહેમોએ તેઓના હૃદય ઉપર મજબુત ઘર કીધું. તેમના હાથ તળે ઉછરેલાં બચ્ચાંના કોમળ હૃદય ઊપર પણ તેમના વેહેમો સ્વાભાવિકપણે અસર કરવા લાગ્યા. આ વખતથી હિંદુઓનો જુનો સુરવીરતાનો જોસ જતો રહ્યો. તેઓમાં બીહીકણુ અને સ્વાર્થી સ્વાભાવ વધતો ગયો. દેશાટન ફરવાનો ચાલ બંધ પડ્યો. જાતીભેદ અને બીજા ધર્મ સંબંધી સખત અને વહેમ ભરેલા ધારાઓએ તેઓમાં મજબુત મુળ નાખ્યાં. ટુંકામાં તેઓ છેવટ ઘણીજ દયા આણવા જોગ હાલતમાં આવી પડ્યા.

જુના વખતમાં સૌરાષ્ટ્રના લોકો કળા કૌશલ્યમાં કેવા હતા તે વિ- [illegible] પણ અમુક ગ્રંથ ન હોવાથી કાંઈ કહી શકાતું નથી [illegible] તેઓ ઘણાજ સારા હતા તેનાં પ્રમાણ તરીકે સૌ- રાષ્ટ્રના [illegible] પાટણ વિગેરે સ્થળે [illegible] ના ઘણા [illegible] આ દેશના પ્રાચીન [illegible] સારા [illegible]

[illegible] વ્યાપારની બાબતમાં ઘણા
[illegible] ચીનો મુસાફર પોતાના પ્ર-
[illegible] છે. જુના વખતમાં દીવ પા-
[illegible] હતા એમ જૈન ગ્રંથો ઉ-
[illegible]ર્ષ. [illegible] રાજાના વખતમાં ધોધા,
મહુવા, [illegible] દેશમાં મુખ્ય હતાં. ત્યારથી
લોકો [illegible] હિંદુસ્થાનમા આવ્યા ત્યારે કાંઈ મુદત
[illegible] બંદરમાં રહ્યા હતા. આ વખત આ દેશનો આવક જાવકનો વ્યા-
પાર [illegible] આરબ વ્યાપારીઓના હાથમાં હતો. પંદરમી સદીથી
આ દેશના કીનારામાં અને સમુદ્રમાં પોર્ટુગીઝ લોકો જોરાવર થઈ પડયા.
એ લોકો પોતાની સમુદ્ર સંબંધી ઘણી સારી વાકફગારીને લીધે આ દે-
શના ચાંચીયા લુટારાઓને પોંહોચી શકે એવા હતા. ચાંચીયા લોકો
તે વખત સમુદ્ર વાટે પ્રવાસ કરનારાઓને મ્હોટું ભય ગણાતા હતા. પો-
ર્ટુગીઝ લોકો પ્રથમ સૌરાષ્ટ્રમાં વ્યાપાર અર્થે દિવ બંદરમાં આવી અમદા-
વાદના બાદશાહી અમલદારની પરવાનગીથી કોઠી બાંધી રહ્યા. પછવા-
ડેથી તેઓએ કીલ્લો બાંધવાનો મનસુબો કર્યાથી બાદશાહી ફોજે તેઓને
ત્યાંહાંથી હાંકી કાઢયા. બાદશાહી નેવીએ તેઓની પછવાડે છેક મુંબઈ
અને માહીમના ટાપુ નજદીક જઈ મુકાબલા કર્યા હતા. તો પણ
પોર્ટુગીઝ લોકોએ દિવનો સંબંધ મુકયો નહીં. બાહાદુર શાહે તેઓને
કાહાડવા કેટલાએક નિશફળ પ્રયત્ન કર્યા તેમાં આખર એ બાદશાહનું
મોત થયું. બાદશાહે આ વખત પોતાની દરીયાઈ ફોજમાં ડડારાજપુ-
રના સીદીઓને એ કામમાટે સારા વાકફગાર જાણી રાખ્યા હતા. તે-
ઓએ આ કીનારા ઉપર જાફરાબાદમાં પોતાનો અમલ બેસાડયો.

બાહાદુરશાહના મરણ પછી દીવબંદર પોર્ટુગીઝ લોકોના તાબા-
માં આવ્યું તે ફરીને તેઓએ છોડયુંજ નહીં. અકબરશાહ જેવા શ-
કતીવાન બાદશાહના સુબેદાર મીરજા અજીજ કોકાને પણ મકે જતી
વખત પોર્ટુગીઝ લોકો પાસેથી સમુદ્રમાં ફરવાનું લાઈસેન્સ (પરવાનગી)
લેવું પડયું હતું. આ દેશના દરીઆ કીનારાના જમીદારો પોતાના વા-
હાણોની સલામતીને અર્થે પોર્ટુગીઝ લોકોને દરસાલ ખંડણીની બાબત આ-

પતા હતા. પોર્ટુગીસ લોકોના વખતથી દીવ આ દેશના વ્યાપાર માટે
૭. મુખ્ય બંદર થઈ પડ્યું. આ વખતથી દીવના વ્યાપારી ઘણાજ પૈસાદાર
થયા. આજપણ આ દેશના લોકો દીવના વ્યાપારીની જુની સમૃ-
દ્ધિનાં ઘણાં વખાણ કરેછે. આ દેશમાં જાવકના વ્યાપારમાં મુખ્ય
કરી આ દેશની ખેતીવાડીની ચીજોહતી. આ દેશની આબાદી વિશે.
મીરાતે સીકંદરીનો કરતા ઘણાં વખાણ કરેછે. આવકના વ્યાપાર-
માં પોર્ટુગીસ અને આરબ લોકો પોતાના અને પોતાની પ્રડોશના દેશો-
ની ચીજો લાવી દીવ વીગેરે બંદરોની બજારમાં વેંચતા હતા. આ દેશ-
ના કીનારાના વાણીઆ વેપારીઓ પણ પશ્ચિમ તરફ છેક અરબસ્થાન
અને આફ્રીકાના બંદરો અને પૂર્વ તરફ જાવાના ટાપુ સુધી વ્યાપાર
અર્થે વાંહાણ માર્ગે જઈ ત્યાંહાં પોતાની જીંદગીનો ઘણો વખત ગુજારી
મોહોટી દોલત મેળવી આવતા હતા.

ભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

[illegible] બનાવોના વખતનું

[illegible]

[illegible] ઈસવીસન

[illegible] પછી.

[illegible]નો ભળ પ્રનાણ ૧૯૫

[illegible] .. .. ७८ થી ३७६

[illegible] [illegible]ના [illegible]નો અમલ .. ..

વલ્લભિ નગરના રાજા (તામ્રપટ ઉપરથી). આશરે - ३७८ થી ४२३

શિલ્લાદિત્ય .. .. ([illegible] મહાત્મ્ય ઉપરથી) ४२०

વલ્લભિના રાજ [illegible] .. આશરે ७००

ઘુમલીનો પાયો .. .. ,, ...

પ્રભાસમાંથી [illegible] .. .. ,, ...

[illegible] વાળા [illegible] .. ,, ...

અણહિલવાડ [illegible] ७४६

સોલંકી વંશની આગુહિ [illegible] સ્થાપના .. .. [illegible]

વંથલીના રહરીપુ અને લાખાનું મોત (આટકોટના પાવળીયા ઉપરથી) .. .. [illegible]

નોંઘણ પેહેલો ગાદી નશીન થયો .. (રાણીમગા લોકોના ચોપડામાંથી) ८८२

મહમુદ ગિઝનવીની સોમનાથ ઉપર સવારી १०३०

ઝાલાઓની પાટડીમાં સ્થાપના .. .. { અગ્યારમી સદીની આખરમાં }

.. { બારમા સદીના પ્રારંભમાં }

[illegible] ૧૧૮૦

[illegible]ના. આસરે ૧૨૦૦

કુતબદીને અણહિલવાડ લીધુ ૧૨૦૫

માગરોળમાં ભાણ જેઠવે કન્યાદાન દીધાં ૧૨૦૮

અણહિલવાડના છેલા સોલંકી રાજા ભીમનું મોત ૧૨૧૫

વિરધવલ વાઘેલો અને વસ્તુપાલ તેજપાળ .. ..

પરમારોની મુળીમાં સ્થાપના .. ..

અર્જુન દેવ વાઘેલો .. (પ્રભાસના લેખમાંથી) ૧૨૬૪

સારંગદેવ .. .. .. (આબુના લેખમાંથી) ૧૨૯૪

અણહિલવાડના હિંદુ રાજ્યની આખર ૧૨૯૬

મેદ લોકોએ માંગરોળ લીધું ૧૩૧૯

વલાના વાળાના રાજ્યની આખર .. ..

મહમદ તઘલખની ધાડ અને જુનાગઢ ઉપર સવારી .. ..

કાઠીઓનું પ્રથમ પહેલું પાવરથી આવવું .. ..

[illegible] અને જેઠવાની રાણપુરમાં સ્થાપના .. .. ..

[illegible] અને વેગડાનું સોમનાથના રક્ષણમાં મોત. .. ..

[illegible] પાવરથી બીજીવાર આવવું. .. ..

[illegible] સવારી .. .. ..

[illegible] ગીરનારના ખેંગાર (મંડલિક [illegible]

ઉપર સવારી

[illegible] આવ્યા. ..

[illegible]માં સ્થાપના.

વધારો નંબર ૨ જો.

વંશાવળીઓ ઈ.સ. ૧૯૦૦ સુધી

વાળા રાજપુત.

વાળાઓની હુંને બે વંશાવળી મળીછે. એક રાજેશ્રી મેઘળજી બુચની મોકલેલી મજમુદાર મણીશંકર પાસેથી અને બીજી જસવણ તાબાના ભાટ પબા ગોવીંદ અને હરસુર રેણુકાપાસેથી. એમાંની કોઈ પણ વિશ્વાસલાયક નથી. માટે તેમાંનો થોડોએક ભાગ કે જેના ખરાપણ વિશે હુંને બીજી જગોએથી કાંઈ આધાર મળ્યોછે તેટલો આ જગે લઈ બાકીનો હાલ છોડી દઉં છઉં. આ વંશનો પેહેલો રાજા એભલ થયો, જેણે મેવાડથી આવી વળામાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપ્યું. એ એભલથી ૬ ઠી પેહેડીએ કાઠીના ભાટ બીજો એભલ થયો કેહેછે.

એભલ.... { કોળી લોકો પાસેથી તળાજા લીધું. / મ્હોટા એભલથી ૬ ઠો પુરૂષ
|
સુરાજી.
|
એભલ. ૨ જો. કાળા મારણનો કોઠ મટાડયો.
|
અણો.
|
એભલ.૩ જો. તેને રાણજી ગોહેલેમારી વળાનું રાજ લીધુ.
|
ઉગાઈત. રાહ ગારીયાની કન્યા સોનબાઈને પરણ્યો.
|
ધાન.

[illegible]	નાગ	વણાર	કહાનો	પીઠવો.	વાઘ	વેરાવળ	બાળવણ
[illegible]	ચાંપા પાળી	વીસળજી ઢાંક. / અમરસિંહજી ખાંતરવડ.	વાળાકોળી	બોરીચા અને શાખવાળા	વાઘોશીયા આહેર.	શખાયતકાઠિની ત્રણ શાખા [પરેજ.]	અસુરાચારણ
		ચાંપરાજજી ઢાંક / વાળોજી કાઠીમેળાપાવર					

ઉગા વિશે ભાટલોકો કહે છે કે જુનાગઢના રાહ [illegible]
ને [illegible] છોડાવ્યો.

આંત્રમેરનો કીલ્લો ઉગાના વંશના આંત્રમીએ બંધાવ્યો. [illegible]

ગિરનારના ચુડાસમા [illegible]

નોંઘણ. ઈ. સ. ૯[illegible] [illegible]
ન થયો.

મંડલીક   મહમુદ [illegible]

વિષ્ણુ   સેજકદ   ચુડચંદ્ર
સગર
સમરસિંહ

તેના વંશમાં

મંડલીક   નિમનાથનું દેવળ સુ[illegible]

[illegible]

[illegible]. (૨ [illegible]) [illegible] પધારે

ખેંગાર (રાહ ગારીયો). ચેજકનો જમાઈ.

|

જયસિંહ { આ રાજા તથા તે પેહેલાનો ખેંગાર પૃથીરાજની લડાઈમાં હતા

|

મોકલસિંહ

|

મેલગ.

|

ખેંગાર (માહેપાળ) અગર જયસિંહ. { અમદશા સાથે લડ્યા સંવત ૧૬

|

મંડલીક. છેલ્લો રાજા. મહમદ બેગડે પદભ્રષ્ટ કર્યો. સંવત ૧૫૩૨.

રાજપુર

નીમજી

અરજણજી

દીકરી

કાનોજી

રામજી

ભોજરાજજી

આપાજી

નોંઘણ

હમીરજી

ગંગાદાસ

માડુલ

દેવાજી વિરાજી માંડણજી
વાહોર

મુનાજી
ઈ. સ. ૧૬૧૭
માં મુવા.

હમીરજી
અરજણજી

નોંઘણજી
હમીરજી

સોમાપુમાણ
સાથે વેર સંવત
૧૬૨૧

ઝાલા રાજ[illegible]

હરપાળજી [illegible]

- [illegible] — પાટડી
  - ......
  - [illegible]તજી. કુવે આવ્યાં
  - [illegible]વીરજી
  - [illegible]મજી
  - વાઘજી
  - રાજેધરજી. હળવદ આવ્યા સંવત ૧૫૦૨
  - રાણાજી
  - માનસિંહજી
  - રાયસિંહ
- સેપરાજી — ચ્યાણા
  - આ વંશના હાલમાં વિરમગામ પરગણામાં વાંઠીયાછે—
- [illegible]જી — જાંબુ
  - મુંજપાલજી
  - [illegible]મલજી. [illegible]
  - [illegible]જી
  - ધનરાજજી
  - ભાણાજી. કોઠી કુંડળી આ[illegible]
  - તેના વંશમાં
  - એતાજી {સંવત ૧૫૪૨ ચોધા / સરખારા સાથે વૈર
    - નાનજી
    - શાંગુજી
    - ભાણજી. જાંબુ આવ્યા

ચંદ્રસિંહજી — ડોશાજી

ચંદ્રસિંહજી:
- આશકરણજી — ૦
- અમરસિંહજી — ગાદી
- પૃથીરાજ — વઢવાણ
- અભેરાજ — લખતર, સંવત ૧૬૬૦

ડોશાજી
- આશાજી. સંવત ૧૬૪૫
  - અદેરાજજી. સંવત ૧૬૮૧

જાડેજા લોકો.

જામરાવળ— હરધોળજી—રેવાજી—મોરજી
નવાનગર ધ્રોળ ખીલોસ ખંડેરા

જામરાવળ (નવાનગર):
- જીયાજી
  - લાખાજી
- વીભાજી
  - સત્તાજી
    - અજાજી
    - જસાજી ચંદ્રસિંહ ઝાલાનો જમાઈ સંવત ૧૬૭૩ માં ગાદી બેઠો.

હરધોળજી (ધ્રોળ):
- જસાજી
  - ભામણીયાજી

શુદ્ધિપત્ર.

[illegible]	[illegible]	પારેગ્રાફ	પંકતિ	ખરો શબ્દ.
[illegible]	૨ અને ૬	૨	૨	કુશદ્વીપ
એ	૬	૧	૨૨	એક
ખુલ્લં	૪	૧	૫	ખુલ્લું
પેહેલાંન	૧૧	૧	૭	પેહેલાંનાં
બાહુલી	૧૫	૨	૧૩	બાહુબળી
બાદશા	૧૮	૨	૭	બાદશાહ
ફાકતર.	૧૯	૨	૩	ડાકતર
હેમામાર્ય	૨૧	નોટમાં	૬	હેમાચાર્યે
અંધરે	૨૬	૨	૨	અંધેર
સ્થાપ્યા	”	૨	૯	સ્થાપ્યાં
હિદુસ્થા	”	૨	૬	હિંદુસ્થાન
કનીરક	૨૮	૧	૧૧	કનીસ્ક
જોડેલું	૩૮	૧	૧૪	જોડલું
નિશાળીઓ	”	૧	૧૬	નિશાળીઆઓ
અર્ધમ	૫૩	૧	૪	અધર્મ
વાર્ષ	૭૯	૨	૭	વારશ
વિખરાવવું	૮૨	૨	૧	વિખરાવું
વચ્યા	”	૨	૭	વહિવચ્યા
પોંહોત્યા	૯૪	૧૦	૫	પોંહોંતા
ત્યાં	૧૦૨	૧	૪	ત્યારે
પભ	”	૧	૯	ભય
વાળાના	”	૩	૩	વાળા
બારવટ્ટું	૧૧૫	મથાળે		બારવટ્ટું
[illegible]	”	૨	૧૧ ૧૨	ધુંધલ
[illegible]				

ગાળ્ણ

અશુદ્ધ

				[illegible]
				[illegible]
				ઉપર
				થવામાં
				ઔનારી
[illegible]	[illegible]		૨	મ્હોટું
થાડેક	૧૬૫	૬	૧૯	થોડેક
[illegible]	૧૭૪	૧	૧૪	કહ્યું
[illegible]	૧૯૧	મારઝીનમાં		રાજપુત
[illegible]	૨૦૨	૩	૫	મુજફ્ફર